

Bijdragen tot de geschiedenis van het tegenwoordige Hertogdom Limburg

<https://hdl.handle.net/1874/236681>

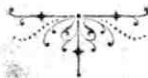
983

BIJDRAGEN
TOT
DE GESCHIEDENIS
VAN HET
TEGENWOORDIGE HERTOGDOM LIMBURG,

DOOR

F. SLANGHEN,

BURGEMEESTER VAN HOENSBROECK.

ROERMOND,
J. J. ROMEN EN ZONEN.

PER 161

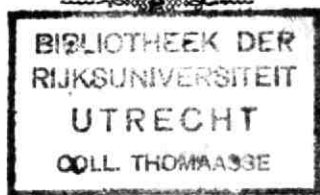
366

Per 14
983

BIJDRAGEN
TOT
DE GESCHIEDENIS
VAN
HET TEGENWOORDIGE
HERTOGDOM LIMBURG,

DOOR
F. SLANGHEN,
BURGEMEESTER VAN HOENSBROECK.

M. 2

ROERMOND,

SNELPERSDRUK VAN J. J. ROMEN EN ZONEN.

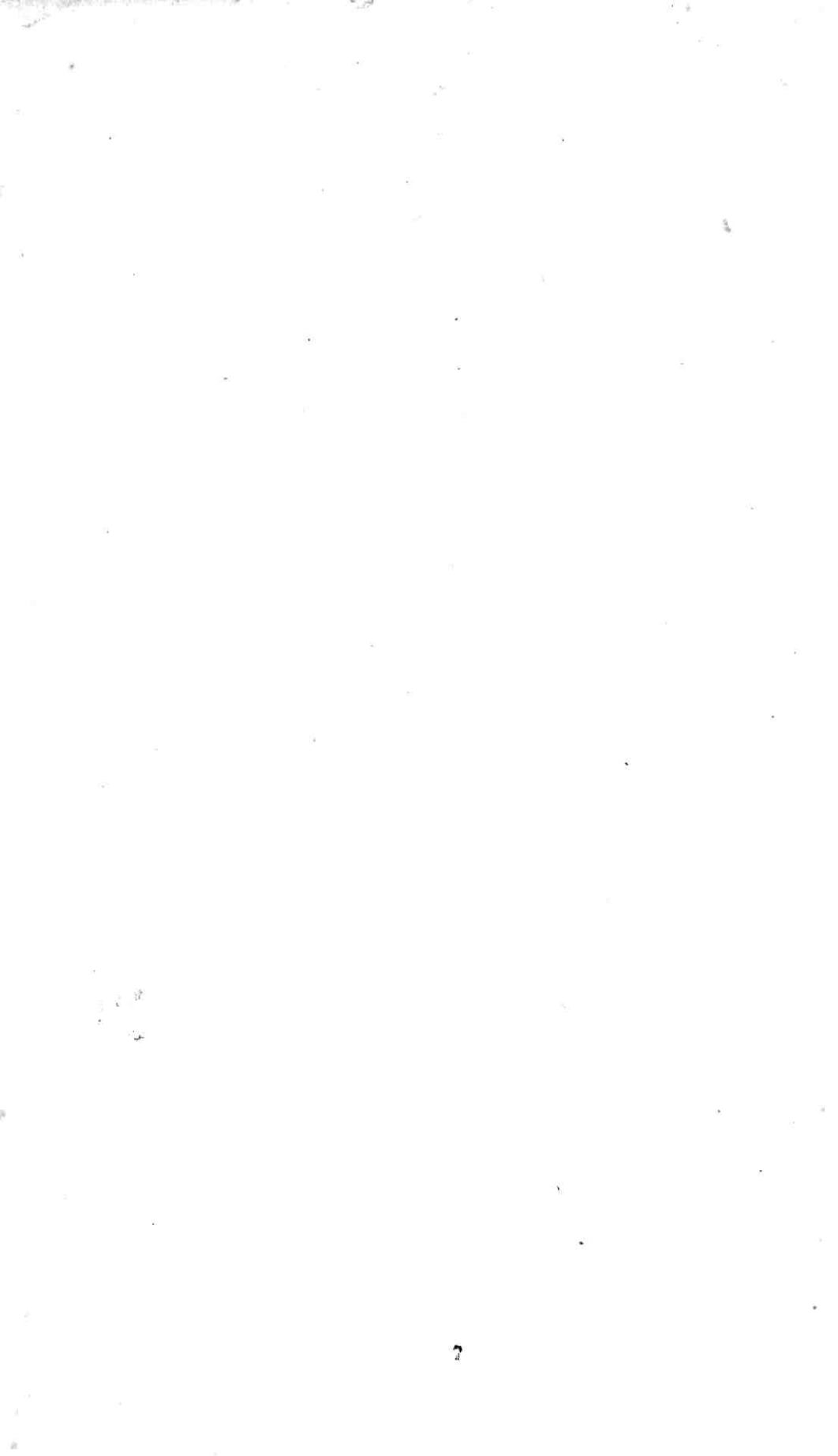
V O O R W O O R D.

Toen wij, in 1865, het eerste deel onzer Bijdragen in 't licht zonden dachten wij niet, dat het daarbij aangekondigde vervolg zoo lang zoude uitblijven. Van vele zijden daartoe aangezocht hervatten wij den aangevangen arbeid. — Wij zeggen het ons zelve na: Wij geven wat we hebben in afwachting dat zij, die over meer stof en meer kundigheden beschikken onze leemten zullen aanvullen.

DE SCHRIJVER.

HOENSBROECK Januari 1878.

EEN BLIK OP VALKENBURG,

EN ANDERE

LANDEN VAN OVERMAAS.

1621-1663.

Les pièces ne sont pas mon ouvrage;
je n'y ai d'autre part que la recherche,
le choix et l'arrangement.

III (1).

De oorzaak van het bestand of *trêves*, waarover wij in 't vorige hoofdstuk gewaagden, lag daarin dat zoo wel van Spaansche zijde, als van den kant der Vereenigde Nederlandsche Provinciën, behoefte gevoeld werd aan geld en aan manschappen. De landen waren uitgeput en de legers verzwakt, en toch kon men het over een finalen vrede niet eens worden; weshalve in afwachting, den 9 April 1609, te Antwerpen, tusschen de Aartshertogen en den Koning van Spanje ter eenre, en de vereenigde Staten ter andere zijde, een wapenstilstand gesloten werd voor 12 jaren, bekend onder den naam van Twaalfjarig bestand.

Dit bestand liep, den 9 April 1621, ten einde en de vijandelijkheden, of de zoogenaamde tachtigjarige oorlog, werd op nieuw hervat.

Beducht voor de onheilen die de Overmaasche landen door het weder uitbarsten der krijgsbedrijven te wachten

(1) Dit opstel is het derde vervolg eener Verhandeling die, in onze *Bijdragen tot de geschiedenis van Limburg*, is verschenen.

stonden, werd, in de Statenvergadering, den 2 Mei 1621, op 't kasteel Limburg gehouden, overeengekomen, dat Ge-deputeerden, namelijk de Erfmaarschalk Adriaan van Hoens-broeck en Martijn Sniijders, Scholtis van Amsternade en van Geleen, naar 's Gravenhage zouden worden gezonden om aldaar te onderhandelen over een tractaat van Contributie, en bijgevolg de bescherming van Hun Hoogmogende de Staten Generaal te verwerven (1).

Dit tractaat, vooraf door Martijn Sniijders ontworpen, werd door Hun Hoogmogende, op enkele wijzigingen na, aangenomen. Het bestond uit de volgende artikelen:

1°. In den iersten versueckt men wel oytmoedelyk dat onder die Sauvegarde van Edel Hoogmogende Staeten sullen verstaen en begrepen worden alle Officieren van den Stedekens ende landen van Overmase, als namentlyk den Stathouder, Meijer, Voocht, Drossaert ende Schepenen van Limburg; Stathouder, Voocht, Drossaert en Luitenant Drossaert van Valkenburg; Landtdrost van Daelhem en dye van Hertogenrade; die Rentmeysteren, Schoutet, Schepenen en voerts alle ander subalterne officieren, so in de stedekens als ten platten lande wonende oft residerende; ende dat duer dijen dat sye dye Justytie moeten admynistreren, oock dese contrybutie taxeren ende collecteren, en dye defajllanten executeren, 't welk duer hun niet en soude gevordert worden wanneer sye niet mede en souden genieten d'effectt van den voerschreven sauvegarde.

2°. Ten tweden allen dye geijstelyckhey, so werlijke Presters als Abten en Relygioesen, mans ende vrouwen kloisters, oock den adeldom mette borgers ende ingezetenen

(1) Het aandeel van Valkenburg in de kosten dezer bezending (reyskosten, schenckagien en deboursementen) bedroeg 1586 gulden 2 stuiver, in de rekening des jaars 1621—22 geleden. Hier onder waren begrepen 600 gulden, opgenomen bij den Burgemeester Mathijs Coenen.

so van den voorschreven stedekens als van den platten lande, de famylien en goederen derselver ruerende en onruerende.

3°. Oock daeronder versueckt men te begrypen, dye gene dye eertyds syn geweest onder die bende van Ordonnantien en nu in vele jaeren niet gediend noch gagie getrocken en hebben, maer in effecte syn gekasseert.

4°. Seyn oock dye gedeputeerden versueckende dat dese contrybutie mach affekteren dye drie Staeten van de landen ende alle goederen in deselve gelegen, sonder dat sich iemants sal mogen exempteren, eenige partyculiere Sauvegarde te verwerven, of worden getrocken onder eynige partyculiere contrybutien onder pretexte van confiscatie ofte anderssints.

5°. Ende voor soe veel 't selve in eynege difficulteyt mocht getrocken worden ten regarde van de pastors omdat dye predykanten van dese syde niet opentlyk in de sauvegarde van den Eertshertogen en schynen geexprimeert te wesen, verhoepende ten minsten dye gedeputeerden dat bysonder dyeselve predykanten, kerken bedenende ten platten lande dye onder contrybutie staen, in de Sauvegarde van den Eertshertogen worden verstaen, sonder deselve partyculeerlyk te belasten met eynige confiscatie, dat deselve pastors 't selve beneficie sullen komen te genieten.

Dit 5de artikel was in margine geamendeerd aldus :
»Mits dat onse Predicanten niet erger en worden behandelt
»als de Roomsche Priesters.»

6°. Dat het voorschreven landt sal mogen gestaen mits betalende hunne contrybutie, sonder belast te worden met dubbele of extraordinarisse maenden ofte met eynige inlegeringe, en in cas dat sye van iemants verongelyckt woerden dat Hun Hoogmogende daerin sullen versien en niet toelaten dat eynige Capeteys, Officieren ofte soldaten de ondersaeten sullen moghen kwellen, onder pretext van

eynige partyeuliere actien, maer dat alles sal geregneert worden duer middel van justytie nae de nature ende vereisch van den saken.

7^e. Versueckt men ook wel oytmoedelyk dat elck landeken oft quartier sal gestaen met goede betaeling van synen tauxt van drye maenden tot drye maenden, waervan den iersten termyn sal beginnen den 9 Apprillis lestleden ende eynden 8 July naestcomende, sonder dat eyn landt sal mogen aengesproken ofte geexecuteert worden voer het ander.

8^e. Wel verstaende oft binnen middeler tyde noch eynich bestandt ofte cessatie van waepenen woerde getroffen, dat in dyen gevalle, dye van de landekens van Overmaze hier duer niet en sullen verbonden syn voerders dan andere quartieren.

9^e. Ende of t gebuerde dat eynige executien (d'welk men niet en verhoept) tegen eynige moetwilligen moest geschieden, dewelcke dye van den lande niet genoechlyk en soudent kunnen geeffectueren, dat in dyen gevalle ende des versocht synde, Hun Hoogmogende dye goede handt sullen reyken ende doen executeren dye defaylantent bye dye van den lande over te geven.

10^e. Op welke condytien presenteren dye van den landen van Overmaze te betalen maendelyks dye somme van twe dusent guldens, wesende het uterste dat hetselve landt soude kunnen opbrengen, biddende over sulx seer oytmoedelyk dat de Edel Hoogmogende Heeren gedyent sy hun daermede te laten gestaen, opdat de arme ingezetenen oock kunnen leven, consideratie nemende dat het landt van Overmaze in vele platsen, jae meer als den derden deyl, is sterile ende niet en kan gecultiveert worden, dat onder denselven lande vele neutrale platsen syn onder den Romschen Ryke gehorende, dye niet mede en contrybuieren, ende dat naer alienatie van alle de gemeynte met lanckheyt

van tyde so hoge geengageert ende verschult is, dat men gene remedye en kan bekomen om hetselve te suveren ende te lybereren van de sware interessen dye jaerlyx moeten betaelt worden, en sullen dye van 't voerschreven landt van Overmaze hun uterste devoyr doen om cautie en versekerheyte van de voerschreve somme te bekoemen ende passerende hierop, eene trostelyke resolutie ende ordonnantye in alle onderdaenigheyte verwachten.

Dit laatste artikel werd door Hun Hoogmogende gewijzigd aldus: »Is eyntlick geaccordeert ende gesloten op twe duysent vier honderd vijftig gulden, Actum 15 Mey 1621" (1).

Het alsoo gesloten tractaat, werd, bij de akte van acceptatie, nog eenigszins gewijzigd of verduidelijkt. Dit stuk is van den volgenden inhoud:

»Den raedt van State der Vereenigde Nederlanden, geleth »hebbende op 't versoeck ende remonstrancie gedaen by de »Gedeputeerden van den Landen van Limbourg, Valckenbourg, »Daelhem ende 's Hartogenraedt, noopende derselver taux »van contributie, ende gehoort het rapport van conferentie »tusschen deselve, ende den geenen daertoe by den Raide »gecommitteert, gehouden op de procuratien by deselve »gedeputeerden geexhibeert, heft geaccordeert ende accordeert »by desen, dat de voerschreven vier Landen gesamentlyk »sullen gestaen met eenen maendtycken taux van twee »duysent vier hondert vyftich ponden te 50 grooten, gedurende den tyt van een geheel jaer, ende dat deselve »somme by de voerschreven Gedeputeerden proportionaliter »sal worden verdeelt op yeder een der voors. Landen, »gelyck oyck deselve verdeelt is, namentlyck op die van »den Lande van Limbourg thien hondert vyftich ponden,

(1) Wanneer wij gene andere bron aangeven, dan putten we uit ons eigen archief.

»Valekenbourg seven hondert ponden, 's Hartogenraedt drye
»hondert vyftich ponden ende Daelbem gelycke drye hondert
»vyftich ponden, alles mede te 50 grooten. Ende dat yder
»der respectie Landen in conformiteyt van den bespreke
»ten advenante van dien, sal gehouden zyn van drye tot
»drye maenden te doen behoirlycke betalinge in handen
»van den ontfangen Francoys de Jonge, daervan d'eerste
»drye maenden omgecomen sullen wesen den 9 Juny
»toecomende; Ende daervoor stellen goede ende suffisante
»cautie voor dato van den voors. 9 Juny is t doenlyck, oft
»binnen drye weken oft een maendt uyerlyck daerna, ten
»contentemente van den voors. Raedt, ende den voors.
»Ontfanger, mit d'welck in cas van eenige onverwachte
»onwillicheyte van eenige Bancken, dorperen ofte leden van
»eenige der voors. Landen, d'executie van dien sal blyven
»aen yder een derselver Landen; Ende wanneer zy daertoe
»de macht van deser zyde mochten vandoode hebben, zal
»naer gedane behoirlycken versueck, deselve haer toegestaen
»worden, alles onvermindert den besproecken tyt van beta-
»linge ende cautie. Is oock de expresse meyninge tgene
»yder van de respectie Landen per restant van voorige tyt
»noch schuldich soude mogen wesen, dat zy tselve promptelyk
»sullen hebben op te leggen ende te voldoen in handen van
»den voors. Ontvanger. Ende so sy luyden van des alles
»naer te comen blyven in gebreke, dat den Raedt sal
»vermoegen de voors. Landen wederom van nieuws te
»stellen op soodanigen maendelycken taux ende daervooren,
»als oock ten regarde van voors. restanten, doen executeren,
»sulcx als ten dienste van den Lande bevonden sal worden
»te behoiren".

Aldus gedaen in den Raede van State in 's Gravenhage
den 17 Mey 1621 (was geteekend) P. Schaghen.

Ter ordinantie van den Raedt van State (get.) Chr. Huygens.

Het land Valkenburg had in deze Sauvegarde, oorlog-schatting of contributie aan den vijand, te dragen $\frac{2}{3}$, dat van Limburg $\frac{1}{3}$ en die van Daelhem en Hertogenrade elk $\frac{1}{3}$ gedeelten. Deze schaal van verdeeling of repartitie der lasten is waarschijnlijk ontstaan toen voor de eerste maal, na de vereeniging van Valkenburg met het Hertogdom Limburg en andere landen van Overmaze, onder een en hetzelfde Gouvernement, eenige schatting, bede of belasting van deze landen gevraagd is geworden.

Het komt ons niet ondoelmatig voor, in onze dagen waar zoo veel aan contributien wordt opgebracht, een kort woord daaromtrent mede te deelen. De oude benaming *bede*, afkomstig van *bidden* (*bedelen*) schijnt aan te duiden, dat hier aan geen dwang moet gedacht worden. Inderdaad, de *beden* werden aanvankelijk niet anders gevraagd, dan bij troonsbeklimming van den regeerenden Vorst, bij zijn huwelijk of bij dat zijner kinderen; vervolgens ter gelegenheid van zwaren oorlog, en eindelijk bij continuatie; dat is, van jaar tot jaar. — In 1613, kwamen de Staten van Overmaze, tegen deze manier van *bij continuatie* de *bede* te vragen, in verzet, als zijnde deze manier strijdig met het oude gebruik, volgens welk een ronde som kon gevraagd, maar ook geweigerd worden.

In de oud feudale tijden, wordt dikwijls gewag gemaakt van velerlei schattingen, die de grondheeren hieven van hunne domeinen, en die door de onvrijen moesten worden opgebracht. De schattingen nu eens *geschot* of *verponding*, dan weder *husloth* of *hustada* genoemd, kunnen, te zamen met de *beden*, als de oudste vorm van onze hedendaagsche grondbelasting worden beschouwd. Personeele belasting op deuren en vensters, hoofdelijke omslagen, hoofd- of koppelgelden bestonden niet, ten ware men de tiende, en de heerendiensten daaronder wilde rangschikken. Accijnsen

of belastingen op voorwerpen van verbruik kende men evenmin; des echter hief de stad Valkenburg van oudsher eenen impost op wijn en bier (1).

Wij zeiden zoo even, dat het land Valkenburg in de Sauvegarde of Hollandsche contributie te dragen had $\frac{2}{3}$, gedeelten of 700 gulden 's maands. Dit bedrag werd, naar ouder gewoonte, gerepartiseerd $\frac{1}{3}$ over de algemeene leengoederen, en $\frac{2}{3}$ over de vier hoofdbanken, als Meerssen, Beek, Klimmen en Heerlen. Daar het echter was gebleken dat de leenen met dit $\frac{1}{3}$ te zeer bezwaard waren, zoo heeft men daarbij nog gevoegd zes heerlijkheden als: Hoensbroeck, Wijnandsrade, Vaesrade, Elsloo, Eckelrade en Ter-Blijt. — En terwijl de hoofdbanken onderling in oppervlakte en bundergetal verschilden, zoo heeft men, om meer gelijkheid, bij de bank Meerssen gevoegd de heerlijkheden Iteren, Guel en Borgharen; bij de bank Beek, de heerlijkheid Bergh en Bemelen alsmede die van Geleen, Spaubeek en gebroken Schinnen; bij de bank Klimmen, de heerlijkheden Eysden, Oud-Valkenburg en Strucht; en bij de bank Heerlen, de zoogenaamde onderbanken met de heerlijkheden van Oirsbeek en Brunssum.

De repartitien werden gemaakt door twee Commissarissen (bedezetters), gewoonlijk twee leden uit de Ridderschap, die de taxen uitschreven en toezonden aan de regeerders der heerlijkheden en der banken. Deze verdeelden ze op

(1) Andere steden, vooral de Noord-Nederlandsche, waren haar, onder dit opzicht, als wij het zoo eens mogen noemen, wijt vooruit. Daar hief men, in de 16 en 17 eeuw, imposten op de wijnen, brandewijnen, bieren, op zout en zeep, op meel en op vleesch, op de steur en de salm, op de fruiten en de kaarsen, op de wollen lakens, op de olie en de kolen, op de turf en het brandhout, op den tabak en de boter, de pik en de teer, de koffie en de thee, de speelkaarten en de dobbelsteenen, alles ten bate der stedelijke kassen. Een schrijver uit dien tijd deelt mede, dat van een schotel visch met eene ordentelijke saus op tafel gebracht, dertig verschillende belastingen waren betaald.

hunne beurt over de respectieve dorpen van hun ressort, om vervolgens dóór de schatheffers geïnd en overgestort te worden in handen der Ontvangers generaal.

Zoo werd van den tax der bank Meerssen, $\frac{1}{3}$ afgetrokken wezende bestemd, één deel voor Borgharen en twee deelen voor Guel. Wat na aftrek van dit $\frac{1}{3}$ overbleef, daarvan kreeg Itteren $\frac{1}{4}$, Houthem $\frac{1}{10}$, en van het dan resteerende kwam 43% op Meerssen, 22% op Ulestraten, 23% op Ambij en 12% op Bunde.

Van den tax der bank Beek kreeg Bergh en Bemelen, bij gelijke deelen, $\frac{1}{12}$ hetwelk afgetrokken, kwam van het restant $\frac{1}{6}$ op Schinnen. Van de alsdan overblijvende som viel $\frac{1}{3}$ op Geleen en na aftrek, $\frac{1}{7}$ op Spaubeek; het restant was het aandeel van Beek.

Uit den tax der bank Klimmen ging $\frac{1}{8}$, verdeeld gelijk 2: 1, naar Oud-Valkenburg en Strucht, en $\frac{1}{20}$ naar Schin op Guel; het restant kwam, bij vierden gedeelten, op Klimmen, Hulsberg, Schimmert en Nuth.

Van den tax der bank Heerlen viel $35\frac{1}{2}$ ten honderd op de onderbanken, als: op Oirsbeek $\frac{1}{3}$, en de andere twee derden, bij gelijke deelen, op Jabeek, Brunssum en Schinveld; de resteerende $64\frac{1}{2}$ % bleven voor Heerlen en dependentiën, als daar waren: Voerendaal, Schaesbergh en Nieuwenhagen.

Op dezen voet werden de belastingen, die 't land Valkenburg nu en dan op te brengen had voortijds omgeslagen. Maar, toen die lasten allengs in belangrijkheid toenamen, en vooral ten tijde van het bovenbesproken tractaat van contributie met de Staten der Vereenigde Provinciën, beweerde de heerlijkheid Elsloo, alsmede die van Eckelrade en Ter-Blijt, in deze Hollandsche contributie niet te moeten dragen, en wel op grond, dat zij zouden

wezen *Rijks*, dat is, vrije Rijksheerlijkheid, staande onder het gezag van het Roomsche Keizerrijk.

Schoon deze bewering onjuist was, althans ten opzichte van Elslo (1), en niettegenstaande dat tegen dit beweren werd aangevoerd, dat alle de leenen binnen de limieten van het land Valkenburg gelegen, om het even of zij Valkenburgsche, dan wel Keulsche, Wickerader of andere leenen waren, altoos gezamenlijk hadden gedragen in alle voorkomende lasten, zoo bleven evenwel de genoemde drie heerlijkheden, in hunne voorgenomen weigering, volharden; weshalve zij, voor den Raad van Brabant te Brussel, een langdurig en buitengewoon kostbaar proces tegen 't land van Valkenburg te verdedigen hadden.

Alvorens dit proces aan te hangen, en in de hoop de weigerachtige heerlijkheden te bedaren, vervoegde zich de Valkenburgsche Regeering, bij adres, aan den Raad van State te 's Hage, betoogende dat vóór of tijdens het sluiten van het twaalfjarig bestand, elk dorp in 't bijzonder, nopens de sauvegardes had onderhandeld, en dat toen eenige plaatsen, onder anderen Elsloo, hetzij door conniventie of door onwetendheid der Ministers, hetzij onder voorgeven van neutraliteit of van *Rijks* te wezen, hadden vrij gegaan; maar dat, na het eindigen van het bestand, staats- of landsgewijs nopens de sauvegardes gecontracteerd was geworden; in dier voege, dat alle degene die, met het land Valkenburg, dragende waren in de beden van Zijne Majesteit den Koning, ook zouden contribueeren in de sauvegardes. Weshalve de supplianten verzochten, dat het Hun Hoogm. believe, ingevolge art. 9 van het gesloten tractaat, die van Elsloo, Eckelrade en Ter-Blijt tot betaling te helpen bedwingen; ten ware dat het Hun Hoogm. behage de quoten dezer heerlijkheden te korten.

(1). Zie N° 1 der aanhangsels.

Op de kantzijde van dit adres was de volgende afwijzende beschikking gesteld: »De goede meeninghe van den »Raedt van State is wel eenichsints conform dit versoeck, »doch eenige questie dien aengaende voorvallende sullen par- »thyen heur addresseren mogen aen heuren competenten »Rechter ende soo sy te rade sullen vinden».

Actum in 's Gravenhage den 14 Junij 1622. (get.) Chr. HUYGENS.

Toen het land Valkenburg, in October 1622, twee termijnen van bovenbedoelde sauvegarde ten achtere was ontving de Stadhouder, Wolter Hoen van Hoensbroeck (1) eenen brief, waarbij Philip de Jonghe, Ontvanger te 's Gravenhage, zich zeer verwondert over de nalatigheid van die van Valkenburg in de betaling van de contributie, daar zij toch alle drie maanden promptelijk daartoe waren gehouden en borg te stellen voor de schuld. Weshalve hij verzocht, dat de twee vervallen termijnen, in den kortsten tijd, bij wissel werden overgemaakt »ofte by gebreke van betalinghe »sal naer veertien daghe, van de gequalificeerde van 't »landt, doen halen soo van wege de contributie als de »restanten. UEd. Eerenfeste sal gelieven te bevoorderen »dat de schade voorgekomen worde, want sal niet meer »waerschouwen als metten slach».

De gewesten die sauvegarde verworven of zich onder contributie gesteld hadden, genoten daardoor ook zekere voordeelen. Deze voordeelen bestaande hoofdzakelijk in het verkeer met de steden en plaatsen onder het gebied der vereenigde Provinciën gelegen, werden, zoo door het krijgsvolk als door de ingezetenen, soms verkeerdelijk begrepen; weshalve bij resolutie van den 20 Mei 1622, specifiek werd opgegeven welke en hoeveel koopwaren en

(1) Het wapen van Hoensbroeck is van zilver vier maal gebalkt van keel waarover een klimmende tweestaartige leeuw van sabel.

producten vrij zonder paspoort in- of uitgevoerd konden worden (1). Zij echter die den vijand, sedert den trêves, gediend hadden, konden, onder den dekmantel van sauvegarde der plaatsen waar zij woonden, niet van deze resolutie profiteeren dan na alvorens akte van abolitie te hebben verzocht en verkregen.

Het tractaat van contributie of sauvegarde was verleend voor één jaar eindigende den 9 April 1622; weshalve de landen van Overmase, met uitzondering echter van Limburg, andermaal gevolmachtigden naar 's Hage afzonden, met last om de vernieuwing van dat stuk aan te vragen (2). Zij waren houders van het volgende project :

»Die gedeputeerden der landen van Valckenbourg, Daelhem en Hertogenraet geven te kennen dat se expresselyck syn afgezonden om aan Edel Hoogm. Heeren van den Rade van State te verclaren ende te remonstreren, dat die 't samentlyke leden oft Staten van den selven lande willich syn te blyven contribuieren, ende dienvolgende UEdel Hoogm. te bidden deselve in hun versoeck te ontfangen”.

1°. »Ende dat opte selve conditien gelyck int voorgaende jaer hun deselve syn geaccordeert behoudelyck dat hun belast is aen Hun Hoogm. te remonstreren die grote armoede van den landen ende het gemeen bederffenis van dien, als cunnende met waerheyt seggen, dat binnen den tyt van veertig jaren herwärts, eenige quartieren nooit soo seer en syn bedorven als in dit tegenwoordich jaer, gecauseert deur het belech der stadt Gulick, ende dat

(1) Eene uitzondering was gemaakt : »voer alle de wolle laeckenen comende van Weerdt ende Tilburg welke de lijeenten volgens de lijste” moesten betalen.

(2) Deze bezending kostte den lande van Valkenburg voor »schenckagien, pasporten, teeringen en vacatien”, de som van 636 gulden 10 st. Voorts, voor een schip door de gedeputeerden te Elslø gehuurd, 22 gulden, en voor twee Herfsche kazen, den Ontvanger Phil. de Jonghe geschonken, 14 gulden 4 stuiver.

daerenboven het lant is gelegen langs die Mase, continerende 't eener opte stadt Maestricht ter andere syde op het lant van Gulick, ende voor sulcx moet uytstaen allen die passagien ende repassagien uyt ende naer Brabant ter saecken van oorloch gebeurende. Ende daeromme souden de voorschreven Gedeputeerden involgende hunnen last aen Hun Hoogm. wel willen bidden, gelyck sy biddende syn mits dese, dat Hun Hoogm. gedient waren deselve contributie te modereren op twee duysent gulden 's maens, des te meer omdat diegene die eenige coophandel waren doende, uytten lande syn vertrocken, waerdeur die gene die hunner handen moeten leven ende daeraen hunnen cost plochten te halen nu den schamelen cost niet en weten te crigen, veel min cunnen contribueren, in der voegen dat allen den last is redunderende op die geerfden diewelcke mits redenen voorschreven noch in sommige plaetsen ganschelyck syn geruineert."

Dit artikel 1 was in margine geapostilleerd: »Fiat »nieuwe sauvegarde als de voorgaende voor den tydt van »een jaer 't welk expireren zal den 9 April 1623, mits »contribuerende als 't voorgaende jaer."

2°. »Ten anderen, dat wanneer die van den lande van Overmase yet aen Hun Hoogm. hebben te remonstreren ende aen te dienen, dat se tot dien eynde eenen ofte meer personen herwerts over sullen mogen deputeren sonder daervoor telkens gehouden te syn alhier tenselven effecte 't obtineren paspoort, behoudelyck dat se niemant en sullen seynden dan personen die sich in 't minste niet en moeyen of bewint en hebben van eenige sake militaire, of anderssins contrarie van desen Staet, ende dat dienvolgende sullen geremitteert worden de 288 gulden diewelcke voor een paspoort tot dese deputatie hun worde geëischt".

»Bovenstaand art. 2 was geapostilleerd in margine:» By »den inhouden der Sauvegarde ende der note van interpretatie in dato 20 Mei ll. sullen de Remonstranten »verstaen hoe sy haer desaengaende zullen gedraghen.»

3°. »Aengesien dese contributie nu wordt verdeelt staetswyse, opten voet als sy aen den Princen van den lande syn contribuierende, ende dat oversulex deselve wort verdeelt over d'erfgoederen, zoo verzoeken die gedeputeerden dat Hun Hoogm. believen te declareeren dat de peerden soowel binnen Maestricht diverterende, bevonden oft achterhaelt wesende opte erfgoeden alhier contribuierende, ende denselven gront labourerende mits gaende ende kerende, sullen worden verclaert vry.»

Het art. 3 was in margine geapostilleerd: »Dit en kan nyet toegestaan worden.»

4°. »Dat die dorpen omtrent Maestricht gelegen worden geregeert den meestendeel deur personen in deselve stat residerende, diewelcke geen debvoir en willen of connen doen, noch die contributie setten ende advancheren tensy dat se mogen vry ende vranek doorcomen, daerdoor die dorpen hun niet en schicken te betalen; daeromme biddende dat Hun Hoogm. gedient sy deselve persoonen te verclaren vry ende begrepen te syn onder die gemeene sauvegarde, ten minste wanneer sy om justitie te administreren en ordre onder die gemeente te stellen uytcomen, welcke persoonen sy oock by desen syn naemhaftich makende, als in den eersten Heere Wynant Van Gelre ende Heer Gerart Van Meer, beyde Canonicken van St. Servaes, regerende die heerlicheyden van den Capittel van St. Servaes, alhier mede contributie betalende onder het lant van Overmaze daer sy deselve syn gelegen als Heer ende Scharn, Bergh, Bern, ende Vaesrade; Heere N. Comrardi, canonick van van Onse L. Vrouwe van Maestricht, regerende het dorp

van Bemelen; Michiel Coocken, Dirk Verheyen, Jan Coninxschepenen, met Mr Nicolaes Cortenbach ende Nicolaes Breusterbosch Procureurs van den bancke van Meerssen, Jeronimus Stas als schout van Haren”.

Dit 4 art. was geapostilleerd in margine: »Nae d'ordre »van 't landt en kan dit nyet toegestaen worden dan by »speciale pasport daertoe te versoecken ende te verkrygen”.

5°. »Ten leste dat Hun Hoogm. sal gelieven te declareren by acte te verstaen, dat allen diegenen tot dese maentelycke contributie sullen hun quote dragen, dewelcke gewoon syn metten lande van Overmase van allen ouden tyden te contribuieren in alle subsidien ende lasten die aldaer aen den Prince (dat is den koning van Spanje) gegeven ende geaccordeert worden, tot sulcken eynde revocerende ende houdende voor sub ende obreptys allen 't gene wes eenige dorpen 't selve verswygen en andersins, door sinistere remonstrancen, contrarie van dien mochten geobtineert hebben, het waren die van Elslo, Blijt ofte Eckelrade, oft andersins dat heurlieden quote den lande sal worden gecort, want sonder d'een oft d'ander, souden die ander leden van den lande daerdoor alle hunne gewoonlycke smaldeelinghe, oft emmers die quartieren daeronder die gepretendeerde vryheyt gelegen syn, moeten veranderen, en daerenboven te hoger beswaert syn, ende den last moeten dragen van hun metleden”.

Hierop was in margine geapostilleerd: »Einighe questie »dienaengaende voorvallende sullen partteyen heur adresseren aen heuren competenten Rechter ende zoo zy »zullen te rade vinden.”

6°. »Daerom biddende Hun Hoogm. hun deselve artielen te accorderen, ende daerenboven noch dat die ingesetenen van Overmase met hunne ware en coopmanschap sullen allenthalven mogen passeren ende repasseeren, soo op

neutrale plaetsen, als die landen ende territoiren van den Hertoge van Brabant en dese geunieerde Provincien, deselve ingesetenen als contribuanten nemende onder sauvegarde ende protectie”.

Was geapostilleerd: »De Remonstranten zullen hun »regulieren nae den inhouden der sauvegarde ende de »nota van interpretatie daerop gegeven.”

's Gravenhage den 14 Juny 1622.

Ter ordonnantie van den Raedt van State,
(get.) Chr. HUYGENS.

Uit het hier aangevoerde kan men afleiden hoedanig het, in dees benarde tyden, met onze Overmaasche landekens gesteld was. Zij gingen krom onder den last van dubbelvoudige contributien, dubbel begrootingen en dubbel rekeningen. Het was van den eenen kant de Hollandsche of Staatsche contributie, afgeperst door strooptochten gevangenneming van personen en dergelijken; en van den anderen, dat is van den kant der Spaansche Vorsten, die de kasteelen Valkenburg, Limburg, Hertogenrade en omstreken, alsmede de stad Maastricht in bezit hadden, de gewone bede van 72,000 gulden 's jaars, verzwaaard nu en dan met buitengewone beden, met onderhoud van krijgsvolk en bijkomende lasten. Elk dezer contributien werd zooals gezegd, afzonderlijk gereparti-seerd, ontvangen en verantwoord. Er was een Spaansch en een Hollandsch memoriaal, eene rekening over de beden en eene over de sauvegardes.

Wij zeiden, bl. 100 Deel I, dat de Gouverneur Markies de Marnay, in Augustus 1620, de Valkenburgsche Ridderschap opriep om den Kapitein-Generaal Ambrosius Spinola, op zijne doortocht naar Duitschland, te Maastricht te gaan begroeten. Deze doortocht betrof de belegering der stad Gulick, beleg waardoor de aangrenzende landen

van Hertogenrade en van Valkenburg, wegens troepen beweging, inkwartiering en dergelijken, veel te lijden hadden. Te Heerlen en omstreken logeerde te dezer tijd eene kompagnie curassiers van Don Inigo de Hortado. Wij vonden, met betrekking tot dezen Gulickschen oorlog, een bevel afgegeven door evengenoemden Spinola (:gecon-tresigneerd De la Motte:) te Brussel, den 4 April 1622, waarbij het den officieren en soldaten streng verboden werd te gaan logeeren, zonder uitdrukkelijke order, in bovenbedoelde landen (1).

Waar de Staten van Overmase ongaarne meê te maken hadden, dat waren de inkwartieringen, het onderhoud van oorlogsvolk, de doortochten van militair; niets werd ongedaan gelaten om ze te voorkomen of te doen op-

(1) Ambrosio Spinola Marquis de Sesto, du conseil d'Etat de sa Maj^{te} Catho-lique, Capitaine-General de son Armée au Palatinat et Maitre de Camp general de celles des Pays-bas &c.

Sur la remonstrance faicte par les Estats des Pays d'Outremeuse avons ordonné & ordonnons bien expressement a tous Officiers, soldats ou Conducteurs de gens de guerre estant sous notre charge et commandement, passant par le Pays de Limbourg, Faulquemont, Daelhem et Rodeleducq Oultremeuse, que venant à loger en quelque lieu desdits Pays, ils n'ayent à demander plus de billets que ne portent le nombre des gens effectifs qu'ils conduiront, mais se contenteront du repartissement du logement qu'en conformité de ce les officiers ou Magistrats ordonneront; De plus ordonnons que nul gens de guerre estant sous notre dite charge et commandement s'avanceront d'aller loger aux dits Pays sans ordre ou passeport vaillable, a peine d'en respondre.

Faict a Bruxelles le 4 d'Avril 1622.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Spinola' with a flourish at the end.

Bezijden staat het cachet van den Generaal, verbeeldende een geschakeerde balk, waarop een staande degen; het schild is omhangen met de versierselen van het gulden Vlies.

houden. De landsrekeningen wemelen van onkosten, van bezendingen, van geschenken ten deze gedaan. In October 1622 waren Henri de Berlaimont en Conrad Ulrich Van Hoensbroeck als gedeputeerden te Brussel, om te onderhandelen over de bede van 72,000 gulden aan Zijne Majesteit geaccordeerd, alsmede over een extraordinair subsidie van 7000 gulden, tegelijk met nog 8000 gulden, die geeischt werden voor het verplaatsen der evenbedoelde kompagnie curassiers van Don Inigo de Hortado. De kosten dezer bezending beliepen, voor 't land Valkenburg 352 gulden 3 st., in de rekening 1622—23 geleden. Wij vinden in diezelfde rekening, dat aan den Graaf van Salazar een stuk wijn is vereerd geworden, ad 128 gulden 3 st. 1½ oort; aan den Graaf van Anholt en zijn Kwartiermeester, 140 gulden 15 stuiver; aan den Kapitein Don Loys de Bonavides, 40 gulden; aan den Graaf Claudius de Lannoy de la Mottry, Gouverneur van Maas-tricht, met voorkennins en advies van die der Rid-derschap en der banken, 66 gulden 13 st. 2½ oort, voor zijne diensten »int divertieren der passagie van »verscheyden orlochsvolk ende het land verschoent heb-bende van verscheyde logeringen” (1).

(1) In de stadsrekeningen van Valkenburg loopende over de jaren 1620—30 komt een post voor van 1 gulden 16 stuiver betaald aan Peter Laven voor het hangen der nieuwe klok.

Item 1621, eene som van 9 G. voor 30 pond kaarsen verbruikt door de wacht van den Luitenant Mendoza.

Item, aan Geurt Van Aubel 1 G. 4 st. dat hij gewerkt heeft aan 't torentje van de Guelpoort en aan de Taterenbrug.

Item, aan Libert Mans 1 G. 11 st. voor 2 sloten en twee paar gehingen in de school.

Item 1625, aan Jan Wijnen 7 G. voor een rad, dat de ruiters hem genomen hadden.

Item den 28 Mei 1625, betaald 4 Gl. 16 st. voor een ton zes oortsbier, vereerd aan de kompagnie van Don Andrea de Prada, die in de processie mede om was gereden.

In 1623 werd de Hollandsche contributie op den ouden voet gecontinueerd. De rekening van dit jaar wijst eene uitgaaf aan van 50 gulden 15 stuiver *voer Herfsche keezen waer mede vereert syn eenige Ministers van den Vereenigde Staten*; en verder eene som van 54 gulden 10 stuiver, door de Gedeputeerden geschonken aan Philip De Jonghe, Ontvanger te 's Gravenhage.

In de Spaansche rekening van dit jaar vinden wij, dat aan den Luitenant Don Andrea de Prada, liggende op 't kasteel Valkenburg, betaald is geworden 32 gulden voor zijn service, dat is, tafel- en beddegoed.

Den 4 December 1623, is Frederic Randenraedt, Luit. Drossaard van Valkenburg (1), op verzoek van den Procureur-Generaal en van Jan van Weert (2) naar Limburg

Item den 4 Mei 1624, op processionsdag, 2 G. voor een half ton vijf oortsbier, voor de schutten.

Item den 8 en 9 November 1625, betaald aan Jan Hoen, ten wiens huize gelogeed hadden 8 soldaten van Limburg, genoten hebbende elk 2 maaltijden, en nog 3 maaltijden van 9 soldaten, ad 6 st. per persoon zonder het bier, maakt 12 G. 18 st.

Item den 30 Mei 1626, betaald voor de schutten een half ton zes oortsbier, ad 2 G. 8 st.

Item in 1627, door dienaars van den Gouverneur van Limburg, toen deze den eed gedaan had in de kerk van Valkenburg, verteerd bij Jan Hoen 11 G.

Item den 23 Mei 1628, betaald een half ton zes oortsbier, voor de schutten.

Item in 1629 betaald aan Geurt Van Aubel, gewerkt hebbende aan de *wippe daar die papegai op geschoten is* 1 G. 10 st.

Item voor 3 brandhaken, wegende 99 pond, het pond à 3 st., maakt 14 G. 17 st.

(1) Zijn cachet vertoont, even als dat der dynastische familie van dien naam, een geschakeerd schild.

(2) J. Habets, in zijn werkje over Jan van Weert bl. 15, verhaalt dat deze held, in 1622, als Luitenant, deel nam aan het beleg van Gulik; dat hij in zeker nacht, met 50 man, eene afdeeling Hollandsche ruiters aanviel, die een konvooi levensmiddelen in de stad wilden brengen, en dat hij in 't leger terugkeerde met twee maal zoo veel gevangenen als hij manschappen kommandeerde; voor welk feit hij tot Ritmeester bevorderd werd.

gereden en aldaar verbleven 3 dagen lang, wegens de repartitie van 6 kompagnieën komende uit Italie.

Den 14 December daaraanvolgende, zijn te Valkenburg aangekomen Don Martin de Gouware en de Kapiteins Ausias Rodrigue, Don Juan Xiron, N. d'Anduchar en Michiel La Croux. Den 26 derzelve maand, arriveerde de Veldoverste Don Juan Nino.

De rekening over het jaar 1624, wijst een post aan van 77 G. 16 st. voor twee vergulde zilveren flesschen, waarmede de Hertog Van Croy vereerd was geworden; verder eene uitgaaf van 60 G. 8 st. »om te diverteren die passagien van »t regiment van den Grave Jan van Nassouwen, dat van »Assenbergh en het regiment van Cratz, diewelcke geschapen »waren duer het landt Valckenborch te passeren." Vervolgens eene betaling van 36 G. 15 st. wegens mondbehoefden voor den Graaf van Anholt *mits syne keucken qualyck versien was van spijsse*, en eindelijk een geschenk van 40 G. aan denzelfden Graaf, als dankbetuiging dat hij 7 kompagnieën paardenvolk eenige dagen buiten het land had doen logeeren.

Het is allicht met het oog op deze vereeringen en verdere uitgaven, gedaan door de Commissarissen, destijds Conrard Ulrich Van Hoensbroeck en Arnt Van Brempt (1) dat, volgens een extract uit het register der recessen, resolutien en andere akten, betreffende den Staat en de regeering des lands Valkenburg, in de Statenvergadering van 16 April 1624, eene instructie voor de Commissarissen werd vastgesteld. Dit stuk, in 6 artikelen, bepaalt 1° dat de hefregisters (kohieren) gesteld moeten worden als ten tijde der Commissarissen Fr. Van Schaesbergh (2) en Walraf van

(1) Zijn wapen verbeeldt 3 fascen.

(2) Zijn cachet is gevierdeeld 1 en 4 drie kockjes 2—1 waarboven een lambel; 2 en 3 een massacre.

Schellaerdt (1). 2° dat de Commissarissen niets in de vastgestelde kohieren zullen mogen veranderen, dan met advies van den Stadhouder en der Staten. 3° dat de Commissarissen niet bevoegd zullen wezen schenkingen of remuneratien te doen, anders dan met voorkennis der Staten; het ware dan in dringende omstandigheden, voor welk geval zij niet hooger mogen gaan dan ter concurrentie van een aam wijn »hetwelck sy dan aenstonts sullen hebben te adverteren »aen den Staet.” 4° dat telken jare een der Commissarissen zal afgaan, doch wederom verkiesbaar zal wezen. 5° dat zij geene commissien zullen geven, noch voor hen zelve aannemen, dan met advies van den Staat. En 6° dat zij verplicht zullen wezen in de smaldeeling der landslasten behoorlijke egaliteit te houden, alsook in de logeering van soldaten welke, op 's Konings bevel, over 't land gezonden worden *gereserveert in desen, dat sy by provisie van sodaenighe logeringhe sullen exempteren die huysen ende voerhoeffen van die van adel daer dese hunne ordinariisse residentie syn houdende.*

In September van ditzelfde jaar, passeerde de Prins van Polen, oudste zoon des Konings, door 't land van Valkenburg; weshalve de Ridderschap, op last der Aartshertogin Isabella, door den Gouverneur de Marnay (2) werd opgeroepen, om, onder de leiding zijns schoonvaders, Graaf de Fallez, den Poolschen Prins, korpsgewijze en in tenue, te gemoet te rijden en hem te begeleiden als ware hij den overledenen Aartshertog Albert in eigen persoon.

In eene vergadering der Staten van Overmase, op Limburg gehouden, den 27 Januari 1625, eischte de Gouverneur de Fallez, namens Zijne Majesteit van Spanje, Philippus IV,

(1) Zijn cachet verbeeldt een klimmende leeuw.

(2) Zijn cachet is gevierdeeld, 1 en 4 een keper, 2 en 5 drie balken, waarover een band beladen met drie lelien, het al omgeven met de versierselen van het gulden vlies.

eene extraordinaire bede van zes en dertig duizend gulden. Deze bede, op grond van den notoiren armoed dezer landen, eenpaarlijk door de Staten geweigerd, werd om verscheiden redenen, den 27 April daaraanvolgende, ingewilligd.

In ditzelfde jaar 1625, kort na de overgave der stad Breda, berichtte de Gouverneur van Maastricht den Stadhouder van Valkenburg, dat de Graaf Van Anholt, met 6000 man infanterie en 18 kompagnieën te paard, op marsch was naar Maastricht, in de meening om zijne doortocht, naar Duitschland, te nemen over 't land van Valkenburg; weshalve de Commissarissen met eenige leden van de Ridderschap, benevens den Ontvanger-Generaal, op den 12 en 13 Juli, naar Maastricht reden om zoo mogelijk den Graaf van zijn voornemen te doen afzien. Daar echter de Graaf ongenegen was aan dit verzoek te voldoen, omdat hij kwalijk naar den Rijn konde komen zonder zijn eerste kwartier te nemen in 't land van Valkenburg, zoo liet hij zich evenwel, vermits dit land door de vorige passagien en konvooien veel geleden had, bewegen om zijnen weg te nemen over neutrale plaatsen; onder voorwaarde echter, dat die van Valkenburg zorg zouden dragen voor de noodige levensmiddelen zijner troepen. Hierin wilden de afgevaardigden niet toestemmen, maar zij kwamen eindelijk, met voorweten van eenige principalen van adel en der schepenen van de hoofdbanken, met den voormelden Graaf overeen, dat deze, voor alle zijne pretentiën, zoude ontvangen ineens 400 pattacons, of 960 gulden.

Als nu de Graaf met zijne troepen op weg was om, over de Rijksheerlijkheid Wilre, het Rijk van Aken te bereiken, geviel het, dat de Guel zoodanig was opgezwollen, dat er geene mogelijkheid bestond met paarden en wagens daarover te komen; zoodat hij genoodzaakt was, in het ressort dier heerlijkheid, voor een dag, kwartier te nemen. En terwijl

dáár de gewenschte proviand niet voorradig was, zoo zonden men, om beterswil, daarheen: 6 malder haver, 14 potten wijn, 1 ton bier, 1 vetten hamel, 1 koppel kapuynen, voor 3 gulden kiekens, en voor 3 gulden tarwebrood, doende met inbegrip van drie achtergeblevene linnen zakken, 55 G. 14 st. 2 oort.

Volgens de overeenkomst, moesten de bedongen pattacons in weinige dagen uitbetaald worden. De dagen verstreken en het geld nog niet ontvangen zijnde, liep eensklaps een trompetter, opgevolgd door officieren en soldaten, te Valkenburg binnen met last de bedoelde gelden, des noods door geweld, in te vorderen; weshalve de Commissaris Arnt van Brempt, de Rentmeester de Groot (1) en Renier van Meer (2), Burgemeester van Valkenburg, in aller haast naar Richterich, bij Aken, vertrokken om de penningen aldaar over te tellen.

Nauwelijks was deze plaag geweken of er hing een nieuw onweder aan de lucht. Den 6 Augustus, kregen de Regeerders der landen van Overmase bericht, dat het regiment van Don Fernando de Gusman op weg was, met uitdrukkelijke order om, gedurende den aanstaanden winter, garnizoen te houden in de voormelde landen. Nu was goede raad duur. Er werd, in eene statenvergadering, gehouden op Limburg, besloten dat afgevaardigden naar Maastricht zouden vertrekken, om te verzoeken, dat voormeld regiment aan gene zijde der Maas blijve, tot dat door den Gouverneur, Graaf de Fallez, zij beslist hoe en op welke wijze deze troepen, over de bedoelde landen zouden verdeeld en gelogeerd worden. Dit verzoek werd in zooverre ingewilligd dat het regiment door Maastricht

(1) Zijn cachet is gevierdeeld, in 1 en 4 een balk, in 2 en 3 een klimmende leeuw.

(2) Zijn cachet verbeeldt een gedeeld wapen, het eerste gebalkt, in het tweede, drie hoefijzers 2—1.

getrokken zijnde, te Gronsfeld, Rijcholt, Breust en omliggende plaatsen, zoolang verbleef tot het verwachte besluit genomen was. Ter gelegenheid van deze bezending werd door die van Valkenburg, in gezelschap van eenige officieren van bedoeld regiment, als den Sergeant-Majoor, Don Diego de Caravassal, den Kapitein Cherudo, Pascal d'Arreras en anderen, in den Wintmolen te Maastricht, voor 's lands rekening verteerd, 133 G. 17 st. De gezamenlijke landen vereerden daarenboven den Sergeant-Majoor met 200 pattacons, omdat hij, tot merkelijk voordeel dezer landen, het regiment in 't veld gehouden had vier dagen aan gene zijde, en nog vijf dagen aan deze zijde der Maas.

Ingevolge de gemaakte verdeeling over de vier landen, kwamen 5 kompagnieën van voormeld regiment ten laste van Valkenburg; ze arriveerden den 14 Augustus. Tenzelfden dage begaven zich de Stadhouder, de twee Commissarissen, de Luitenant-Drossaard en de Griffier Coenegracht naar Meerssen, en kwamen aldaar ooreen wegens de sub-repartitie van 3 kompagnieën. Vervolgens gingen zij naar Heerlen de twee overige kompagnieën onder dak brengen. De officieren als Kapiteins, Vaandrighs en Sergeanten werden bekostigd, overeenkomstig het te Beek genomen besluit, van 11 Augustus, door 't land in het algemeen, en de gemeen soldaten bleven ten laste der respectieve banken en heerlijkheden.

Zoo was de Kapitein Don Louis de Bonavides, naderhand opgevolgd door Don Louis de Lichaldo, gelogeerd te Valkenburg, zijn Vaandrigh te Bergh en zijn Sergeant te Guel. De Kapitein Lacroux te Meerssen, de Vaandrigh op Guesselt en de Sergeant te Eysden. De Kapitein Don Nino d'Arreras te Wolfhagen bij Jan Ghielen, zijn Vaandrigh te Geleen en zijn Sergeant te Schinnen. De Kapitein Don Martin de Gouwara te Heerlen, bij de weduwe van den

Scholtis Jan Van den Hoeffe, de Vaandrig te Oirsbeek en de Sergeant ter herberge van Peter Cloot te Heerlen. De Kapitein Don Juan Xiron, later vervangen door Alonso Ortys, te Heerlen bij de weduwe Van den Hoeffe, zijn Vaandrig op Heyenhovenschhof te Schinveld en zijn Sergeant bij Mathijs Cloot te Heerlen (1).

Pas hadden de officieren en soldaten hunne aangewezen kwartieren betrokken of zij leidden het op aan tot een zeer kostelijk onderhoud, waaruit niets anders dan gansch het bederf der landen te wachten was. Om dit zoover mogelijk te voorkomen werd, den 18 Augustus, in eene Statenvergadering te Herve, besloten den Heer Spragnier, Luitenant van 't kasteel Limburg, naar hove, destijds te Duinkerken, te deputeeren, met last den ellendigen toestand

(1) Bij dit garnizoen voegden zich ook soms nog andere troepen, zooals blijkt uit de volgende circulaire aanschrijving :

«Nous Herman de Bourgoigne, Comte de Fallez, gouverneur et capitaine general des Pays et Duché de Limbouch Faulquemont, Dalem et autres pays d'outremeuse pour sa Maté.

Sur les doléances et plaintes que ceux de notre Gouvernement nous ont faite par diverses fois que plusieurs troupes de soldats tant à cheval qu'à pied s'avancent de se venir fourrer et loger audit gouvernement sans aucun ordre ny respect, par ou ceux du plat pays se trouvent journellement grandement interessez et endommagez. Nous pour obvier a semblables foulles avons ordonné et ordonnons par ceste a tous Drossarts et Officiers desdits Pays de Limbouch, Faulquemont, Rolleducq et Dalem et autres de mon dit gouvernement qu'ils n'aient a loger ny accommoder aucuns soldats de cheval ou a pied, soyent grandes troupes ou petites, en façon que ce soit, s'ils ne leur monstrent ordre suffisant et comme il appartient et s'opposer à ceux qui par force ou autre voye indirecte se voudront ingerer a y loger, et faire assembler les paysans de leur district par son de cloche, ou autrement comme ils le trouveront convenir pour les apprehender et constituer prisonniers ou du moins les empecher l'entrée dans leurs offices. Ayant ordonné au Sieur de Spragnier notre Lieutenant au chasteau de Limbouch de leur donner a cest effect toute assistance en estant requis".

Fait en notre chasteau de Fallez ce 6 Sept. 1625.

(Signé) H. de Bourgoigne.

Ter zijde zijn cachet vertoonende het dikwerf gedeeld Bourgondsch wapen.

aldaar bloot te leggen, en dusdanige order uit te lokken als tot ontlastinge der arme landen dienstig zoude wezen.

Het was ten gevolge van deze bezending dat den supplianten, van wege den Kapitein-Generaal Spinola, een order werd toegezonden, geteekend Pedro de San Juan, waarbij bepaald was, dat men aan elken Kapitein, voor hem en zijne paarden, moest geven 4 gulden 's daags, en voor zijn service 3 bedden, 2 tafellakens en 12 servietten. Aan elken Alpherus (Vaandrig) met zijn paard, 30 stuivers en 2 bedden voor zijn service. Aan elken Sergeant met zijn paard 14 stuiver en een bed, en aan elken soldaat 6 stuiver per dag (1).

De soldij was nu in zooverre geregeld, maar de ongebondenheid der soldaten daarom niet verminderd. Hier zochten ze, boven hunnen kost, aan meer daggeld te geraken; daar poogden ze, door slaan en stooten, betere spijsen te bekomen; ginds bedorven ze de waranden en de vijvers van die van adel. Te Heerlen bedreven ze excessen bij de vleeschhouwers en door het inhalen van veldvruchten; waarover de Commissarissen op 8 September, een onderzoek in loco instelden. Den 7 November, kwam de Sergeant-Majoor, gelogeerd te Herve, met zijne Garde en een talrijk gevolg van officieren te Valkenburg, alwaar hij de 5 kompagnieën, die over het land lagen, deed bijeenkomen, en een *bando* liet uitgaan en meerdere beklaagden in de ijzers deed slaan.

Bij missive van den 21 December 1625, gaf de Gouverneur de Fallez den Heer van Guel, Stadhouder van Valkenburg, te kennen, dat Zijne Majesteit, om meerdere welvaart der landen van Overmase, genegen zij het regiment van Don Gusman te verplaatsen, mits dat deze landen voor die

(1) Het service van den Kapelaan-Majoor van 't Regiment werd berekend tegen 6 stuiver daags.

ontlasting zouden betalen eene som van penningen, onderling te bepalen met den Heer van Boisschot, als zijnde daartoe speciaal door Zijne Maj^t. gemachtigd. Om ten deze te onderhandelen was eene algemeene statenvergadering noodig. Deze werd gehouden te Valkenburg, den 27 December, en den 29 dier maand vertrok de voormelde Stadhoudcr, Conrard Ulrich van Hoensbroeck-Guel, met vier bedienden en vijf paarden naar Brussel, alwaar hij met de gedeputeerden der drie andere landen verbleef tot den 6 Februari.

Behalve het vertrek der 5 kompagnieën had de Heer van Guel, tijdens zijn verblijf te Brussel, tot 's lands merkeliijk voordeel, ook nog verkregen dat het regiment van den Graaf Jan van Nassau, hetwelk order had om door Maastricht over Valkenburg naar Duitschland te trekken, eenen anderen weg insloeg.

Volgens de getroffen overeenkomst met den Heer van Boisschot, vertrok het Spaansch garnizoen den 18 Januari 1626 (1); intusschen moesten de gezamenlijke landen de soldij, op den voet van monstcring, voldoen tot en met den laatsten April daaraanvolgende. Dit kwam den lande van Valkenburg te staan op circa 9000 gulden, niet inbegrepen de reis- en negociatiekosten des Heeren van Guel,

(1) Acht dagen later schreef de Markies Spinola aan den Gouverneur van Maastricht het volgende :

»Monsieur de la Mottry. Ce mot servira pour vous dire que lorsque vous envoieerez les escortes de cavallerie vers Sittart vous en advertissiez en prealable celui qui commande au dit lieu afin qu'il l'envoye rencontrer a my chemin, et que l'une et l'autre cavallerie puisse retourner le meme jour a sa garnison sans se pourmener par le pays comme l'on est adverti par les plaintes que font ceux du Duché de Limbourg et principalement du quartier de Fauquemont. Et si en cas il convient de faire quelque convoi à Juliers vous leur donnerez un temps limité afin d'éviter leur sejournement sur le pays. Et sur ce je prie Dieu, Monsieur de la Mottry, vous tenir en sa sainte garde. De Bruxelles le 26 Janvier 1626. (Signé) Ambrosi Spinola.

berekend ad 750 gulden 10 st. Wij vonden met betrekking tot dit losgeld, dadelijk betaalbaar, het volgende document:

»Wy lieutenant Vooght ende Scheepenen der stad
»Valckenborgh, Overmaese, doen condt attesteren ende
»certificeren mits deesen dat op gisteren den zevenden
»Aprilis 1626 omtrent tien ure voer middage ten overstaen
»van den officiers en de Commissarissen des landts Valcken-
»borgh voers. eene seeckere groete quantiteit van ingese-
»tenen en gekoezen beedesetters van den bancken voerge-
»houden ende punctelyken voergelesen is gèworden seeckere
»declaratie van 't gheene het landt van Valckenborgh
»gehouden is op te brenghen off eensdeels alreede opge-
»bracht heeft tot het onderhoudt van den regiment van
»Don Fernando de Gusman met andere onkosten dienthalven
»oock gedreven, alles naer dien soe wy verstanden hebben
»dat een iegelyck tot het aenhoeren bedacht is geweest,
»Sondag oeck nae den dienst van der misse respectieve
»voer de kercken van Meerssen, Climmen, Beeck ende
»Herlen alwaer gemeenlyck publicatien gewoen syn te
»geschieden. In oirconde der waarheyt van 't ghene voer-
»schreven hebben deese benefens die signature van onsen
»Griffier oock met onsen gemeenen scheepen ampts siegel
»bevesticht. Aldus gedaen tot Valckenborgh deesen 8
»Aprilis 1626 (get.) Alarts" (1).

Hoewel het land Valkenburg en de andere overmaasche landen in 't bezit waren der rechtmatige Vorsten, ja zelfs Spaansch garnizoenen hadden, zoo belette dit niet, dat de sauvegarde of Hollandsche contributie stiptelyk moest worden bijgehouden. In de betrekkelyke rekening over

(1) Dit zegel verbeeldt, zooals wij het in ons Deel I bl. 190 geteekend hebben, twee knielende personen houdende tusschen hen beiden een schild, waarop een rechtstaanden leeuw met dubbelen staart. Het omschrift luidt: DER SCEPEN VAN VALKENBOERCH.

het jaar 1625, komt eene uitgave voor van 230 gulden wegens onkosten gemaakt door Staatsche soldaten in het halen van gevangenen (otagen); en daar de Ontvanger Ph. de Jonghe dreigde met eene tweede executie, zoo reed de Commissaris, Arnt van Brempt, voorzien van de noodige penningen, naar Maaseyck om ze te voorkomen. In ditzelfde jaar hadden die van Ter-Blijt den Ontvanger van Meer te Valkenburg, twee koeien ontnomen, geschat ad 25 gulden elke, waarover het land hem moest schadeloos stellen. Van zijnen kant had gemelden Van Meer, door den leenbode, Martijn Widdershoven, op den huize Ten-Eicholt, wegens achterstallige Hollandsche contributie, doen beslag leggen op een paard van Vrouwe Maria van Eynatten, genaamd Beulaert, niet tegenstaande dat haar man en huisheer, met een zijner beste paarden, was dienende tegen den vijand, onder de bende van ordonnantie des Hertogen van Aerschot. Tenzelfden tijde had het land Valkenburg ook moeielijkheden met 't kapittel van St. Servaas te Maastricht, wegens 't dorp Bergh, en met het kapittel van O. L. V., wegens Bemelen. Deze twee dorpen hadden steeds met gemeld land gedragen in alle voorkomende lasten; maar toen die lasten, ter zake van het Spaansch garnizoen, uitermate toenamen poogde de Rijproost Conrardi, bijgestaan door zijn Secretaris Nicolaas van Cortenbach, zich te verzetten, en wel op grond, dat Bemelen niets gemeen had met 't land van Valkenburg, en dat dit dorp in de beden en belastingen had gedragen, veelmeer om beterswil, dan dat de middelen zouden hebben ontbroken om zich daaraan te onttrekken.

Het evenbedoeld Spaansch garnizoen was nauwelijks verlegd en de bedongen som voor onderhoud uitbetaald, of er werd verzocht om continuatie van dit onderhoud nog voor twee maanden. Dit verzoek wezen de Staten van

Overmase, in eene algemeene vergadering, van de hand. Op een landdag te Valkenburg, den 15 Juni 1626, kwam een schrijven ter tafel van den Ontvanger Ph. de Jonghe, uit 's Gravenhage, dreigende met executie, wegens achterstallige Hollandsche contributie. Op dezen landdag waren, ten huize van Renier van Meer, gecompareerd, de Commissaris Leeck, de Heer van Hoensbroeck, de Heer van Wijnandsrade, de Heer van Schinnen, de Heer van Lysemael, Jonker Schaloen, Jonker Hoen, Jonker Schwartsenborch, Jonker Michiel van Schaesbergh, Jonker Dobbelsteyn, Jonker Passaert, de Heer Drossaard, de Secretaris Coenegracht, de Scholtis Holtbeckker, Thijs Hannot, een trompetter en 15 dienaars.

In Juli 1626, waren de Ridderschap en de Schepenen der vier hoofdbanken te Valkenburg vergaderd om, in overleg met de andere landen van Overmase, maatregelen te nemen en te protesteeren tegen het door den Koning uitgevaardigde reglement van 23 December 1625, zijnde eene ampliatie van dat van 13 December 1622, betreffende het heffen der beden in de landen van Overmase. De Staten beweerden, dat dit reglement strijdig was met hunne oude rechten en gebruiken, strijdig vooral met de bevoegdheid, die zij van oudsher tot nu toe gehad hadden, om alle voorkomende lasten te dekken, te repartiseeren en te innen; weshalve Werner van Bongart (1), Heer van Wijnandsrade en de Commissaris van Brempt, voorzien van de noodige instructien, naar Brussel werden afgevaardigd.

De Gouverneur Herman de Bourgogne, Graaf van Fallez, overleed den 16 Juni 1626, en den 19 November daaraanvolgende, legde zijn opvolger, de Graaf de Noyelles (2), in de kerk van Valkenburg, den eed af. Hij werd te dezer

(1) Het wapen Van Bongart vertoont een keper van keel op zilver.

(2) Zijn cachet verbeeldt een zeer gedeeld wapen.

gelegenheid, van 's lands wege vereerd met een zilveren vaatwerk van 637 gulden 10 stuivers, en met een maaltijd van 240 gulden, gehouden ten huize van den Rentmeester Adriaan de Groot, Heer van Strucht, als zijnde het kasteel Valkenburg daartoe te ongemakkelijk. — Op dezen diner waren onder anderen tegenwoordig Don Juan Ninio de Gouware, de Graaf d'Ognate en meerdere ridderlijke Heeren. — Een paar weken later werd de Gouverneur officieel te Valkenburg ontvangen, ten huize van den Burge-meester Renier van Meer, waar hem een maaltijd van 525 gulden werd aangeboden. Hierop waren genoodigd: Claudius de la Mottrij (1) Gouverneur van Maastricht, de Deken van St. Servaas, verscheidene krijgsoversten, de adeldom benevens de Schepenen der hoofdbanken. — En daar de gasten te veel in getal waren dan dat ze allen bij van Meer aan tafel konden komen, zoo hebben eenigen hun repas genomen ten huize van den Burgemeester Nicolaas Daems, terwijl anderen, zooals de bedienden van de Gouverneurs, de wachten en de soldaten, gespijst werden bij Jan Hoen en bij Andries Daems, te zamen voor 122 g. 17 st.

De rekening over 1626—27 wijst alsnog eene uitgave aan van fl^s 3000 betaald, bij gelijke deelen, aan de weduwe van den Gouverneur de Marnay, aan de weduwe van den Gouverneur de Bourgogne, en aan den Graaf van Noyelles den toenmaligen Gouverneur. Voorts eene vereering van 100 pattacons aan den nieuwen Cancelier, eene van fl^s 304 aan den Procureur-Generaal van Groesbeke, en eene van fl^s 240 aan den Luitenant van het kasteel Limburg, voor merkelijke groote diensten den lande bewezen.

In de maand Januari 1627, hadden de Gouverneurs van Limburg en van Maastricht, op verzoek der Infante en des

(1) Zijn cachet is gevierdeeld; 1 en 4 écartelé, 2 en 3 drie hamers, een hartschildje over 't geheel en drie leeuwjes op de hoeken van 't schild.

Markiezen de Balbaces, garnizoen gelegd op verscheidene particuliere huizen in den lande van Valkenburg. — Tot gemak dezer garnizoenen moest dit land eene brug bouwen over de Geul te Hartelstein, hetwelk de Staten gaarne wilden doen, als zij maar het noodige bouwhout daartoe hadden. Weshalve zij door den Raad van Financiën, bij resolutie van 2 Februari 1627, gemachtigd werden om dit bouwhout in de domaniale bosschen te doen kappen. (1)

Den 7 Januari 1627, waren de Heer Van Guel en de Commissaris Brempt op Limburg beroepen om de repartitie te helpen maken van 3 compagnieën Spaansche ruitery, over 't land Valkenburg in kwartier gezonden. Deze compagnieën, aangekomen den 3 Januari, bleven tot laatsten Mei; zij waren gelogeed te Valkenburg, Heerlen en omstreken. Hun service bedroeg 5 realen voor den Luitenant, 4 realen voor den Alferus of Vaandrig, en 1 reaal daags voor de soldaten. Het kostgeld was bepaald op een gulden voor

(1) Les chefs Tresoriers et Commis des finances. Tres cher Sr et special Amy, Comme les Gouverneur General de Faulquemont et celui de Maestricht ont par ordre de son Alteze et du Marquis de Balbaces, faict mettre quelque garnison sur certaines maisons au district dudiet pays, et que pour respective commodité desdicts garnisons Ils ont ordonné aux Estats du pays de Faulquemont de faire mettre et asseoir ung pont sur la reviere du Gueul a Hartelstein; Lesdits Estats nous ont représenté qu'ils seraient très prompts pour obeir audiet commandement, ne fut que la disette du bois necessaire à la construction dudiet pont retint l'effect de leur bonne volonté, ayant avec la remonstrance de ce que dessus requis, qu'ils en fussent deschargez, ou du moins que leur fust subministré du bois a ce necessaire. Cause pourquoy nous faisons ceste pour vous ordonner qu'avez à faire abattre autant de chesne que seront trouvés necessaires a la construction dudiet pont et ce en presence des Officiers de Sa Majte les leur vendre au pris courant, vendant le surplus au plus offrant aussy en presence desdicts Officiers, en faisant receipte comme il appartient. A tant n'y faites faulte. Tres cher Sr et special Amy, Dieu vous ait en sa s^{te} garde, de Bruxelles, au bureau des finances le 2 de Febvrier 1627 (get.) Vleminghs. Het adres was: Nostre tres cher et special Amy Adrien de Groote, Receveur des Domaines au quartier de Faulquemont.

de officieren, en 10 stuiver voor de gemeen soldaten. Het hooi en de haver voor de paarden werden uit het magazijn verstrekt; Mathijs Cloot van Heerlen was magazijnmeester. Zijne vrij uitvoerige rekening en verantwoording, opgemaakt door den Notaris Caspar Rhoe, geeft de plaatsen aan, die de leveringen gedaan hadden. De heerlijkheden en de banken hadden geleverd 9753 pond hooi en 31 malder 5 vat haver; de leengoederen 3940 pond hooi en 39 malder 3 vat en 2 kop haver. Deze fouragie werd den soldaten uitgeleverd tegen comptante betaling ad 12 stuiver licht geld per vat haver, en 4 stuiver den steen (22 pond) hooi. Met het bedrag dezer gelden deed de magazijnmeester nieuwe inkoop van hooi, als 4000 pond van zijn eigen gewas, 7500 pond van Mevrouw tot Schaesberg en 3100 pond van den Heer van Hoensbroeck, de twee eerste ad 25, de laatste ad 29 stuiver per 100 pond. Bovendien was aan den Kapitein Bovadilla, die vier weken te Heerlen gelogeed had, aan den Luitenant Englada, van de kompagnie van Don Louis de Bonavides, aan Laurens Vijghen, Lemmen Roosboom, Crijn Sutendaal, Steven Knooren, Mathijs Palant, Joncker Strijthagen, Jan Harst en anderen, waar de soldaten van den kapitein Don Juan De Vivero, te Welten en Frusschenbergh, in kwartier hadden gelegen, eene hoeveelheid hooi en haver geleverd geworden, waarop nog geene betaling ontvangen was.

Te Valkenburg en omstreken lagen de soldaten van de kompagnie van Don Louis de Bonavides, de Luitenant Gonsales de Castillo, alsmede de Luitenant en soldaten van de kompagnie van Don Diego Mexia.

In ditzelfde jaar 1627, beklaagden zich de ingezetenen van Elslo, dat de Gouverneur van Maastricht, den 5 Januari, in hun beweerde vrije heerlijkheid was gekomen en aldaar in garnizoën had gelaten 30 soldaten, om te beletten het

overloopen van den vijand in de landen van Overmase ; dat zij adressanten aan dit volk, vergezeld van vrouwen en kinderen, kost en drank hadden verschaft alsmede het noodige service ; weshalve zij de Valkenburgsche regeering aanspoorden tot teruggave niet alleen van deze kosten, maar ook van die welke gedaan waren tot het maken der schans, waarop de soldaten de wacht hielden, bedragende met de uitgaven voor licht en brandstoffen, tot en met 30 September, 451 gulden 12 st.

De strijd dien de Koningen van Spanje, als Hertogen van Brabant en Limburg, genoodzaakt waren te voeren tegen de in opstand gekomen Hollandsche provinciën, duurde lang. De penningen, het merg van den oorlog, werden bij den dag schaarscher. Het was niet genoeg de beden of contributiën uit te schrijven, de knoop lag in ze te recouvreeren. Wij vonden uit deze bedroefde tijden ontelbare lijsten van *faulden*, dat zijn achterstallige belastingen, die ten huidigen dage misschien nog te innen blijven.

Om de ledige schatkist wat te vullen waren, in 1626, verscheiden Valkenburgsche dorpen tot heerlijkheden bevorderd, en vervolgens aan particulieren tegen klinkende munt verpand geworden. Thans was het aan de beurt der hoofdbanken. Ook deze zouden vervreemd of aan den meestbiedende verpand worden ; een project waar de respectieve Schepenen en ook de ingezetenen scherp tegen aanzagen.

Dientengevolge werd de Stadhouder Conrad Ulrich van Hoensbroeck-Guel, destijds voor zijne particuliere zaken te Brussel vertoevende, van wege de hoofdbanken verzocht om te hove, en bij de Heeren van financiën, middelen in te spannen om de voorgenomen verpandingen, of door het geven eener som gelds of anderszins, te voorkomen. Deze last eerst mondeling, vervolgens bij requeste volbracht

zijnde, adviseerden de Heeren van de rekenkamer daarop gunstig, zoo dat aan den Heer van Guel, bij resolutie van den 20 Maart 1627, werd opgedragen om, van Zijner Majesteits wege, met de betrokken banken in overleg te treden. En terwijl deze Heer kennis had gekregen, dat eenige kwartieren in Vlaanderen, onder anderen 't land van Dendremonde, wegens dezelfde aangelegenheid ook eene overeenkomst getroffen hadden, zoo liet hij zich, ten kantore van den Griffier Vlemincx, kopie geven, zoo van de brieven van octrooi, als van het accoord der 10,000 gulden door die van Dendremonde gestort, ten einde uit die stukken te kunnen overnemen, wat den lande van Valkenburg dienstig mocht wezen.

Toen de Gouverneur van Limburg en de overige Hoofd-officieren van oordeel waren, dat de onderhandelingen, door den Heer van Guel aangeknoopt, verder dienden vervolgd te worden, liet deze de Officieren, de Schepenen benevens de meest beerfden der vier hoofdbanken, te Valkenburg, te Meerssen en te Heerlen ontbieden, en maakte hun bekend met hetgene hunnerzijds moest worden gedaan, wilden zij alle verdere verpandingen voorkomen. Hierop gaven zij den Heere van Geul andermaal commissie om, met Zijne Majesteit en den Raad van financiën, een contract te sluiten, de akte te doen zegelen, en voorts octrooi te verwerven om de noodige penningen op rente te mogen lichten.

Daar uit de missiven van den Thesaurier Kinschot, en uit de brieven van den Ontvanger-Generaal van Oncle, gebleken was, dat de bedongen som van 12,000 gulden terstond moest uitbetaald worden, en terwijl dit geld, noch in 't land Valkenburg, noch te Maastricht te vinden was, zoo werd de Secretaris van den Hoeffe naar Brussel gezonden om eene som van 6400 gulden aldaar te negociëren. Na aan vele deuren te hebben geklopt kwam men eindelijk

terecht bij zekeren Karel van der Campen te 's Hertogenbosch, onder voorwaarde nochtans, dat de Heer van Geul tot hypotheek moest stellen al zijne goederen onder Oirschot gelegen.

Wij vonden met betrekking tot deze verpandings-questie vier gelijklopende akten, behoorlijk onderteeckend, waarvan wij eene alhier letterlijk wedergeven :

»Alsoo op heden den seven en twintigsten dach van
»April in den jare sestienhondert ende seven en twintich
»ons Schepenen der hoofdbanck Beeck, lande van Valcken-
»borch Overmaeze, door den Heere van Guel tot sulex ge-
»authoriseert synde by den Raede van finantien van Hare
»Majesteijt van Spagnien als gebleken is by syne commissie
»van dato den twintichsten Marty lestleden, ende met hem
»geveught Frederick van Randerade Luitenant Drossardt
»deses landts Valckenborch, voerts last ende bevel heb-
»bende van onsen Heere Gouverneur Grave van Noyelles,
»in substantie voergehouden is worden als dat Hare Majt'
»tot meerderen haren dienste, ende om te subveneren aen
»allen nodelicheden tot desen teghenwoerdigen oerloghe
»van herwerts oevre geprocedeert heeft tot verpandinghe
»van verscheyden jurisdictien ende heerlicheden Hare Majt'
»toestaende, ende onder anderen oyck alrede gesien is
»binnen desen lande van Valckenborch verscheyden dorpen
»beleent te wesen, uyt alwelcke verpandinghen, by soe
»verre deselve hennen voertganck souden hebben, ver-
»scheyde groote swaericheden geschapen souden syn op te
»staen, soe doer die mennichte van den pandtheeren als
»Officers, ende 't selve tot merckelichen achterdeel ende
»irreparabel prejudicie van den gemeenen onderdaen, ende
»tot dien oick te kennen gegeven is als dat Hare Majt'
»geinclineert wesende tot meerdere ruste van hare onder-
»daenen, lichtelicken verstaen soude tot het ophouden van

»soedanighe verpandinghen by soe verre deselve haere
»onderdaenen hen resolveren mochten tot het opbrenghen
»ende furneren van eene redelicke somme van penninghen
»gelijck men mochte overeencoemen metten voerschreven
»Raede van finantien, om by dien middele t' ontgaen alle
»voirdere versettinghen. — Soe is't dat bij ons Schepenen
»der hoofbanck Beeck voerschreven op dach ende dato
»als boven oever het voerschreven voerghen in't langhe
»gedelibereert, ende hieroever oick geroepen ende present
»geweest synde zeeckere groote quantiteyt van den inne-
»gesetenen ende best gegoeden der voerschreven hoof-
»banck, als namentlich Willem Smitz, Hendrik Didden,
»Jan Odekercken, Jan Coumans, Peter Crins, Gerken Didden,
»Peter Hartboom, Thijs Banens, Kerst Haegemans, Peter
»Nysten, Henrick van Essen, Jan Frommen, Thys Haege-
»mans, Dirich op Vurtenbach, Jan Gielkens, Claes Roberts,
»Peter Kerckhoffs, Matthys Kerckhoffs ende den Heer
»Pastoer, hebben eendrachtelich verdraghen ende bewillicht
»om 't ontgaen alle voirdere verpandinghen ende swae-
»richeden die daeruyt anderssints mochten resulteren tot
»achterdeel van deser hoofbanck, aen Hare Maj^t voer haer
»quote ende rato van een van den vier hoofbancken te
»gheven een vierdedeel van den twelf^f duysent gulden
»naerders gemelt in de commissie van den voerschreven
»Heere van Guel, metten verstande nochtans by soe verre
»men soude konnen gestaen met eenighe mindere somme
»ten opsien van dese benaauwden tyden dat men 't selve
»is stellende in de ervarentheyt ende industrie van den
»voerschreven Heere van Guel, om dien aengaende metten
»voerschreven Raede van finantien oever te coemen ende
»veraccorderen. Alles oick met dezen bespreecke ende
»conditie dat ons van Hare Maj^t verleent sal worden be-
»hoerliche octrojje om deselve somme met allen 't gheene

»daeraff dependeert ende annex is te mueghen uytsetten
»ende repartiseren oever die hoofbanck van Beeck, halff
»tot laste van den proprietarissen ende eygenaeren ende
»halff tot laste van den pachtenaers, ende by soe verre
»die penninghen in der haeste souden gefurneert ende
»opgebracht moeten worden, dat ons gepermitteerd sal
»worden deselve te lichten op interest tegen den penning
»sestien, ten laste als voer, ende alsoe metten selven
»interest uyt te setten in een off eenighe meer jaren
»gelyck by ons sulcx tot meerdere dienste van Hare Maj',
»ende minder gevoelen van den gemeenen innegesetenen
»t geraedtsamste mochte gevonden worden. Ende tot dien
»oick acte sal gegeven worden dat wy by dese occasie
»onverpandt sullen blyven, ende by soe verre in toekoe-
»mende tyde Hare Maj' wille mochte wesen off die wille
»van Hare Hoirs ende Successeurs die hoofbanck Beeck
»te verpanden niettegestaande deze onse bewillinghe, dat
»in sulcken gevalle deselve Hare Maj' Hare Hoirs ende
»Successeurs gehouden sullen wesen der voerschreven
»hoofbanck te restitueren ofte doen restitueren de somme
»van penninghen dewelcke dezelve hoofbanck in crachte
»deses sal hebben op te brenghen om niet by dese con-
»juncture verpandt te worden. Committerende voirders
»t gheene tot meerdere onse assurantie in desen mochte
»gehandelt worden doer vernufftheyt van den voerschreven
»Heere van Guel, denwelcken wy hiermede tot sulcx syn
»authoriserende. In Oirconde der waerheyt van 't geene
»hier voerschreven staet, hebben wy Schepenen der hoof-
»banck Beeck deze beneffens onze Officieren met eygene
»handen onderteekent. (get.) Conrad Ulrich van Hoens-
»broeck — Fredericq Bandenraedt — J. H. Mutsenich —
»Peter van Oensel — Otto Haagmans — Gerart Odekercken

»in name van Jan Hugens nyet schryven connende — F. »Romans — Jan Nyssen en Holtbecker secretaris.»

De gelijkkluidende akte opgemaakt den 19 April, in de hoofbank Meerssen, geeft als best gegoede ingezetenen dier bank aan: uit 't dorp Meerssen Jan Driessens, Lodewick Driessens, Dirck Daemen, Gerken Weenten, Dries Philippens, Jan Janssen, Jan Willems, Willem Philippens, Derick Weenten, Peter Willems, Reintje Coemans, Jan Schepers, Ghel Bunnan, Willem Cluijten, Ghilis van Eysden. Uit 't dorp Ambij: Jan Aussems, Henrich Sleypen, Peter Grouwels, Arnt Weechmans, Peter Heuten, Lam Hermans. Uit 't dorp Limmel: Peter Dolmans, Willem Dolmans, Thys Dolmans, Willem Bellart, Jan Overstacker. Uit 't dorp Houthem: Goessen Wijnandts, Peter Stassen, Frans Caldenborch als ingezetenen, en Adriaen De Groot en Renier van Meer, als beërfden. (was geteekend) Conrad Ulrich van Hoensbroeck — F. Randenraedt — H. Coenegracht, schepen L. Verheyen, schepen — Thomas Fabritius, schepen — J. Coumans, schepen — Mich. Cox, schepen — L. Janssen — Barth. Meessen — Alarts — P. Stassen — Wijdershoven — Van den Hoeffe — Carl Schueghen.

Dezelfde akte opgemaakt, den 9 April, in de hoofdbank Klimmen, noemt als best gegoeden: de Heer Pastoer, Johan Wedershoven, Jacob Moenen, Jan Moenen, Dries Zenden, H. Houben, hen sterk gemaakt hebbende voor meer andere ingezetenen van Climmen; de Heer van Wijnandsrade en de Heer van Beusdael, grondeigenaars aldaar. Uit 't dorp Hulsberg Thonis Jeucken, Jacob Moenen, Thys Maenen, Willem Boschouwers, Jan Odenkercken, Willem Raeven, Ghelis Spee; en als beërfden: Joncker Johan Van Strabach, Adriaen de Groot, Conrad Decker en Ogier Dammerier. Uit 't dorp Schimmert: de Heer Pastoer, Joncker Peter Van Bock, Gerard Odenkercken, Vaes op de

Hoefve, Direk Debets, Jan Schroeten, Vaes Boschouwers, hen sterk gemaakt hebbende voor meer andere naburen, als voor Johan Habets, Jan Noelen, Geraedt Ghysen en Geurt Wauben. (:was get:) Conrad Ulrich van Hoensbroeck — Fredericq Randenraedt — M. Knubben — Werner Reitrae — Willem Willems — W. Veldorps — Reyner van Meer — L. Alarts en Gerart Odekercken Secretaris.

In de hoofdbank Heerlen was de akte opgemaakt en geteekend geworden den 19 Mei. Als meest gegoede ingezetenen komen daarin voor: Nielaes Hoeckels, Jacob Schils, Peter Muter, Willem Schul, Jan Hoeckels, Jaspas Bisschops, Jan Douven, Simon Freuters, Jan Boest, Willem Syben, Jan Muters en Henrich Kochartz. Uit Nieuwenhagen: Gerard Moers, Claes Vleck en Hans Vleck. Uit Vruschenbroeck: Cryn Suetendael, Claes Krekels, Gerart Róosboom, en Willem Roosboom. Uit Caumer: Jan Spierts, Jan Creuwen, Gerardt Leufkens, Herberich Hamers en Jan Oertmans. — Uit Welten: Jan Harst en Nijs Munx. (was geteekend) Conrard Ulrich van Hoensbroeck — F. G. van Schaesberch *wegen des haus Bentsenraedt* — Fredericq Randenraedt — H. Van den Hoeff, *schouteth* tot Herle — Dionijs Cleingen, schepen — Peter Veijghen, schepen — Jan Seyben, schepen — Peter Cloett, schepen — Jan Dortant, schepen — Jan Cruwen, schepen — Johan Fleck — Johan Doutzenbergh secretaris der hooftbancke Herle en mede voor Henrich Jongen, schepen, Jacob Schils en Hans Vleck, gesworenen mits hunne absentie *ende dat sy niet schrijven en kunnen*. — Mathias Cloott, L. vooicht der hooftbanck Herlen. — Jan Hokel *Burgemeister* tot Herlen, *als oeck in naem mijnes vaders Nielaes Hokel als gedeputeert van die gemeinten*.

De bestede som van 12,000 gulden voor afkoop van alle verdere verpanding, hetzij der hoofdbanken, hetzij van dorpen daaronder ressorteerende, was, wegens de gerezene

onkosten, gestegen tot 12,473 G. 9 stuiver, te verdeelen over de vermelde banken en de daarin gelegene leenen. De reeds verpande dorpen Nuth en Voerendael, alsmede de oudere heerlijkheden, te weten: Hoensbroeck, Wijnandsrade, Schaesbergh en andere, waren in deze verdeling niet betrokken.

Op den algemeenen landdag van 11 Augustus 1627, werd den Koning wederom eene extraordinaire bede van 36,000 gulden toegezegd.

In November van dit jaar, lag de compagnie ruiters van den Graaf Herman Frederik van den Bergh (1), zoon van den beruchten Generaal Hendrik van den Bergh, te Sittard en omstreken, van waar zijne soldaten soms uitstapjes maakten in 't land Valkenburg. Dit blijkt uit eene voor ons liggende missive aan 't adres van den Graaf de Noyelles, Gouverneur van Overmase (2). In de rekening, loopende van den 1 November 1627 tot ultimo October 1628, vinden wij, dat eene som van 201 gulden betaald is geworden aan schippers die de bagage van den Markies Campo Laterra naar Roermond hadden gevaren. — Eene som van 28 G. aan den Luitenant van den Kwartiermeester-Generaal Franquin, omdat, door diens toedoen, het regiment van den voormelden Markies door 't land van Valkenburg getrokken was zonder te rafraicheeren. Eene som van 68 G. aan den Kwartiermeester zelve, voor goede diensten den

(1) Zijn cachet verbeeldt een links klimmende leeuw omzet met bolletjes.

(2) Monsieur Je suis esté tres mary d'avoir entendu par la vostre du 5 du courant les incurssions que diete mes soldats faire journellement au detriment des inhabitants de vostre Gouvernement, de quoy je ne m'en peu asse esmerveiller voyant que jusques a present je n'en ay encor entendu aucunes plaintes, aultrement je n'eusse manqué d'y remediier, vous assurant que non pas seulement en ceste occasion, mais aussy en tout aultre je vous feraj paraistre en effect que je suis, Monsieur Votre tres humble et obligé serviteur.

(Signé) Herman Fred. Comte de Bergh.

De Sittart le 16 9bre 1627.

lande bewezen. Eene van 176 G. 18 st. betaald, te Maastricht, wegens eene nacht logies van 60 soldaten, die de bagage convoiceerden van 't regiment Paul Baillonini, wezende 150 vrouwen, benevens de vrouw van den Sergeant-Majoor en twee vrouwen van Kapiteins. Eene van 8 G. 16 st., bij den Burgemeester van Meer verteerd, toen de kompagnie van Don Melchior de Braccamante binnen Valkenburg is komen liggen. Eene van 500 G. aan den Luitenant en aan den Vaandrig dezer kompagnie, als zijnde hunne soldij, ad 41 en 28 stuiver daags. Eene van 7 pattacons, ten geschenke aan den Kapitein eener kompagnie van 't regiment des Graven de Triconde, die door Valkenburg was getrokken, zonder aldaar te vernachten. Eene van 110 G. aan den schatheffer van Meerssen, om te worden overgeteld aan de ingezetenen, bij welke een groot getal Bourgondische recruten gelogeed hadden. Eene van 18 G. aan den Fourier van Don Nicolas de Velasco, zijnde dikwerf te Valkenburg gekomen, om de maandelijksche soldij in ontvang te nemen, en hebbende aldaar moeten wachten, omdat het geld niet telkens gereed was. En eene van 572 G. 17 st. voor onkosten gedaan door den Gouverneur Graaf de Noyelles, om ten hove te solliciteeren sommige wijzingen in het ontworpen nieuwe reglement op 't heffen der belastingen.

In den aanhef van dit reglement, uitgevaardigd te Brussel den 1 Maart 1628, wordt gemeld, dat het gegeven is op aanvraag des Graven de Noyelles, Gouverneur en Kapitein generaal der landen van Overmase, en op dringend verzoek der Staten dezer landen. Het begint in zijn artikel 1 met een der voornaamste grieven tegen het vorige reglement uit den weg te ruimen, namelijk het vinden, het uitzetten en het innen der beden. Bij de artt. 2-6 wordt bepaald, dat de kosten van repartitie der beden

matig moeten wezen, en dat alle overtolligheid, zoo wel in de algemeene als in de particuliere Statenvergaderingen, vermeden moet worden. In geen geval mogen de bedoelde onkosten, hooger belooopen dan 50 pattacons ad 2 gulden 9 st. Vlaamsch geld, voor elk lid van den staat, dat is : 50 pattacons voor de Geestelijkheid en de Ridderſchap van Limburg ; 100 pattacons voor de banken (3^{den} staat) van Limburg ; 100 pattacons voor de Ridderſchap en de banken van Valkenburg ; en voor die van Hertogenrade en van Daelhem elk 50, te zamen 350 pattacons (1). Bijaldien eenige stenden den lande hoogere onkosten in rekening mochten brengen, deze zullen geschrapt en vierdubbel ten bate der schatkist verantwoord worden. De artt. 7-8 regelen de bezoldiging der Commissarissen, der Ontvaagers-Generaal en der Schatheffers (2). De artt. 9-13 betreffen het uitzetten van particuliere gemeentelijke lasten, 's Konings dienst niet rakende, maar waarvoor octrooi gevraagd en verkregen moest worden. De artt. 14-17 bevatten voorschriften nopens het opmaken, vaststellen en afkondigen der kohieren. Art. 18 verbiedt uitdrukkelijk het doen, zonder octrooi, van vereeringen en schenkagiën (3). De artt. 19-22 leggen den Commissarissen en verdere bedezetters de verplichting op de repartitiën, volgens gedanen eed, billijk en onpartijdig uit te schrijven, zonder vrijlating van wien

(1) Deze verhouding is dezelfde als bij de verdeeling der lasten $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{7}$.

(2) Elk dorp had zijn eigen Schatheffer.

(3) Art. 18. — *Defendons bien expressement auxdits Etats en general et en particulier de faire aucuns dons ny presents a quy que ce soit ny pour quelque cause quy ce pourroit estre, sans nostre consentement et permission particuliere ou de nostre Dame et Tante, a peine d'estre lesdits dons et presents roijez de leurs comptes et de fourfaire tant par ceulx quy les auront donnez que ceulx quy les auront receu le quadruple à nostre profit.*

ook (1). Bij de artt. 23-29 worden aan de Ontvangers en aan de Schatheffers wenken gegeven, hoe zij zich tegenover de administratie en ten opzichte der contribuabelen te gedragen hebben. Art. 30 schrijft voor, dat de rekeningen telken jare door de Commissarissen onderzocht en gewaarmerkt moeten worden.

Met het oog op dit reglement, en na verkregen octrooi, vereerden de Staten van Valkenburg den Gouverneur de Noyelles, met eene som van 1000 gulden, in vergelding van merkelijke diensten den lande bewezen. In ditzelfde jaar 1628 werden de vorige Commissarissen als zoodanig vervangen door Werner Van Bongart, Heer van Wijnandsrade en Jonker Michiel van Schaesbergh (2).

In Maart 1629 liep het proces tusschen het land Valkenburg en de heerlijkheid van Ter-Blijt ten einde. De Scholtis, Schepenen, Regeerders en gemeen ingezetenen, met hen gevoegd den Heer Otto van Bongart, Ridder, Heer dier plaats, waren gezamenlijk veroordeeld in de kosten, getaxeerd en gemodereerd ter somme van 759 Carolus-gulden ad 20 stuiver Brabants.

In ditzelfde jaar ontstond een hevig geschil tusschen eenige leden van de Ridderschap, als: Ulrich Heer van Hoensbroeck; Walraf van Schellaert (3), Heer van Schinnen, Stephan van Eynatten (4), Heer van Nuth, Jonker Jan Hoën tot Hoenshuis (5), Jonker Willem van Pattoun tot

(1) Een onbeduidende vrijdom was den Geestelijken en Edelen toegezegd wegens de goederen die zij zelven bebouwen, en waarvoor zij wel de koningsbede mitsgaders de contributie aan den vijand, maar niet de gemeentebelastingen verschuldigd waren.

(2) Zijn cachet is gevierdeeld, 1 en 4 drie kogels 2—1 waarboven een lambel, 2 en 3 een massacre.

(3) Zijn wapen vertoont een klimmende leeuw.

(4) Zijn cachet verbeeldt een schuinsche band omzet met 6 merletten.

(5) Zijn cachet vertoont een kruis van goud op een veld van keel.

den Weyer (1), Jonker Willem van Cortenbach (2) en anderen, als klagers, tegen den Commissaris Werner Van Bongart, Adriaan de Groot, Herman Coenegracht, de erfgenamen Renier van Meer en geheel de Valkenburgsche bureaucratie. Klagers beweerden zekere ongerechtigheden te hebben ontdekt in de repartitiën der beden. Eenige hunner hadden reeds menigmaal, bij den Griffier Coenegracht, kopie van 's lands begrooting en rekening gevraagd, toen zij in December 1628 den Notaris H. Fabritius schriftelijken last gaven die stukken op te vorderen. Bij missive van 26 April 1629, geteekend Hoensbroeck, Schellaert, Cortenbach, Patoun, werden de bedoelde stukken nogmaals, doch tevergeefs aangevraagd; weshalve de klagers, den 21 Juni 1630, procuratie gaven aan Jacob Clops, Advokaat bij den Raad van Brabant, om in hunnen naam de beweerde ongerechtigheden, begaan in 't zetten, repartiseeren en executeeren der beden, te doen herstellen; mitsgaders rekening en verantwoording te eischen van alzulke penningen, welke onbehoorlijk uitgezet of gerepartiseerd zouden zijn geworden. Middelerwijl deze zaak geïnstrueerd en in den voormelden Raad aanhangig was gemaakt kwam de principale klager, de Heer Ulrich van Hoensbroeck, te overlijden, en terwijl diens erfgenamen zich der zake niet wilden bemoeien, zoo is, naar wij vermeenen, de voortgang der procedure achterwege gebleven.

In December 1629, hadden de Officieren en de Schepenen der hoofdbanken 's lands Valkenburg goed gevonden en verstaan zijne Excellentie den Graaf Hendrik van den Bergh, Excellentie die, een paar jaar later, als landverrader veroordeeld werd, te vereeren met een voeder wijn; zoodanig een geschenk viel tevens ten deel aan den Graaf de la

(1) Pattoun, eene Schotlandsche familie.

(2) Zijn cachet is gebandeerd van drie stuk.

Mottry, Gouverneur der stad Maastricht. De betrekkelijke resolutie, achter de Ridderschap om, afzonderlijk opgemaakt, heeft misschien gediend bij de aanvraag om octrooi voorgeschreven bij art. 18 van het reglement. Wij laten ze letterlijk alhier volgen: »Alsoo datelyck gesien ende bevonden is dat nu voor eenighen tyd, geduyrende oock »die passagie ende repassagie van de leste Compagnie »van de Armaede van Haere Majesteit, die vier hoofbancken des landts van Valckenborgh, soo duer syne »Excellentie den Graeve La Mottry, Gouverneur der stad »Maestricht merckelyck verschoont zyn woerden in logeringhen van verscheyden oirlochsvolek als duer order »van syne Excell. voorschreven diversche troupen verhouden geweest synde aen de andere syde van de Maese, »die andersints hier duer het land hadden moeten passeeren »om te coemen in hen garnisoen tot Rhynderch, Geldre »ende elders. Ende dat daerbeneffens niet dan redelycken is, ende proffytelyck en can wesen voor de hoofbancken als te recognosceren die weldaeden die sy syn »ontfangende van alsulcke persoonen, die ingevalle van »eenighe ingratitude oft ondanckbaerheit tot achterdeel van »de hoofbancken hen mochten ressentieren, ende bygevolghe »egheen faveur meer van hen en souden hebben te verwachten. Gedraecht die resolutie van de Officiers, »Schepenen der voorschreven hoofbancken, daertoe oock »gehad hebbende d'advise van den Heere Gouverneur den »Graeve de Noyelles, om 't gene voorschreven voor te »coemen de voorschreven syne Excellentie ende den Graeve »La Mottry te recognoseeren met twee voeder wyns, »waertoe men employeren mochte de somme van sess »hondert gulden Brabants. In oirconde Actum desen 12 »Decembris 1629." (was get.) Conrad Ulrich Van Hoensbroeck, Fr. Randenraedt, H. Coenegracht, Thomas Fabritius,

L. Janssen, Carle Schuegen, Michiel Cocx, Schepenen van Meerssen — J. Mutsenich, P. Oensel, F. Koumans, Jannis Nijsten, Holtbechers, Schepenen van Beek — M. Knubben, L. Alarts, W. Willems, Werner Reitrae, W. Veldorps, Schepenen van Klimmen — Van den Hoeff, Scholtis te Heerlen, Jan Creuwen, Schepen, J. Dautzenbergh, Secretaris.

Den 4 Mei 1630 beschreef de Gouverneur, Graaf de Noyelles, de Staten van Overmase, profyt- en gemakkelijheidshalve te St Kruis, gemeente Noorbeek, om onderling te overleggen welk antwoord zou worden gegeven op den brief des Graven Van Solre. Wat deze brief behelsde hebben wij niet kunnen achterhalen.

De Sauvegarde of Hollandsche contributie was tot nu toe gebleven op den ouden voet van 700 gulden 's maands, des werd ze niet meer door afgevaardigden, hetwelk kostbaar was, maar door zekeren Groulart, agent te 's Hage, gesolliciteerd. Wat op deze sauvegarde, wegens Elso, onbetaald was gebleven, moest, in den loop des jaars 1630, aangezuiverd worden, ten kantore van den opvolger van Ph. de Jonghe, met name Rodolf Bacx, wonende te Dordrecht. Deze scheen ook te weten, dat de hier bedoelde contributie, te beginnen met het jaar 1631, eene verhooging zou ondergaan.

Den 3 Maart 1631 werd den Staten van Overmase, door den Gouverneur, Graaf de Noyelles, namens Zijne Majesteit, voorgedragen om, in navolging van andere gewesten, tien maanden lang te onderhouden 400 man oorlogsvolk, en zulks onverminderd de gewoonlijke bede. Hierover gedelibereerd hebbende, besloten de Staten tot vier weken uitstel. Tot doordrijving van het voorstel voerde de Gouverneur aan, dat Vlaanderen zich verbonden had te onderhouden 15,000 man voetvolk en 500 paarden, Brabant, 11,000 man, en de andere gewesten naar advenant.

Vooral in deze tijden, zoo schreef hij, waar de vijand alles in 't werk stelt om zich te versterken, moeten wij ook ons best doen (1).

Den 2 Februari 1632, kwam de Fourier van Don Nicolas de Velasco met eenige soldaten te Valkenburg om de soldij te ontvangen, en werd dáár door Staatsche ruiters gevangen genomen. Het rantsoen kostte den lande 104 G. 4 st. Sedert werd die soldij betaald te Wijck, in den Valck. — In Maart van dit jaar, lag de Sergeant-Majoor van de Bourguignons, te Valkenburg. Een maand later kwam de Markies de Sanctaruijs te Maastricht. Van daar uit werd den Stadhouder van Valkenburg, Conrad Ulrich van Hoensbroek-Guel, die zijn overleden vader in dit ambt was opgevolgd, door zijn neef, de Kolonel Fr. d'Oultremont-Ribeaucourt (2), de vraag gesteld of het land Valkenburg liever inkwartiering wilde krijgen, dan wel eenige barakken leveren. Omtrent ten zelve tijde hadden die van Heerlen een soldatenpaard dood geschoten; waarover Zijne Excellentie de Graaf Hendrik Van den Bergh zoo gebelgd was, dat hij 100 pattacons vergoeding eischte, die 't land betaald heeft.

In Mei waren de Gedeputeerden der Overmaasche landen te Brussel, om met den Raad van financiën nopens eene gevraagde extraordinaire bedde van 30,000 gulden te onderhandelen. Voor Valkenburg waren afgevaardigd: de Heer Van Guel, Stadhouder, en Frederik Randenraedt, Luitenant-Drossaard. Voor Limburg: Willem van Caldenborch, Ridder, Heer van Bucq, Drossaard dezes Hertogdoms. Voor Hertogenrade: Adolf Bertholf van Belven, Heer van Holzit en

(1) Signament en cette conjuncture de temps que le partij ennemy se bat rodoijant, et de jour en jour tachant d'accroistre ses forces, que par ainsi nous de nostre costé devons point moins estre zeleux à Sa Majesté et pour nostre conservation.

(2) Zijn cachet schijnt bezaaid te wezen met leeuwjes.

Drossaard van Withem. En voor Daelhem: Robert de Draeck, Drossaard en Stadhouder der leenen van dit Graafschap. Het gesloten accoord hield in, dat deze bede was toegestaan onder voorwaarden, dat de landen vrij en ontheven zouden wezen van inkwartiering, te rekenen van 1 Mei 1632 tot 31 Mei 1633, na welk tijdsverloop de gevraagde som, met bijvoeging van $6\frac{1}{4}$ procent interest, uitbetaald zoude worden.

Het land van Valkenburg was in de laatste tijden genoegzaam gespaard gebleven; dan, het overgaan der Graven Van den Bergh en de Renesse-Warfuzé tot de Staatsche partij, voorspelde nieuwe krijgstochten en nieuwe tegenspoeden (1). Venloo gaf zich, na een beleg van drie dagen, aan de Staatschen over. Roermond capituleerde den 5 Juni; Maaseyck en Sittard werden in 't voorbijgaan be-meesterd, en nu ging het op Maastricht los. Groot waren de onheilen die onze landekens, wegens het beleg en de overgave dezer stad, te verduren hadden.

Zoo lezen wij in de rekening over 1632, dat Arnt Van Brempt, Wolter van Meer en Lambert Soons (12 Juni) naar 't leger, bij Maastricht, zijn gereden om met den Luitenant-Generaal Stakenbroeck te confereeren over eenige honderden schoppen en houweelen, die 't land Valkenburg moest leveren. Den 24 Juni reed Wolter van Meer naar 't leger om den Graaf van Limburg-Stijrum, van 's lands wege te vereeren met 10 malder haver en 3 vette hamels; den Graaf Maurits van Nassau, met 5 malder haver en 2 hamels, en den Secretaris van den Graaf Styrum met een paar handschoenen van 14 gulden 8 st. — Den 4 Juli ver-

(1) Volgens Keuller, Beschrijving van Venlo bl. 115 was het verraad gesmeed geworden te dezer stede, alwaar ook de bedongen belooningen, honderd duizend kroonen voor elk hunner, door den Raadpensionaris Pauw, werden uitbetaald. Zie ook ons Deel I, aanteekening op bladz. 88 en 91.

voegde zich Jonker Brempt wederom in het leger, om den Generaal Stakenbroeck te vereeren met 100 pattacons, opdat hij den lande van Valkenburg wat spare in het leveren van granen, en strenge order zoude houden onder zijne soldaten. Tegelijkertijd erlangde de Auditeur-Generaal der cavalerie, een paar handschoenen van 24 gulden. Den 10 Juli passeerde de Staatsche Generaal, Hertog van Bouillon, door Valkenburg, waar hem, *om beters wil*, ten huize van Lamb. Soons, den wijn werd geschonken. Den 24 Juli, gingen Wolter van Meer, Lambert Soons en de Griffier Coenegracht in 't leger, om te klagen over de dagelijksche geweldensrijen, die in en om Valkenburg door de soldaten bedreven werden.

Den 10 Augustus zijn de Luitenant-Drossaard, Jonker Brempt en Lamb. Soons naar Geilenkerken gereden, met brieven van adressen bestemd voor den Keizerlijken Generaal, Graaf van Papenheijm, die met zijn leger op weg was om Maastricht te ontzetten. Den 21 Augustus was te Valkenburg een landdag, waarop de voornaamste Heeren van de Ridderschap benevens de Schepenen der hoofdbanken, in grooten getale, tegenwoordig waren. Er werd besloten Zijne Doorluchtigheid den prins van Oranje te vereeren met een voeder wijn, bij Van Beull aangekocht voor 360 gulden. Een dag later ging Maastricht over.

Den 2, 20 en 30 September, 1 en 11 October, na de overgave van Maastricht, hadden zich de voornaamste Heeren van den lande, als van Hoensbroeck, van Wijnandsrade, van Schaesbergh, van Schinnen, de Luitenant-Drossaard en meer anderen, nu eens gezamenlijk, dan weder alleen, naar Maastricht begeven om den Prins van Oranje te complimenteeren; tevens om den Heeren Staten-Commissarissen den ellendigen toestand des lands Valkenburg bloot te leggen en ontlasting te verzoeken, wegens

de groote levering van hooi, die de Prins was eischende. Te dezer gelegenheid was in den Windmolen voor en na verteed geworden 324 G. 9 st. licht geld.

Wij vonden, met betrekking tot het beleg en de overgave van Maastricht, een handschriftje dat wij hier, met eenige verduidelijking van den tekst, overnemen.

»Item, alzoo de Prins van Oranje in den jare 1632 »den negenden dag Juni, voor de stad Maastricht gekomen »zijnde met zijn leger, bijna den tijd van vijf geheele »maanden, een groot deel van dit leger, gelogeed is »geweest in de naaste dorpen op de Maas gelegen als »Elslo, Geul, Bunde, Meerssen, Itteren, Borgharen, Eysden »en andere daaromtrent. Gedurende welken tijd al de »zomervruchten in deze kwartieren gefourageerd zijn ge- »worden, tot dat het bericht ontvangen was van de bij- »komst van Papenheym's leger, als wanneer ook in 't »algemeen alle andere vruchten aangetast en gefourageerd »zijn geworden.»

»Welk leger van Papenheym gekomen zijnde op eenige »mijlen afstand van deze kwartieren, al hetgene aldaar »mocht overgebleven zijn van vruchten, verbruikt en ver- »nield heeft.»

»Dat de stad Maastricht door den Prins veroverd zijnde »in Augusto 1632, en het land van Luik verschoond wor- »dende van alle overlasten, zoo is geheel 't land Valkenburg »tot zijn uiterste grenzen, door het voorschreven leger gefou- »rageerd geworden tot in Novembris, als wanneer dit gezien »en geconstateerd is geworden bij de gecommiteerde van »de Heeren Staten Generaal te Maastricht wezende.»

»Alwelke voorschreven belegering niet alleen heeft ver- »oorzaakt eene grondelijke destructie van de naaste bij »Maastricht gelegen kwartieren des lands Valkenburg, al- »waar bijna geene huizen staande zijn gebleven, of die

»gebleven zijn, grootelijks in de timmeringe beschadigd
»zijn geworden, maar ook gecauseerd een generaal bederf
»van den geheelen lande en het wegloopen van eene
»menigte van inwoners, verder in 't land gebracht
»vreemde ziekten (de pest) waaruit gevolgd is, gelijk ook
»uit het verstriken van den zaaitijd, dat een tal landerijen
»onbezaaid zijn blijven liggen, zoodat ook in 't volgende
»jaar een geringe oogst van harde vruchten te wachten is.

»Toen de Prins met zijn leger, in 't jaar 1632, van
»Maastricht was vertrekkende heeft het land van Valken-
»burg moeten leveren eene groote kwantiteit wagens en
»karren met paarden bespannen, waarvan eenige na drie
»weken zijn teruggekeerd terwijl andere over de reis zijn
»achtergebleven.»

»Dat het prinselijk leger, versterkt door Zweedsch volk,
»in September 1633, wezende alsdan den principalen zaai-
»tijd, is komen liggen op deze zijde van de Maas te
»Eysden; welk leger geheel 't land van Valkenburg zoo
»doorloopen en geplundert heeft, dat een groot deel der
»inwoners gevlucht zijn, waardoor vele landerijen zijn
»blijven liggen vogelweide (onbebouwd), en die bebouwd
»zijn geworden daarvan is luttel profijt gekomen, omdat ze
»te ontijde bezaaid zijn geworden.»

»En alsoo zijne Hoogheid alsnu met zijn leger was op-
»brekende is hij dwars door het land getrokken, en heeft
»daar twee dagen en twee nachten blijven logeeren;
»namentlijk de Prins zelf met al de infanterie in de bank
»van Beek, waar de kerk van voren met geweld opgebroke-
»ken en gespolieerd is geworden, waardoor de ingezetenen
»van Beek groote schade leden als hebbende alle hunne
»middelen in de kerk gevlucht.»

»De Luitenant-Generaal Stakenbroeck heeft alstoen met
»zijne cavalerie gelogeed te Elslo.»

»De Graaf van Limborg-Styrum met zijne cavalerie te Guel.”

»En de Hertog van Bouillon te Bunde en omliggende dorpen.”

»Wanneer soms sprake was dat het koningsvolk de stad »Maastricht zou belegeren, is telken keer het garnizoen »uitgekomen en heeft door geheel 't land Valkenburg de »schapen en koebeesten, die het kon vatten, ingehaald, waar- »door de arme ingezetenen veel geleden hebben als zijnde »de bestialien het eenige middel waaraf de huisman geld »moet maken om de schattingen en de beden te betalen, »en waarmede hij zijnen akker moet vetten, wil hij vruch- »ten daarvan genieten.”

»Niettegenstaande dat het land zich was bevindende »in eenen erbarmelijken staat, zoo is, in Augusto 1634, »de graaf Jan Van Nassou, omtrent vier weken lang met »36 kompagnieën paarden (koningsvolk) komen liggen te »Valkenburg, St. Gerlach, Houthem, Bergh en omliggende »dorpen, dewelke alle vruchten daaromtrent gewassen heb- »ben uitgedorschen en verbruikt.”

»Even zoo heeft gedaan het regiment van den kolonel »van Rouveroy, gekomen met voorschreven graaf Jan, »en zes volle weken gelogeerd hebbende te Bergh.”

»Van gelijken het regiment van den Heer van Ribeaucourt ten voorschreven tijde gelegen hebbende te Itteren.”

»Niet minder schade en overlast veroorzaakte het volk »van den Commissaris-Generaal Don Juan de Vivero, gelegen »hebbende tien dagen met 19 kompanieën paarden te Geul »en te Bunde.”

»Het kwartier van Eysden is te dezer tijd in den grond be- »dorven geworden door het opwerpen der schans van »Elve.”

»Het koningsvolk vertrokken zijnde zoo was de stad »Maastricht onvoorzien van brandstoffen, dewelke alstoen »in de naastbij gelegen kwartieren genomen werden, waar-

»door boomen en hagen zoo *gevoloid* zijn geworden, dat de »schade in lange jaren niet hersteld zal wezen.”

»Ook hebben de inwoners des lands Valkenburg veel »schade geleden doordien, wel twee jaren lang, door 't »koningsvolk verboden en verhinderd is geworden alle ver- »keer met Maastricht en andere steden, wezende in de macht »van de Hoogmog. Staten Generaal; in dier voege, dat »zy die bevonden werden hiertegen te misdoen hunne »waaren kwyt raakten en aan den lyve gestraft werden.”

Na dat de legers der Vereenigde Provinciën de stad Maastricht hadden veroverd, bemeesterden zij ook achtervolgens Valkenburg, Hertogenrade en Daelhem, alsmede den 8 September, het kasteel en de stad Limburg. Reeds den 7 October 1632 werden de Luitenant-Drossaard van Valkenburg, de Schepenen en eenige Officieren van de hoofdbanken, door de Commissarissen van de Hoogmogende Heeren Staten Generaal, naar Limburg ontboden.

Ongeveer te dezer tijde waren de Staten van Overmase, op verzoek der Landvoogdes Isabella, beschreven op eene algemeene Statenvergadering te Brussel. Vanwege het land Valkenburg werden daarheen afgevaardigd: de Heer van Guel, Stadhouder, de Heer van Hoensbroeck, Maarschalk des lands Gelder en de Heer van Schaesbergh, Ambtman van Bruggen. Om zekere redenen, die niet worden aangegeven, compareerde de Maarschalk Hoensbroeck maar alleen. Den 4 October waren de Staten van Valkenburg te Vaesrade vergaderd om te aanhooren het rapport des Heeren van Hoensbroeck, en om, in overleg met de andere landen van Overmase, Gedeputeerden naar Brussel af te vaardigen, zoo als blijkt uit 't volgend extract uit het register der recessen, resolutiën en andere akten betreffende den Staat en de regeering des lands Valkenburg: »Alsoo op den 4 October 1632 zich tot Vaesrade

»vergadert hebben die Ridderschappe ende vier hoeftbancken
»des landts Valckenborch, alwaer onder anderen verschenen
»syn de Heere Conrard Ulrich van Hoensbroeck tot Geul,
»Stadhouder ende Voocht 's lands voorschreven, de respec-
»tieve Heeren van Geleen, van Wijnaendsrade, van Schinnen
»en meer andere van Adel en de Schepenen, om te aen-
»horen het rapport van den Heere Adriaan van Hoensbroeck,
»Marschalck des furstendoms Gelre geccommitteert ge-
»weest zynde totte vergaderinge van die Generaele Staeten
»te Brussele, ende mits die veranderinge van den Staet
»deses lants geoccupeert hebbende in ander particuliere
»zaeken des lants welvaart concernerende; ende onder andere
»om te comen onder Sauvegarde van de Serenissime Infante,
»ende voorts oock om ter oorsaecke van deses lants uterste
»bederffenis te geraecken tot eenen redelicken quytalach
»van die ingewillichte beede, ende desgelijckx om het lant
»te conserveren in heur neutraliteyt ende op die naeste
»steeden vry ende ongehindert moogen ter merckt te gaen,
»dryven vletten ende varen; Ende verstaen hebbende deur
»het voorschreven rapport, des voorschreven Heere van
»Hoensbroeck, dat hij het stuck van te moogen in die
»voisine steeden allomme vry en vranck negocieren hadden
»te weege gebracht ende geobtineert; Ende die ander
»pointen op eenen goeden voet gestelt; Ende dat alsoo
»nodich was iemant van qualiteyt op nijew te committeren,
»ende die neutraliteyt te vererijgen op last van maendelicke
»contributie; In sulcker manieren dat het lant mocht staende
»blyven ende nijet genootsaeckt en zy te verloopen; Ende
»tot dijen vererijgen mocht eenen redelycken quytalach van
»betaelinge mits dat tegenwoordelick het lant tot alle extre-
»miteyten van bederf geraeckt is; Ende voorts om alles
»te negocieren tot des lants dienst, soulagement ende

»welvaert ; Daertoe hebben die Heeren Staten voorschreve
»eenhellich gecommiteert ende committeren mits deze den
»voorschreve Heere tot Geul om sich te verveugen naar
»Brussele ende aldaer tot voorstant deses lants desselfs
»ellende ende ruine te remonstreren ende eene maend-
»licke tolerable contributie met die Heeren van finantie
»oft anders van Heurder Hoocheyt wegen te arresteren ,
»heuren inganck hebbende van den tyt dat 't voorschreve
»lant, nu uterlicken geruineert synde, eenich gelt sal connen
»furneren ende opbrengen, ende voorts in alles doen ende
»laten naer dat hem die gelegentheyte ende vermeugentheyte
»des lants genoch is bekent ; des beloven die voorschreve
»Ridderschap metten vergaderten hoofdbancken den voor-
»schreve hunnen Gecommitteerden van alles te ontheffen
»ende zyue besoigne , handelingen , doen ende laeten, te
»agreeren ende alles goet vast ende onverbreecklich te
»obsérveren, onder verbintenis in sulcken cas gewoonlick.
»Gedaen tot Vaesraede in de voorschreve vergaderinge ge-
»houden ontrent die Capelle aldaer.”

Naar aanleiding der bovenvermelde commissie begaf zich de Stadhouder met de Gedeputeerden der andere landen van Overmase , waarbij ook Balduinus ab Horpusch , Abt van Kloosterrade, naar Brussel. Zij verzamelden zich te Luik, den 17 November, om van daar te zamen de reis voort te zetten. Op het request, door hen aan de Landvoogdes overgereikt, werd, na ingewonnen advies van de Heeren der rekenkaker , van den Graaf de Noyelles en van Peter Straet , Ontvanger-Generaal van Limburg , bij apostille van 29 December, kwijtslag verleend van de helft der gewone bede , vervallen den 31 der vorige maand , alsmede van de helft der extraordinaire bede, verschijnende den laatsten Mei 1633. Wij achten de motieven van het

aangeboden request van genoeg belang om ze hiernevens in nota mede te deelen (1).

Ingevolge bekomen last moesten de evenbedoelde Gedeputeerden, ten hove ook aandringen op bescherming of sauvegarde voor de ingezetenen der dorpen en steden hunner respectieve gewesten. Toen deze sauvegarde, toegestaan voor twee maanden, in Februarij 1633, stond te eindigen, zonden de Staten van Overmase een adres aan de Landvoogdes in, strekkende tot verlenging nog voor twee maanden; met verzoek tevens, dat de Gouverneur van Gulick worde gelast streng toe te zien, dat tegen den

(1) Remonstrent très humblement, les Ecclesiastiques, Nobles, Officiers et Justiciers des bancs du Duché de Limbourg, Pays de Faulquemont, Daelhem et Rode le Dueq, qu'au commencement du mois de Mars passé, sont entré aux dites Pays quatre régiments d'Infanterie, scavoir du Marquis de Salados, Don Pontio de Leon, du Marquis de Varambon et du Comte de Frezin, dont les trois premiers ne se sont pas seulement fait loger, mais aussij traicter l'espace de six semaines aux tres grands frais du Pays et des pauvres inhabitants. Et combien ledit regiment du Comte de Frezin ayt esté tout seulement logé, si est il toutefois que cela a cousté notables sommes et causé grande incommodité pour avoir duré le temps de trois mois entiers, estant arrivé immédiatement après que lesdits Pays ont esté mangé, ravaigé et fouraigé par les gens des Estatz de Hollande, tant à cause du siège de Maestricht que la prise des villes desdits Pays, et y estant encore arrivé le Comte de Papenheim, avecq l'armée Imperiale, lesdits Pays ont avecq les inhabitants tellement esté ravagez, surchargé voire saccagez et forcez en leur personnes, biens et bestiaux qu'il serait impossible de l'expliquer, ce qu'a encore duré après la departie dudit Comte, voire allé de mal en pis sans aucune discontinuation jusques au delogement de l'armée des Estatz, de sorte que par dessus les cruautés inhumaines et execrables y commises, lesdits Pays se trouvent à present en tel estat qu'ils sont depourvus de grains et vivres et pareillement des bestiaux tant pour cultiver les terres qu'autre, de maniere qu'une grande partie d'icelles demeure sans culture. Bref la devastation et degast est si grande et generale, que les dits Pays se trouvent en si pauvre et pitoijable estat que les requestrants ne peuvent excogiter moyen pour en tirer quelque argent pour furnir à ce qu'ils pourraient dernièrement avoir accordé au fait des aijdes, ensemble un subsidie particulièrement accordé par les bancs desdits Pays, respectivement au service de Sa Ma^{té} envers Laquelle lesdits Pays ont toujours esté très fideles. Quoi consideré etc.

inhoud dier sauvegarde niets worde ondernomen. Tengevolge van dit adres werd, bij beschikking van 23 Februari, eene verlenging toegestaan van één maand, onder beding, dat de betrekkelijke schatting dadelijk voldaan worde. Drie dagen later werd den Gouverneur van Gulick, Manuel Franco aanbevolen niet te gedoogen, dat gehandeld worde in strijd met de verleende sauvegarde, zoo als zeven soldaten van zijn garnizoen gedaan hadden door den molenaar van Geul, komende van Sittard met eene kar granen, aan te houden en gevangen te nemen. (1)

Niet alleen naar Brussel maar ook naar 's Gravenhage werden afgevaardigden gezonden om, op grond van 's lands blijkbare armoede, kwijtslag of vermindering van lasten te solliciteeren. Voor Valkenburg was het Martyn Snyders, Scholtis van Amstenrade, en voor de overige landen Robert de Draeck Drossaard van Daelhem en de Heer van Walhorn. Deze Gedeputeerden bevonden zich, in Maart 1633, te 's Hage en leidden het daarheen, dat voor elk der landen Valken-

(1) Isabel Clara Eugenia, par la grace de Dieu Infante d'Espagne.

Cher et bien aimé. — Comme pour bons respects nous avons trouvé convenir d'accorder aux inhabitans tant des villes closes que du plat pays de Limbourg, Fauquemont, Daelheim et Rodeleducq continuation de sauvegarde pour le terme d'un mois, vous en avons bien voulu avertir par ceste afin de vous y conformer ponctuellement et n'y permettre aucuns empechement, comme entre autres a esté fait en prejudice de la precedente, par sept soldats de vostre garnison s'estant avancé d'emmener prisonnier le meunier de Geul, avec ses chevaux, venant de Sittart avec des grains. Estant nostre intention, et volonté, que donniez ordre, que le semblable n'arrive plus à l'advenir. Et nostre Seigneur vous ait, Cher et bien aimé, en sa saincte garde. — De Bruxelles le 26 de Febvrier 1633.

(Contresigné) De la Faille.

burg en Daelhem, als hebbende het meest geleden, 10 maanden, voor Limburg 6 maanden en voor Hertogenrade 4 maanden kwijtslag, wegens vervallen contributie werd verleend. Dit blijkt uit het volgende extract der resolutiën van de Hoogmog. Heeren Staten-Generaal der vereenigde Nederlanden :

»Mercurii 13 April 1633. — Is gelesen die rescriptien »des Raedts van Staeten op Haer Ho: Mo: resolutie van »vijffden deses, geschreven alhier in den Haege den acht- »den deser maent, nopende de remissie ende quyttslach »by de Gedeputeerden des Hertochdoms van Lemborch »ende de andere landen van Overmaze versocht over de »contributien, by hun beloofte ende vervallen ten behoeve »van desen Staet voor dato dat de stadt Lemborch is ge- »reduceert geweest, ende dat ten regarde van 't grootd »verderff by hun in den verleden jaere gesupporteert deur »de belegeringe der stadt Maestricht als oock Lemborch »respectie, houdende de voorschreve rescriptie, dat altijd »voor desen gebruyckelyk is geweest, dat de landen en »luyden onder contributie van dezen Staet zittende, by de »legers van Haere Ho: Mo: 't sy deur belegeringe off »inlegeringe in grooten schade gevallen wesende, op dolean- »tien, der beschadigde plaetsen naer goede informatien, »aen hunne achterstallige verlopen contributien met eenen »redelycken quyttslach in hunne overgecomene swaricheden »syn gesubleveert, ende dat den gemelten Raedt oock »diensvolgens, naer de belegeringe van 's Hertogenbosch, »de meest geledene ende naestgelegene dorpen ende plaet- »sen, thien maanden achterstel ende de ander achterge- »legene, minder naer advenant, quyttslach hebben gedaen ; »waerop gedelibeert ende geleedt synde op de voornoemde »rescriptie des Raedts van Staeten, hebben Haere Ho: Mo:

»goet gevonden ende verstaen de quartieren van Valcken-
»borch ende Daelhem elckx mits desen te remitteren thien
»maenden der voorschreven contributien, het quartier van
»Lemborch ses maenden ende het quartier van Hertogen-
»raede vier maenden; des sullen de Staeten van het
»furstendom Lemborch ende de andere landen van Overmaze
»het voorder restant van deselve contributien, tot den dage
»van de reductie der stad Lemborch, alsoock mede ses
»maenden van de ordinarisse beede, promptlyck moeten
»voldoen ende betaelen op pene van te verliesen het effect
»van dese gratie ende concessie.”

Volgens deze resolutie, en die genomen te Brussel, den 29 December te bevorens, vielen de verleende kwijtscheldingen ten bate van elk der vier landen over 't algemeen. De ingezetenen der dorpen Ambij, Itteren, Haren, Bunde, Geul, Meerssen, Bergh, Bemelen, Ulestraten, Beek, Geleen, Houthem, Schimmert, Klimmen, Oud-Valkenburg, Nuth en Hulsberg kwamen daar tegen op, zeggende; dat de acht eerstgenoemde, zoo niet inbegrepen, dan toch niet ver van de belegeringswerken van Maastricht verwijderd waren; dat zij derhalve niet slechts overladen waren geweest met inlegering van soldaten, uit 't leger des Graven van Papenheym en uit dat der Vereenigde Provinciën, maar dat zij daarenboven onzeggenlijken schade hadden geleden in hunne bezittingen, in hunnen veestapel, boomen en veldvruchten; dat de negen laatstgenoemde dorpen bedorven waren geworden door het fourageeren; dat zelfs de kerk van Beek opengebroken, verwoest en geplunderd was geworden; dat de overige dorpen des lands Valkenburg, als hebbende minder geleden, ook minder behoorden te profiteeren van den verleenden kwijtslag; weshalve zij ingezetenen verzochten, dat het Hare Alteze de Landvoogdesse behage, in navolging van haar besluit ter zelfder zake genomen,

den 10 Juni, ten opzichte van Gulpen en Margraten, te verklaren, dat de plaatsen, die, tijdens het beleg van Maastricht en de reductie der landen van Overmase, het meest geleden hadden, ook het meest zouden deelen in den verleenden kwijtslag. Hierop werd, na ingewonne advies van den Graaf de Noyelles, Gouverneur der landen van Overmase, en dat der Heeren van de financiën, den adressanten te kennen gegeven, dat de bedoelde kwijtschelding voor *twee derden* zoude vallen ten hunnen behoeve.

Den 25 April 1633, bevonden zich de Ridderschap met de schepenen der hoofdbanken te Henri-Chapelle om te aanhooren het rapport uitgebracht door de Heeren van Vaudemont en van Gulpen, komende uit Holland.

Den 25 Mei daaraanvolgende, vereerden de Staten van Valkenburg den Hertog van Buillon, Gouverneur van Maastricht, met 400 gulden, op dat hij het land niet overlstig zoude wezen met het afvorderen van fouragie. Wij lezen in een onduidelijk brokstuk, gedagteekend 30 Mei 1633, eenige zinsneden waaruit schijnt te volgen, dat destijds een treffen tusschen de vijandelijke legers ophanden is geweest in de omstreken van Stevensweert: »dan, »alnoch en is men niet verseckert waerhenen den pas »wort genomen, want die brugge is geslagen tot Steevens- »werdt alwaer eenen Oversten gister op 't huys lach, te »weten eenen Marquis. Men segt dattet eenen groten leger »is van meerder compagnien perden ende van hondert »sestich stucken geschut »hebben een grote entreprise voor handen".....

»Stakenbroeck is met vijftig compagnien perden en »eenich voetvolck comen om te keren, maer heeft (selon »le dire d'aucuns) synen mantel achtergelaten en.... »compagnien hebben hem nageset ende vervolcht, soo dat »hy met syn troupen is deurgegaen."

Bij de inbezitting der landen van Overmase door de vereenigde Provinciën, was Frederik Randenraedt, Luitenant-Drossaard van Valkenburg, die de Spaansche zijde zeer was toegedaan, niet in zijn ambt bevestigd, maar vervangen geworden door Jonker Hans Willem Van Till (1). Deze beweerde, dat de beschrijving der Valkenburgsche stenden zoude toestaan aan den Prins van Oranje, als Gouverneur en Kapitein-Generaal der voormelde landen, en geenszins aan den Stadhouder van Valkenburg. In eene statenvergadering, door den Stadhouder, te Heerlen belegd den 16 November 1633, trad de Notaris H. Fabritius, op bevel van voornoemden Drossaard, de raadkamer binnen verklarende de vergadering te zijn nul en van geener waarde. Wij vonden ten deze het volgend vertoog destijds gericht aan hun Ho. Mo. de Staten-Generaal. »Verthoont met behoorelycke reverentie Conrad Ulrich van Hoensbroeck, Heere »tot Guel, Stadhouder ende Vooght 's lants Valckenborgh, »hoe dat hy suppliant ende alle syne voorsaten in 't voorschreve officie, syn van allen ouden tyden in vredelycke »possessie van in alle voorvallende saken, concernerende »het voorschreven lant in zijn particulier, ende verheyschende »communicatie ende resolutie van de Staten deses lants, »te convoceren en te beschrijven de voorschreven Staten, »ter exclusie van alle anderen, hebbende hy suppliant oock »het recht van in de vergaderingen voor te draegen die »punten, daerop de consulte ende resolutie moet genomen »worden, alles naerder blyckende by de acten en de »attestatie hiermede gaendē. In alwelcke possessie al is »'t sake dat hy behoorde te blyven ongemolesteert ende »ongeturbeert, mits dien dat hy by Uw. Ho. Mo. gemain-

(1) Te oordeelen naar zijne schrijfwijze, was deze Van Till een Duitscher. Zijn cachet verbeeldt een rechtstaande boogpijl tusschen twee ringen; op den helm een wassende zwaan. — Zie voorts Markgraafschap Hoensbroeck bl. 228.

»teneert is in syn voorschreve Officie ende in alle functien
»deszelfs. Soo is 't doch sulcx dat hy daerinne wort
»verstoort by Joncker Willem van Til, Drossaert des voor-
»schreven lants van Valckenborgh, die ter lester vergade-
»ringe gehouden in de bancke van Heerle heeft gedaen
»ende by geschrifte gelaeten, dese hieraenhangende protes-
»tatie, taxerende den suppliant als offte hy, mits de
»voorschreve convocatie, iet nieuws hadde begaen, buyten
»die plichte van syn officie ende dat 't selve souden stryden
»tegens d'authoriteyt van Uw Ho. Mo. ofte emmers van
»die van syne Ex^{tie} den Prince van Oraison, als Gouverneur
»van de vier landen van Overmase, ende in die qualiteyt
»recht hebbende om te beschryven ende te doen vergaderen
»die Staten der voorschreven vier landen, des nochtans
»onder ootmoedige correctie niet en is, mitsdien dat aen
»syne voorschreve Exc^{cie}, in de voorschreven qualiteyt,
»toestaet die generale convocatie van den Staten der
»voorschreven vier landen. Synde de Staet van den lande
»van Valckenborgh, noodich hebbende om te vergaderen
»over syne particuliere affairen, altyt beschreven ende
»opgeroepen geweest by d'officie van den voorschreven
»Suppliant, sonder eenige contradictie. Welcken aengemerckt
»is 't saken dat de suppliant de voorschreve vergaderinge
»tot Heerle hadde mogen continueren, soo is 't doch dat hy
»sulcx niet en heeft gedaen, maer dieselve terstont gedis-
»solveert en Uw Ho. Mo. daarvan willen adverteren,
»biddende dat Uw Ho. Mo. gelieve 't ghene voorschreven
»staet in consideratie leggende, den Suppliant te handhaven,
»te styven ende te stercken in de voorschreven syne
»possessie, met interdictie aen den voorschreven Drossaert
»van hem te verdraegen den suppliant in de voorschreve
»ende andere functien van syn officie niet meer te hinde-
»ren of te molesteren, 't welk doende."

In December van hetzelfde jaar, werd wederom eene Commissie gevormd naar Brussel; daarvan maakten deel voor Valkenburg Walraf van Schellaert, Heer van Schinnen, voor Hertogenrade Adolf van Eynatten, Heer van Neuborg, voor Daelhem Robert de Draeck (1), Heer van Teuven, voor Limburg N. Van Gulpen, Heer van Vaudemont, en voor de banken Willen van Caldenborch (2), Drossaard van Limburg. Het doel dezer bezending is ons onbekend; alleen weten wij, dat het eene zaak gold, die onderzocht en besloten moest worden in den Raad van State, door 's lands zes Gouverneurs, te weten: de Markies d'Aytone, Don Carlos de Colome, de Hertog van Arschot, de Aartbisschop van Mechelen en de twee Kasteleinen van Antwerpen en van Kamerijk.

Toen de termijn, waarvoor remissie van contributie verleend was, stond te verstrijken, kregen de Staten der landen van Overmase een bericht uit 's Gravenhage, houdende dat deze landen, over 't jaar loopende van 1° September 1633 tot 1° October 1634, moesten opbrengen de gewone bedde van 72,000, en daarenboven nog eene buitengewone van 36,000 gulden. De uitzetting moest geschieden op den gebruikelijken voet, en de gelden moesten overgestort worden in handen van den Ontvanger-Generaal Arnold Van Duverden van Voordt (3). In eene vergadering, gehouden te Valkenburg, werden de Commissarissen, destijds Daniel van Hoensbroeck, Heer van Oud-Valkenburg en Stephan Van Eynatten, Heer van Nuth, bij de Staten gelast de gewone bedde te repartiseeren, terwijl de buitengewone aangehouden werd tot eene nadere vergadering, waarin

(1) Zijn cachet verbeeldt een links vliegende draak.

(2) Zijn cachet vertoont een tweemaal gebalkt hartschildje omzet met kogeltjes.

(3) Zijn cachet is gevierdeeld, in 1 en 4 vijf leliën 2—3, en in 2 en 3, een getakt Andreas Kruis. Op den helm een wassende leeuw.

dan ook eene deputatie naar 's Gravenhage zoude benoemd worden met opdracht, om bij den Raad van State en bij Hun Ho: Mo: de Staten-Generaal, alzulke ontheffing van de eene en de andere bede aan te vragen, als ten aanzien van eene zoo groote overbelasting zoude vereischt worden. Buiten en behalve de evenbedoelde beden, had 't land Valkenburg nog groote extraordinaire kosten te bestrijden, welke waren gedaan tijdens en na het beleg van Maastricht. In het memoriaal ten deze opgemaakt, ingevolge resolutie genomen te Vaesrade, den 29 Mei 1634, was de heerlijkheid van Hoensbroeck begrepen voor 223 Gulden 17 st. 2 oort.

Reeds in Februari 1634, had de Gouverneur van Stevensweert, Renier d'Yve de Warelles (1), order om het land Valkenburg en andere landen van Overmase, wegens achterstallige contributiën, te executeeren, om welk te voorkomen, men in haast eenig geld bijeenbracht en overmaakte aan Gerard Baeten, koopman te Luik, zijnde tot den ontvang speciaal gemachtigd.

Te dezer tijd is tusschen den Koning van Spanje en de Vereenigde Provinciën wederom sprake geweest over een te sluiten stilstand van wapenen. Van Spaansche zijde was als gevolmachtigde daartoe aangewezen de Markies d'Aijtona. Intusschen hadden de Staatschen een geheim verdrag gesloten met Frankrijk, dat een hulpleger van 30,000 man beloofde. Dit verdrag had ten gevolge, dat de vredesvoorstellen afgebroken, en weér alles in 't werk gesteld werd om den oorlog krachtig voort te zetten. Het is ook te dezer tijd, dat de Hertog van Aerschot te Madrid gevangen werd gehouden, omdat hij de personen niet wilde noemen, die, op aanhitsing des Graven Hendrik van den Bergh, in de Spaansche Nederlanden, eene samenzwering poogden te

(1) Het wapen van IJve de Warelles is gepaald van 3 deelen, waartusschen lauter blaadjes of kruisjes.

smeden. Wij hebben, met betrekking tot dit een en ander, een schrijven voor ons liggen, hetwelk voorgelezen werd in de algemeene Statenvergadering, gehouden te Brussel, den 5 Juli 1634, schrijven, dat wij, om zijne lijdigheid, naar 't slot van dit hoofdstuk verwijzen.

De vijandelijkheden werden zooals wij even zeiden hervat. In de eerste dagen van Juli, lag het koningsvolk boven en beneden Maastricht op de Maas. Den 9 Juli, beklaagde zich de Markies d'Aijtona, dat het land Valkenburg geen gevolg had gegeven aan de gedane opvordering van karren en wagens, opvordering waaraan die van Daelhem en van Hertogenrade gehoorzaamd hadden. Hierop antwoorde de Stadhouder van Valkenburg dat hij, hoe gaarne ook, aan het verzoek niet konde voldoen, doordien die van Stevensweert en van Maastricht, een paar dagen geleden, plakkaten hadden doen uitgaan, waarbij het den ingezetenen streng, ja op doodstraf verboden was bijstand te verleenen aan de koninklijke legers; dat de andere kwartieren misschien van deze plakkaten niets afwisten, en ook niet zoo zeer te duchten hadden van 't garnizoen van Maastricht; dat dit garnizoen, 's daags te voren, in 't land van Valkenburg, al 't vee had weggenomen, dat het krijgen kon; weshalve vele ingezetenen met karren en wagens gevlucht waren, en dat, wilde hij Markies gehoorzaamd wezen, hij zich rechtstreeks zoude wenden aan de Officieren en Schepenen der banken Heerlen, Klimmen, Beek en Meerssen, hen dreigende met executie. Ten slotte berichte de Stadhouder, dat zijn district, ten bewijze van goeden wil, afgevaardigden in 't leger zoude zenden om het een en ander mondelings te bespreken.

De rekening van dit jaar is wederom vol van vereeringen en schenkagiën. Wij lezen daarin, dat de Hertog van Buillon (1),

(1) Zijn cachet veerbeeldt gevierdeeld, in het eerste kruisjes, in het tweede een gonfanon, in het derde 4 banden, en in het vierde 3 koekjes 2—1.

Gouverneur van Maastricht, vereerd is geworden met 200 pattacons en twaalf wagens hooi, opdat hij de ingezetenen des lands Valkenburg zooveel mogelijk verschoone van overlast. Item, de Kommandant van Maastricht, Joachim Van Golstein, met 70 pattacons. De Ontvanger van Duverden van Voordt, met 100 pattacons, om zijn goeden wil te *capteeren* bij de invordering der beden. — Aangezien de inwoners des lands Valkenburg het verkeer met de stad Maastricht, welker eene poort, aan deze zijde, dicht was gemaakt, kwalijk derven konden, zoo heeft men de twee Majoors met het opzicht der poorten belast, vereerd elk met een paar handschoenen van 15 pattacons. Item, dewijl de Drossaard van Till, sedert de overgave van Maastricht, den lande van Valkenburg bij verschillende gelegenheden van dienst was geweest, vereerd met 100 pattacons. Een gelijke som van 100 pattacons werd geschonken aan den Heer van Guel, Conrad Ulrich van Hoensbroeck, Stadhouders en Voogd, voor diensten den lande van Valkenburg bewezen ten tijde, dat het koningsleger in 't veld lag.

In de laatste dagen der maand Juli, passeerde de Graaf Jan Van Nassau, Generaal van de koninklijke cavalerie, komende van Rhijnberg, met 45 kompagnieën ruiters en een regiment voetvolk, door 't land Valkenburg. Hij werd te Nuth ontvangen door den Commissaris Stephan van Eynatten, Heer dier plaats. In Augustus stond dit leger voor Valkenburg, en toen het kasteel den 13 dier maand, veroverd en het Staatsch garnizoen daaruit verjaagd was, kwam de Graaf in persoon, met geheel zijn gevolg, benevens eene halve kompagnie paarden, binnen de stad logeeren; de overige kompagnieën verbleven te Houthem, Heeck, Oud-Valkenburg en Vilt. De stedelijke regeering van

Valkenburg schonk den trompetter, die het kasteel had opgeeeischt, vier pattacons (1).

Opdat de Generaal goede orde houde onder zijne soldaten, vereerde men hem, van 's lands wege, met 200 pattacons, benevens eenige vette hamels, boter en andere noodwendigheden voor zijne keuken. De Commissaris-Generaal, Don Juan de Vivero, gelogeed te Houthem, kreeg 100 pattacons; de Auditeur, Advokaat Root, 25 pattacons (2); de Adjutant van de cavalerie 10 pattacons en een ton bier; de Hofmeester en de Secretaris van den Graaf elk 10 pattacons.

De Hertog van Lerma lag destijds, met een deel van 's Konings leger, te Navagne aan de Maas, van waar hij het land van Valkenburg opvorderde, om tweehonderd bespannen wagens te leveren tot aanvoer van materialen voor het in aanbouw zijnde fort van Elve. Daar deze spandiensten den lande hoogst ongelegen vielen, reden eenige Officieren en Schepenen der hoofdbanken naar het leger, alwaar zij dezer diensten ontslagen werden; en wel op aanzoek van Rudolf Novara, 's Hertogs Kwartiermeester, die daarom van 's lands wege, beloond werd met 25

(1) Hendrik Maenhals en diens echtgenoot, lieten in dit beleg van Valkenburg het leven. Zij waren beschermers of weldoeners van 't klooster St. Gerlach, weshalve hun sterfdag (14 Aug.) telken jare, in de kerk aldaar herdacht werd. — Zie Houthem-Sint-Gerlach door J. Habets, bl. 186, alwaar de schrijver zich afvraagt, of ook ooit op den 15 Augustus, een beleg van Valkenburg hebbe plaats gehad.

(2) Deze Auditeur Root schreef den 31 Juli 1634, uit Geleen, aan den Heer van Guel het volgende :

Monsieur. — Son Excellence (waarschijnlijk de Markies d'Aijtona) est party ce matin vers la Court de Haren. Vous ferez bien de l'aboucher, car des que nous sortismes du quartier de Hocht, le village de Beeck fut pris pour un de nos gistes, et si nous ne passons demain le pont, il pourrait bien arriver que ce qui at esté empeché une fois, ne pourroit estre pour la deuxiesme. Je seay que Son Exc. fait estat de vous, et tacheray a vous complaire et servir, et moi je n'obmettraj a y contribuer tout ce qu'il me sera possible pour monstrier que je suis, Monsieur, votre très humble serviteur.

pattacons. Wij vonden een brief van gemelden kwartiermeester, geschreven uit Navagne, den 28 Juli 1634, waarin hij zich hartelijk bedankt voor het aam wijn, waarmede hij, te dezer gelegenheid of wellicht eenige dagen vroeger, vereerd was geworden (1).

In October 1634, was de stad Valkenburg, of wel van garnizoen ontbloot, of wel in de de macht der Staatschen. Immers den 15 dier maand, maakte er de Hertog van Buillon, Gouverneur van Maastricht, een uitstapje, met geheel zijne cavalerie en een aantal voetvolk; bij welke gelegenheid de Hertog en andere hoofdofficieren, door den Drossaard van Till, onthaald werden op eenen dronk wijn, te zamen 40 potten, elk ad een gulden licht geld, makende in brabantsehe cours 32 gulden, die vanwege 't land betaald zijn geworden. Ook heeft men toen nog aan den Auditeur militaire een vetten hamel geschonken, omdat hij zich toegevend had getoond tegenover ingezetenen van Valkenburg, die door soldaten voor 't krijgsgerecht betrokken waren geworden.

In de maand Februari 1634, was de Hertog van Buillon te 's Gravenhage, waar hij door den Prins van Oranje, tot diens Luitenant of plaatsvervangend Gouverneur der Over-

(1) Monsieur. — Je n'ay nullement merité la courtoisie qu'il vous plaise me faire quand a l'ajime de vin que de vostre part et de ceux du quartier de Fauquemont me sera présenté par le sieur De Meer. Je tacherai de m'en van-ger et de vous servir perpetuellement, comme aussy a tous ses Messieurs dudict quartier, cependant que j'en puisse rendre preuve me restera l'obligation et vous en baisse mille fois les mains. Monsieur le Maistre de Camp de Ribeaucourt vous envoie la Sauvegarde, vous assurant que ledict quartier n'at a nul de ce Camp plus d'obligation qu'a luy, que aultrement les affaires ijraient pointet avecque tant d'ordre et en particulier lorsque allames trouver avecque toute certe cavalerie son Exc. le Marquis d'Aytona a Haren, comme je vous ay mandé de bouche, sur ce demeure, Monsieur, vostre tres humble et tres assuré serviteur.

(get.) Rudolf de Novara.

maasche landen benoemd werd. Uit Holland te Maastricht terug gekomen, vereerden hem de Staten van Limburg, Daelhem en Hertogenrade achtereenvolgens met eene vrijwillige gift; maar Valkenburg bleef ten achter. Weshalve de Drossaard van Till, aangespoord als hij zeide, door Joachim van Golstein, Kommandant van Maastricht, een landdag op touw zette te Valkenburg, den 8 Maart, waarin het te geven geschenk bepaald werd op 1000 Gulden. Den 21 Mei daaraanvolgende, beriep de Hertog de Overmaasche Stenden te Valkenburg, alwaar hij hun den inhoud mededeelde van zijne aanstelling tot Luitenant Gouverneur en Kapitein-Generaal der landen van Overmase.

De hierboven besproken quaestie nopens het recht van beschrijving der Staten van Valkenburg was door hun Ho: Mo: in den zin des Stadhouders beslecht geworden. Dit belette evenwel niet, dat dezelfde quaestie, een jaar later, wederom werd opgeworpen door de Heeren Walraf van Schellaert en Stephan van Eynatten, die zich, eigener autoriteit, dit recht hadden aangematigd. De stadhouder kwam hier tegen op, bij eene ingezondene memorie, welke wij hier overnemen, als bevattende meerdere bijzonderheden den lande betreffende:

»In den eersten dient te weeten ende is waerachtigh, dat
»van alle oude tyden is geplogten ende geobserveert dat
»soo wanneer die Hertoghen van Brabant ende Limborgh,
»hebben willen vergadert hebben die Staten der landen
»van Overmaese, dat sy tot dien eynde gecommiteert hebben
»t sy eenen Staatsheer uyt den secreten ofte wel uyt den
»ordinarissen Raede van Brabant, hoewel die voorschreve
»Hertogen nu sedert lange jaren hebben beginnen die vergaderingen te doen beschrijven door de Gouverneurs der
»voorschreve landen.

»Wanneer dese den dagh ende die plaatsen gelimiteert
»ende die brieven geschreven, ende namentlijcke in het

»Hertogdom Limborgh, aen den Stadhouder van de leenen
»ten eynde hy soude beschryven die Geestelycke, Ridder-
»schappen ende bancken, makende den Staet van aldaer.

»In het lând van Valckenborgh, hebben die Raadsheeren
»ofte Gouverneurs geschreven aen den Stadhouder der leenen
»ende Vooghd deses lants om te beschrijven die Ridderschap
»ende bancken, maekende den Staet des lants Valckenborgh.

»Tot Daelhem en 's Hertogenraede hebben sy geschreven
»gehadt om die beschryvinge te doen aen de Drossaerts der
»voorschreven landen, diewelcke alsdan beschreven hebben
»die Geestelycke Ridderschappe ende bancken, maekende
den Staet deser twee landen.

»In der vuegen dat die beschryvinge van de Generaele
»landtdaegen altoos is gecommen deur ordre van de hooghe
»handt aen Raedsheeren ofte Gouverneurs, diewelcke alsdan
»geschreven hebben aen die vier Officiers, opdat een ider
»van die, in syn eigen lant, den Staet soude oproepen om
»op dusdanige generaele landtdaegen te compareren.

»Dat die voorschreven Staeten op die generaele landt-
»daegen alsoo geconvoceert syn geweest, wordt in den
»eersten geverificeert by seekere acte geteekent Johan
»Deckere, waarby blykt dat den Heere Raedt Nicolaes Audart,
»Heere van Ranst, met adjunctie van den Heere Johan
»Graeff van Oistvrieslandt, Gouverneur van de landen van
»Overmaese, deur ordre van den Hertogh van Alba, die
»voorschreven Staeten heeft doen beschryven binnen de
»landen van Valckenborgh tot Schimmert aen de kercke.

»Wederomme soo blykt dat den Raedsheere Graesbeke,
»deur expresse ordre van Syne Ex^{cie} den Graeff van Fuentes,
»als Capiteyn Generaal van de Nederlanden in den jare 1595,
»die Staeten van den lande van Overmaese heeft doen ver-
»gaderen ende aen elck officier van elck quartier geschreven,

»ende oock alstoen den Gouverneur Claudius de Withem
»zelve beschreven om alsdan oock mede te compareren.

»Dat de voorschreve Raedsheer aen de Officiers heeft
»geschreven ende namentlyck aen den Stadhouder ende
»Vooghd des lants Valckenborgh, blyckt by syne missive
»in dato den 4 Augustij 1595. Hetzelve blyckt uyt de
»missive van den Heere Raedt Johan Van Wingen, in dato
»4 9^{bris} der jaers 1603.

»Ende zoo wanneer die Souverainen ofte hunne Gouver-
»neurs ende Capiteyns-Generael syn gediend geweest die
»Staeten van de vier landen van Overmaese te doen con-
»voceren deur die Gouverneurs van denselven landen, dat
»sy alsdan telcken keer hebben geuseert den Staet des
»lants Valckenborgh te doen convoceren door den Stadt-
»houder ende vooght deses lants, soo als blyckt uyt de
»missiven van de Heeren van Ruysbroeck, Grave van
»Bruay, Graeve van St Aldegonde, Marquis van Marnay,
»Graeve van Fallez ende Graeve van Noyelles, alle Gouver-
»neurs van de landen van Overmaese.

* »Daerboven soo is het oock van alle oude tyden geob-
»serveert geweest, dat wanneer eenige Raadsheeren oft
»Gouverneurs deur den Souverain of deur de Gouverneurs
»Generael der Nederlanden, eenige saeken het lant van
»Valckenborgh had te proponeren in 't particulier, waervuer
»den Staet deses lants diende vergadert te worden, het
»waere om nieuwe Commissarissen te kiezen, eedt te doen
»van Gouverneurs ofte Drossarden, dat oock soo wanneer
»die Gouverneurs selve tot Valckenborgh waeren, ende die
»beschrijving zelve hadden kunnen doen, soo en hebben
»sy evenwel die beschryvinge laeten geschieden naer ouder
»gewoonte door den Stadhouder.

»Voorders soo was het in den lande van Valckenborgh
»van alle oude ende immemoriable tyden costume ende

»usantie, dat soo wanneer den lande eenige swaericheyd
»overquam, ofte dat de Ridderschappe ende bancken eene
»vergaderinge verzochten, ofte hunne Commissarissen, dat
»dan den Staet allentyt heeft meugen vergaderen, sonder
»weeten ofte orloff van hooger handt, beschreven synde
»deur den Stadhouder ende Vooght als wesende Officier
»over alle pollitie.

»Uyt allen denwelcken kan worden gesien het recht dat
»den Stadthouder van Valckenborgh is pretenderende
»nopend die convocatie der Staeten deses lant, waermede
»hy niet en vermeent dat syne princelycke Exc^{tie}, als
»Gouverneur der landen van Overmaese, ieverant inne
»geprejudicieert kan weesen, want de Stadthouder voor-
»schreven geene beschryvinge te doen, dan uyt laste en
»bevel van de Ho. Mo. Heeren Staeten-Generael ofte van
»syne Exc^{tie} als van hun daertoe gecomiteert synde.

»Noch soo en verstaet hy oock niet dat syne Exc^{tie} niet
»soude vermeughen selfs, als 't hem believen en goedt
»duncken soude, die Staeten van Valckenborgh te beschry-
»ven, maer pretendeert 't selve deur andere persoonen te
»doen 't sy deur den Drossaert ofte deur Joncker Walraf
»Schellaert van Obbendorp, soo pretendeert de Stadhouder
»dat hetselve deur hem soude moeten geschieden.

»Dat die voorschreve convocatie naer alder gewoonte
»soude moeten geschieden deur den Stadthouder, by uyt-
»sluytinge van anderen, blyckt oock des te meer uyt dien
»dat de Stadthouder ende alle syne voorsaeten allen tyt
»alsoo gedaen hebben. Oock deurdien hij Stadthouder het
»selve Officie is besittende bij titule van pandsschappe ende
»daernaer by particulier contracte voor syn leven sonder
»dat 't selve mach worden gelost. Hetwelck die Ho. Mo.
»Heeren Staeten hebben geagreert met patente, ende den
»Stadthouder in alle syne autoriteyten, preeminentien soo

»ende gelyck hy 't selve heeft gepossedeert ten tyde van
»de regeringe van den Coninck.

»Noch en sal den Heere Schellaert willende op des
»voorschreve Stadthouders beschryvinge empieteren, noot
»met eenige missive kunnen bethoonen dat eenige Gouver-
»neurs eenige landen selve formelycken beschreven souden
»hebben, te weten dat hy elcken Edelman, Geestelycheyt
»ofte bancke in 't particulier soude hebben aengeschreven.

»Hoewel het wel mach waer syn dat de Gouverneur
»Claudius van Withem hetselve eens ofte tweemaal magh
»gedaen hebben ofte laeten doen deur synen Breuckmeester
»Peeter van den Hoefve, ende dat naer het overgaen der
»stadt Maestricht ende Limborgh in 1579, ende dat deur
»die groote inimitie ende pique die daer was tusschen
»denselven Gouverneur ende den Heere van Amstenraedt,
»Werner Huyn, Stadthouder ende Vooght des lants Valcken-
»borgh, hebbende den voorschreven Heere van Amstenraedt
»eens ofte tweemaal aengetast ende gevanghen gehadt,
»ende denselven alsoo langhe vervolght ende gepicqueert,
»dat hy syn Officie quitteerde ende cedeerde aen wylen
»myn vader Wolter van Hoensbroeck in synen leve Heere
»van Guel.

»Welcke voorschreve gepassioneerde beschryvinge in
»desen in geene consideratie en kan komen, te meer dat
»deselve Gouverneur laeter alle convocatie heeft doen doen
»op den alden voet deur den voorschreven Stadthouder
»Wolter van Hoensbroeck.

»Ende om te bethoonen dat de Luitenant Drossarden
»ende namentlyck wyle Peter Van den Hoefve, soo verre
»hy eenige beschryvinge gedaen heeft, dat hy deselve heeft
»gedaen met consent ende bewilliging van den Stadthouder
»alstoen tot Maestricht wonende, ende niet vry synde van
»gevanghen ende gespannen te worden, niet en derfde

»uytkommen, soo als blyckt uyt meerdere missiven, by
»den voorschreve P. van den Hoefve geschreven.

»Noch en kan de Heere Schellaert sich niet behelpen
»met eenige missive by eenige Gouverneurs van Limborgh
»geschreven aen de Drossarden van Vælckenborgh, mentie
»maekende van saecken den Commissarissen voor te houden,
»overmits het syn brieven particulier, raekende eenige
»crijgszaken, waermede den Stadthouder hem noot en heeft
»bemoeyt, maer wel alleenelyck met generaele landsdaegen
»raekende die bede, lantslasten, uytsettingen, processen
»ende alle andere saeken den lande raekende ende begrepen
»onder die policie.

»Noch is het aen alle die werelt notoir dat den Heere
»Schellaert nu over 25 jaeren geleden, op het beschryven
»van den Stadthouder sonder eenige oppositie heeft gecomp-
»pareert, ende dat hy alleenelyck sedert die reductie van
»dese landen, uyt eene particuliere passie dese opgesochde
»nieuwe questie ende geschil heeft beginnen te moveeren,
»en die alde maniere van Gouverne heeft willen veranderen,
»willende aen die Officiers affnemen die preminentien ende
»authoriteyt die sy gehadt hebben gedurende die regeringe
»van den Coninck, en deselve hem doen attribueren,
»waertegens men verhoopt dat by die Ho. Mo. Heeren
»Staeten ofte by syne Excellentie behoorlyck sal worden
»voorsien."

Na de inbezitneming der landen van Overmase, in 1632,
door de Vereenigde Provinciën, waren de sauegarden,
waarvan wij boven gewaagden, van maand tot maand,
te Brussel verlengd geworden. Buiten en behalve eene
som van 40,000 gulden ten deze reeds betaald, moest,
in Juli 1635, eene nadere som van 35,000 gulden opge-
bracht worden, wilden deze landen, voor een geheel

jaar in 's Konings bescherming gehouden blijven. Het quota van Valkenburg, in deze belasting, beliep 10,000 gulden, om welk te doen verminderen, de Commissaris Daniel van Hoensbroeck, Heer van Oud-Valkenburg, te vergeefs naar Brussel was gereisd. Den 2 September 1635, werden Thomas Fabritius, Proost-Scholtis en Schepen te Meerssen, alsmede Andries Daemen, Schepen te Ulestraten, op order der Heeren van de Financiën gevangen naar het fort Elve gebracht, en aldaar 42 dagen gevangen gehouden, tot het aandeel van Valkenburg, in de bovenbedoelde 35,000 gulden, betaald was. — Te dezer tijd schijnt de Stadhouder van Valkenburg moeielijkheden te hebben gehad met de ingezetenen van Geul, Bunde en andere, die hunne granen op den huize Geul in bewaring hadden gebracht, welke granen, in 1634, door soldaten van 't garnizoen van Maastrich waren weggenomen. Dit blijkt uit de volgende verklaring.

Le Duc de Buillon, Prince Souverain de Sedan et Raucourt, Vicomte de Turenne etc. quatriesme chef de la Cavalerie et Colonel d'un regiment d'icelle, Lieutenant Gouverneur pour son Excellence le Prince d'Orange au Duché de Lymburg et pays d'Outre-meuse et Gouverneur de Maestricht.

Nous certifions a tous ceux qu'il appartiendra que les grains qui ont esté amenez du chasteau de Geul en l'année mil six cent trent quatre, appartenant aux habitans de Geul, Bunde et autres, ont esté pris par force et amenez en ceste ville par nostre ordre exprez, sans que le Sr de Geul en eust esté adverty ou qu'il scusse que cela dubt arriver, en foy de quoy nous avons signé la presente attestation, a Maestricht le vingt sixiesme jour de September mil six cent trente cinq.

(Get.) Duc de Buillon.

In ditzelfde jaar 1635 had de Heer van Geul, als Stadhouder der leenen, van wege Hun Ho: Mo: de Staten-Generaal bevel gekregen om de vasalen, die in 't bezit waren van leenen aan den huize van Valkenburg verheffende, op te roepen, ten einde deze leenen, met de ledige hand (dat is, zonder kosten) te komen releveeren, en den eed van getrouwheid te zweren aan Hun Hoog Mogende. De leenbezitters echter kwamen, ondanks meerdere aanzeggingen en bekendmakingen, niet op, zoodat strengere maatregelen dienden genomen te worden. Wij vonden het dubbel van eenen brief, gedagteekend 22 September 1635, waarbij de Stadhouder over deze aangelegenheid bericht, en waaruit wij het een en ander overnemen.

»Uwe Edel Ho. Mo. brief van den 31 Augusti is mij »den 19 Septembris deur den post van Maestricht wel »overgelevert, ende op denselvigen sullen Uwe Ho. Mo. ge- »dient syn te weten, dat ik niet geauthoriseert ben om die »vasalen te doen comen haere respectieve leenen verheffen. »Ende alsoo die Heeren Gecommitteerden voor hun vertreck »my hadden aengedient dat als wanneer den gelimiteerden »tijd geexpireert soude syn nymants en hadde gecompareert, »pecuniaire straffe daerop te setten, of wel op die leenen te procederen, gelyck men dat gewoon is te doen als wanneer men die onwillige vasalen is dwingende tot ver- »heff wanneer hunne leengoeden vervallen syn. Hebbende »alsoo om den dienst van Uwe Ho. Mo. niet te retarderen »andermael doen publiceren, verhoopende mits het nu wat »stil hier in desen lande is van krychsvolck, hetselve sal »opgevolgt worden.

»Ende sooveel is raekende die subalterne officieren ende »Magistraten van den dorpen van desen lande Uw Ed. »Ho. Mo. sullen believeen te weten, dat onder my niet en »syn sorterende ofte dependerende als de Officieren ende

»Schepenen van de vier hoofbancken ende die Schepenen
»der stad Valckenborgh aen wien ick de mandementen
»van Uw Ho. Mo. sal voorhouden en wat daerover gedaen
»is rapporteren.»

Den 21 November 1635, waren de Stenden van Valkenburg te Schimmert vergaderd, tot het maken der memoriale repartitie over eene som van 12,000 gulden, waaruit de penningen moesten gevonden worden, die het land genoodzaakt was bij te dragen tot betaling van alzulke rationen, als de drie andere landen ook ingewilligd hadden, tot onderhoud van het koningsvolk, dat, na de overgave van Limburg, in de landen van Overmase gelegerd was geweest. Den 30 November en den 10 December, waren dezelfde Stenden wederom vergaderd te Schimmert. In de eerste vergadering werd Frederik Randenraedt naar Brussel gedeputeerd wegens finantiezaken, en in de andere zitting kreeg de Commissaris, Daniel van Hoensbroeck, last om Zijne Koninklijke Hoogheid, den Kardinaal Ferdinand, Infante van Spanje en broeder des Konings, Philippus IV, die de overledene Infante Isabella in het gouvernement der Nederlanden was opgevolgd, te gaan gelukwenschen over zijne aankomst hier te lande. Gemelde Commissaris was gelast tevens, om ten hove alzulke voorstellen te doen, als zijne commissie was inhoudende.

DE RETORSIËN.

IV.

Den 21 Januari 1636, waren de Ridderschap en de Schepenen der hoofdbanken beschreven te Nuth, alwaar besloten werd tot uitschrijving eener som van 14000 gulden, waaruit bestreden zoude worden alzulke onvermijdelijke

uitgaven, als den lande in deze erbarmelijke tijden onvoorziens konden overkomen. Er werd tevens gesproken van, in overleg met die van Limburg, Daelhem en Hertogenrade, den Advokaat Stas naar 's Hage af te vaardigen, om verlenging aan te vragen der brieven van sauvegarde, welke men, sedert 1634, genoodzaakt was geweest aldaar te negocieeren. Een paar weken later, kwam de tijding aan, dat de Markies de Ceretto en de Generaal Jan Van Weert, (1) versterkt met het leger van Julich, op marsch waren om te Visé de Maas over te trekken.

Den 25 Februari, was te Schimmert eene Statenvergadering belegd, waarin gehandeld werd over de levering van eene groote hoeveelheid hooi en stroo, welke van wege den Prins van Oranje geeischt was geworden, ten behoeve der cavalerie liggende binnen Maastricht. De Staten van Valkenburg meenden het land ten deze te kunnen verschoonen, en wel op grond, dat het ten vorigen jare reeds veel geleverd had; toch dit ging niet aan, te meer wijl de andere kwartieren het reeds met den Kommandant van Maastricht nopens den afkoop dezer levering waren eens geworden. Deze afkoop bedroeg voor Valkenburg 2000 patacons of 4800 gulden, die door den toenmaligen landsontvanger, Nic. Olislagers, betaald zijn geworden. In dezelfde vergadering werd den Heer van Geul eene som van 220 gulden toegekend, wegens onkosten gedaan te Brussel in zake het nog steeds hangend proces tegen die van Elslo.

In April 1636, waren de Staten van Valkenburg beschreven te Schimmert, om de memoriale repartitie vast te stellen over eene som van 20571 gulden 8 st. 2 oort,

(1) Zie over Jan van Weert en diens krijgsbedrijven hier te lande, het keurig werkje van J. Habets, bl. 28 en volg.

welke over het land Valkenburg uitgezet moest worden, om daaruit te betalen alzulke penningen, als dit land genoodzaakt was te contribueeren tot het onderhoud der koninklijke troepen, die, na de overgave van Maastricht, in de landen van Overmase gekantonneerd lagen.

Den 23 Mei daaraanvolgende, hielden dezelfde Staten wederom eene vergadering te Schimmert, en werd alstoen besloten, dat men den Markies de Lede (1), die door den Koning tot Gouverneur en Kapitein-Generaal der landen van Overmase benoemd was geworden, op Limburg moest gaan begroeten, en dat men hem dan tevens, van 's lands wege, zoude vereeren of met een zilveren vaatwerk of met eene gifte van 2000 gulden.

Onze gewestelijke representanten hadden het in die dagen vrij druk. Den 4 Juni, waren ze alwederom vergaderd te Schimmert, om te beraadslagen over eene pretentie, waarbij Joachim Van Golstein, Kommandant van Maastricht, onverminderd de 2000 pattacons, die voor onderhoud zijner cavalerie reeds betaald waren, alnog vorderde 4000 pattacons. Daar echter de vergadering kennis droeg, dat gemelde Kommandant eene provisie hooi gekocht had te Puth van den *personaet* (pastorij) van Heerlen, voor rekening van den Hertog van Buillon, die alstoen te Maastricht verwacht werd, en dat hij Kommandant dit hooi ten laste meende te brengen van het land, zoo werd zijne vordering in zoo verre afgewezen, dat men hem, om beterswil, met 200 pattacons tevreden stelde. Nauwelijks was dit geschil verevend, of er stond een nieuw voor de deur. Tijdens het vertrek des Hertogen van Buillon naar Holland, waren van 't land Valkenburg eenige wagens gerequireerd geworden, om diens bagage naar Roermond te brengen. Hieraan niet voldaan zijnde heeft men wagens genomen

(1) Zijn cachet vertoont 3 tansen.

uit Maastricht en daarvoor betaald 100 pattacons, die 't land, om beters wil, dat is om rusie te voorkomen, heeft terugbetaald.

Zoo werden de Overmaassche landekens op eerlijke en ook al op slinksche wijze tot den laatsten penning uitgeput. De ingezetenen behielden nauwernood het leven; zelfs de noodzakelijkste eetwaren waren voor geld niet veil. Als een staaltje geven wij hier een adres, geschreven op *clein segel van 2 stuiver* en gericht aan de Edel Mogende Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden :

»Vertoont reverentlyck de Heere van Geul, Stadhouders
»ende Voocht 's lants van Valckenburg, hoe dat ten platten
»lande in 't land van Overmase gansch geene ofte weynich
»vivres tot sustentatie van den mensch te becomen syn,
»oock geene uiten steden en mogen gevoert werden, waer
»over hy suppliant genootdruckt wert hem aen U Ed. Mo.
»t'addresseren ende onderdanichlyck te versoeken dat U.
»Ed. Mo. hem gelieven t'acorderen ende toe te staen dat
»hij sodanige behoeften als in dese bygaende lyste staen
»gespecificeert mach voeren uut Maastricht of Maeseyck,
»Aken of Sittart (daer U. Ed. Mo. het best sullen oordeelen)
»ende 't selve te doen brengen tot onderhoudinghe van
»syn huysvrouw, kinderen ende boden op 't huys van
»Geul synde, op dat d' selve aldaer mogen blyven wonen
»ende gebreecx halven niet gedwongen werden haer elders
»te transporteren. T' welck doende." — Op de kantzijde
van dit adres staat geapostilleerd: »Hierin en can niet ge-
»treden worden." Actum den 24 Junij 1636 (get.) Huygens.

De lijst bij dit adres gevoegd is van volgenden inhoud:

- »Eerstelick twee voederen wyns,
- »Vier off vyff sacken Souts,
- »Twee off drie kinnekens seep,
- »Hondert stockfischen,

- »Drie off vier hondert vat haver,
- »Een dosyn Hollantsche kasen,
- »Een en twintich so karren als wagens kolen,
- »Twee hondert pont hoppen,
- »Een vatgen azijn,
- »Eene tonne smauts.”

Hadden de kasteelbewoners gebrek aan zekere levensmiddelen, nog veel erger was het gesteld met den gewonen landman; deze kon zijne akkers slechts ten halve inzaaien, — en wat zijne veeteelt opleverde, dat werd hem door roofzieke soldaten ontnomen. — Zoo lezen wij in eene voor ons liggende officieele verklaring: »Wij Schepenen der hoofdbank van Beek attesteeren bij deze, dat, op den 23 September 1636, tot Beek is gekomen Willem Steijns, den boeren vyand, geassocieerd met zeker getal soldaten van Stevensweert, aandragede, dat de Gouverneur aldaar, van deze hoofdbank zekere recognitie was eischende; en hebben deze soldaten alstoen verteerd achttien vanen bier, die door ons Schepenen, ten huize van Willem Haemers, betaald zyn geworden. Daarby niet genoeg, zoo zyn deze soldaten in de huizen gegaan en hebben de bewoners doen geven eten en drinken. En daarby nog niet te vreden zynde, zoo zyn ze, op Woensdag den 5 October, wederom alhier tot Beek ingevallen met meer dan honderd soldaten, by hen hebbende eenige Officieren met den voorschreven Willem Steyns, te zamen liggende te Stevensweert, en hebben deze nabeschreven huizen en personen *geinvadeert*, *geactionneert* ende *gemaltraiteert*. Volgt eene lange lijst van ingezetenen die van hun klederen, beddegoed, schapen, zwijnen, kippen enz. beroofd waren geworden, als onder anderen: Thys Kerckhoffs; Jannes Nyssen, Schepenen; Claes Roemers; Lem-

men Lemmens; Willem Hamers (1); Frans Kerckhoffs; Merten Alberts; Thys Noetermans, Marten Biesmans; Gerart Robens; Jan Penris; Jan Roebroek en anderen.

Wij zeiden, dat de legers der Vereenigde Provinciën, na de verovering van Maastricht in 1632, zich achtereenvolgens in 't bezit stelden van Valkenburg, Daelhem, Limburg en Hertogenrade, alsmede van de sterke burchten aldaar. In 1634, bij het naderen van 't leger des Graven Jan Van Nassou, nam de Staatsche bezetting van Valkenburg de wijk naar Maastricht, en het kasteel kreeg toen een Spaansch garnizoen. Den 10 November 1636, bemeesterden de Staatschen andermaal de stad en 't kasteel, en vijftien dagen later werden ze andermaal ook weder daaruit gedreven. De Gouverneur van Limburg, Markies de Lede, onder wiens beleid deze sterkte, den 25 November, werd hernomen, schijnt bij den eersten aanslag niet te hebben geslaagd; immers wij lezen in de rekeningen der stad Valkenburg het volgende: »Alswanneer de Heere Marquis »de Lede *d'eerste reijse* gecomen is naer Valckenborch om »'t selve inne te nemen, heeft men aen de wachten ende soldaten, (waarschijnlijk Staatschen) om beters wille, vereert »vyff tonnen bier dewelcke by de brouwers syn geleverd »worden" (2). Het zou ook kunnen wezen, dat gemelde Markies de eerste maal gekomen zij, enkel om de positiën in oogenschouw te nemen. — Diezelve rekeningen vermelden verder: »T voorschreven Casteel veroverd synde, ende »daerop getrocken synde den Capeteyn Foruij, den Capeteyn

(1) Willem Haemers verklaart »dat men hem dry verekens heeft genomen »en nog twee andere te schanden geschoten, sess schapen, het vleis van eene »geheele koije, alle syne hondens, syne kleder geransonneert, gelt genomen, »twe mandelen kassen, vele boter ende eenich livet (lijnwaad) genomen."

(2) Wij schreven bl. 50 Deel I, dat de Markies de Lede gekomen was in 1635, leze in 1636, om 't kasteel in te nemen. Zie ook ons Markgraafschap Hoensbroeck bl. 227.

»Visscher ende noch eenen anderen Capeteyn, heeft men »hen boven laeten dragen eene ton bier, ende daervoor »metten dragen betaelt 6 gulden 7 st. 2 oort.» — Ook heeft de regeering der stad alstoen goed gevonden, »om onder »de soldaten gehouden te worden goet ordre, aen den Sergeant Majoor Hamel, met noch ses off seven Capeteyns »ende Officiers, te schencken een maelyd met wyn.»

Nadat de stad en het kasteel waren ingenomen, kwamen de Staten van Valkenburg met den Markies de Lede overeen, om den Luitenant-Generaal van de cavalerie, die het commando had gevoerd, van 's lands wege, te vereeren met een voeder wijn en de Commissaris-Generaal met vier amen wijn te leveren het eene te Herenthals, het ander te Diest. Daar echter de levering in natura, wegens de gevaren der reis, niet raadzaam scheen, zoo heeft men, in overleg met gemelde Oversten, het voeder wijn berekend tegen 220 en de vier amen ad 80 pattacons; welke gelden door den Maarschalk Adriaan van Hoensbroeck, destijds aan 't hof te Brussel vertoevende, overgemaakt zijn geworden. Dezelfde Staten besloten alsnog, in hun vergadering te Schimmert, den 28 November, dat de Ritmeester, Antonio de Leria, vereerd worde met 30 pattacons, en nog twee Adjudanten elk met 15 pattacons. Bij datzelfde besluit vielen den Kommandant der schans van Elve, N. de Misieres, 8 malder haver ten geschenke.

Onaangezien de bovenmatige sommen welke, in 1635, uitbetaald waren geworden voor de placquilles of inlegeringen, en onverminderd de lasten voortspruitende uit het onderhoud van 24 kompagniën infanterie en 4 kompagniën cavalerie, destijds in de landen van Overmase gekantonneerd, waren deze landen ook nog gehouden ten volle te betalen de bede van 75,000 gulden, over de jaren begonnen 1° November 1635 en 1636, benevens de extraordinaire bede

van 60,000 gulden over datzelfde tijdvak. Met het oog op dezen ellendigen toestand, werd, in eene vergadering te Schimmert den 10 December, de Heer Adriaan Van Hoensbroeck, Erfmaarschalk van Gelder, bijgestaan door den Griffier Coenegracht, naar Brussel gedeputeerd, om ten hove op kwijtslag, althans op vermindering der bedoelde beden aan te dringen. In diezelfde vergadering kwam tevens ter tafel eene memorie van den Kapitein Tregnier, Kommandant van 't kasteel Valkenburg, waarbij van den lande gevorderd werd de fourage voor de paarden van den Kommandant, van den Luitenant en van den Vaandrig, benevens het service van kolen, kaarssen, zout en andere noodzakelijkheden; waarvoor den bedoelden Kommandant ineens werd toegezegd 10 malder haver en 3 wagens hooi van 1500 pond elk.

De gewone en buitengewone lasten over de jaren 1635—36, waarop de Overmaaslanden door den Raad van financiën gezet waren, werden door toedoen des Markgraven van Hoensbroeck, ten deze bijgestaan door den Heer van Clermont, bij accord, gesloten den 17 Maart 1637, verminderd tot 160,000 gulden, alwelke som over de vier landen verdeeld, dienen moest tot vollen afkoop, zoo der gewone als der buitengewone beden, over voormelde jaren, mitsgaders der placquilles, welke Hare Majesteit, ten laste dezer landen, geeischt had voor onderhoud van 't leger, sinds dat het de winterkwartieren had betrokken tot dat het, in 't voorjaar 1637, weder te velde zoude gaan. De twee zevende gedeelten, door 't land Valkenburg in dezen afkoop te dragen, werden in de Statenvergadering van 1 April 1637, gereparticeerd. In diezelfde vergadering werd de Adjutant-Generaal van het leger, van 's lands wege, vereerd met 300 gulden. Ook werden in deze vergadering wederom gelden geaccordeerd,

wegens kosten door den Heer van Geul gedaan in het proces tegen Elslo.

Den 17 Maart 1637, werd een kanon te Valkenburg gebracht door een konvooi soldaten, met order van den Luitenant-Generaal de Laverne, om ten koste van 't land, aldaar te blijven logeeren. — De stad Valkenburg had destijds moeielijkheid met den Sergeant-Majoor van Roveroy, wegens buskruit en kogels, bij zijn vertrek naar Erkelens achtergelaten, waarvoor hij teruggave of vergoeding eischte. — Het was ook te dezer tijd, dat de Kolonel Guasco te Valkenburg in garnizoen kwam. Ter gelegenheid van dit inkomen verteerden zijne soldaten acht tonnen bier, die door de brouwers geleverd, en vanwege de stad betaald zijn geworden. De Kapitein Altuna, tegelijk met den Kolonel ingekomen, vertrok den 6 Juli, en Don Diego de Larracabal kwam toen in zijne plaats. Den 4 October, arriveerde de Ingenieur-Kapitein Ghilis komende van Limburg, order medebrengende, dat die van Valkenburg hadden te zorgen voor een bekwaam voertuig tot Leuth.

Het is opvallend hoe het stadje Valkenburg, steunende op een verouderd privilegie, nimmer betrokken is geworden in de onzeggelijke lasten van allerlei aard, die over de platte landsgemeenten werden uitgeschreven. Toen het in de laatste tijden wat veel door inlegering bezocht werd, beklaagde het zich dapper. Zoo lezen wij in de stadsrekeningen over 1636—37, »dat men naer Luyck heeft gedeputeerd den Luitenant-Drost Randenraedt, Alarts ende »Lambert Soons, om den Heere Marquis de Lede te »spreken, ende Synë Exc. aen te geven den staet van 't »stedeken, mitsgaders te remonstreren dat dezelve geliefde »innesien te hebben op 't service.»

Op den landdag gehouden te Valkenburg, den 8 Maart 1638, maakten de staten dezès lands de memoriale repartitie

over eene som van 75,000 gulden, door de gezamenlijke landen, bij provisie, geaccordeerd over het bedejaar 1637—38. Daarin komt onder de eerste posten eene extraordinaire uitgaaf voor van 2009 gulden, aan den Kolonel Octavia Guasco, wegens het service; hoewel men ten deze tot 31 October 1637 ontslagen meende te wezen, ingevolge accoord opgericht den 17 Maart te bevorens, tusschen den Raad van financiën en den Markgraaf van Hoensbroeck, gedeputeerde der landen van Overmase. — Voorts eene uitgaaf van 600 gulden, die dezelfde Kolonel zich deed betalen voor executie-geld aan soldaten, zoo cavalerie als infanterie, door hem uitgezonden om vol-doening te hebben van de assignatie, die hij, ten laste van 't land, was houdende. Op dienzelfden landdag, kwam eene rekening ter tafel wegens verteringen gedaan door de Heeren van Geul, van Hoensbroeck en van Schinnen, den 26, 27 en 28 October 1632, ten huize van Frans de Graty, waard in den Windmolen te Maas-tricht; alsmede eene nota van Johan Dantzenbergh, secretaris te Heerlen, wegens voorgestreckte onkosten op de landdagen, den 8 en 28 Januari 1634 aldaar gehouden.

Het verdrag, door de Vereenigde Provinciën met Frankrijk gesloten, waarvan wij boven gewaagden, had allengs ten gevolge, dat velerlei vreemd oorlogsvolk naar onze havelooze gewesten kwam afgezakken. — Het waren van den eenen kant Franschen, en van den anderen Croaten, Beijerlanders of andere Keizerlijke troepen. — Zoo werd in de Statenvergadering, belegd te Schimmert, den 24 Maart 1638, een schrijven vorgelezen van den franschen Generaal Equibère, gedagteekend uit Scharn, bij Maastricht, den 18 Maart te voren, waarbij hij van het land Valkenburg vorderde de noodige fouragen tot onderhoud zijner paarden. — Daar deze levering niet wel kon geschieden

dan in weerwil der ingezetenen, zoo heeft men alvorens order te geven tot het vinden dier fouragie, goed geacht den Proost van St. Gerlach en Daniel van Hoensbroeck, Heer van Oud-Valkenburg, naar 't leger te zenden, met last, om zich vooraf tot den Kommandant van Maastricht te wenden, ten einde, door diens bemiddeling, van de bedoelde levering ontlast te worden. Schoon de Gedeputeerden ook al aanvoerden, dat het land en kwartier Valkenburg gelegen zij onder het kanon van Maastricht, en daarenboven gesteld was onder de bescherming en sauvegarde der Heeren Staten van Holland, zoo liet zich de Generaal evenwel niet van zijn stuk brengen; weshalve de Heeren Proost en Hoensbroeck andermaal naar 't leger reisden, vergezeld door den Advokaat Stas en Michiel Coex, als afgevaardigden der banken, die gezamenlijk met den genoemden Generaal en den Vicomte de Turenne overeenkwamen, dat 't land Valkenburg, in plaats van de gevraagde fouragie, ineens zou betalen de som van 2100 pattacons, doende, met inbegrip der verteringen ten deze in den Windmolen te Maastricht gedaan, 5074 gulden 12 st.

In eene nadere vergadering, almede te Schimmert gehouden, kwamen zekere gespecificeerde rekeningen ter tafel, wegens verteringen, bij meerdere ingezetenen van Valkenburg gedaan, door Koninklijke konvooien order hebben om aldaar te rafraicheeren, welke verteringen met inbegrip van dezulke, welke door eenige trompetters van den Prins Thomas (waarschijnlijk Thomas van Loreynen, Bisschop van Verdun) en van den Hertog van Buillon waren gedaan, te zamen beliepen op 335 gulden 12 st.

In Mei 1633, beriep de Gouverneur Markies de Lede, den Commissaris Hoensbroeck, Heer van Oud-Valkenburg, naar Roermond, om zich te bespreken over eene verhoor-

ging der toen loopende bede over 1637-38. — Den 27 dier maand, hielden de Staten van Overmase eene vergadering te Limburg, alwaar hen door den Gouverneur, namens den Koning, het verlangen werd uitgedrukt dat de loopende bede verhoogd worde tot 160,000 gulden. — Daar de Staten hiertoe niet konden besluiten, omdat zij bezwaar vonden in de toenadering der Keizerlijke hulp-troepen, onder het bevel van den Graaf Piccolomini, zoo had de Gouverneur andermaal eenen landdag uitgeschreven op den 9 Juni daaraanvolgende, als wanneer de voormelde Staten besloten tot inwilliging der gewone bede, en daarenboven nog een extraordinair subsidie van 35,000 gulden. Hier over gerapporteerd zijnde, nam de Gouverneur het ingewilligde niet aan; weshalve hij de Staten ten derdemaal opriep, den 20 Juli, verzoekende dat geheel de gevraagde som worde toegestaan. Toen voegden de Staten nog 13000 gulden bij, zoodat het aanbod alsnu bedroeg 120,000 gulden.

In de vergadering gehouden den 10 September 1638, in de Heeck bij Valkenburg, benoemden de Staten van Valkenburg den Heer Cox, Schepen der bank Meerssen, om zich, met de Gedeputeerde der andere landen van Overmase, naar Brussel te begeven, ten einde het evenbedoeld aanbod, door den Raad van financiën te doen accepteren, en wel op grond, dat het land onmogelijk al de lasten kon opbrengen, waarop het sedert April 1637 gezet was geworden. Deze bezending had het gewenschte gevolg. Het accoord of de akte van acceptatie werd afgegeven, te Brussel, den 29 Januari 1639, en den 18 Februari daaraanvolgende, stelden de Staten het bedrag vast, dat dientengevolge over 't land Valkenburg moest gerepartiseerd worden.

De rekeningen over het jaar 1638 melden, dat de komst

der Croaten te Valkenburg veel wanorde te weeg bracht, doordien elk soldaat zich trachtte te logeeren naar zijnen smaak; weshalve men dadelijk voor 20 gulden roggenbrood heeft doen bakken; dat de Secretaris van den Kolonel Guasco, op verzoek van de Schepenen der hoofdbanken, van 's lands wege, vereerd is geworden met 100 gulden, omdat hij hen van dienst was geweest in verschillende executiën; dat de Kapitein Don Diego de Larracabal, diens Luitenant en zijn Veltwebel vereerd werden met een wagen hooi en zeven malder haver; de Kommandant van 't kasteel Valkenburg, Anton de Tregnier, met elf malder haver en twee wagens hooi; de Kommandant van de Schans te Elve, met twee amen wijn, opdat hij niet te eilig overga tot executie van de aanwijzingen, die hij, ten laste van 't land Valkenburg, mocht ontvangen, en dat hij alzulke orde houde onder zijn soldaten, als waardoor de gemeene huisman ongekweld met Visé en andere plaatsen zou kunnen verkeerren. Deze laatste vereering geschiedde waarschijnlijk daarom, wijl kort te voren 40 soldaten het land Valkenburg twee dagen lang hadden geexecuteerd, als zijnde het in gebreke te betalen de halve soldij van het garnizoen op Elve (1).

Toen de Staten van Valkenburg, in Februari 1639, in de Heeck vergaderd waren, deelde de Commissaris Eynatten,

(1) Het fort Elve of Navagne, gelegen op de Maas, boven Eysden, werd (1634) door de Spaanschen gebouwd, om van daaruit de stad Maastricht te hernemen; hierin niet geslaagd, zochten zij ze met list te bemeesteren. Een brouwer, wonende in de Helstraat, maakte een onderaardschen gang, waardoor de vijanden, 's nachts, de stad zouden binnensluipen. Deze waren reeds de vestingswerken genaderd, toen het verraad aan den dag kwam. De pater Gardiaan van de Franciscanen, drie paters Jesuiten en een priester werden van medeplichtigheid beschuldigd, als hebbende het plan niet ontdekt. Zij werden, door den krijgsraad, veroordeeld en (1658) op den markt onthoofd. De koppen van twee der paters, en die van drie wereldlijke personen, in dezelfde zaak betrokken, werden op staken gezet en geplaatst achter het Franciscaner klooster, op een bolwerk, dat nog de naam voert: *Aan de vijf koppen*. (Annuaire de la Province de Limbourg 1830.)

Heer van Nuth, een aan hem gericht schrijven mede, waarbij de Hertog van Buillon eene belooning verzocht, wegens beweerde diensten, den lande bewezen en waarin hij klaagde dat hem de Staten, in twee jaren tijd, met geene vereering begunstigd hadden. Hierop gedelibereerd zijnde, besloot de vergadering, dat men den Hertog, van 's lands wege, zoude vereeren met 400 pattacons, om zijne genegeheid te winnen, en opdat hij goede orde houde bij het doormarcheeren van soldaten. Indiezelfde vergadering, werd aan Michiel Cox, Schepen der bank Meerssen, zijnde gedeputeerd geweest naar Brussel, waar hij 98 dagen gevaceerd had, eene belooning toegezegd, voor zijne moeiten en vocatiën, van 100 pattacons; en aan de weduwe van den Griffier Coenegracht, eene tegemoetkoming van 200 gulden. Ook werd in deze vergadering eene som van 240 gulden toegewezen aan den ex-Drossaard Van Till en aan Lambert Rietrae, Staatsche Stadhouders der leenen in de landen van Overmase; eensdeels omdat zij hadden opgehoord met het doen releveeren der leengoederen, en anderdeels om de boete te ontgaan welke zij van het land Valkenburg pretendeerden als hebbende dit land, tegenover de ingezetenen van Elslo, gehandeld in strijd met de plakaten van retorsiën.

In Augustus 1639, waren de Staten van Overmase beschreven te Limburg, alwaar ze, op aanzoek van den Markies de Lede, de gewone jaarlijksche bede over 1638-39 inwilligden. De quote van Valkenburg werd, door de Staten dezes lands, in de vergadering van den 16 dier maand, gerepartiseerd.

In de rekeningen over 1639, lezen wij onder anderen: dat de Ontvanger Olislagers, in Januari dezes jaars, van den Ontvanger-Generaal, Peter Straet, twee assignatiën had

ontvangen, elke van 4000 gulden, te betalen in handen van Rene d'Yve de Warelles, Staatschen Kommandant van Stevensweert. Om deze penningen met meer zekerheid aan den man te brengen ging Olislagers, vergezeld van zijn schoonzoon, in een schuitje, waarmee zij de Maas afzakten. Op de hoogte van Biecht werden zij tot tweemaal toe door soldaten aangedaan; dit kostte ieder keer 7 pattacons losgeld. In Februari betaalde men aan den Kommandant van Valkenburg of aan diens soldaten, 10 pattacons als straf dat geene arbeiders waren opgekomen om zeker afgefallen werk te helpen herstellen. In dezelfde maand, werd de Kommandant van 't kasteel Valkenburg van 's lands wege vereerd met een wagen hooi en 5 malder haver, opdat hij goede orde houde onder zijne soldaten. Op een landdag te Valkenburg, den 23 Maart 1639, was, ten huize van Lambert Soons, verteerd geworden 83 gulden 10 st. mede inbegrepen de vertering, gedaan door den Biechtvader van den Markies de Lede, den Auditeur Busca en nog een paar Officieren. — In de Statenvergadering gehouden te Heeck den 10 Mei, werd door den Luitenant-Drossaard Randenraedt voorgedragen, dat het land den Gouverneur de Lede eene erkentelijkheid diende te bewijzen, voor wat hij gedaan had tot ontlasting van de 300 man recruten, die de landen van Overmaze, volgens order van Zijne Majesteit, moesten opbrengen. Hierover gedelibereerd zijnde, vereerde men den Gouverneur met twee paarden ad 228 gulden elk. Te dezer tijd had de Ontvanger Olislagers eene assignatie over te tellen van 3296 gulden aan 't garnizoen van Navagne; toen dit gedaan was werd hij, op order van den Sergeant-Majoor de Roijer aangehouden, en wel omdat de betaling was geschied in ducaten, nobels, souverainen en kroonen; zoodat de Ontvanger nog 122 gulden moest opleggen, welke hij genomen had uit het

geld, dat bestemd was om de garnizoenen van Daelhem, Elve en Argenteau te betalen. Iets later verzochten eenige principalen uit den lande, dat de Drossaard Raudenraedt zich naar Roermond begeve, om den Gouverneur de Lede aan te dragen, hoe de Sergeant-Majoor de Royer, eenige kwartieren was kwellende met executiën, en tevens hoe hij de ducaten, nobels en kroonen, tegen den loopenden cours, weigerde te ontvangen. — Volgens resolutie genomen, in de Heeck den 16 Augustus, betaalde de Ontvanger Olislagers aan Anton de Tregnier, Kommandant van 't kasteel, de som van 24 pattacons, voor fourage en onderhoud van diens paarden. Eindelijk wijst de rekening nog in uitgave aan een post van 412 gulden 12 st. wegens kaarsen, geleverd voor de wachten van het garnizoen van Valkenburg, sedert 9 Juni 1636 tot laatsten November 1639 inclus. Hierin waren ook begrepen twee pond kaarsen 's daags, die men den Kolonel Guasco heeft moeten leveren, gedurende den tijd, dat hij hier in kwartier was.

Op het voorstel, door den Gouverneur Markies de Lede, namens den Koning gedaan, namen de Staten van Valkenburg, in hunne vergadering van 14 Februari 1640, het besluit om, bij anticipatie, ter goeder rekeninge van de bede over 1639—40, uit te schrijven twee zevende gedeelten eener som van 40,000 gulden, alsmede de quote dezès lands in de som van 4000 gulden zijnde het donatief waarmede de Graaf de Wiltz, opvolger van den Markies de Lede, door de Staten van Overmase, in hunne vergadering van den 14 Februari 1640, vereerd was geworden (1).

De Staten van Valkenburg hadden, in den loop van dit jaar, moeilijkheid met den Ontvanger Olislagers, wegens

(1) Zijn cachet is gedeeld, in het eerste doorsneden en gevierdeeld, in het tweede een arend.

de overgave en het onderzoek zijner rekeningen (1). Tot dit onderzoek was eene commissie benoemd, waarvan deel maakten: Daniel van Hoensbroeck, Stephan van Eynatten, Adriaan de Groot (2), Karel Schuegens en Peter van Oensel, de twee laatsten, Schepenen van Meerssen. Dit had ten gevolge, dat Nicolas Olislagers zijn ontslag kreeg en als Ontvanger vervangen werd door Peter Boviers genaamd van Oirsbeek (3). Omstreeks dezen tijd werd ook Mathys Coenegracht, die zijn vader, Herman Coenegracht, als Griffier was opgevolgd, in deze hoedanigheid vervangen door Lambert Soons.

Terwijl de voordeelen aan deze laatste betrekking verbonden, op het oude (200 gulden 's jaars) bleven staan, stegen die van het ontvangerschap met den dag hooger, vooral sedert de belastingen, tijdens de zoogenaamde re-torsiën, van twee kanten werden gevorderd en ingewilligd. Immers, de Ontvanger genoot 4% van de hoofdsom der belastingen, door de heerlijkheden en de gemeene leenen op te brengen, en 3% van die, welke ten laste kwamen van de vier hoofdbanken. In dit jaar (1640) was den Ontvanger een nieuw model van rekening voorgeschreven, waaruit wij het voornaamste alhier wedergeven:

(1) Wij vonden met betrekking tot deze aangelegenheid den volgenden brief geschreven door den Heer van Hoensbroeck-Guel, aan Stephan van Eynatten, Heer van Nuth:

Monsieur. — J'espere que tiendrez la main que les comptes de Olislagers soyent mis en estat, en suite de la resolution, dernièrement prise a la derniere journee d'Etat, aultrement il le faudrat contraindre par autorité plus grande, ce qui ne convient, si le pays le peut faire par la sienne, je crains fort que mal aisement il viendrat a rendre un bon compte, et qu'il chercherat tous delajier a quoy par vostre prudance, comme Commissaire devrez prévoir, ce que esperant, me dis, Monsieur etc.

(2) Zijn cachet is gevierdeeld: in 1 en 4 drie koekjes; in 2 en 3 een klimmende leeuw.

(3) Deze Boviers, vermaagsehaft met invloedrijke familiën uit Amsterdam, was schoonzoon van Servaas Coenen, zaliger, in den Hemel tot Wyck.

Eerstelijk heeft de Ontvanger van elken tax, bij de Heeren Commissarissen over het land uitgezonden, eene particuliere rekening te maken en dat zoowel van de bede en extraordinaire subsidiën als van de contributiën.

Ten tweeden, zettende voor ontvang de som van elken tax, zal daarna exprimeeren, dat van die som komt tot last van de leenen een derde, en tot last van de banken twee derden, bedragende in 't geheel de som van de uitgezette bede of subsidie.

Item van de extraordinaire lasten, met elken tax omgeslagen, zal ook eenen particulieren post van ontvang daarvan maken.

En, komende tot de uitgaven zal eerstelijk zetten hetgene hij aan den Rentmeester Straet, -tot Limborg, of van Duverden tot Voordt, tot Maestricht, betaald heeft.

En daarna de extraordinaire uitgaven met den tax omgelegd waarvan het memoriaal van denzelven tax is melding makende.

En, zoo de Ontvanger nog eenige deboursementen heeft gedaan in dat jaar, door order van de Heeren Commissarissen, van extraordinarie lasten boven degene welke zijn omgelegd met den voorschreven tax, zal dezelve ook in de rekening van dat jaar mogen stellen.

Wij zeiden zoo even, dat de Ontvanger Nicolaas Olislagers als zoodanig ontslagen was geworden. Ontevreden over dit ontslag, had hij te Brussel weten te verkrijgen brieven van maintenue; weshalve hij met Wolter van Meer, die hem voorloopig als Ontvanger vervangen had, of liever met 't land Valkenburg, in proces raakte. Middelerwijl werden de belastingen, zoowel door den eenen als door den anderen Ontvanger ijverig ingevorderd; zoodat de Thesaurier-Generaal, Peter Straet, zich genoodzaakt vond zijnen Secretaris, Dirk Reul, naar Valkenburg te zenden om, gedurende het

dispuut, de landspenningen te innen. Eindelijk werd Olislagers dan toch definitief ontslagen. Wij vonden ten deze eene soort akte van beschuldiging, vervat in 32 artikelen, door de Staten van Valkenburg ingezonden aan den Raad van State, akte waaruit wij het een en ander alhier overnemen :

»Om met corte, ende peremptoire redenen te bethonen dat Nicolaus Olislagers inhabile is om enich officie, ofte ampt van Ontfangerschappe der Prince ende lantspenningen te bedienen, soo wort alhier voor oogen gestelt met wat feyten denselven wordt belast, ende beticht.

»In den ersten, soo wordt bevonden dat hij, inder qualiteyt als rentmeyster der proesdye van Meerssen heeft »gedaen syne reeckeninge, welke by den Abt van Eaucourt »ende syne conventualen is gesloten ende oock onder»teekent geweest, ende also enige posten in deselve reeckeninge waeren belast met debet quitantie, ende enige oock »gereserveert om in de reeckeninge in te brengen, die »naer dato by den voorschreve Olislagers souden worden »gedaen, over die jaeren, die hy alnoch soude comen te »ontvangen, soo ist, dat in deselve gesloten ende gepas»scerde rekeninge bevonden is worden, dat dieselve gere»serveerde posten, in de voorschreve reeckeninge uytge»druckt, syn gefalcificeert, ende begroot worden met notabele »sommen, waerover den voorschreve Olislagers by den Heere »Proest van Meerssen, is worden beticht, ende hem in »volle justitie is worden verweten, dat hy waer eenen »falsaris, oft eenen dieve, presenterende den voorschreven »Proest syn seggen datelyk te bethonen, gelyck hy dat »oock heeft gedaen."

»2° Noch soo wordt den voorschreve Olislagers beticht »dat hy in syne reeckeninge die hy aen den Abt van »Eaucourt heeft gedaen in den jaere 1635 heeft ingebracht,

»ende aen hem oock is worden gepasseert, alsulcke reparatie als hy aen die kercke van Schinnen op de Geul heeft »gedaen gehad, in welke deboursementen van reparatien »hij heeft ingebracht 150 guldens, die de Heer van Strucht »aen eyckenboomen had verschoten, welke som hy den »voorschreven Abt tweemaal heeft willen in reeckeninge »brenghen.»

»3° Noch soo heeft den voorschreve Olislagers bedient »gehad het officie der wardeinschappe van de munte der »stadt van Maestricht, waerinne hy soo onbehoorlicken heeft »gehandelt gehad, dat hy om syne excessen ende delicten »lyffelicken souden hebben worden gestrafft, maer deur »intercessie van goede vrenden, soo hebben die Heeren van »de Reeckencamere die saecke aen den fiscael niet over- »gelevert, maer wel hebben den voorschreven Olislagers »gestrafft met eene infame amende gelyck uitten acte »daervan synde te mercken is.»

»4° Noch is den voorschreve Olislagers beticht ende »geaccuseert worden, soo voor den crygsraedt der stad »van Maestricht als voor die Staeten van Hollandt, dat hy »hem heeft beholpen met valsche instrumenten, ende uyt crachte derselver blyven onderhouden den hoff van Win- »gaertsbergh, in de restitutie van welcken hoff hy Olisla- »gers oversulckx oock gecondemneert is geweest, ende »syne instrumenten, waarmede hy hem hadt willen behel- »pen, voor valsche acten gehouden.»

»12° Oock soo wordt den voorschreven Olislagers be- »ticht dat hy de ondersaeten van desen lande van Valcken- »borch soo rigoureseelycken is executeerende dat sy binnen »den corten tyt dat hy ontfanger is geweest meer schaden »hebben geleden dat binnen allen den tyt dat Adriaen de »Groot, ende naer hem Reynier van Meer met synen soon »Wolter van Mheer Ontfangers syn geweest.»

»19° Noch soo wordt den voorschreve Olislagers beticht »dat hy gheen behoorlyck boeck is haldende, als in 't »minsten niet corresponderende mette taxten by de Heeren »Commissarissen uytgesonden, uyt crachte van welke »boecken hy heeft willen dringen eenige dorpen dry hon- »dert guldens meer te betaelen dan hunne taxten en waeren »bedraegende.”

»27° Soo claegen oock die ingeseten van Meerssen dat »Olislagers gedurende synen ontfanck, jaerlyckx moet betalen »die schattinge van viertich bunderen en dat hy tot dato »huyder niet eenen schatheffer eenen stuyver heeft betaelt »ofte goedt gedaen. Het selvige is hy oock doende tot »Ulestracten, alwaer hy van synen hoff, noch hy noch »synen halfwin niet betaelt en heeft, ende niet tegenstaende, »soo en laet hy niet na, den dorpe van Ulestraten 't execu- »teeren, voor 't gheene dat hy selfs schuldich was.”

31° Te min consideratie nemende dat Olislagers voor »synen ontfanck gheenen borge en heeft gestelt gehad, »noch oock niet en is hebbende om iet te cunnen ver- »borgen, als synde alle syne erfven ende gereyde goeden, »onder parate executie verborgh't soo aen de proestdye »van Meerssen als aen anderen particulieren, die meer syn »pretenderende dan alle die goederen, die den voorschreven »Olislagers souden meugen toebehoiren wert en syn, in »der veugen dat aen den selven in 't affgaen van synen »ontfanck, niet anders en sal te haelen syn dan processen »ende chicaneryen (1) waertegens in tyts, tot welvaert van »den lande, behoort voorsien te worden.”

»Inder veugen dat uyt redenen voorschreve die Staten »des lands van Valckenborch niet en behooren in gheender »manieren te gedoogen dat den voorschreve Olislagers

(1) Zijn zoon was Advokaat.

»langer soude blyven Ontfänger der beeden ende contribu-
»tien van den voorschreven lande.»

In de vergadering der Staten van Overmase, gehouden te Limburg, den 14 November 1640, werd den Koning behalve de gewone bede, loopende van 1 November 1639 tot ultimo November 1640, reeds vroeger geaccordeerd, ook nog een buitengewoon subsidie ingewilligd van 50,000 gulden. Wij lezen in de rekeningen van dit jaar, dat Jan Odekercken, Jan Nyssen en Jan Willems, Schepenen der bank Beek, gevankelijk waren ingehaald naar Stevensweert, omdat 't land Valkenburg in gebreke was te voldoen het bedrag der oorlogs-contributie of sauvegarde, waarop het door Hun Ho. Mo. gesteld was; — en verder dat de Ridderchap en de gezamenlijke hoofdbanken hadden goed gevonden den nieuw benoemden Gouverneur, Graaf de Wiltz, hunnerzijds te vereeren met een paard (1).

Den 18 Juni 1641, compareerden de Stenden van Over-

(1) De stadsrekeningen van Valkenburg over 't tijdvak 1650—40, bevatten niets bijzonders. Het zijn van den eenen kant het weggeld en de verpachting der wijn- en bieraccijnsen als inkomsten, en van den anderen, de reparaties aan de stadspoorten, aan de wachthuisjes, aan den Grendelput als uitgaven. Des echter vinden wij in de rekening over 1655, dat de Wethouders zekeren Heer Belgens verzocht hadden om in naam der Valkenburgsche burgerij, te Maastricht opschorsing te solliciteeren over de executie, welke die van Hulsberg gewapenderhand tegen hen aanstelden. En terwijl die van Hulsberg den burgeren eene hoevelheid bestialien met geweld hadden afgenomen, zoo heeft men eenige officieren en soldaten moeten uitzenden om ze terug te halen. Dit had te zamengekost 54 Gulden 10 st. — Item, den 26 Juni 1656, betaald aan Goert van Aubel en Jan Schepers, voor het maken van palisaden achter 't huis van den Burgemeester Dammerier, 5 Gulden, 16 st. — Den 28 Juni 1656, heeft men de Geulpoort uit vrees voor den last die daarop drukte, wegens de wacht der soldaten, moeten laten beleggen met leem, 5 Gulden 4 st. — Item, aan de werklieden die de hameij (afsluitsel) aan de Grendelpoort gemaakt hadden, 12 Gulden. — Item, betaald 22 Gulden 10 st. door de Geestelijkheid en de Wethouders verteerd op Paasch- en Kersdag 1656 en 1657. — Item, den 2 April 1658, aan Melsler Lemmens betaald voor timmerwerk aan de solders op de Birkelpoort, 6 Gulden 11 st.

mase te Aken, waar ze den Baron de Boetseler d'Asperen (1) en Marcellis Gruijs, gecommiteerden van den Raad van State der Vereenigde Nederlanden, te beginnen met 1° October dezes jaars, de bede van 72,000 gulden, en tevens een buitengewoon subsidie van 10,000 gulden bewilligden; het een en ander te storten in handen van den Ontvanger van Duverden van Voordt te Maastricht. Eenigen tijd daarna, in November, werden dezelfde Stenden te Limburg beroepen, alwaar ze den Koning, op aanvraag van den Gouverneur, Graaf de Wiltz, de gewone bede van 72,000 gulden, betaalbaar ten kantore van den Thesaurier, Peter Straet, inwilligden. Het land had daarenboven, *in deze conjuncture van tyde*, eene menigte onvoorziene uitgaven te bestrijden, begroot op 10,682 gulden, waarvan wij hier eenige opsommen: Vóór dat Peter Boviers eenig beheer over 's lands penningen had, had hij den lande reeds voorgestrekt 12,220 gulden 14 st. Deze som was sinds nog vermeerderd geworden met 4583 gulden 18 st. door den Ontvanger, uit eigen middelen betaald, tot onderhoud der Denemarksche hulptroepen; zoodat de verschene rente kwam te bedragen 950 gulden. — Den 14 Mei 1641, waren de Hertog van Buillon, de Kommandant van Maastricht, Mevrouw de Kommandante en de Secretaris, respectievelijk vereerd geworden met 1528 gulden 16 st. — Item betaald voor geleverde kaarsen aan 't garnizoen van Valkenburg en van 't kasteel 592 gulden 11 st. — Den 3 Juni werden de Heeren de Maisieres en Tregnier, respectieve Kommandanten van de forten Elve en Valkenburg, vereerd elk met twee amen wijn. — Den 16 Augustus betaald te Aken, in den Peerboom, zekere vertering gedaan door de Com-

(1) Zijn wapenschild is gevierdeeld; in het 1 en 4 drie ankers 2—1, in het 2 en 5 een klimmende leeuw, en over het geheel, een hartschildje met twee getakte fascen.

missarissen Daniel van Hoensbroeck en Stephan van Eynatten, tijdens de onderhandelingen met de gecommiteerden van den Raad van State der Vereenigde Provinciën. — Item betaald aan zekeren Wijnand De la Haye, 28 gulden 16 st. voor schade, door soldaten gedaan aan zijne bestialien. Item betaald aan den Baron Daniel van Hoensbroeck, 100 pattacons voor een paard dat hem, in zijne hoedanigheid van Commissaris, was afhandig gemaakt. — Item betaald den 10 November, wegens geleverden wijn tot onderhoud van de keuken der Croaten, 328 gulden 12 st. — Den 26 December, betaald 200 gulden, geaccordeerd aan den Abt van Godsdael. — Item, betaald 1392 gulden 18 st. wezende het contingent van Valkenburg in het geschenk, door de Staten van Overmase gedaan, aan den Graaf de Wiltz, Gouverneur en Kapitein-Generaal dezer landen. — Item, betaald 120 gulden, waarmede de Luitenant-Drossaard van Valkenburg vereerd was geworden. — Item betaald, aan den welgeboren Heer van en tot Hoensbroeck, 480 gulden, bij de generaliteit aan hem geschonken, voor diensten en werkzaamheden tot assistentie en welvaart des lands gedaan.

In den loop dezes jaars, hadden de Schatheffers Martijn Maenen van Meerssen, en Claes Geelen van Amby in beslag genomen eenige paarden toebehoorende aan Willem Dolmans, Antoon Vlieck en Martijn Sleypen, pachters der goederen, welke de Duitsche Orde der balie Biessen bezat te Limmel en te Scharn, en wel wegens wanbetaling der contributiën. Hierover misnoegd, wendden zich de Administrateurs der orde tot den Koning, met verzoek om brieven van mainte-nue in hun oude vrijheid en privilegie. In de considerans dezer brieven, gegeven te Brussel, den 18 April 1641, wordt gezegd: dat de Duitsche orde, tijdens hare overkomst naar deze onze Nederlanden, wegens hun goederen, exemptie vergund was geworden van alle beden en belastingen.

gen, die den overigen ingezetenen mochten worden opgelegd; dat de Orde tot daartoe in possessie dier exemptie was gebleven, vooral ten opzichte der goederen van Limmel en Scharn, in den lande van Valkenburg, als wezende deze, vóór de reductie der stad Maastricht door den Prins van Parma, eene commanderie en ordens residentie; weshalve de supplianten in de possessie van hunnen vrijdom bestemd dienden te worden. — Te dezer tijd, ontstond ook geschil tusschen de justitie van Meerssen en de regering der stad Maastricht, wegens de inbeslaglegging van een *hoornbeest*, dat, wegens verschulde boete op het stuk van wegen en waterlossingen, door den gerechtsbode van Meerssen gehaald was geworden in den stal van Jan Aussems, pachter van Peter Hoen, inwoner dier stad. De Hoogscholtis, Burgemeester en Raad van Maastricht trokken zich deze zaak ernstig aan, zeggende: dat die van Meerssen gehandeld hadden in strijd met 't plakkaat van 10 Juni 1628, op het stuk van beleidning der wegen en waterlossingen, als zijnde dit plakkaat in 't geheel niet of wel te ontijde afgekondigd; dat het weggenomen *hoornbeest* in huur was gegeven bij den pachter Aussems, doch inderdaad toebehoorde aan Peter Hoen, hnnnen medeburger; dat dit wegnemen was geschied rechtstreeks tegen der stad notoire privilegiën; weshalve zij verzoekten, dat het beest kost- en schadeloos worde terug gebracht; daar zij anders, eeds- en officiehalve, zouden genoodzaakt wezen zoodanige middelen van bedwang te gebruiken als zij ter hand hadden. — Hierop antwoordde de Luitenant-Voogd, Karel Schuegens, van Meerssen: dat de gevorderde publicatiën hadden plaats gehad; dat zijne voorzaten en hij, van alle ouden tijden tot nu toe, het recht van beleidning hadden gehad over de wegen, stegen, straten en waterlossingen, binnen hun jurisdictie gelegen; dat de wegne-

ming van het bedoeld *hoornbeest* was gedaan ingevolge vonnis der Schepenen van Meerssen; dat mitsdien niet gehandeld was geworden tegen de privilegiën der stad Maastricht; weshalve hij verzocht te hebben kopie van deze privilegiën, als zijnde hij van zijnen kant ambtshalve verplicht om toe te zien, dat de rechten der banken niet verkort worden. — De justitie van Meerssen had, te dezer tijd, ook moeielijkheden met Elisabeth van Gulpen (1), Overste van het klooster te Sinnich, wegens eenen vloedsgraaf (waterlossing) te Meerssen, geschil waarin de Abt van Kloosterrade, Casparus Duckweiler (2), als bemiddelaar was opgetreden.

Op den landdag, gehouden te Schimmert den 2 Maart 1642, werd over 't land Valkenburg omgeslagen de som van 35,188 gulden, om daaruit te bestrijden de lasten waarin 't land, *in dese conjuncture van tyde*, was gevallen; mitsgaders de penningen door de voorgaande Ontvangers en door den tegenwoordigen, ten dienste dezes lands, voorgestrekt. — Waarschijnlijk was de Koningsbede, alsmede de Hollandsche contributie, over 't jaar 1642, in de opgegeven som begrepen.

De Denemarksche hulptroupen, waarvan wij ter loops gewaagden, waren te Valkenburg aangekomen in de laatste helft des vorigen jaars. Het waren een Luitenant en een en twintig ruiters van de kompagnie Madril. — Naar 't schijnt werden deze troupen vooreerst niet te best ontvangen; weshalve zij later, met dertien paarden en vijf en twintig man voetvolk, terugkeerden. Immers, wij lazen in een order van den Gouverneur de Wiltz, afgegeven op last van Zijne Excellentie Don Francisco de Mello Gouverneur-Generaal der Nederlanden (3), den 7 Januari 1642, dat de

(1) Haar cachet vertoont een getand kruis.

(2) Zijn cachet is gebalkt, boven twee rozen en in 't onderste deel eene W.

(3) De vorige Gouverneur Generaal Ferdinand, infante van Spanje, broeder des Konings, was, in November des vorigen jaars, overleden.

overige landen van Overmase ook, ten volle, met inkwartiering belast waren, en dat die van Valkenburg zich hadden te verstaan met den Ritmeester Kaas, niet alleen over het logis, maar tevens over geheel 't onderhoud, alsmede over de fourage der paarden, ad 16 pond hooi en een vat haver per 4 dagen, tot dat door Zijne Excellentie anders zou worden geordonneerd. (1)

Deze Denemarkschen, later gebracht op 50 manschappen, waren te Valkenburg gebleven tot den 26 Juni. — Mathijs Coenegracht, oud-Griffier was hun magazijnmeester. Wij lezen in eene specificatie door hem overgegeven, wegens moeiten, kosten, schaden als anderszins bij hem geleden, door de leverantie der fourrage en de uitbetaling der soldij, dat het hooi en het stroo geleverd werden door de dorpen en de heerlijkheden; dat hij eenen knecht had moeten nemen ad 15 stuiver daags, om het hooi en stroo te binden en te herbinden, te wagen en te herwagen; dat hij telkens in persoon het geld der soldij had moeten

(1) Le Seigneur et Comte de Wiltz, Baron de Bouclan et de Verzet, Seigneur de Busy de Loray et de Lengny, du Conseil de guere du Roy, Gouverneur et Capitaine general du Duché de Limborch, Fauquemont, Dalem, Roldueq et aultres pays d'Outremeuse.

Ensuicte de l'ordre de son Ex^e Don Francisco de Melle, Gouverneur general des Pays bas et de Bourgogne du 7 de Janvier, et en consideration que ceulx du Pays de Fauquemont, n'ayant aulcune charge pour n'estre obligé qu'a recevoir et simplement faire loger à l'accoustume les vingt et un chevaux avecque le Lieutenant de la Comp^{ie} du Capitaine Madril, envoyez en garnison en la ville de Fauquemont, et que tous les aultres pays d'Oultremeuse sont extraordinairement surchargez a contribuer argent pour les troupes Danois et aultrement, Nous ordonnons de la part de Sa Maj^{te} que ceulx du pays de Fauquemont auront à s'accorder avecque le Ritm^e Herman Kaas, pour son entretien et traitement de Capitaine, mesme de continuer à contribuer les rations du fourrage et avoine, scavoir seize liv. de foing et une mesure d'avoine pour quatre jours, selon nostre precedent ordre pour treize chevaux de service, ensemble l'entretien de vingt et cinq soldats a pied de la mesme comp^{ie} Danois qui retourneront au lieu Fauquemont pour y estre rescu et logé et aussy continuez les contributions et les fourrages susdits jusques a aultre ordre de sa dicte Ex^e.

halen bij den Ontvanger Boviers; dat hij zich dikwerf had moeten begeven naar Oud-Valkenburg, om den Commissaris Hoensbroeck te raadplegen over de pretentiën, die de Officiëren en soldaten waren makende. — Voor dit een en ander kenden hem de Staten in hunne vergadering gehouden te Schimmert, eene tegemoetkoming toe van 150 gulden.

Wij vonden tevens eene specificatie van hetgene de Griffier Lambert Soons sedert 17 Februari 1642, tot 9 Juni inclus, op order, betaald had aan 't garnizoen van Valkenburg, namelijk: aan de drie kompagnieën van 't regiment van den Kolonel Octavio Guasco, te weten: aan den Luitenant-Kolonel Wolff, in placquilles 's daags 424 rationen, ad 3 st. elke, en een pattacon aan den Luitenant-Kolonel, maakt 7554 gulden. — Item, aan de recruten van dezelfde kompagnieën, 235 gulden 4 st. — Item, geleverd, 's daags voor dertig paarden hooi en haver, elke ration ad 10 stuiver, maakt 1710 gulden. — Item, aan den Luitenant-Kolonel, in name van Boviers, in plaats van twee amen wijn, gegeven 50 pattacons. — Item van den 7 Maart tot den 10 Mei, aan de Denemarkschen, betaald 25 schelling 's daags, en voor dertien paarden fourage, maakt 896 gulden. — Item van den 10 Mei tot den 18 dier maand, betaald voor negen en twintig man, ad een schelling 's daags, en voor elf paarden, te zamen 103 gulden 12 st. — Item, van den 18 tot den 30 Mei, voor negen en twintig man en twaalf paarden 176 gulden 8 st. — Van den 30 Mei tot 26 Juni, voor negen en twintig man en zestien paarden, 450 gulden 28 st. — Item, aan Sieur Coenegracht betaald, voor hetgene hij aan de Deenschen nog te goed had, 146 gulden 8 st. — Item, betaald aan de kompagnie van Augustin Madriels, sedert 2 Maart tot 3 April, 306 gulden. — Item, van 3 April tot 23 Juni, geleverd te Limburg en te

Valkenburg, aan dezelfde kompagnie, 38 rationen hooi en haver voor 1558 gulden. Het eindcijfer dezer specificatie bedroeg 24,236 gulden 8 st.

Met het oog op zekere aanspraak, door de Vereenigde Provinciën gemaakt ten opzichte van de buitengewone subsidiën, welke de landen van Oermase, in de twee voorgaande jaren den Koning bewilligd hadden, benoemden de Staten dezer landen, in hunne vergadering van 12 Februari 1642, eene commissie, bestaande uit N. van Dobbelseyn, Heer van Eynenbergh, Jean Pelser en Lambert Soons, welke zich naar 's Gravenhage zoude begeven om, ter zake van deze moeilijkheid, met den Raad van State te onderhandelen. — Toen deze commissie, teruggehouden naar 't schijnt door sommige van Valkenburg, geen spoed maakte om den haar opgedragen last te volvoeren, zond de Gouverneur, aan 't adres der Heeren Commissarissen van Valkenburg, eene missive, waarvan wij den inhoud *in nota* wedergeven. (1)

(1) Messieurs — Ceulx de l'Estat du Duché de Limbourg en leur assemblée du 12 de febvrier dernier, ayant prins resolution de faire partir leurs deputez vers la Haye en Hollande, ensuite de la denomination que la auparavant at esté faicte des personnes du Seignr d'Eynenbergh, Jean Pelser et Lambert Soons par ceulx de la generalité de certe Province, et estant adverty que du depuis aucuns de vostre district y voudroient apporter de la difficulté pour empcher le cours de la mesme deputation; j'en suis esté de tout plus emerveillé puisque vous seavez que les Srs du Conseil d'Estat de Hollande, presentement a Maestricht, ont eulx mêmes jugé tres a propos et necessaire, afin que par leur moyen et bon rapport l'on puisse moyenner par dela qu'une fois pour toute vienne a cesser la pretention des Estats dudiet Hollande du subside extraordinaire que le Roy n'at eu demandé que par anticipation des aijdes futures, ainsij qu'il est notoire et sure, confiant que vous vous voudrez conformer en ce regard, comme en toute aultre chose a ce qu'est du bien publique de mon Gouvernement et que vous envoyerez incontinent l'acte en ce cas requis, je seray en attendant, Messieurs etc.

De Limbourg ce 9 Avril 1642.

(Get.) J. Comte de Wiltz.

In ditzelfde jaar was de Hertog van Buillon, als Gouverneur van Maastricht, vervangen geworden door den Graaf van Solms. (1) Dit kostte den lande van Valkenburg al wederom eene vereering, een donatief. Immers in Maart 1642, gingen eenige leden der Ridderschap naar Maastricht den nieuw benoemden Gouverneur een geschenk dragen van 4016 gulden. — Zij vereerden tevens den Overste Roosen met 100 pattacons, en zij verteerden bij de Gratij, in den Windmolen, 82 gulden 8 st.

Zoo werd voortdurend aan de verarmde landekens geknaagd, dan eens van Brussel of Limburg uit, dan weder uit 's Gravenhage of uit Maastricht; somwijlen uit alle die plaatsen tegelijk. Niet alleen de beden en subsidiën, maar ook de pachten en renten aan het domein verschuldigd, werden van twee kanten geëischt en onverbiddeijk ingevorderd. — Als bewijs diene het volgende adres, door ingezetenen der banken van Meerssen en Beek, aan de Hoog Mog. Heeren Staten van Holland gericht :

»Verthoonen seer oitmoedelyck die ingezetenen van die
»hooftbancken van Merssen, Beeck en van den dorp van
»Haesdael gelegen in den lande van Valckenborch Over-
»maze, hoe dat aen den ingezetenen van Merssen in voor-
»tijden over lange jaeren, bij die Hertogen van Brabant
»ende Graven van Valckenborch zijn uitgegeven seeckere
»weij of gras plaatsen jaerlyckx voor ses mudden rogge,
»ende aen de ingezetenen van Beeck in eene sins carte
»voor vieff malder roggen, vieff malder haveren, vieffden
»halven cop terwe, dartich cappuynen, dartich hinnen,
»ende in penninx gelt ses guldens; Ende aen de ingeze-

(1) Het wapen van Solms is gedeeld en vervolgens gevierdeeld. Het eerste is in 1 en 4 doorsneden, in 2 en 3, rechts klimmende leeuwen. Het tweede vertoont in 1 en 4, links klimmende leeuwen en in 2 en 3, eene roos.

»tenen van Haesdael seeckere quantiteyt van bunderen ,
»heyde geweest synde, voor drij hondert ende acht en
»twintich vaeten haeveren Trichter maet ende vier en ses-
»tich cappuynen jaerlyckx welcke volgende , die voorschre-
»ven supplianten hunne voorschreve pachtén aen den Rent-
»meijster van den Coninck van Spangnien tot Valckenborch
»residerende allen tijt hebben betaelt , totten jaere 1632 ,
»als wanneer die Stadt Maestricht is worden gereduceert
»onder de obedientie van Haere Hoog Moogende (1). Em-
»mers sedert dezen tijt oft corts daer naer , soo ist dat
»den Rentmeijster oft ontfangen der domeynen van Haere
»Hoog Moog : int quartier van Valckenburch hem heeft
»vervoordert gehadt die supplianten van gelycken te doen
»betaelen, alsulcke coren, haveren ende pachten als sy
»aen den Rentmeijster der domeinen van den Coninck
»waeren betaelende, ende alsoo aen die supplianten onmo-
»gelyck is dieselve pachten aen die twee syden ten vollen
»te betaelen, ofte soo verre men hen daertoe hadde willen
»dwingen. Soo soudén sy die voorschreven erven ende
»goederen moeten verlaten, ende voor vogelwey abandon-
»neren , d'welck aenmerckende den Rentmeyster van den
»Coninck tot Valckenborch residerende met name Frederick
»Randraedt, soo heeft hy tot soulagement der supplianten
»ende andere ingezetenen hem laeten contenteren met die
»hellicht van dusdanigen pachten , alles naer uytwysen van
»desselfs attestatie hiermede gaende; laetende die andere
»hellicht van dusdanige pachten ontfangen den Ontfanger
»van Haere Hoog Moog. over het quartier van Valcken-

(1) De reductie van Maastricht was het tijdpunt, waarvan alle klachten uitgingen. De grachten dier vesting, waaraan de naburen zich afsloofden, brachten hun geen voordeel aan. — Ook nog in onze dagen, in 1859, zou niemand aan de noodlottige verbrokkeling der Provincie Limburg gedacht hebben, ware het niet geweest om den wille van Maastricht. Thans zijn de grachten geslecht, maar te laat; de stad is voor goed in haar welvaart gestuit.

»borch. Maer alsoo denselven Ontfanger met name Riet-
»raedt hem met dusdanige hellicht niet en wilt laeten
»contenteren ter oorsake dat hy de domeynen voor eeni-
»gen tyt van Haere Hoog Moog. soude in admodiatie
»genomen hebben, daer nochtans van die pachtinge der
»molens van Valckenborch ende van Merssen, ende die
»bempden ende weyerweyden onder Houthem gelegen ende
»meer andere domeynen goederen maer die hellichte is
»ontfangende (1). Oorsaek waeromme alle die supplianten
»souden genootsaecht worden die voorschreven goederen
»te moeten laeten liggen voor desolaet, gelyck alreede
»eenigen syn doende. Emmers by aldyen sy die voorschreven
»pachten aen den voorschreven Ontfanger Rietraedt ten
»vollen souden moeten betaelen. Nemen daeromme die
»supplianten hunne toevlucht tot Haere Hoog Moog.
»oetmoedelyck biddende aen den voorschreven Ontfanger
»Rietraedt t'ordoneren dat hy die supplianten voor die
»jaeren pachten gevallen 1638, 1639, 40, 41 ende andere
»jaeren duerende de retorsie te vallen, sal laeten volstaen
»mits by hem betaelende die hellicht van hunne pachten
»soo ende gelyck sy dieselve syn betaelende aen den
»Ontfanger van den Coninck 't welck doende."

De rekening over 't jaar 1642 meldt, onder andere uitgaven de volgende: betaald aan Mevis Heynen van Haesdal 4 pattacons, waarmede hij van 's lands wege vereerd is geworden. Item, betaald aan Van Duverden tot Voordt te Maastricht, wegens achterstallige contributie van den Ontvanger Olislagers, 7070 gulden. Item, voor 34 haren matrassen voor 't garnizoen van Valkenburg, 341 gulden. Item, betaald bij voorschot de quote der heerlijkheid Elslo in de Hollandsche contributië over 't jaar

(1) Hieruit volgt dat het domaniaal eigendom van Valkenburg destjds nog vrij belangrijk was.

1641, doende met den interest, 1334 gulden 10 st. Item, betaald acht maanden interest ad 8%, over eene som van 20,000 gulden. Item, betaald aan den Maarschalk Adriaan Van Hoensbroeck, 1512 gulden voor reis- en verblijfkosten, ter zake van zijne deputatie naar Brussel. Item, den 4 Augustus aan denzelfden, 22 en een halven pattacon, wegens vertering door hem gedaan in zijne commissie naar Aken met den Gouverneur de Wiltz. Item, betaald aan Sieur Bonaerts voor het nogocieeren, tot 's lands dienste en welvaart, van zekere sauvegarde, 26 G. Item, betaald voor soldij en fourage van het regiment van den Kolonel Guasco en twee kompagnieën paarden van de Denemarkschen, sedert 15 Maart tot 21 November, 16,479 gulden 12 st.

De Staten van Valkenburg hadden te dezer tijd klachte ingediend omtrent zekere pretentiën van het garnizoen aldaar; weshalve de Gouverneur Graaf de Wiltz den 26 November, op last van Zijne Excellentie den Markies de la Tor de Laguno, een reglement liet uitgaan, waaraan de Kapiteins en Officieren van het regiment van Don Octavio Guasco zich voorloopig hadden te gedragen (1). Volgens dit reglement bedroeg de soldij van elken soldaat een en een halven stuiver 's daags, en die der Kapiteins en Officieren naar advenant; en, voor wat de fourage der paarden betrof, drie rationen per dag voor elken Kapitein, en een ration voor ieder Luitenant en Alferes. Dit reglement werd bij nadere beschikking van den 22 December 1642 in dier voege aangevuld of gewijzigd, dat het land Valkenburg, ingevolge accoord, zoude leveren voor de kompagnie Kurassiers van den Kapitein de Montero, aldaar in garnizoen, aan den Kapitein tien rationen 's daags,

(1) Ook de Staten van Hertogenrade beklagden zich ter zelfder tijd over den Kapitein der cavalerie aldaar in garnizoen.

aan den Luitenant vijf, aan den Vaandrig drie en aan elken soldaat een ration; het hooi en de haver naar advenant, namelijk: 16 pond hooi en een kop haver, tegen 6 stuiver per ration. Ook werden bij deze gelegenheid, na ingewonnen advies van den Maarschalk Hoensbroeck, de hoeveelheid brandstoffen bepaald, welke 't land, ten behoeve van het Valkenburgsche garnizoen te leveren had, namelijk: vijf karren van drie mudden steenkolen per week (1). Deze regeling geschiedde met het oog op zekere knevelarijen gepleegd in het dorp Geul, den 1 December 1642. — Steunende op een oud gebruik, volgens welk de noodige brandstoffen voor 't garnizoen van 't kasteel Valkenburg door de naburige dorpen geleverd werden, had de Kapitein de Montero, bij biljet van 17 November, den gemeentenaren van Geul doen weten, dat zij, op ontvangst van het biljet, vier wagens brandhout hadden te bezorgen ten voormelden kastele, *op pene van executie*. Aan dit streng bevel niet voldaan zijnde, zond de Kapitein, in den avond van 1 December, eene kompagnie van omstreeks 70 man, zoo cavalerie als infanterie, naar Geul op executie. Deze drongen de woningen binnen, ja zelfs die van den Pastoor, en deden er, als ware het dorp aan plundering prijs gegeven. Hierover geklaagd zijnde, stelde de Auditeur A. Verheyen uit Daelhem een onderzoek in,

(1) Messieurs — Son Exc. le Marquis de la Tor de Laguna m'at commandé de regler la quantité des houilles que debver furnir pour la garde et chauffage des soldats qui sont en garnison à Faucomont, affin d'empecher a l'advenir les disorders et plaintes que par le manquement dudiet chauffage pourrait arriver. J'ai trouvé convenir sur prealable avis de Monsieur le Marechal de Hoensbroeck, d'ordonner provisionnellement qu'auvez toutes les semaines a furnir cinq charettes chargées de houilles contenantes chacune trois muids, affin d'estre distribuez par le Commandant tant aux soldats qu'au corps de gardes, selon que le service de Sa Majesté le requererat et suis Messieurs vostre tres affectionné serviteur.

(get.) J. Comte de Wiltz.

De Bruxelles le 22 Dec. 1642.

waaruit bleek: dat het niet bewezen was dat de ingezetenen van Geul tot de bedoelde levering zouden verplicht wezen; dat de Kapitein in elk geval zijn recht had moeten zoeken bij wijze van executie op paarden, koeien of ander zwaar vee, om, na gerechtelijke verkoop, de opbrengst te besteden waar 't behoort; dat de Kapitein, alvorens tot dadelijkheden over te gaan, zich, langs administratieven weg, had behooren te wenden aan de Commissarissen, aan den Drossaard of aan andere civiele Officieren des lands; en ten slotte, dat de Kapitein, na gedaan herstel van schade en interessen, terecht zoude staan voor den krijgsraad.

Nauwelijks waren de bovenbedoelde reglementen uitgevaardigd, of de Staten van Valkenburg, gelijk ook die van Limburg Daelhem en Hertogenrade, lagen alwederom met hun respectieve garnizoenen overhoop. Op hun adres aan den Koning werd, den 24 Januari 1643, in margine, de volgende apostille gesteld: Zijne Excellentie heeft, namens den Koning, goed gevonden en verstaan, dat de Officieren en soldaten van het regiment van den Kolonel Octavio Guasco voorshands zich hebben te vergenoegen met 2 stuiver Luiksch geld per dag, tot dat het definitief reglement zal uitgegeven zijn; zullende zij, die meer dan 2 stuiver vorderen, de verdiende straf inloopen.

Over het dienstjaar 1643, stond de Hollandsche contributie gelijk met de Koningsbede, met dit verschil, dat de eerste begon te loopen met 1° October en de ander met 1° November. Beiden waren door de Staten van Overmase ingewilligd ter somme van 72,000 gulden, doende de $\frac{2}{7}$ gedeelten, die 't land Valckenburg hierin te dragen had, twee maal 20,571 gulden 8 st. 2 oort. Tegelijk en daarenboven werd nog gerepartiseerd eene som van 27,795 gulden, wegens extraordinaire lasten, waarin 't land *in dese conjuncture van tyde* gevallen was.

De rekening van dit jaar bevat vele uitgaven. Vooreerst betaalde de Ontvanger Boviers, aan de Thesauriers Antoon van Duverden tot Voordt te Maastricht en aan Peter Straet te Limburg, het volle bedrag der boven aangegeven contributiën. Dan kwamen de jaargelden van de Heeren Commissarissen, van den Griffier, van den leenbode en de procentsgewijze belooning van den Ontvanger. De Stadhouder-Voogd, de Luitenant-Drossaard, de subalterne Officieren, de Schepenen van Valkenburg, die der hoofdbanken, de Rentmeester der domeinen kwamen hierbij niet in aanmerking; deze leefden van emolumenten (1). Vervolgens een tal van uitgaven, waarvan wij eenige alhier overnemen: Voor service en placquilles-geld der soldaten liggende in garnizoen te Valkenburg, 14,746 gulden. Aan den Gouverneur de Wiltz, eene vereering of donatief van 1443 gulden 1 st. Aan den Griffier Lambert Soons, voor zijne menigvuldige diensten den lande bewezen, 2000 gulden. Voor sarges, bedlakens, stroozakken en matrassen ten behoeve der soldaten van 't kasteel Valkenburg, 582 gulden 16 st. Voor twee assignatiën aan het garnizoen van Gulick 64 gulden 4 st. Voor twee schepen steenkolen, tot onderhoud der wachten van 't kasteel Valkenburg, 1063 gulden. Voor reis- en verblijfkosten aan den Baron Hoensbroeck-Guel, als hebbende de leiding van 't proces tegen Elslo, 840 gulden. Aan den Advokaat Slijp, voor diensten gedaan in 't proces tegen den Markies de Treslon, Heer van Elslo, 25 gulden. Voor de achterstallige quote der heerlijkheid Elslo, in deze beden, 2170 gulden 1 st. Voor vertering, zoo op Capelle als te Limburg, door de Ridderschap en de Schepenen gedaan-tijdens de laatste landdagen aldaar, 154 gulden 7 st.

(1) Thans kunnen al die mannen, vooral de rechterlijke, wegens de duurte der levensmiddelen, niet ruim genoeg betaald worden. — Zijn dan die levensmiddelen voor andere menschen minder duur!

Op een landdag gehouden ten huize van Lod. Driessens te Meerssen, den 21 Juli 1644, besloten de Staten van Valkenburg tot uitschrijving van eenen buitengewonen omslag van 35,178 gulden, waaruit de penningen terugbetaald moesten worden, die de Ontvanger Boviers den lande had voorgestrekt. Ook werden uit dezen omslag nog andere schulden betaald als namelijk : aan het land van Limburg, 1200 gulden, omdat de kompagnieën van Malva en van Repas, in garnizoen aldaar, 8 dagen langer gebleven waren, dan die van den Kapitein de Montero en van Don Diego de Govy te Valkenburg. Item, aan Lambert Rietraedt de vervallen rente ad 8% van een capitaal van 5000 gulden, hetwelk de vroegere Ontvanger Wolter Van Meer, met akte van 't land, had opgenomen, 400 gulden. Item, aan den Advokaat Stas, voor vacatiën gedaan in 't proces tegen Peter de la Valette. Item, wegens vertering en onkosten gedaan door den Heer van Geul, toen hij, op verzoek der Staten, den Generaal-Veldmaarschalk Isolani was gaan opzoeken. Item, de quote der heerlijkheid Elslo in dezen omslag, als zijnde onbetaald gebleven.

In 1644 waren de contributiën dezelfde als die van het vorige jaar. Daarbij werd omgeslagen eene som van 29,785 gulden tot dekking der extraordinaire lasten, waarin 't land, *bij deze miserable conjuncture van tijde*, was gevallen.

Het was in den loop van dit jaar, dat het kasteel en de stad Valkenburg andermaal in 't bezit kwamen der Staatsche troepen. Deze braken de stadsmuren af en zij haalden het kasteel omver. Hoe deze inbezitneming tot stand kwam, onder wiens leiding en wanneer, kunnen wij niet bepaald aangeven ; zeker is het, dat dit een en ander heeft plaats gehad vóór of in de eerste helft der maand November. Immers, den 28 dier maand schreef de Ontvanger Duverden van Voordt den volgenden brief aan den Heer

van Geul Stadhouder : *Ick hebbe aen de Heeren des lants van Valkenburg laeten weten dat se promptelick sullen hebben in mijne handen te betaelen de somme van 3859 gulden soo hetselve lant my by slot van rekeninge schuldig is gebleven, als noch de somme van 4659 gulden 4 st. beloopende de oncosten van t'demolieren van het casteel ende mueren van Valkenburg voorschreve. Soo hebbe UE. mits desen hiervan wel willen adverteren dat UE. mede de goede hant daeraen te willen houden dat deselfde penningeu prompt mogen betaelt worden ofte sal het lant daetelick daer voor doen executeren, alsoo de penningen hoog nodig vandoen hebbe ende de soldaeten my niet ongemolesteert en laeten, ondertussen sal blyven UE. dienstwillige dienaer.*

De hier volgende aantekening genomen uit het dagboek van den Ontvanger Peter Boviers schijnt met de inneming van Valkenburg in verband te staan. »Daerenboven noch »in reeckeninge te brengen de somme van vyf hondert »gulden, voldaan in handen van den Hoffmeyster Grison, »als wesende voor twee hondert pattacons vereert voor »donatief, door de Heeren Staten deses lants, aen den »Generael Marsing, ten aensien dat hy syne trouppen by »goede ordre soude houden.»

De Kommandant Joachim van Golstein schijnt destijds te Maastricht vervangen te zijn geworden door den Kolonel Hauterive, dan wij lezen in datzelfde dagboek, dat Peter Boviers »gefurneert ende geadvanceert had aen den tegen- »woordigen Commandeur Hauterive de somme van 300 »gulden, ende sulcx door prealable ordre van de Heeren »Commissarissen des lants Valckenborgh, van 30 Junio 1644.»

De rekening over dit jaar bevat, met betrekking tot de afbraak van het kasteel, alsnog het volgende :

»Item brengt den Rendant in reeckeninge de somme van »171 gulden voldaan aen Lambert Soons, voor soo veel

»bedroegen seeckere oncosten tot synen huysse gedaen by »diverse officieren van Maestricht, in de demolitie van 't Casteel van Valckenborgh" — Terzelfder plaatsen lezen wij al verder : »Item brengt den Rendant noch in reeckeninge »de somme van 84 gulden 16 stuiver, voor soo veel als »hy Rendant heeft voldaan aen seecker geleverd bier aen »de soldatesque van Maestricht, in de demolitie des casteels van Valckenborgh, om te verhoeden de excursien ende uytloopen derselve, en sulcx door orde van mijne »Heeren de Commissarissen."

Bij het doorbladeren der even bedoelde rekening vinden wij alsnog de hier volgende bijzonderheden : Item, aan Fred. Randenraedt, Luitenant-Drossaard, voor onkosten, die hij in deze *conjuncture van tijde* en door het innemen van het kasteel van Valkenburg geleden heeft, 200 gulden. — Item, betaald 2 gulden 14 st. voor zekere 900 turven, door den Rendant gekocht tot dienste der wacht van Valkenburg, *gedurende het Gouvernement van Hauterive*. — Item, betaald aan Adriaan de Groot en Lambert Soons, als gedeputeerden dezes lands naar Holland en naar Brussel, alwaar de voorschreven gecommiteerden op des Rendants credit in den Haag, bij Jaspar van Hulst, hebben gelicht de som van 1260 gulden. — Item, betaald, zoo op Capelle als te Limborg, als wanneer deze Gedeputeerden rapport brachten aan den Gouverneur de Wiltz, nopens den uitslag hunner bezending, 68 gulden 5 st. — Item, betaald 80 gulden 6 st. voor vertering door de Heeren Staten dezes lands gedaan op Capelle en te Limborg, als wezende aldaar beroepen door den Gouverneur Graaf van Wiltz. — Item, betaald te Aken, in den Peerboom, 59 gulden 12 stuiver, voor onkosten gedaan door de Staten dezes lands, aldaar beschreven door den Gouverneur van Limborg. — Item, betaald voor onkosten door dezelfde staten gedaan

te Limburg en op Capelle, toen de bede is geëischt geworden, 132 gulden 9 st. — Item, betaald aan den Heere Proost van St. Servaas, voor rekening van den Baanderheer van Hoensbroeck, Heer van Geul, de som van 142 gulden 10 stuiver, voorgestrekt in zake het land tegen die van Elslo. — Item, betaald de quote der heerlijkheid Elslo, in deze en in de voorgaande bede, 2111 gulden 6 st. — Item, betaald in meerdere termijnen aan het volk van wapenen, zoo van 't regiment Octavio Guasco, als aan de twee kompagnieën cavalerie van den Graaf de St. Valier, en den Ritmeester Don Juan de Govi, de som van 16,000 gulden. — Item, betaald aan Godfried Hubbin en aan den Secretaris Huysmans, in twee termijnen, de som van 1589 gulden 12 st. wezende de quote van Valkenburg in de vereering of het donatief van den Gouverneur van Wiltz en van den Kommandant Laverne. — Item, aan den Heer van Elen, Secretaris van den Gouverneur, betaald 150 gulden van 's lands wege geschonken voor bewezene diensten te Brussel. — Item, betaald aan eenige ingezetenen van Sibbe en van Valkenburg, wegens schaden berekkend door den Kolonel Octavio Guasco. — Item, betaald het donatief van den Kolonel de Maisieres, 200 gulden. — Item, betaald aan den Heer Jan van Meer, voor twee jaren interest, de som van 406 gulden 9 stuiver 2 oort.

Zooals blijkt uit den hier boven opgenomen brief van Arnold van Duverden van Voordt, moest het verarmde land Valkenburg de kosten bestrijden, die de Staatsche soldaten aan 't afbreken en verwoesten van het fiere eeuwenoude kasteel Valkenburg besteed hadden. — Toen deze kosten tegen het einde des jaars 1644 nog niet vereffend waren, schreef de Graaf van Solms, Gouverneur van Maastricht, aan den Baron van Hoensbroeck-Guel,

Stadhouder, eenen brandbrief, luidende als volgt: »*Wel Edele — synde ons clachtelyck te kennen gegeven, dat die onkosten van de demolitie van den Casteelen van Valckenborch tot noch toe niet en syn voldaan, directelyck tegens die ordre ende intentie van Haere Edel Moog. Soo hebben wy UE. hiermeede wel willen adverteren soodanighe prompte ordre te stellen dat de voorschreve penninghen ten aldereersten betaelt werden. Andersints ende by uitstel van dien, souden wy genootsaeckt syn tot laste van den lande van Valckenborch d'executie aen de handt te nemen, 't ghene wy verhoopen dat UE. sal voorkomen, waerop ons verlaetende, bevelen UE. in Gods bewaeringhe.*» — Hierop antwoordde de Stadhouder, in 't Fransch: *Monsieur..... J'ai receu celle qu'il a plu à vostre Exc^{ce} de m'escire le 3 de ce mois, touchant les deniers de la demolition du chasteau de Faucomont. Je ne manqueray pas Samedy prochain de faire un tour a Faucomont et communiquer celle de vostre Exc^{ce} a ceux du pays qu'il convient et de leur adviser ce qu'il en est; Et a tant apres vous avoir souhaité une salutare nouvelle année, me dira vostre tres humble serviteur.*

De bemoeingen des Stadhouders hadden het gewenschte gevolg; dan, wij vinden in het dagboek van P. Boviers, Ontvanger des lands Valkenburg, de volgende aanteekening: »16 Januari 1645. In reeckeninge brengen die, somma van »4678 gulden 12 stuiver bij den Rendant voldaan aen »Sieur Rietraedt, Raet-commis der stadt Maestricht, voor »remboursement syner penningen by hem gedaen voor »seeckere demolitie, welcke hij *meo loco* aen Syne Exc^{lie} »den Grave van Solms, Gouverneur tot Maestricht hadde »voldaan, ten versoecke van myne Heeren den Staet deses »lants.»

Het in pand geven van dorpen en heerlykheden, waarover wij boven spraken, was een hulpmiddel, waarop

de Koningen van Spanje, als Hertogen van Brabant en Limburg, in tyden van geldgebrek, nu en dan bedacht waren (1). Dit geschiedde allengs, niet gelijk voorheen bij maniere van beleening, maar bij wijze van absolute verkoop, met recht evenwel van weder inkoop. — Zoodanig een koop, naar wij vermeenen de laatste, had plaats in de maand September 1644, en wel uit kracht van bewilliging, bij de Staten van Brabant verleend, om eenige domeinen en heerlijkheden, zoo in Brabant als in de landen van Overmase gelegen, ter concurrentie van driehonderd duizend gulden, finaal te verkoopen. — Omstreeks eene eeuw te voren, in 1557, hadden diezelfde Staten eene soortgelijke toestemming gegeven om, ten beloope van zeshonderd duizend ponden Arthois, zekere heerlijkheden en perceelen domein te verpanden; en wel onder conditie dat de Prelaten, Edelen, Steden en Banken, door deze verpanding niet zouden worden verkort in hun oude rechten en privilegiën, en dat die heerlijkheden en perceelen domein te leen zouden gehouden worden van Zijner Majesteits Souverein leenhof van Brabant (2).

Onder deze voorwaarden beleende men, in November 1557, de hooge heerlijkheid van den huize en slot van Rimburg aan Jonker Jan van Bronckhorst; — de hooge justitie van Mortier, in 't land van Daelhem; — de

(1) Met betrekking tot de landen van Limborg, Daelhem en 's Hertogenrade, was dit verpanden eindelijk zoo ver gedreven geworden, dat dáár, behalve de Kelmisberg, bij Vaals, geen voet gronds meer aan te wijzen was, die niet onder de eene of andere nieuwe heerlijkheid behoorde.

(2) Deze laatste voorwaarde gaf latertijd aanleiding tot eenen hevigen twist tusschen de leenhoven van Brussel en van Valkenburg. In allen geval was die voorwaarde niet bedongen bij de verpanding der halve heerlijkheid Schinnen, alwaar staat »dat zij tot eenen vollen leene moet ontvangen worden aen onsen »Stadthouder van onsen leenen van Valckenboreh.»

heerlijkheid Monssen; — die van Kerpen en Lommessen aan Jonker Jan van Stryhagen; die van Schin op Geul aan denzelfden; — die van Geleen aan Arnt Huyn van Amstenrade; — die van Geul aan Conrad van Gaveren; — die van Itteren aan Dirk van Lerodt; die van Oirsbeek en Brunssum aan Vrouwe Huijn van Amstenrade; — die van Eysden aan Jonker Jan de la Margelle. — de helft der keuren en boeten van Schinnen aan Jonker Jan Schellaert (1).

In 1626, werd de heerlijkheid van Nuth verpand aan Jonker Dirk van den Bergh-Trips; die van Bunde aan Walter van Hoensbroeck; — die van Ulestraten aan Ernest van Lynden graaf van Rechheim; — die van Voerendael aan Jonker Willem van Cortenbach, des heeft de bank Heerlen naderhand octrooi verkregen tot verkoop van 40 bunder grond om Voerendael in te lossen; — die van Vaels en Holzit aan Adolf Bertolt; — die van Simpelveld aan vrouwe Maria van Bongart; — die van Ubach aan Jonker van den Bergh-Trips. — De heerlijkheid Kerpen-Lommersen (bij Keulen) werd, omstreeks 1630, op nieuw verpand aan den Keurvorst van Keulen (2) en de hooge middelen en lage jurisdictie van van Merckstein, met de gehuchten Worms, Hostart, Herbach, Rutzevelt en Nobbenbergh aan den Abt van Kloosterade —

(1) De andere helft behoorde reeds in 1580 aan de familie van Ghoor.

(2) In 1711 stond Keizer Karel VI deze heerlijkheid af aan den Palatijnschen Keurvorst, en deze droeg ze over aan zijn Minister, den Graaf Richard van Schaesbergh, ten wiens behoeve ze (1712) tot Rijks-Graafschap verheven en toegevoegd werd aan den Cirkel van Westphalen. Hieruit sproot een geschil met de Staten van Brabant. Deze beweerden, dat de Keizer het recht niet had om eenig deel des Hertogdoms Brabant, zonder hun toedoen, te vervreemden, noch ook om een Cirkel des Keizerrijks te vergrooten ten nadeele van eenen anderen Cirkel dezes Rijks. Dienovereenkomstig bleef Kerpen-Lommersen aan Brabant, en de Graaf van Schaesberg kreeg als schadeloosstelling de heerlijkheid Thammheim, in Wurtemberg, die thans nog in het bezit dier Graven is.

In 1638, werd de hooge jurisdictie van Strucht verpand aan Adriaan de Groot. — De heerlijkheden Eysden en Kerkrade werden (1634) andermaal verpand, en die van Schin op Geul kwam, zoo als wij even zeiden, den 27 September 1644, bij absolute verkoop, aan Jean Verbeelen, die ze, den 13 October daaraanvolgende, overdroeg aan Jonker Jan Renier Hoen van Cartils. — Wij achten de conditiën van den absoluten verkoop van genoegzaam belang, om ze hier over te nemen: »Philips by der gratie »Godts, Coninck van Castillien x^a Allen den geenen die »dese onze opene brieven sullen sien oft hooren lesen »soluyt. Alzoo wy om te voldoen de overgrooten onkosten »x^a ende dienvolgende de voorschreve Raedt van finantiën »denselven last volbrengende, ende onder anderen totte »vercoopinge van onse heerlicheyt Schin op de Geul, »gelegen in onzen lande lande van Valckenborg, mette »hooge middelen en leege justitie ende jurisdictie, soo »verre wyt ende breet als hem de limieten van deselve »heerlicheyt syn streckende met de jachte volgende de »placcaeten daerop gemaect, vogelary, visschery, keuren »ende breucken met alle andere amenden criminele ende »civile confiscatiën oock van bastaerden, gevonden vacante »en gestrageerde goederen daer men den proprietaris niet »af en weet, als oock den vout van bijen, rechte van beleyden »van de gemeyne wegen zonder eenich ander ordinaris in- »comen; voorts met alsulcke andere gerechtigheden preemi- »nentiën ende autoriteyt als andere vassaelen, hooge justitie »besittende in Brabant, gewoon syn te genieten ende Syne »Majesteit heeft vermogen te doen; Oock met recht van te mo- »gen planten op 's Heeren Straeten ende gemeyne wegen en »eydele plaetsen alsulcke opgaende ende andere boomen als »naer goetduncken ende gelyck Syne Conincklycke Majesteyt »hetselve heeft mogen doen — Ende voorts ten effecte

»van exercitie van de voorschreve hooge middelen ende
»leege jurisdictie in de voorschreve heerlicheyt van Schin
»op de Geul te mogen rechten een banck van justitie
»ende aldaer stellen Meyer, Schepenen ende andere Offi-
»cieren aldaer noodelyck wesende, welke bericht, judi-
»cature ende exercitie sullen hebben van alle saecken
»criminele ende civile met alles wat daeraen cleeft, be-
»houdelyck ende Syne Conincklyke Maj^t gereserveert den
»clockslach, beden, hergeweyden, ressort, remissiën van
»verjaarde delicten, legitimiatiën, octroyen, zoo van water
»als van wint, van mineraliën, van confiscatie van goe-
»deren ter cause van oorlog ofte partyen tegens Syne
»Conincklyke Maj^t houdende, ende oock voor crime van
»leze Majestez, Goddelycke en wereltlycke, ende gelycke
»regaliën breeder in den brieven daarvan synde gespe-
»cificeert. — Soo ist dat op heden den 27 September
»1644 de voorschreve heerlicheyt van Schin op de Geul
»mette hooge middele ende leege jurisdictie appendentiën
»en dependentiën sonder eenich ordinaris incomen, in der
»vuegen ende manieren boven verclaert gebleven is aen
»den meestbiedende ende met den derden stockslach aen
»den medecynen docktor Jean Verbeelen, voor hem ende
»syne hoirs, ende naercomelingen ofte actie van hem
»hebbende voor de somme van tien duysent vier hondert
»ponden, op expresse conditiën van te houden de voor-
»schreve heerlicheyt van Schin op de Geul van Ons tot
»eenen vollen leene ter oirsaken van onsen leenhove van
»Brabant, daervoor betaelende, den cas voorvallende, ons
»ordinaris recht van verhef, ende in cas van vercoop
»telcken reyse den twintichsten penningh.”

In de eerste dagen der maand Januari 1645 vertoefden Adriaan de Groot en de Griffier Soons, als Gedeputeerden des lands Valkenburg wederom te 's Gravenhage. Het gold

de zaak tegen Elslo, het proces tegen zekeren De la Valette en de onkosten veroorzaakt door het afbreken van het kasteel Valkenburg. — Wij hebben hierboven gezegd, dat Elslo, op grond van te wezen vrije Rijks-heerlijkheid, zich niet gehouden achtte om met het land Valkenburg te contribueeren in de Hollandsche contributiën. — Het betrekkelijke proces, in den Raad van Brabant te Brussel aanhangig, was nog niet afgedaan; en terwijl de heerlijkheid voortdurend in gebreke bleef de haar toegewezen quote's te voldoen, zoo wendde zich het land Valkenburg tot den Raad van State te 's Gravenhage, die, bij ordonnantie van 13 Januari 1645, last gaf aan den Gouverneur van Maastricht om, des gevraagd, de sterke hand tegen Elslo te verleenen (1). — De executie begon met inhaling van 4 paarden, ter waarde van drie- à vierhonderd Gulden. — Tusschentijds hadden die van Elslo, op een hiertegen ingediend request, eene gunstige apostille verkregen, die zij den Ontvanger van Valkenburg, door den Notaris de Vis, lieten beteekenen. — De Ontvanger, als niet met de leiding van zaken belast, aanvaardde de beteekening niet. — Toen de Staten of de Commissarissen van Valkenburg kennis van 't gebeurde kregen, zonden zij den Notaris van Gouthoven bij zijn Collega de Vis, om den inhoud der

(1) Welgebooren Graeff Wy hebben den 24 Octobris lesleeden aen den Ontfanger Duverden geschreeven om die van Elsloe mede neffens andere van de landen van Overmaese te doen betaelen 't geene sy in de contributiën schuldich syn, soo als U E. uit de copie hier nevens gaende sal kunnen vernemen; nu wert ons van wegen de voorschreve lande vertoont dat sy daermede niet te rechte kunnen komen, waeromme wy UE. wel hebben willen schrijven om des noodich'en versocht synde de sterke hant te bieden, ten eynde die van Elsloe hare achterheyt neffens andere meede opbrengen nae behooren.

Uwelgebooren Graeff wy beveelen UE. in de potentie Godts.

(get.) H. GRUYS.

Ter ordonnantie van den Raedt van State (get.) EYCKBERCH.

bedoelde apostille te vernemen; waarop deze te kennen gaf, dat de stukken niet meer in zijn bezit waren. — Intusschen vaardigde de Kommandant van Maastricht een bevel uit, »dat die van Valckenborch daetelyck souden hebben te restituieren 't gene sy ten laste van die van Elstoo hadden geexecuteerd, op pene van metter stercke handt daertoe te sullen worden geconstrigneerd.” — Dientengevolge zonden de Staten van Valkenburg een adres aan den Raad van State in, verzoekende mededeeling van het geapostilleerd adres, om daarop te kunnen dienen van antwoord, en dat onder-tusschen Hun Ho. Mo. ordonnantie van 13 Januari j.l. blijve bij hare kracht. — De volgende post der rekening over 1645 staat allicht in betrekking met deze aangelegenheid. »Item, betaelt 2½ amen wyns, by expresse ordre »van de Heeren Ridderschap en den Staet deses lants, »vereert aen den Commandeur van Maestricht, om te »suspenderen d'executie dewelcke de heerlickheit Elsloo »in den Haeg tot laste van desen lande hadde verworven”.

Den 7 Februari 1645, bewilligden de Staten van Overmase den Koning, bij anticipatie, een tweejarig extraordinair subsidie van 30,000 gulden, doende voor Valkenburg, 8571 gulden 8 st. 2 oort; waarbij tevens werden omgeslagen 31,566 gulden 19 st. 2 oort, wezende alzulke penningen als ten dienste des lands, zoo wegens beden als anderszins, door den ontvanger Boviers waren voorgestrekt.

De rekening over dit jaar meldt, dat 115 gulden zijn betaald geworden om eenige koebeesten, die in de heerlijckheid Geul geexecuteerd waren, uit de herberg te lossen. En verder, dat aan eenige ingezetenen van Geul 200 gulden waren te goed gedaan, wegens eene onrechtmatige executie, op last des Ontvangers Duverden, aldaar verricht. — Wij vonden ten deze de volgende missive,

geschreven uit Maastricht den 15 Maart 1645, geteekend J. R. Van Isendoren à Blois, en geadresseerd aan den Stadhouder, Baron van Hoensbroeck-Guel (1). *Myn Heer.... Uw WelEd. hebbe willen advertteeren dat d'executie is geschieden ten versoeke van den Ontfanger Duverden, sulx dat Jck van de rechtverdicheynt der saeke niet can oordeelen. Aengaende de foulen gecommitteert sall den Vaenendraeger van Capiteyn Loo daerover doen aenspreken, daermede hy dienaengaende satisfactie moge geven, Ende verblive, Mijn Heere etc.*

Dezelfde rekening meldt al verder: Item, betaald aan Lambert Rietrae te Maastricht, 6315 gulden. — Item, voor vertering, in den Peerboom te Aken gedaan, bij 't overbrengen der gelden voor den Gouverneur van Gulick, 22 gulden 16 st. — Item, aldaar, wegens onkosten gedaan door Heeren Commissarissen, toen zij de penningen brachten voor den Ontvanger van Gelderland, 26 gulden. — Item, voor de quote der heerlijkheid Elslo in dezen tax, 1647 gulden 1 st. 1 oort. — Item, voor eene vereering van 1223 $\frac{3}{8}$ Rijksdaalder, door den Staat dezès lands gedaan aan den Graaf van Solms, Gouverneur van Maastricht, 3058 gulden 8 st. 2 oort. — Item, voor reisgeld en aan Adr. de Groot en Lamb. Soons naar Holland, 133 gulden. — Item, voor zekere penningen, in den Haag gelicht en aan Lamb. Rietrae gerembourseerd, wegens onkosten in zake Elslo. — Item, voor Herfsche kazèn, door Lamb. Soons vereerd aan eenige Heeren Raden te 's Gravenhage. — Item, voor twee amen wijn, van 's lands wege vereerd aan den Heer van Geul, 200 gulden. — Item, aan denzelven, 150 gulden, wegens onkosten te Brussel gedaan

(1) Het wapen van Isendoren is gedeeld, in het onderste 5 palen met ijzerhutjes. Op den helm twee brandende fakkels. Over de lotgevallen dezer familie, voor zoo ver zij in Liuburg heeft voet gehad, vgl. Jos. HABETS, *De Heerlijkheid Borgharen* p. 68 en volg.

in zake de Valengin, Heer van Elslo. — Item, aan Lambert Soons, voor zijne reis naar den Generaal de Lamboij, 20 gulden. — Item voor $\frac{2}{7}$ van 512 Fransche kroonen, door de Staten van Overmase vereerd aan de Heeren Raden van Staten gecommiteerd voor deze kwartieren, 642 gulden 8 st. — Item, voor een voeder wijn, door den Griffier Soons, op expresse order, geschonken aan Heeren Raden van State in den Haag, 658 gulden 16 st. — Item, aan Lambert Soons 250 gulden, in vergelding van zijne menigvuldige diensten den lande bewezen. — Item, aan denzelfen 26 gulden, voor onkosten gedaan in zake De la Valette.

Wij hebben ondanks onze nazoekingen niet kunnen achterhalen wat deze zaak, tegen Pierre De la Valette, eigenlijk beteekende. In eenen brief geschreven uit 's Gravenhage, den 13 Maart 1645, lezen wij, dat Lamb. Soons en zijn mede Gedeputeerde Adriaan de Groot ten deze met den Advokaat Grotius hadden *gebesogneert*; ook hadden zij het bij meerdere Heeren zoo ver gebracht, dat deze hun voorgeven als geground en redelijk beschouwden, en wel bijzonderlijk de President Clant, die geheel de week had voorgezeten. — Verder meldt de brief, voor wat de principale zaak (waarschijnlijk Elslo) betreft, dat er nog weinig uitzicht bestond op iets goeds, en wel ter oorzake van den grooten tegenstand: *Die van Maestricht en doen niet als schriven, hebben onder andere calomniën uytgestrooyt dat men in ons quartier op elck bunder eenen halven pattacon geset heeft om dit werck tot dienste van den Coninck van Hispagniën uyt te wercken.....*

Op een landdag te Valkenburg, den 6 Februari 1646, bracht de Stadhouder, Baron van Hoensbroeck-Guel, een adres ter sprake, door hem gericht aan Zijne Excellentie den Markies de Castel-Rodrigo, nopens bedreigingen, hoon en laster hem Stadhouder of zijne familie aangedaan door den

Kolonel Graaf d'Arberg de Valengin, Heer van Elslo. — Dientengevolge gaf de Vergadering, bij resolutie van dezen dag, andermaal last aan den Heer van Geul, niet alleen om het proces tegen Elslo met kracht voort te zetten, maar tevens om, op 's lands kosten, eene tweede actie tegen den Heer van Elslo in te spannen.

De Hollandsche contributie over het jaar, ingegaan met 1° October 1646, bedroeg als naar gewoonte $\frac{2}{7}$ gedeelten van 72,000 gulden, doende voor Valkenburg 20,571 gulden 8 st. 2 oort, betaalbaar aan Rutger van IJlen, opvolger van wijlen den Ontvanger Van Duverden van Voordt. Tegelijk met deze quote werd nog gerepartiseerd eene som van 17,397 gulden, tot bestrijding der buitengewone lasten en onkosten, waarin het land *in dese miserabele conjuncture van tyde* was geraakt. — Uit deze omslagen werden onder anderen de volgende posten gekweten: Aan den Ontvanger Boviers, de som van 15,432 gulden 14 st. een oort, die het land hem bij slot der laatste rekening schuldig was gebleven. — Item, naardien de Graaf van Solms, Gouverneur van Maastricht met een donatief van 14,000 gulden courant vereerd, en deze som ook betaald was geworden, rees ten deze een geschil, als willende Zijne Excellentie het beloofde donatief berekend hebben in zwaar geld, daar hij anderszins het land door prompte middelen zoude dwingen; weshalve men, om onheilen te voorkomen, genoodzaakt was geweest 1550 gulden, zwaar munt, bij te leggen. — Item, aan den Sergeant van Zijne Excellentie den Graaf van Solms, thans kommanderende op het Kasteel van Valkenburg, opdat hij goed opzicht houde over zijn soldaten, 28 gulden (1). — Item, den Heere De Rode van Hekeren, Hofmeester van den Gouverneur,

(1) Het kasteel was dus nog eenigszins bewoonbaar.

vereerd met een paar handschoenen van 24 gulden (1). — Item, den Ontvanger Van IJlen vereerd met 100 Rijksdaalder, opdat hij met het land Valkenburg goede correspondentie zoude houden. Item, den Kapitein van Ittersum, vereerd met 400 gulden, voor diensten den lande bewezen (2). Item, den Kapitein van Till, voor gedane diensten, vereerd met 250 gulden. — Item, betaald aan Dirck Horstmans te Oud-Valkenburg, 17 gulden 7 st., wegens eene onrechtmatige executie, door den Ontvanger van IJlen gedaan. — Item, betaald 100 species fransche kroonen, waarmede de Ho. Mo. Raden van State vereerd waren geworden. — Item, aan Jacob Kalckhoff, in den Peerboom te Aken, wegens vertering aldaar gedaan door de Staten dezes lands in 't confereeren over de zware contributiën, die hun Ho. Mo. op deze landen van Overmase waren eischende, 230 gulden 14 st. — Item, aan Mevis Huynen aan gen-Einde te Schimmert, wegens het houden van drie à vier vergaderingen van den Staat dezes lands, ten zijnen huize, 12 gulden 10 st. — Item, aan den Maarschalk Adriaan van Hoensbroeck, als wezende bij de Staten van Overmase gedeputeerd naar 's Gravenhage, om aldaar af te schaffen de extraordinaire bedde, door hun Ho. Mo. de Staten Generaal van deze landen gevorderd, 3276 gulden 15 st. — Item, aan den Baron van Hoensbroeck-Guel, wegens gedane onkosten in 't proces tegen Elslo, 620 gulden. — Item, aan den Heer Belderbusch (3), Commisaris des lands Limburg, wegens zijne deputatie naar Brussel, 81 gulden. — Item, aan den Baron Daniël van Hoensbroeck, in vergelding van diensten den lande bewezen, 300 gulden. —

(1) Het wapen de Rode van Hekeren verbeeldt een kruis. Op den helm een vederbos.

(2) Zijn cachet verbeeldt 3 hondenkoppen.

(3) Zijn cachet vertoont vijf balken waarover een rechts klimmende leeuw.

Item, aan het Godshuis, op 't Kruis, bij wijze van aalmoes, gegeven 50 gulden.

De bede aan den Koning, over het jaar 1646, ingegaan met 1° November, bedroeg almede $\frac{2}{7}$ gedeelten van 72,000 gulden, doende met de daarbij uitgezette som voor extraordinaire kosten en lasten, 36,764 gulden 5 st. — Hieruit werden de volgende posten betaald, als: aan den Graaf de Laverne (1), Kommandant van 't kasteel Limburg, als gevolmachtigde van Zijne Hoogheid den Hertog van Lotharingen, 5,554 gulden 5 st., zijnde de quote van Valkenburg in eene som van tweeduizend dubbel pistollen en zeshonderd pattacons, den voormelden Hertog geschonken, opdat hij de landen van Overmase ontlaste van troepen. — Item, aan onderhoud van 't garnizoen van Daelhem, met inbegrip van het donatief aan den Graaf de Guasco, 6115 gulden 6 st. — Item, aan den Kapitein Moretti, Kommandant van Daelhem, wegens kosten van service en placquilles, 73 gulden 17 st. — Item, voor zekere levering van brood, uitgedeeld aan fransche troepen, onder het bevel van den Generaal Veldmaarschalk Grammont, trekkende door Overmase naar Frankrijk, 480 gulden. — Item aan 't dorp Meerssen, in vergoeding van geleden plundering aldaar gedaan door soldaten van 't garnizoen van Daelhem, 700 gulden. — Item, aan den Graaf de Laverne, Kommandant van Limburg, eene vereering van 300 gulden. — Item, voor vertering gedaan op den generalen landdag te Henri-Chapelle, ter zake van de aankomst van twee regimenten Lotharingsche troepen, 59 gulden 8 st. — Item, aan verschillende personen van 's lands wege uitgezonden naar Brussel, Roermond, Stevensweert op kantschap (verkenning), om te vernemen de intentie der Lotharingsche troepen, 59

(1) Zijn cachet is doorsneden, onder een kruis, en boven drie sterren.

gulden 8 st. — Item, wegens wanbetaling der heerlijkheid Elslo, in de bede aangevangen met 1° November dezes jaars, 1413 gulden 2 st. 2 oort. — aan den Griffier Soons, wegens vereerden wijn aan den Heer Audiencier, met inbegrip van 6 dubbel pistollen, aan den Agent Massing de l'Abbeye, Baljuw van Hannut, 243 gulden 8 st. — aan den Heer van Erpicum te Daelhem, wegens zijne deputatie aldaar, 9 gulden 1 st. — Item, aan den Griffier Soons, teergeld om den Hertog van Lorreyne te gaan spreken, 190 gulden.

Het jaar 1647 opende onder de beste verwachtingen; dan, zoo wel van de zijde der Staatschen als van den kant des Konings, werd de noodzakelijkheid gevoeld, om een einde te maken aan een oorlog, die zoo langen tijd geduurd had. Reeds in Januari van dit jaar werden, te Munster in Westphalen, door wederzijdsche gevolmachtigden, de vredesonderhandelingen geopend. — De voorloopige beraadslagingen leidden daar heen, dat de betwiste landen van Overmase toegewezen zouden worden aan die contracteerende partij, welke deze landen, bij 't sluiten van den vrede, in haar bezit zoude hebben. — Deze noodlottige stelling gaf stof tot nog ergeren oorlog. Van beide zijden werd naar gestreefd om van dit bezit te doen blijken; geweldnarigen volgden slag op slag, en het hulpmiddel werd erger dan de kwaal.

Zoo begonnen de Staatschen al dadelijk met, in de betwiste landen, vooral in dat van Valkenburg, nieuwe hooftambtenaren aan te stellen, of het den bestaanden Titularissen lastig te maken. — Wij vonden ten deze een schrijven, dat we in nota mededeelen, geadresseerd 8 Maart 1647 door den Graaf de Wiltz, Gouverneur van Limburg, aan den Baron van Hoensbroeck-Guel, des Stadhouders oudsten zoon, destijds vertoevende te Brussel in 't hotel den

Caperon. (1) — De Luitenant Drossaard Walter van Meer, opvolger van wijlen Frederik Randenraedt, zag zich te dezer tijd veiligheidshalve genoodzaakt de Schepenen der hoofdbanken te laten vergaderen op het fort van Leuth, om zich te bespreken over punten rakende 's Konings dienst, 's lands welvaart of het administreeeren der justitie. — Toen de Drossaard de kosten, op vier dezer vergaderingen gedaan, op 's lands rekening wilde brengen, werd deze post, door de Commissarissen geschrapt, op grond, dat die vergaderingen waren gehouden over het stuk van administreeeren der justitie, iets dat zij Commissarissen zich niet hadden aan te trekken. — De Kolonel Von Stein Callenfels was te dezer tijd Kommandant van Maastricht (2). Wij vonden van hem het volgende bevel, afgegeven aldaar den 24 Augustus 1647. *Hartmann Gotfried vom Stein Callenfels, Lieutenant Kolonel van een regiment te voet, Commandeur der stad Maastricht. Worden hiermede d'inwoondren van Ulestraeten, Gueul, Bundt en Houtem geordonneert met die gemeente van Merssen te helpen draegen in die somme van hondert vijftig gulden, Hollants gelt, als deselve gemeente heft moeten betaelen voor eene convoje van 's Hertogenbosch."*

Zoo zeer de Staatschen de ambtenaren ontsloegen en andere in de plaats stelden, zoo zeer waren de Spaansche

(1) Monsieur Ensuite de ma promesse j'envoye icij joint un paquet adressez au Conseil d'Etat touchant les emprises que font les Estats de Hollande contre Monsieur vostre Pere et aultres Officiers du Pays de Faulquemont, ou je ne manque de particulierement recommander le zele et l'affection de Monsieur vostre Pere au service de Sa Majesté. S'il vous plait vous deliverez vous meme ce paquet en mains de Monsieur le President, et l'informerez verbalement de tout le fait ainsy que je le fais par escript. Je demeure Monsieur, vostre tres affectionnez serviteur.

(Get.) J. COMTE DE WILTZ.

(2) Het wapen van Stein Callenfels is gedeeld; boven een gaande leeuw en onder een kruis. Op den helm een vederbos.

bedacht de ontslagenen in hun bedieningen te handhaven. Deze hadden, den 2 September, in dien zin een plakkaat uitgevaardigd, en dadelijk volgde het hier overgenomen tegen-plakkaat: »*Den Raedt van State der Vereenighde Nederlanden*, gesien hebbende seker placacet van wege den »Goninck van Spaignen tot Brussel uytgegeven den tweeden »deser loopende Maent September, daerby sich willende »toeschrijven de Souverainiteyt ende Jurisdicte over de »landen van Valckenborch, Daelhem ende 's Hertogenrade, »Overmase, Verbiedende de goede Ingesetenen aldaer te »gehoorsamen ende erkennen de bevelen ende Jurisdicte »van de Officieren die van wegen desen Staet, met goeden »en rechten titule naer het winnen met de wapenen van »de Casteelen ende Sterckten der voorschreve plaetsen »daerover syn gestelt, op pene van daerover arbitralyck »gestraft te worden. Belastende oock syne pretense Officieren »daerover sorge te dragen, ende tegen de Overtreders »sonder eenich uytstel of oochluyckinghe te procederen. »Hetwelck alsoo van deser zijde niet en is te lyden, maer »tot conservatie van de Hoocheyt ende gerechticheyt van »desen Staet moet teghen ghegaen worden, ingevolge van »de resolutiën van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael van »den tweeden Mey ende veertienden September lestleden. »Soo ist, dat hiermede wel expresselyck werdt belast ende »bevolen aen de ghestelde Officieren van desen Staet over »de voorschreven landen van Valckenborch, Daelhem ende »'s Hertogenrade, heur deur 't voorschreve placacet niet te »laten afschrikken van heure bedieninghe, maer heur daer »inne te houden ende deselve te exerceren volghens ende »in conformiteyt van heure respectieve Commissiën, daer »inne heur de Inghesetenen aldaer sullen hebben te erkennen »naer behooren. Ordonnerende ende bevelende den Gouverneur ende Commandeur van Maestricht, des noot ende

»versocht zynde, de stercke handt te bieden, bij soo verre
»deser zyds Officieren ende Justicieren aldaer in heure
»aenbevolen bedieninghen eenich belet of hinder soude
»mogen gheschieden ofte wedervaren. Gedaen in 's Graven-
»hage den 24 September 1647.»

Het is allicht tengevolge van dit plakkaat, dat Gerard Odekercken, Secretaris der bank Klimmen, in October 1647, door de gewapende macht geexecuteerd en beroofd werd van al zijne koebeesten; als hebbende niet opgevolgd het aan hem gezonden bevel om de protocollen, registers, charters en andere stukken, de bank en den lande van Valkenburg betreffende, naar Maastricht over te brengen. Evenzoo ging het met Willem Frederickx van Klimmen, die in zijne woning gevat, te Maastricht in de gevangenis geworpen werd, en zulks ter oorzake van de diensten, die hij, tot behoud van Zijner Majesteits Souvereiniteit over deze landen, aan den dag had gelegd. Nog erger lot was zekeren Hendrik Schepers beschoren, die niet slechts om dezelfde rede gevat en in de gevangenis geworpen, maar tevens aan den lijvè gestraft werd; dan, wij lezen in de rekening van dit jaar, dat de Ontvanger Boviërs betaald had aan den Luitenant *geweldiger* te Maastricht, voor verteerde kosten en executie van Hendrik Schepers, de som van 365 gulden 10 st.

Een bevel als dat hierboven, aan den Secretaris van Klimmen, was misschien ook gezonden geworden aan den Secretaris der bank Meerssen, en waarschijnlijk aan die der overige twee hoofdbanken. Dit meenen wij te kunnen afleiden uit een voor ons liggend stuk, luidende aldus :
»Door ordre van Synne Excellentie Grave van Solms, Generaal der Artillerie, Gouverneur tot Maastricht..... Wort hiermede de Overicheit van Meerssen te weten gedaen, dat sy tegens overmorgen, Vrydachs willen kommen alhier te Maastricht,

alsoo men met haer heeft te spreken sonder te blyven in gebreck. Actum Maastricht den 23 October 1647. (Get.) Rode v. Hekeren, Hoffmeister." Op de kantzijde staat: »Desen gesien en te teijkenen en aen brengern te restitueren, betaelende den wegh naer discretie." — Het kantbericht is evenwel niet onderteeekend. Heeft bringer niemand thuis gevonden, of hebben die van Meerssen misschien het polver geroken? Wij kunnen het niet weten. Zeker is het dat Peter Stassen, Lodewijk Driessens en Karel Schuegens, schepenen van Meerssen, de een vóór de andere na gevat, en te Maastricht in de *gevangen porte* achter slot werden gebracht.

De belastingen over 't jaar 1647 waren als volgt: 1° De Hollandsche contributie, in te gaan met 1° October zijnde twee zevende gedeelten van 72,000 gulden. 2° Een buitengewoon subsidie van 36,000 gulden, dat de Overmaasche landen gedwongen waren op te brengen, volgens resolutie en *pretentie* van hun Ho. Mo. de Staten van Holland, in dato 26 April 1647, doende voor Valkenburg 11948 gulden 12 st. 1 oort. — 3° De gewone bede aan den Koning, ingaande met 1° November, bedragende almede twee zevende van 72,000 gulden. En 4° eene som van 40,070 gulden 10 stuiver, gerepartiseerd te Eupen, den 7 Februari 1647, voor onderhoud van twee regimenten Lotharingsche troepen, liggende in 't land van Limburg sedert den 14 December 1646 tot den laatsten Februari 1647. — Buiten en bebalve deze vier taxen werden ten zelfden dage ook nog omgeslagen 7590 gulden, voor buitengewone onkosten, waarin het land *in dese miserable conjuncture van tijde* stond te vallen.

In de rekening over 1647 werden onder andere posten van uitgaven de volgende geleden: de quote der heerlijkheid Elslo in deze drie taxen, als zijnde niet betaald geworden, 3913 gulden 15 st. — Item, voor twee amen

goeden Rijnschen wijn, waarmede de Staten van Valkenburg den Griffier Musch vertoevende te Spa vereerd hadden, 173 gulden. — Item, voor een jaar interest van een kapitaal van 10,285 gulden, gerestitueerd aan Lambert Rietrae, 1093 gulden. — Item, voor vertering in 's lands dienst te Aken gedaan door den Baron Frederik Van Schaesbergh, Ambtman van Bruggen, 60 gulden. — Item, voor een voeder wijn, waarmede de Baron van Boetselar vereerd was geworden, 152 gulden 16 st. — Voor schadevergoeding aan meerdere ingezetenen van Velt en Schin op Geul, ter zake van executie gedaan door den Luitenant Kolonel Albertanson, 397 gulden 8 st. — Item, aan den Baron Daniel van Hoensbroeck, 300 gulden, waarmede hij van 's lands wege was vereerd geworden, wegens merkelijke diensten gedaan ter zake van de Lotharingsche troepen. — Item, aan den Luitenant-Kolonel des Maisieres, Kommandant op het koninklijk fort van Navagne, vereerd 300 gulden, opdat hij goede orde houde onder zijne soldaten. — Item, aan den Baron van Hoensbroeck-Guel, voor onkosten gedaan in 't proces tegen den Graaf d'Arberg de Valengin, Heer van Elslo, 160 gulden. — Item, aan den Burgemeester de Grati te Maastricht, in den Wintmolen, voor vertering bij hem gedaan in het confereeren met de Heeren gecommiteerde Raden van State, 160 gulden. — Item, aan dezelfde Gecommiteerde Raden, wegens kosten en vereeringen gedaan ter zake van de geëischte extraordinaire subsidie, 614 gulden 14 st. — Item, aan den Graaf van Solms, Gouverneur van Maastricht, 2700 gulden, uit eene som van 14,000 gulden Hollands courant, voor donatief dezès lands over het loopende jaar 1647. — Item, aan den Graaf van Wiltz, Gouverneur van Limburg, 2500 gulden 15 st. voor zijn donatief, over 't jaar 1647. — Item, aan Jacob Coecken, voor een voeder wijn,

waarmede het land, om beters wil, den Drossaard van Till vereerd had, 375 gulden. — Item, voor een half dozijn vette hamels vereerd aan den Kommandant Steyn-Callenfels, 72 gulden. — Item, voor twee amen wijn vereerd aan den Luitenant-Kolonel kommandeerende op Daelhem, 150 gulden. — Item, aan Lambert Soons, als Gedeputeerde dezès lands naar Brussel, ten einde een verdrag te treffen wegens schorsing van winterkwartier. — Item, aan den Baron van Hoensbroeck-Guel en aan eenige Schepenen van Meerssen, 301 gulden 3 st., om ze in 's lands behoefte te besteden. — Item, aan den Baljuw Massing de l'Abbeye, in zijn hoedanigheid van Agent dezès lands te Brussel, om te worden besteed in zake de Commissarissen van Zijne Hoogheid den Hertog van Lorreinen, alsmede in de procedure tegen den Graaf d'Arberg, Heer van Elslo, 497 gulden 2 st. — Item, aan Antoon Olivier de Henri-Chapelle, wegens vertering door den Staat dezès lands, ten zijnen huize gedaan, den 5 December 1647, 19 gulden 7 st. — Item, heeft de Rendant betaald aan zijn Zwager Hubrecht Lenaerts, voor zekere voorgestreckte penningen, in zake de erfgenamen van wijlen Jonker Strabach, alsmede aan den Advokaat Paludanus, den Procureur Gouthoven en de Stadsrechters van Maastricht, 107 gulden 10 st.

In de maand November 1647 werden de Overmaasche Stenden door den Graaf van Solms uitgenoodigd, om onmiddelijk in zijne handen te betalen eene zekere som van penningen, wegens onkosten gedaan door Hare Hoogheid de Prinses Weduwe van Oranje, in haar reis naar deze gewesten. — Het schijnt dat de Stenden, ten deze vergaderd te Ste Kruis, met deze reiskosten niet zeer ingenomen waren, dan, wij lezen in eenen brief geschreven den 22 November, door den Baron Daniel van Hoensbroeck aan zijn neef Conrad Ulrich, Heer van Guel: *Icy joint*

vous verrez ce que le Comte de Solms demande. L'on a dernièrement a l'assemblée de la St Croix resolu de souffrir l'exécution a charge de la generalité de la Province, plustot que de payer, et de faire les plaintes a la Haye. — Culenborgh ne repond, mais escrit a Boviers que ledict Comte n'at aucune charge, et ainsi il le fault refuser, mais ils ont les moyens a la main pour se faire payer NOLENS VOLENS. — Inderdaad, de rekening wijst een post aan van 2858 gulden 15 st. »door den Rendant Peter Boviers »betaelt aen syne Exc^{ie} den Heere Graeve van Solms oft »aen synen geconstitueerden Hooffmeester Jonker Roda »van Hekeren, voor soo veel als ons contingent was be- »draegende in seeckere oncosten tot behoefve van Haere »Hooch^t Mevrouw de douagiere Princesse van Orangien, »over haer gedaende reyse naer Spa, ende van Spa »wederom over Aecken naer Meurs, ende soo naer huys.»

De Staten van Overmase hadden in de laatste dagen dezes jaars 1647, goed gevonden den Graaf van Wiltz, als Gouverneur dezer landen, te vereeren met 6000 guldens courant, en terwijl gemelde Graaf deze vereering niet had willen aannemen, zoo werd de Ontvanger gelast deze penningen te besteden ten behoefve van zekere commissie, opgedragen aan de Heeren Prelaten van Godsdaal en van Kloosterrade, aan Adriaan de Groot en aan Lambert Soons.

Wij zeiden dat de hoofdamtbenaren der betwiste landen bemoeilijkt en eindelijk uit hun bedieningen ontslagen werden. Dit lot viel allengs ook den Stadhouder, Conrad Ulrich Baron van Hoensbroeck-Guel, ten deel. Zijn eerste optreden in 's lands dienst dagteekende van het jaar 1617, als wanneer hij door de Stenden van Valkenburg en van 's Hertogenrade, en bij afzonderlijke commissie door die van Daelhem, naar Brussel werd afgevaardigd. — De Daelhemer commissie was geteekend door Wericus,

Abbas Val-Diei namens de Geestelijkheid, door Wijnant van Imstenraedt tot Mheer (1) namens de Ridderschap, door Frongteaux de Hoisse en Jan Moulingen namens de Officiëren der banken. — Deze dertigjarige diensttijd verhinderde niet dat de Stadhouder uit zijn ambt werd ontzet. — Wij vonden van zijne hand eene »Memorie »van 't ghene is raeckende mijn Officie: Staet te noteren »dat ick hebbe bij cesse van myn vaeder en by patente »van syne Majesteyt verkregen *titulo onerosa* d'officiën »van Stadhouder ende vooght des lants van Valckenborgh, »dewelcke officiën syn 1453 verpant ofte verset geweest »by Philippus Bonus, Hertoghe van Bourgoigne aen den »Heer van Cortenbach, waernae sy syn coomen in de »familiën van Palant ende soo by houwelyck, aan die van »Strythaegen Huyn-Amstenraedt ende Hoensbroeck, in »dewelcke familiën soo by successiën als houwelycken »nu eenigen tyt hebben berust, als hebbende myn vader »Anno 1587 by patente vercregen dat de voorschreve »officiën niet sullen worden gelost, hebbende deselve ook »tot het jaer 1632 paiselyck beseten, als wanneer de »Heeren Staeten van de geunieerde Provinciën hebben »veroveret Limbourg, waerdoor syn meesters geworden »van de landen van Overmaese, ende hebben alsdan de »voorschreve officiën confereert aen Capitain Til, maer »naderhant gesien hebbende dat de voorschreve Heeren »Staeten waeren qualyck gefundeert, soo hebben se hetselve »officie wederomme gerestitueert in Julio 1633 met belofte »hetselve in myn leven niet te lossen, ende alsoo Haer »Majesteyt de Stat van Limbourg weder heeft ingenomen, »heeft oock den Stadhouder willen querelleren, maer »gesien hebbende syn goet recht, en heeft niet alleen

(1) Zijn cachet verbeeldt een hartschildje omzet met bollekens.

»hem gemainteneert in syne officiën, maer oock belooft
»deselve niet te lossen noch aen syne erven sonder
»grootte redenen. Nu is 't dat de Staeten der Veree-
»nigde Nederlanden andermael sonder eenige oorsaecke
»de voorschreve officien hebben geconfereert aen den
»Baron van Gent, een Geldersman, directelyck streckende
»tegens de privilegiën van dese landen, dewelcke met
»gewelt hem Stadhouder hebben gepossedeert, niet alleen
»van syne ordinarisse jura ofte rechten der leenen, ofte
»als hy andersints is justicie administrerende, maer oock
»van seecker bembt wesende vier of vyff bunder groot,
»als oock eenige grootte vaeten haever ende hoenderen
»tot Mesch, ende voorders van alle andere gerechticheyden,
»de Souvereiniteyt niet raeckende, sonder nochtans weder
»te geven ofte te presenteren eenige pantpenningen. Ende
»alsoo den ambassadeur de Bruin heeft gedaen veele
»instantiën tot restitutie van de voorschreve officie, als
»wezende directelyck tegens den vrede van Munster, soo
»en heeft nochtans tot nog toe niet connen op doen,
»weshalve ick vraegende ben niet alleen der voorschreve
»officiën maer oock van alle den schaede ende interessen
»geleden ofte alnoch te lyden, ende dat met den eersten,
»daervoor mach worden borge gesteld.”

TWIST OVER HET BEZIT DER LANDEN VAN OVERMAAS

CONFLICT OVER DE JURISDICTIE.

V.

Het tractaat van Munster of de vrede tusschen Philips IV, Koning van Spanje, en de Vereenigde Nederlandsche Provincen, door Philips als vrije onafhankelijke Staten erkend,

werd, den 30 Januari 1648, gesloten. Een der voornaamste bepalingen was : dat de Koning en de Vereenigde Provinciën wederzijds zouden behouden de landen en plaatsen, welke zij op dat oogenblik in bezit hadden. — Den 25 Maart daaraanvolgende, kwam eene sterke partij soldaten van Maastricht naar Meerssen, om den Schepen Peter Stassen in zijne woning te vangen. Hem daar niet vindende, evenmin als ten huize zijns broeders, dat zij omringd hadden, moesten zij lediger hand naar Maastricht terug keeren. — 's Anderen daags retireerde zich de Schepen Stassen op het fort van Leuth, alwaar hij verbleef tot den 5 Juni, zijnde de dag, dat het geratificeerde tractaat werd afgekondigd. — Een paar dagen later brachten dezelfde gasten weder een bezoek aan Meerssen, doch te vergeefs, de Schepen was er niet.

De Staatsche Luitenant-Voogd Pesters had, te dezer tijd, bij Louis Driessens en Claes Heusch, Keurmeesters der bank Meerssen, de *Keurkanne* gereclameerd, welke onder hen was berustende; en daar zij aan dit verzoek niet durfden voldoen, wegens de tegenorders, die zij ontvangen hadden van den Baron Conrad Ulrich van Hoensbroeck-Guel, Stadhouder en Voogd van Zijne Majesteit in den lande van Valkenburg, zoo is het gebeurd, dat de gemelde keurmeesters, door zekeren N. Crop en soldaten, op last van voormelden Pesters, geexecuteerd zijn geworden tot zij de gereclameerde kan overgaven.

Met het oog op den Munsterschen vrede hoopten de Valkenburgsche Stenden in het vervolg te volstaan, mits betalende de beden en contributiën aan eenen kant, het zij dan aan den Koning of wel aan de Vereenigde Provinciën; doch zij rekenden buiten den waard. De officieren van hun Hoog Mogende zonden, in de eerste maanden des jaars 1648, twee taxen over 't land Valkenburg uit,

ten bedrage van 54,903 gulden 9 st. 2 oort. En terwijl de Staten dezès lands niet méér hadden omgeslagen dan 42,956 gulden 6 st., ingaande met 29 Januari 1648, zoo moest het ontbrekende alsnog worden aangevuld. Dit geschiedde, bij resolutie genomen op den landdag te Valkenburg, den 6 Februari 1649. De betrekkelijke omslag luidt in den aanhef, aldus :

»Memoriale repartitie gemaect over het quoot ende contingent deses lants Valkenborgh in de beede van 72000 »guldens, dewelcke alsoo men deselve overlang hadde »omgeleijt met vaste hoope dat men mits die eens betalende »in desen Vreedetyt zoude volstaen, andermael is moeten »gerepartiseert worden, om de swaere executiën van de eene »en van de andere syde te ontgaen, deselve repartitie, »mette hieronder gespecificieerde onkosten gedaen synde ter »vergaderinge tot Valkenborgh beschreven en gehouden »synde den 6 Februarij 1649 ten overstaen van den Heere »Stephan van Eynatten Commissaris deses lants, in bywesen »van den Heere Erfmaarschalck van Hoensbroeck, den Baron »Hoensbroeck-Guel, Adriaan de Groot ende meer anderen »van den Staet deses lants.»

Een voor ons liggende brief, geadresseerd door den Graaf van Solms, Gouverneur van Maastricht, aan den Baron van Hoensbroeck-Guel, staat allicht met evenbedoelde zware executiën in verband: »*Mijn Heere . . . Alsoo den Ontfangher van Isten, alhier, volgens laest van Haer Hoog Moo. instantelyck by Ons aenhoudt U. E. te doen ophaelen, soo hebben U. E. hiermede waerschauwen niet te min begeeren willen, dat U. E. niet laeten wilden hem alhier in te stellen tot verdraeg deser saecken, en sallen hier in langher niet, als tegens Donnerstaeg avondt, dese requisitie connen opschuyven. Waermede U. E. sal connen reguleren.*»

Uit de opbrengst der aangegevene twee taxen, over het

jaar 1648 gerepartiseerd, werden onder anderen de volgende extraordinaire onkosten gekweten: 's Lands quote uit eene som van 20,000 pattacons, wegens onderhoud der troepen van Zijne Hoogheid den Hertog van Lorreyne, waarover de Staten met den Hertog geaccordeerd hadden ter somme van 14,286 gulden 5 st. — Item, aan Zijne Excellentie den Rheingraf, Commissaris-Generaal der Staatsche legers, eene vereering van 9562 gulden 10 st. om te voorkomen, dat het land door diens troepen ten eenenmaal worde bedorven. — Item, aan Zijne Excellentie den Graaf van Solms, de quote des lands Valkenburg uit eene som van 18,000 gulden, zijnde het donatief over 't jaar 1648, waarmede de Ridderschap en de Staat der vier landen van Overmase, Zijne Excellentie gecongratuleerd hadden, 3231 gulden 1 st. 1 oort. — Item, terwijl de bank Meerssen weigerde te helpen dragen in de vereering gedaan aan Zijne Exc^{ie} den Rheingraf, zoo heeft de Ontvanger de quote dezer bank moeten bijleggen, ter somme van 1593 gulden 15 st. — Item, voor vereering gedaan aan den Gouverneur van Limborg, alsmede wegens de fourage van het regiment van den Kolonel de Laverne, 2643 gulden 12 st. — Item, aan interest tot het lichten der penningen, die noodig waren om de zware executiën te voorkomen, waarin het land stond te vallen, 1966 gulden 13 st. — Item, alzoo de Kommandant van Navagne ten laste dezes lands zekere zware executie had gedaan, in het ophalen van verscheidene personen en bestialiën, heeft de Ontvanger, om die los te helpen, zoo aan militaire executie als aan verteringen betaald, 734 gulden. — Item tot afdoening van het proces, tusschen de erfgenamen van wijlen Jonker Strabach ter eenere en het land van Valkenburg ter andere zijde, met inbegrip der vereeringen aan de scheidsmannen en aan Sieur Lambert van Haren, 3792 gulden 10 st. — Item,

Betaald het contingent uit eene som van 4000 gulden, waarover het land Valkenburg geacordeerd had met den Kolonel Octavio Guasco, wegens het garnizoen liggende te Daelhem, 1142 gulden 12 st. — Item, aan Massing de l'Abbe, Baljuw van Hannut, wegens zijne gedane negociatie met den Hertog van Lorreyne, 318 gulden 3 st. — aan zekeren expresse gezonden naar 's Gravenhage met brieven, om te voorkomen de executiën, waarin 't land stond te vallen, wegens de erfgenamen van wijlen Jonker Strabach, 41 gulden 8 st. — Item, betaald voor geleverde steenkolen aan het garnizoen van het kasteel Valkenburg, 100 gulden. — Item, betaald 1642 gulden 14 st. voor zoo veel als de heerlijkheid Elslo, in het cohier beginnende 29 Januari 1648, in gebreke was te voldoen. — Item, betaald aan den Weleerw. Domheer van den Berg-Trips, om te worden overgemaakt aan Sieur Massing de l'Abbe, Agent in zake den Graaf d'Arberg, Heer van Elslo, 140 gulden 12 st. — Item, aan Hendrik Odenkerken, Secretaris van den Heer van Geul, 240 gulden, wegens onkosten gedaan in het proces tegen Elslo. — Item, aan den Griffier Lambert Soons, wegens zijne deputatie naar Brussel, in Mei 1648, de som van 60 gulden. — Item, voor teer- en pektonnen gebruikt tot viering van den gesloten vrede, 73 gulden 3 st. — Item, betaald 50 gulden, die de Staten, om beters wil, den Kommandant op 't kasteel Valkenburg hadden toegevoegd.

Het jaar 1648 eindigde met den volgenden nieuwjaarsbrief, in plakkaatform gedrukt en alom aangeplakt: »Alsoo de *Doortuchtige Hoogh. Moogende* HEEREN STATEN »GENERAEL der Vereenichde Nederlanden goet gevonden »hebben te verclaren, dat alle de Geestelycke ende Kerckelycke goederen in de drie landen van Overmaese, aen »desen Staet der Vereenigde Nederlanden syn vervallen,

»ende dien volgende gelieft hebben my *Pieter van Blau-*
»*wensteyn*, by haere opene brieven te committeren ende te
»stellen als Ontfanger ende Administrateur van deselve
»Geestelycke ende Kerckelycke goederen, gelegen in de
»Stadt ende in den lande van Valckenburgh, Overmaese,
»geene uytgesondert. Soo is't, dat ick in qualiteyt voor-
»schreve hiermeede vercondige aen alle Abten, Prelaten,
»Pastoors, Conventualen ende Prebendarissen, als oock de
»Rentmeesters ende Administrateurs van deselve, dat sy
»voortaen hunne handen van de voorschreve Geestelycke
»en de Kerckelycke goederen hebben aff te trecken. Mits-
»gaeders dat sy aen my sullen overleveren de Originaele
»fundatie-brieven, Registers, Boeken, Pachtcedullen, Ree-
»keningen ende voordere Documenten, scheyn ende bescheyt
»die sy weten, ofte hebben ofte connen hebben van die
»meer genoemde Geestelycke goederen, ende Beneficiën,
»ende sulcx binnen den tyd van drij daegen, binnen de
»stadt Maestricht in de Herberge genaempt de Roose op de
»Houtmercki, op pene dat tegens de voornoemde Geeste-
»lycke personen, ende haere Rentmeesters, Administrateurs,
»Prebendarissen ende Conventualen, hiervan in gebreecke
»ofte weygeringe blyvende, sal geprocedeert worden by
»gysselinghe van haere Prebenden, Alimentatiën ende onder-
»hout, waervan sy de facto sullen versteecken syn. Gelyck
»insgelycx vermaent wordt aen die Pachters ende Huerders
»der voorschreve goederen haere pachtcedullen, binnen den
»voorschreven tijt, te comen verthoonen, ende haere ge-
»pachte landen, tienden, ende andersints aen te brengen
»bij versteck der huere. Ende meede wel expresselijck ge-
»last in handen van de voorschreve Geestelijcken ofte haere
»Administrateurs ende Ontfangers eenige betalinge te doen,
»op pene van dubbel te betaelen. Maer sullen deselve be-
»taelinghe hebben te doen in mijne handen binnen den

»voorschreven tijt van drij dagen , alles volgens die Or-
»donnantie ende goede wille van de voorgemelde *Doorl :*
»*Ho : Mo : Heeren Staeten*. Ende op dat niemant hier van
»eenige ignorantie en pretendere, sal dese al omme in den
»lande van Valckenburgh , alwaer men gewoonlijk is pu-
»blicatie ende affictie te doen, vercondicht ende geaffigeert
»worden”. Actum Maestricht den 29 December 1648.

(Get.) PIT VAN BLAUWENSTEIJN.

Zijne Excellentie de Rheingraf, van wien wij boven ge-
waagden, bevond zich, in Januari 1649, noch te Maastricht.
— Van daar uit schreef hij aan den Baron van Hoensbroeck-
Guel, het volgende : »*Monsieur Je vous supplie que*
»*je puisse avoir le bonheur de vous voir, et pour c'est effect*
»*me mander quand et a quel lieu je pourai vous rencon-*
»*trer, sur quoy j'attendray vostre reponse, et pendant je*
»*m'ecriray, Monsieur, vostre tres humble serviteur*

(get.) P. RHEINGRAF” (1).

Het landje van Valkenburg was, te dezer tijt, van Hoofd-
officieren ruim gezegend. — Van de Staatsche zijde waren
het: de Gouverneur van Maastricht; de Baron van Gent (2)
Stadhouder en Voogd; Hans Willem van Till, Drossaard;
de Licentiaat Johan Pesters, Luitenant-Stadhouder en Voogd;
Rutger van IJlen, Ontvanger; Martijn de Quaede, Griffier.

Van den Spaanschen kant waren het: de Graaf van
Grobendonck, Baron van Wezemael, opvolger des Graven
de Wiltz, als Converneur en Kapitein-Generaal van Over-
mase; de Baron van Hoensbroeck-Guel, Stadhouder en
Voogd; Wolter van Meer, Luitenant-Drossaard belast tevens,

(1) Zijn cachet verbeeldt een gevierdeeld wapen met vier links klimmende leeuwen waarover een gevierdeeld hartschildje, vertoonende in het 1ste twee leliën, in 't 2de twee rug tegen rug gekeerde zalmen, in 't 5de een klimmende leeuw en in 't 4de een balk; het al gedekt door eene vorstelijke kroon.

(2) Zijn cachet vertoont een getraliede balk.

sedert het ontslag van Peter Boviers , met den post van Ontvanger ; Lambert Soons , Griffier. — Wolter van Meer was 's Konings ijverigste dienaar en aanhanger. Wanneer hij het in zijne geboorteplaats niet houden kon , dan retireerde hij zich op 't fort van Leuth , op Navagne of te Visé , van waar hij zijn orders over het land van Valkenburg uitzond. Zoo lezen wij in zijne aanteekeningen , dat hij , in Januari dezes jaars 1649 , met den Heere Raad en Advokaat fiscaal , tot handhaving van Zijner Majesteits Souvereiniteit , gevaceerd had te Visé , Limburg , Aken en elders , en dat hij op den 2 Februari , zijnde O. L. V. Lichtmis , met een Luitenant , een Sergeant en 27 soldaten vertrokken was naar Brussel , om ten hove de noodige middelen tot behoud der landen gerechtigheid te beramen , en de betrekkelijke instructiën te ontvangen. — Onder weg , te Sint-Truyden , had zich een soldaat van het konvooi , genaamd Gilis Francken , bij ongeluk door 't lijf geschooten , waaraan hij 's anderendaags , in den Adelaar aldaar bezweek , en door de Paters Minderbroeders begraven werd.

Omstreeks ter zelve tijd werden Lodewijk Driessens en Peter Stassen , Schepenen van Meerssen , op last van den Drossaard van Till in hechtenis genomen , en in de gevangen poorte te Maastricht opgesloten. Zoodanig een lot trof ook den knecht van Wolter van Meer , met name Martijn Cleuters. Nog erger ramp viel den bode Laurens Daemen te beurt , die , om te hebben afgekondigd Zijner Majesteits plakaten , gevankelijk naar Maastricht ingehaald , en aldaar in strikte en crimineele gevangenis werd gesteld , met ijzers aan handen en voeten , waaruit hij door het sterk aanschrijven van Anthonio de Rios , Gouverneur van Leuth , ontslagen is geworden. Een ander bode van Zijner Majesteits justitie , met name Nelis van Clermont , was door het garnizoen van Maastricht geexecuteerd ge-

worden in zijne bestialien, voor welke executie en verteerde kosten gedaan te Maastricht in de Gans, betaald is geworden de som van 28 gulden 16 st. — In October 1649, vertoefde de Drossaard van Meer wederom te Brussel, hebbende hij alstoen gelogeerd bij Lambert Buysers, in den Pellikaan.

Wij zeiden dat de Officieren, of liever de Hoofdambtenaren van hun Hoog Moogende, de contributiën uitschreven zonder voorkennis of bewilliging van hen die ze moesten betalen. — Van de vastgestelde hoofdsom kreeg elke hoofdbank een vierde deel, en elke had te zorgen, dat de penningen bijtijds in handen van den Ontvanger van IJlen, te Maastricht, gestort werden. Zoo werd, den 18 Juni 1649, een tax uitgezonden bedragende voor elke hoofdbank, 679 Gulden 19 st. en een half oort, doende voor de vier banken of voor geheel het land Valkenburg, 2719 Gulden 16 st. 2 oort. — Den 20 October 1649, voor de gezamentlijke hoofdbanken, een tax van 8700 Gulden 11 st. — Den 21 October een van 54,187 gulden 4 st. — En den 3 November daaraanvolgende, een dito van 8295 gulden 9 st. 3 oort.

Het denkbeeld, waarin de Staten van Valkenburg verkeerden, dat de koningsbede, ingegaan met 1 November 1649, door den vorigen Ontvanger P. Boviers ware vereffiend geworden, was oorzaak, dat deze bede veel later, in 1652, eerst werd gerepartiseerd. — De Drossaard-ontvanger Van Meer teekende ten deze het volgende aan: »Alsoo Sijner Majesteijts beede, beginnende 1° Novembris »1649, was blijven openstaen ongerepartiseerd, ende al »eerst uijtgesonden in den beginsel des jaers 1652, tot in- »ninghe van dewelcke ick seer swaerlijcken hebbende con- »nen geraecken, soo deur die verbotten ende oppositie »tegens derselfs executeurs in 't werck gestelt bij de Offi-

»cieren van den Staetsche, is middeler tijts gebeurt dat
»den Rentmeester Generael van Limburgh het lant Valcken-
»borgh voor de voorschreve verachterde bedde, deur diverse
»partijen van Soldaten met de sterke handt heeft doen
»executeren, welke penningen van executie aen de res-
»pectieve Schatheffers welke geexecuteerd sijn worden,
»ten laste van de generaliteijt, vergoojt moet worden als
»connende dese oncosten niet redonderen op de Schathef-
»fers die onschuldich sijn”.

De rekening van het jaar 1649 bevat onder andere uitgaven de volgende: aan Zijne Excellentie den Graaf van Grobbendonck, betaald voor zijn donatief als Gouverneur en Kapitein-Generaal der landen van Overmase, over het jaar begonnen den 1 November 1649, de som van 1392 gulden 13 st. — Item, den Heer Bragart, Secretaris des Graven van Grobbendonck; vereerd met 48 gulden, opdat hij in 's lands voordeel tijdig adverteere, wegens troepen bewegingen als anderszints. — Item, aan drie verschillende deputatiën, als: in Januari en Februari 1648, te Brussel, door de Heeren Prelaat van Kloosterrade, Adriaan de Groot en de Griffier Soons. Den 25 Februari te 's Gravenhage, door Adriaan de Groot en Servaas van den Houfve, Scholtis te Heerlen; en den 27 Maart te 's Hage, door den Ontvanger P. Boviers, 7456 gulden 6 st. — Item, voor vertering gedaan te Aken in den Peerboom, den 27 Mei 1649, de som van 193 gulden 4 st. — Item, voor vertering, door de Staten dezès land gedaan, in den Windmolen te Maastricht, ter gelegenheid van hunne deputatie bij den Rheingraf, 67 gulden 6 st. — Item, den Ontvanger Rutger van IJlen, te Maastricht, vereerd met 246 gulden, opdat hij goede correspondentie houde met den lande van Valkenburg. — Item, voor zekere onkosten, door Zijne Exc^{ie} den Graaf van Wiltz en eenige Lotharingsche Offi-

cieren gedaan in de Kroon te Henri-Chapelle, 60 gulden 13 st. — Item, voor onkosten gedaan door des Ontvangers dienaar, met name Willem Smeets, zijnde te Limburg, door den Kommandant de Laverne, gevangen gehouden, 39 gulden 18 st. — Item, aan Peter Van den Eyck, goudsmid te Maastricht, voor levering van een zilveren zegel, ten dienste van den Staat des lands Valkenburg, 10 gulden. — Aan schenkingen gedaan te 's Gravenhage, in de laatste deputatie aldaar, 2875 gulden. — Item voor onkosten gedaan door Jan Widdershoven en Jaspas Vilnoy, tijdens hunne gevangenschap te Maastricht, 226 gulden 17 st. — Item, wegens wanbetaling van den tax van Jonker Jacob Leeck, insolvent, en van den post van Mathijs Cloot te Heerlen, wegens het leen Musschenbroeck, 682 gulden 14 st. 1 oort. — Item, wegens wanbetaling der heerlijkheid Elslo, 1416 gulden 17 st. — Item, aan den Baljuw van Hannut, 1073 gulden, om daarmede te betalen het rapport van de procedure tegen Elslo, benevens de vereeringen ten deze gedaan, alsmede het assurantie geld, om deze som vrij en vrank tot Brussel te brengen. — Item, aan den Baron Hoensbroeck-Guel, 120 gulden, om te worden besteed tot directie van de procedure tegen den Graaf d'Arberg, heer van Elslo. — Aan den Notaris de Vis, voor een exploit gedaan te Elslo, 8 gulden 15 st. — Item, aan den Notaris Brons, voor eene insinuatie gedaan aan P. Blauwensteyn, Ontvanger der geestelijke goederen, 4 gulden 4 st. — Item, voor zekere haver, door Lambert Rietrae, in 's lands dienst vereerd aan den Kommandant van Maastricht, 31 gulden 15 st. — Item, voor brandhout, steenkolen en kaarssen, geleverd aan het garnizoen van 't kasteel Valkenburg, sedert Januari 1648 tot Mei 1649, de som van 500 gulden. — Item, aan den Luitenant-Drossaard Wolter Van Meer vereerd

300 gulden , wegens merkelijke diensten den lande bewezen , ten tijde zijner residentie op het fort van Leuth. — Item, voor onkosten gedaan door den Eerw. Heere Johan Fraisinne , Proost van St. Gerlach , met zijnen knecht en paarden te Brussel in 's lands dienst. — Item, aan Servaas Van den Houfve, Scholtis te Heerlen, op rekening van zijne kosten en vacatiën in 's lands dienst gedaan, 300 gulden. — Item aan Adriaan de Groot, 300 gulden, om te worden overgereikt aan N. Richardt, Secretaris van Zijne Exc^{ie} den Ambassadeur de Bruyn te 's Gravenhage , als eene dankzegging voor de diensten den lande bewezen. — Item, aan Frans des Maisieres , Gouverneur op 't fort van Navagne, in vergoeding zijner diensten den lande bewezen in het passeeren van oorlogsvolk , in het doen van meerdere exploiten door zijne soldaten , alsmede in het bieden der sterke hand tegen de overtreders van Zijner Majesteits plakaten , vereerd 150 vat haver , geleverd door P. Vincents ad 27 st. het vat , 121 gulden 10 st. — Item , alzo de Luitenant-Drossaard genoodzaakt was geweest, op den 19 Juli en 26 September 1649 , de Schepenen der hoofdbanken te doen vergaderen te Visé , zoo was, in de Roode poort aldaar, verteerd geworden 64 gulden 16 st.

In 1650 had de Luitenant-Voogd Pesters, namens den Baron van Gent, een landdag belegd te Valkenburg, waarop de meeste Schepenen en geheel de Ridderschap afwezig bleven. — Hierover ontstond eene briefwisseling tusschen gemelden Pesters en Johan van der Stock, Scholtis van Geleen, ten deze gecommiteerd door de Heeren Daniël van Hoensbroeck en Stephan van Eynatten, Commissarissen des lands Valkenburg.

De Hollandsche contributie, beginnende met 1 October 1650, bedroeg 6000 gulden voor elke hoofdbank, of 36,000 gulden voor gansch het land. — Daarbenevens schreven

de Valkenburgsche Staten eene belasting uit loopende van 1 November 1650, ten bedrage van 21,327 gulden 6 st., waaruit gevonden moest worden niet alleen de gewone Koningsbede, bedragende 20,571 gulden 8 st. 2 oort, maar ook de dagelijksche lands onkosten ; zoodat de Ontvanger, bij slot van rekening, veel meer had uitgegeven dan ontvangen.

Zoo moest vooreerst in uitgave gebracht worden de som van 812 gulden 3 stuiver , zijnde de oninbare quote, waarop de heerlijkheid Elсло in desen tax was aangeslagen. — Item, het contingent des lands Valkenburg in het donatief, dat de Geestelijkheid, Ridderschap en hoofdbanken van Overmase geaccordeerd hadden aan Zijne Exc^{ie} den Graaf van Grobbendonck, Gouverneur en Kapitein-Generaal dezer landen, 1392 gulden 13 st. — Item, voor onkosten gedaan, in Juli 1650, door eene partij soldaten, die de Ontvanger tot zijne bescherming ten platten lande had meëgenomen, om te verrichten 's lands affaires , 32 gulden 14 st. — Item, betaald aan een konvooi, den 7 Augustus met den Ontvanger in 's lands dienst uit geweest zijnde, één en een halven dag, 41 gulden 8 st. — Item, betaald aan den Luitenant Brevillo, voor eene gedane executie, 73 gulden 4 st. — Item voor vertering door de Staten gedaan ter gelegenheid der algemeene landdagen gehouden te Herve, den 12 April 1650, en te Henri-Chapelle, den 21 Juli dezes jaars, 54 gulden 3 st.

Van den 12 Mei tot den 21 Juli 1651, vertoefde de Drossaard van Meer, in 's lands dienst, te Brussel. — Middeleerwijl was zekere Mathys Coelen, wegens diensten en exploten, rakende Zijner Majesteits souvereiniteit, op het kasteel Valkenburg in de gevangenis geworpen; weshalve de Drossaard aan den Sergeant, kommandeerende op het kasteel, voor kost- en losgeld had betaald de som van 86 gulden. —

In Augustus van hetzelfde jaar, bevond zich de Ambassadeur de Bruijn te Spa, van waar hij den Drossaard van Meer outbood om over 's lands aangelegenheden te confereeren. — Op verzoek van den Ambassadeur deed van Meer, uit 't fort Navagne, een konvooi van 50 man naar Spa komen, om Zijne Excellentie te begeleiden eerst naar Visé, en van daar tot in de Meyery van 's Hertogenbosch, tot Gemert, alwaar hij zijne intrede nam bij den Ridder Caspar Ulrich van Hoensbroeck, Kommandeur der Duitsche orde aldaar. (1)

Over het dienstjaar 1651—52 werd, vanwege de Staten van Holland, den 4 Mei 1651, een tax uitgezonden van 4508 gulden 9 st., en den 6 November, een van 27,000 gulden. — De Koningsbede over dit jaar bedroeg als naar gewoonte 20,571 gulden 8 st. 2 oort. Hierbij werd nog omgeslagen eene som van 12,657 gulden 5 st. tot bestrijding der onkosten, den lande overkomen, als: het donatief aan den Graaf van Grobbendonck, Gouverneur der landen van Overmase, 1392 gulden 13 st. — Daar de heerlijkheid Elslo, vóór dezen, altijd had gedragen in alle beden en lasten tot in 't jaar 1632, als wanneer zij, na de overgave van Maastricht, niet meer wilde bijdragen (waarover proces in den Souvereinen Raad van Brabant) zoo werd gemelde heerlijkheid, tot tijd en wijl de principale zaak worde uitgemaakt, in dezen tax aangeslagen ad 1218 gulden 4 st. 2 oort, welke som als oninbaar in uitgave moest worden gebracht. — Item, voor onkosten gedaan door Seryaes van den Houfve, Scholtis van Heerlen, door de Staten van Valkenburg naar Brussel gedeputeerd, in zake tegen Elslo, 248 gulden. — Item voor onkosten te Maastricht, in de gevangenis, gedaan door Willem Frederix,

(1) Deze Kommandeur was een geletterd man, zeer ervaren in Staatskunde, en niet zonder invloed bij de wederzijdsche regeeringen. Hij stierf te 's Gravenhage, den 31 Juli 1655, en werd te Gemert, in het koor der kerk, begraven.

aangehouden wegens diensten, die hij tot behoud zijner Majesteits gerechtigheid verricht had, 236 gulden 18 st. 2 oort. — Item, alzoo de Drossaard van Meer, in December 1651, zich moest begeven naar 't klooster van St. Gerlach te Houthem, nam hij tot zijne bescherming mede een Sergeant en veertien Soldaten, waarvoor ingevolge het biljet betaald werd, 27 gulden. — Item, betaald aan eene partij ruiters, die de Commissarissen van de monsterringe begeleid hadden, met order van Zijne Hoogheid, om in 't land te vernachten, 33 gulden 3 st. — Item, aan den Koster van Valkenburg, voor het luiden der klokken over het afsterven van Hare Majesteit de Koningin, 14 gulden 8 st. — Item, voor onkosten van een request, opgezonden tegen den Thesaurier-Generaal van Limburg, Massing de l'Abbeye, tot schorsing van de groote executie, die hij ten laste van den lande was drijvende, 6 gulden 12 st. — Item, betaald voor teer- en pektonnen »ende »om die selve te doen stellen op staecken offte croisaden »tot vieringhe ende dancksegginghe van de weldaden, soo »den Almachtigen Godt gelieft heeft te geven aen de wapenen van Zijne Conincklijke Majesteyt, in 't veroveren »van de stadt Barcelona ende andere plaetsen, 204 Gulden »6 st.”

Behalve den hierboven aangegeven omslag van 12,657 gulden 5 st., vervallende op den laatsten October 1652, werden over dit dienstjaar nog twee extraordinaire belastingen uitgeschreven, als: eene tot bestrijding der kosten en verteringen gedaan door zekere gevangenen, de andere tot goedmaking der schade, die de Schepenen van de hoofdbanken in 't administreeren der justitie hadden geleden en nog leden door de uitvallen van 't garnizoen van Maastricht. — De Drossaard van Meer, teekende ten deze in zijn dagboek het volgende aan: »Alsoo den Heere Dros-

»sart van Til, weghen de Heeren Staten van Holland, hadde
»doen apprehenderen, ende op het Casteel Valkenborgh
»gevangen setten diversche personen, soo Deurweerders,
»Boden van justitie, Executeurs ende andere tot twelf in
»getal; waermede ick in qualiteyt van Luitenant-Drossart,
»Vooght, ende Rentmeyster van Sijne Majesteit, mede oock
»de justitie waeren bedienende, soo om ter executie te
»stellen die vonnissen ende sententien bij Zijner Majesteits
»justitie gegeven, alsmede om d' onderdaenen bij middele
»van executie te bedwingen tot betaelinghe van Zijner Ma-
»jesteits beeden, domeynen ende andere princelijcke in-
»comsten; trachtende den voorschreven Heere Drossart
»Til, bij soodaenighen middel niet alleen te doen schort-
»sen die continuatie van Sijner Majesteits justitie, maar
»oock te verhinderen die betaelinghe soo van beeden, do-
»meijnen ende andersints, ende des te beeter meughen
»fonderen hunne feytelijke possessie; Om waerinne te
»voorsien ende deselve gevangenen te doen relaxeren ick
»bij contrarie retorsie heb moeten voorts procederen tegens
»degene daermede die pretense Officieren van Maestricht
»waeren bedient. Sijnde die voorschreve Booden ende Ex-
»ecuteurs van Sijne Majesteit op 't Casteel van Valckenborgh
»in stricte gevanckenisse gehouden geweest van uijt den
»beginsel van de maent October 1651 tot in 't eijnde van
»Martij 1652, sommigen tijt te waeter ende te broode, ende
»dat bij gebreecke van betaelinghe der groote costen, soo
»aldaer t' hunnen laste dagelijckx wierden gereeckent, mij
»genootsaecht hebbe gevonden deselve personen te assis-
»teren. Hebbe soo tot stellinghe van de andersijdsche jus-
»titie, alsmede ten effecte van relaxatie, bij contrarie
»retorsie als voorseyt, doen apprehenderen diversche per-
»soonnen ende deselve gevanckelijck gestelt op 't fort van
»Navagne, om bij soodaenighen gelijcken middel d'officie-

»ren van Maestricht te doen resolveren tot wedersijdsche
»uytleveringhe, dan te vergeeffs, hebbende den voorschre-
»ven Drossart Til diverse andere Sijner Majesteyts bedien-
»ders ende ondersaeten naeders doen apprehenderen ende
»gevanckelijck stellen op 't kasteel van Daelhem, sonder te
»willen verstaen in de relaxatie, tot dat eijndelijck die ge-
»vangenen op Valckenborgh, om te geraecken uit de mise-
»rien, bij finesse hebben weten uijt te comen, als wanneer
»den Heere Til genootsaect is worden om van hunner-
»seydts gevangenen op vrijen voet te krijgen, hetwelck
»geeffectueert is op dese conditie, dat betaelende den
»voorschreve Heere Til die costen ende executien gedaen
»ende geleden bij de gevangenen van Sijner Majesteyt op
»den Casteel van Daelhem, ende ick degene soo op 't fort
»van Navagne gedaen sijn deur die gevangenen aldaer.
»Ende naer dien die gevangenen van den Castele van
»Valckenborgh, door noot ende misserie gedwongen, heb-
»ben weten uijt te comen, gelijk voorseyt, soo hebben
»hun deselve moeten retireren bujten lands in de stadt
»Viset, tot tijt ende wijlen over de gevangenen op Daelhem
»als op het fort van Navagne, tusschen de Officieren van
»Sijne Majesteyt ende die van de Heeren Staeten van Hol-
»lant, soude sijn gedisponeert in de generale relaxatie. Ten
»tijde van dese onstondene retorsien sijn door order van
»den Drossart Til alnoch opgehaelt en op 't Casteel van
»Valckenborg gevangen gestelt N. Petermans ende Jan
»Rutten, respectieve Schoutet ende Secretaris der heerli-
»heyte Eysden”.

In de maand Augustus 1652, had de Drossaard van Meer, met de Heeren fiscalen van Zijne Majesteit den Koning en den Agent Fijrenschatz, gevaceerd te Visé, Limburg, Aken en elders, om de deugdelijke possessie van zijne voorschrevene

Majesteit te onderzoeken. — Den 19, 20 en 21 Augustus waren de Schepenen der hoofdbanken vergaderd te Visé, waar zij door de Heeren Raden van Brabant en den Advokaat fiscaal, aldaar tegenwoordig, belast werden met de uitoefening van Zijner Majesteits justitie ten platten lande.

Wij vonden, met betrekking tot deze aangelegenheid, in 't dagboek van Wolter van Meer, het volgende aangeteekend: »Alsoo die Schepenen, Secretarissen, booden ende anderen »van den hoofdbancken, weesende in den eedt van Sijne »Majesteyt, grooten schaden geleden hebben door die van »den garnisoen van Maestricht in de maenden van Augustus, September ende October 1652, als wanneer door het »goetvinden ende ordre van de Heeren Raeden ende Advocaet fiscael van Sijne Majesteyt die voorschreve Schepenen hun hebben geemploijeert in 't administreren der »justitie, soo comen deselve costen en schaede over 't lant »in 't algemeyn. Ende alsoo die voorschreve Raeden goet »gevonden hadden de Schepenen te gelasten die ordinarie »vergaderingen ende respectieve genachten daegen te houden, soo ende gelijk deselve voor dato van dispuytten »over dese landen van tijt tot tijt hadden gedaen, onder »beloffte van deselve over 't feyt van de functie hunner »officien over al te doen indemnisieren ende schadeloos »halden, soo is 't dat die Schepenen, defererende aen die »voorschreve orders, hebben gecompareert in de voorschreve »hoofdbancken, ende oock eenighe keeren de justitie geadministreert, dan sijn telkens deur die sterckte van »waepenen, bij die van Maestricht geturbeert, ende met »slaen ende stooten verjaecht, jae is soo verre gecomen »dat eenige fransche partijen (1) hun ten platten lande »hebben verthoont met intentie om de voorschreve Sche-

(1) Het schijnt dat destijds ook wederom fransche troepen hier te lande, of in de omstreken aanwezig waren.

»penen te vanghen , gelijk in effecte gebeurt is in den
»persoon van Karel Schugens , Schepen der hoofbanck
»Meerssen, oorsaecke deselve Schepenen hun buyten landts
»hebben moeten retireren ende alles verlaten , den tijt van
»twee geheele maenden. Sijnde den voorschreve Karel
»Schugens op den 13 Octobres des jaers 1652, van de
»voorseyde partijen gevangen worden ende vervoert in
»berghen ende speloncken, dat niemant denselven heeft
»weeten te vinden, tot dat eyndelijck eenen trompetter van
»Maestricht denselven heeft gevonden , sijnde' genootsaeckt
»geweest om uijt hunne handen te geraecken te employe-
»ren diverse militaire Officieren ende andere persoonen
»die bij haere interposition eyndelijck met deselve partijen
»hebben geaccordeert voor rantsoen ende andere costen door
»den voorschreven Schugens geduerende sijne gevanckenisse
»gedaen, voor de somme van 5158 gulden 5 st. licht gelt,
»die denselven Schugens, aeler van sijne gevanckenisse te
»hebben connen gerelaxeert worden, promptelijck heeft
»moeten voldoen, soo als hetselve een ieder kennelijck is.
»Van gelijcken den persoon van Willem Stassen, bediender
»ende boschwachter van Sijne Majesteyt door eene fransche
»partije aengetast, ende den persoon van Lemmen Rae-
»maeckers gevanckelijck weggevoerd, oock in berghen ende
»speloncken den tijt van 12 daghen, hebbende deselve seer
»swaerlijcken geslagen ende verwondt, in vueghen dat
»dieselve, om uijt hun handen te geraecken, hebben moeten
»aenwenden groote costen aen boodeloonen en aen de sol-
»daeten van het garnisoen van Maestricht, bij den Heer
»Gouverneur uijtgesonden om hen te soecken. Van gelijcken
»sijn die persoonen van Mr Peeter Franssen en Nelis van
»Clermont, vacerende ten platten lande in den dienst van
»Sijne Majesteyt binnen de banck van Heerle, vervolgt ende
»aengetast geweest van eene fransche partije die deselve

»hebben vervoert in bosschen ende struycken ende gehou-
»den den tijt van acht dagen, tot dat sij ten lesten met
»de voorschreve partije hebben moeten accorderen ende
»voor rantsoen betaelen de som van tachtentich pattacons
»dewelcke deur den Heer Thesaurier Generael de l'Abbeije
»aen deselve sijn voorgestreckt”.

Het was ook te•dezer tijt, dat Jan Nijsten en Willem van Oensel, respectieve Schepenen der bank Beek, op last van den Luitenant-Voogd Pesters, aangehouden en binnen Maastricht op het stadhuis in de gevangenis werden gezet. — In ditzelfde jaar 1652, kreeg de Schepen G. Wijnants bij zijne ambtgenooten in last, om te 's Gravenhage, proces aan te hangen tegen den Drossaard van Till, tot afwering der feitelikheden, die deze was drijvende, zoo tegen gemelden Wijnants, als tegen zijne mede Schepenen, ambtgenooten en andere officieren en dienaren van Zijne Majesteit. De zoon van Schepen Wijnants had te dezer zake drie volle maanden te 's Hage gevaceerd en het zoo ver gebracht, dat den Drossaard van Till bij vonnis werd aanbevolen den Schepen Wijnants en anderen te laten ongemolesteerd.

In het jaar 1653, *festo Annuntiationis*, hielden de Officieren der Heeren Staten van Holland eene gerechtzitting te Beek; weshalve de Drossaard van Meer, geescorteerd door eenige soldaten, zich daarhenen spoedde en de rollen met de protocollen weg nam, »soo ende gelijk sij liedens »aen Sijner Majesteyts justitie oock eens de rollen hadden »affgenomen ende uyten anderen gescheurt”.

In ditzelfde jaar waren Adriaan de Groot, Heer van Strucht en Servaas van den Houfve, Scholtis van Heerlen, op last der Staten van Valkenburg, naar Holland gereisd, ter zake van propositiën gedaan tusschen de Heeren Staten Generaal en wijlen den Ambassadeur de Bruyn, over

den interim. — In den Haag hadden de twee afgevaardigden een onderhoud met den Duitsch-Orde-Kommandeur van Gemert. Wij vonden van dezen Kommandeur eenen brief geschreven uit 's Gravenhage, 14 Maart 1653, aan zijn broeder den Baron Daniel van Hoensbroeck, Heer van Oud-Valkenburg, brief, dien wij om zijnen politieken inhoud in nota wedergeven (1).

Ingaande met 1 October 1652, schreven de Staatschen, den 6 dier maand, eenen tax uit van 15,428 gulden 11 st.

(1) Monsieur mon tres honoré frere Pendant mon sejour a Amsterdam vostre agreable lettre a demeuré entre les mains de la poste jusques a mon retour icij, qui a esté le jour d'avant hier. Je m'estois resjouij d'entendre outre vostre bonne disposition, le partemant de l'Archiduc, mais maintenant il semble qu'il y a peu d'apparence, et que Don Juan d'Austria serat employé contre Portugal, et que le Roi y ferat tout son effort ceste été. Vous auez sans doute le vrai rapport de la bataille navale passée entre l'Angleterre et ceste Estat, laquelle a esté veritablement fort furieuse, sans avantage de l'une ou l'autre partie. Ceste Estat a perdu neuf bateaux de guerre, et deux de marchand, et les Anglais sept. Cependant l'on a nouvelle qu'ils ont fait grand triomphe en Angleterre, et les Estats Generaux ont honoré et fait present a leur Admiral Tromp d'un bassin d'or et aultres presents, jusques a la valeur de 20,000 fl^s. et une compagnie d'infanterie pour son fils.

Le Sieur de Roussillot Hodrival, Conseiller du Duc de Lorraine a disné hier avec moy ici et avons bue vostre santé, il vient reclamer les chevaux et armes et la personne du Colonel Claun et de son regiment, et demande a ceste Estat des bateaux pour pouvoir envoyer des armes et munitions en Irlande et en Escosse. Le Conte allemand ou menteur de Geull se trouve encore icij, il est importun et odieux a tout le monde, et si ciche et escroq qu'il loge en une officine dessus l'estable de chevaux en une pauvre chambre, la où il fait sa marmite avec ses valets qui se mocquent publiquement de lui, comme fait aussy tout honeste homme, il n'y a agent ny advocat qui lui veut servir car il ne paye personne.

Il vous plairat me faire seavoir un jour comment Monsr le Grand-prevost de Hildesheim se porte, s'il ne retournerat ceste été vers ce pays et s'il a encore sa prebende de Liege, et s'il s'en voudroit bien defaire et resigner sadite prebende et maison de Liege pour une equitable recompense en argent ou aultrement, en quoy m'obligeant, et venant auprès de vous je communiqueray plus amplement, et je demeure etc.

en op den 19 November daaraanvolgende eenen van 31,434 gulden 8 st. 3 oort. — De Koningsbede over hetzelfde dienstjaar bedroeg, met den aanklevenden omslag ter bestrijding van buitengewone onkosten, 38,253 gulden 11 st. 4 oort. — Uit dezen omslag werden onder anderen de volgende posten gekweten, als : aan den Graaf van Grobbendonck, Gouverneur der landen van Overmase, voor zijn donatief, 1371 gulden 10 st. — Item, aan denzelfden, als zijnde bij het aanvaarden zijner hooge betrekking vereerd geworden met 2000 pattacons, doende voor Valkenburg de som van 1392 gulden 13 stuiver, tot dus ver onvoldaan gebleven. — Item, aan den Secretaris van gemelden Gouverneur, vereerd 48 gulden. — Item, aan den Gouverneur de Maisieres, op Navagne, voor goede diensten den lande bewezen, 240 gulden. — Item, aan den Eerwaarden Heer Wijnand Lamberti, Abt van Kloosterrade, voor zijne deputatie in 's lands dienst, 613 gulden 4 st. — Item, voor onkosten gedaan in 't proces tegen den Graaf d'Arberg de Valengin, Heer van Elslo, 4386 gulden 1 st. — Item, voor een jaar interest van 3200 gulden, gelicht tot stuiting der zware executiën, waarin het land stond te vallen, 200 gulden. — Item, de quote des lands Valkenburg uit eene som van 1500 gulden, waarmede de gezamenlijke landen van Overmase den Gouverneur Graaf van Grobbendonck vereerd hadden, 428 gulden 11 st. 2 oort. — Item, den Thesaurier generaal de l'Abbeye, vereerd met 120 gulden, voor een paar handschoenen. — Item, aan Jan Schepers, pachter van Jonker Willem van Spee, voor vergoeding van paarden en wagen, die, in het wegvoeren der fransche troepen, waren achtergebleven, 300 gulden. — Item, aan Servaas Van den Houfve, Scholtis van Heerlen, wegens zijne deputatiën naar Holland en naar Brussel, 376 gulden 2 st. — Item, voor vier brieven van sauve-

garde, waardoor de Schepenen der banken en andere Officieren bevrijd werden van oploop en gevangenis, door de fransche partijen, zoo als dit onlangs had plaats gehad met Karel Schugens, 516 gulden. — Item, aan Jonker Herman Frans van Eynatten, Heer van Nuth, voor onkosten, door wijlen zijn vader in 's lands dienst gedaan te 's Gravenhage, 240 gulden. — Item, aan Servaas Van den Houfve, Scholtis van Heerlen, als hebbende, sedert het overlijden van Lambert Soons, het Griffierschap meer dan twee jaren lang waargenomen, 256 gulden. — Item, de quote der heerlijkheid Elslo in dezen tax, als zijnde onvoldaan gebleven, 1567 gulden 8 st. 1 oort.

In Maart 1654, was het regiment van den Kolonel Pleur te Navagne aangekomen, weshalve het land van Valkenburg aldaar moest leveren eene zekere hoeveelheid haver, hooi en stroo. — Van den 4 tot den 19 Augustus 1654, zaten de Secretaris Johan Raedts en Peter Stassen op 't kasteel Valkenburg gevangen, omdat zij eene soort hoofdelijken omslag hadden opgemaakt, om ten dienste van Zijne Majesteit te worden besteed. — In dezelfde Maand vertoefde de Drossaard, Wolter van Meer, eenige dagen te Brussel. Intusschen deed de Drossaard van Till den pachter van zijn ambtgenoot van Meer executeeren in zijne paarden, waarvan een verkocht werd voor 105 gulden, en zulks omdat die ambtgenoot ter uitvoering had doen stellen, eenige vonnissen gegeven tegen de personen van Lemmen Boschouwers en Gilis Aloffs, ingezetenen van Hulsberg. — Ook deed de Drossaard Till, ter zelfder tijd executeeren en verkoopen een paard van Willem Stassen, boschwachter van den dominialen Ravensbosch, omdat hij niet had willen opvolgen de bevelen door gemelden Drossaard gegeven in 't feit van jurisdictie over deze landen. — Er was te dezer tijd een manslag begaan op den persoon

van Gerard Hopperts , waarover de Drossaard van Meer eenige ingezetenen van Beek deed dagvaarden ; waarop de Drossaard van Till een tegenbevel uitvaardigde, met last tevens aan Peter van Oensel, Willem Haemers, Jan Nysten en Jan Kerckhoffs, schepenen van Beek, om er de hand aan te houden. — Aangezien 's Konings autoriteit grootelijks bij deze zaak betrokken was, deed van Meer de gedaagde personen bij wijze van executie noodzaken hunne getuigenissen te komen afleggen, hetwelk ten gevolge had, dat Jan Nysten en Jan Kerckhoffs in hunne paarden geexecuteerd werden, en dat Peter van Oensel vier dagen lang, op 't kasteel Valkenburg, achter slot werd gebracht. — De boden, die de bedoelde dagvaarding en doorgaans Zijner Majesteits plakaten hadden afgekondigd, werden door den Drossaard van Till in hunne koebeesten geexecuteerd als, namelijk : Jan Cluyten, twee koeien, Peter Odekercken en Giel Hermans, elk drie.

Den 3 October 1653, schreven de Staatschen, over het dienstjaar 1663—54, eenen tax uit van 2957 gulden 7 st. 2 oort. — De Koningsbede bedroeg als naar gewoonte ; en voor buitengewone onkosten werd eene som van 7041 gulden 6 st. omgeslagen. Hieruit werden de volgende onkosten bestreden : De quotè des lands Valkenburg uit eene som van 8400 gulden, waarmede de Gouverneur, Graaf van Grobbendonck, vereerd was geworden, zoo voor zijn donatief als voor diensten en reiskosten, *in dese miserable conjuncture van tijde*, ten behoeve der Overmaasche landen gedaan. — Item, betaald aan drie verschillende convooien, met den Drossaard van Meer, diens Secretaris en den Luitenant de Brije uit geweest zijnde, om te rencontreeren de brigade soldaten gekommandeerd door den Kolonel Baron van Boetselar, 174 gulden. — Item, betaald aan gemelden Kolonel, 1920 gulden, belovende

het land van Valkenburg voortaan te laten ongemolesteerd. — Item, betaald aan den Secretaris van den Drossaard van Meer, voor diens reis naar Stevensweert, Roermond en Venlo, om de paarden terug te vorderen, welke eenige soldaten den ingezetenen van Beek hadden afgenomen, 49 gulden 11 st. — Item, betaald aan Jan Raedts, Secretaris van Wolter van Meer, in vergoeding van bewezene diensten, 150 gulden. — Item, betaald aan den Griffier Servaas Van den Houfve, wegens verteringen gedaan ter gelegenheid van meerdere Statenvergaderingen, ten zijnen huize, 300 gulden. — Item, betaald aan den Ontvanger, Wolter van Meer, als hebbende nu twee jaren lang veel buitengewone diensten verricht, volgens specificatie daarvan overgelegd, de som van 1440 gulden. — Item, de quote der heerlijkheid Elslo in dezen tax, als zijnde onvoldaan gebleven, 1161 gulden 1 st. 1 oort. — Item, »alsoo die van den Geestelycken Staet deses landts soo by rigoureuse executiën als »andersints deur die Rentmeesters van wege die Heeren »Staeten van Hollandt tot Maestricht aengesteld, genoodt- »saeckt syn geweest op interest te lichten eene groote »somme van penningen, ja soo geextorqueert ende geruineert »geweest dat sy qualyck consten subsisteeren, welcken »niettegenstaende die voorschreven Geestelycken hebben »gecontinueert in hunne bedieninghen, soo is 't dat tot »soulagement ende tot affquyttinghe der voorschreven opge- »nomen penningen, en om deselve Geestelycken op haer »instantelyck versoeck te secundeeren goet gevonden is »deselve te assisteeren met eene somme van 240 Gulden.” — Item, betaald, wegens viering en Gode dankzegging over de ontvangene weldaden aan Zijner Majesteits wapenen verleend in 't veroveren der stad Grevelingen, 9 gulden 12 st. — Item, betaald aan Griffiers, Secretarissen, Notarissen en Klerken, voor het opzoeken, afschrijven en uitreiken

van akten, rollen, leenregisters en andere documenten, ten bewijze Zijner Majesteits bezit, dienende voor de *Chambre mipartie*, 480 gulden. —

In 1655 gaven de Staten van Valkenburg wederom last aan Adriaan de Groot, Heer van Strucht, om zich met den Griffier Van den Houfve, te begeven naar 's Gravenhage. De reis- en verblijfkosten, ad 392 gulden, werden voorgestrekt door Paulus Merkelbach, schatheffer van Heerlen.

De Hollandsche taxen over dit jaar, uitgezonden den 4 en 23 November 1654, bedroegen te zamen 61,022 gulden en 2 oort. — De Koningsbede, loopende van 1° November 1654, tot laatsten October 1655, beliep als naar gewoonte, 20,571 gulden 8 st. 2 oort. — Hierbij werd ter bestrijding van extraordinaire lasten omgeslagen de som van 16,660 gulden 3 st., benevens een bedrag van 18,328 gulden 2 st. door den Ontvanger voorgestrekt, zoo om het land te bevrijden van inkwarteringen, als van zware executiën en anderszins. — Uit de twee laatste omslagen werden de volgende extraordinaire lasten bestreden, als: het donatief des Graven van Grobbendonek, Gouverneur der landen van Overmase, 1371 gulden 10 st. — Item, aan Zijne Exc^{lie} den Graaf de Longueville, liggende met zijne troepen te Wilre, Cartils, Opscheumert, Etenaken en omliggende plaatsen, vereerd met 420 Gulden, als hebbende het land Valkenburg vrijgehouden van fourageering, op- en uitloop zijner soldaten. — Item, aan den Secretaris van gemelden Graaf vereerd, 38 gulden. — Item, toen in December 1654, de troepen van den Prins de Condé, trekkende naar hun winterkwartieren in het Hertogdom Gelderen, order hadden, om in de landen van Overmase te vernachten en te refraicheeren, om welk te voorkomen, betaald is geworden de som van 1440 Gulden. Dit niettegenstaande hadden eenige dezer troepen gelogeed in de heerlijkheid van

Amstenrade. — Item, alzo de Heer Frans de Maisieres, in de laatste doortocht der troepen van den Prins de Condé, passeerende omtrent het fort van Navagne, den lande een grooten dienst had bewezen, zoo werd goedgevonden hem deswege te vereeren met een vat wijn en honderd vat haver, 400 gulden. -- Item, betaald en bij wissel overgemaakt naar Brussel, ten behoeve van Zijne Hoogheid den Hertog van Lorreyne, 1800 gulden. — Item, betaald 1800 gulden, zijnde het restant eener som van 5000 pattacons, waarmede voldaan werd hét akkoord, in October 1653 opgericht, tusschen Zijne Hoogheid van Lorreyne en de drie landen van Overmase, nameijk Valkenburg, Daelhem en Hertogenrade. — Item, aan den Procureur Fijrenschatz, wegens gedane devoiren, 36 gulden. — Item, aan Sieur Slanghen, Schepen der stad Maastricht, om te worden overgemaakt aan Jan Ramaekers, bode aldaar, voor het overbrengen van verscheidene brieven en effecten naar Brussel, 31 gulden 7 st. — Item, aan Sieur Henri Olislagers, voor zijne reis in Juli 1655 op last der Heeren Staten gedaan, 43 gulden 4 st. Item, de oninbare quote's der heerlijkheid Elslo in deze twee taxen, 2232 gulden 19 st.

Over het dienstjaar 1655—56, zonden de Staatschen, den 4 November, eenen tax op 't land van Valkenburg uit, ten bedrage van 38,710 gulden 2 st. 2 oort. — Met betrekking tot de Koningsbede teekende de Ontvanger van Meer op dit jaar het volgende aan: »Ende alsoo die personen van Nelis van Clermont, Mr. Peter Franssen, Jan »Cluyten, Hendrik Odekercken, Hendrick Loyens, Jacob »Spykers ende Peter Odekercken, respectieve booden en »executeurs van Syner Majesteys Justitie, beeden en domcy- »nen in den lande van Valckenborgh, ter saecke van de »functie van haerlieder ampten, ende exploiten ten dienst

»van den lande ende maintiën van Syner Maj^{ts} possessie,
»deur die van Maestricht syn overvallen, hun huysinghe
»geplundert, hunne bestialiën vercocht ende daerenboven
»noch uyten lande gebannen voor den tyt van twee jaeren
»op pene van daer weder incomende aen den lyve gestraft
»te worden, hebben sich moeten retireren in de stadt van
»Viset, waer deselve meerendeels gedurende den tyt van
»haerliede bannissement syn verbleven en verteert, 3016
»gulden 16 st. — Nog in rekening te brengen de bode-
loonen en de porto's van brieven zoo naar Brussel, Meche-
len, 's Gravenhage als elders, bedragende tot den laatsten
April 1656, de som van 273 gulden 10 st. — Item, nog
in uitgave te stellen 300 busselen stroo, voor paillassen
als anderszins, ad 18 gulden licht geld het honderd, gele-
verd op 't fort van Navagne. — Item, »ende alsoo de Drossart
»Til hem deurgaens niet en heeft ontsien allen den per-
»soonen verrichtende Syner Maj^{ts} dienst te doen saiciseren
»ende stellen in gevanckenis gelyck selfs met myn eigen
»persoon gebeurt is, waerover genootsaecht ben geweest aen
»te wenden groote ende excessive costen, om diverse per-
»soonen te hebben moeten employeren, soo tot Brussel als
»Mechelen, omtrent de Chambre my-partie, mede oock in den
»Haege om die voorschreve feitelycke voorstellen te remonstre-
»ren ende daerover te versoecken cassatie voor alle dese cos-
»ten en debvoiren alleen in reeckening gestelt 300 pattacons.”

Op den 10 Maart 1656, werd over 't land van Valkenburg
eene Hollandsehe contributie van 31,450 Gulden 13 st. uitge-
zonden, en op den 31 October daaraanvolgende eene dito
van 38,710 gulden 2 st. 2 oort, vervallende de eene en de
andere op 1° October 1657. — De slotsom van het Konings
cohier, over dit dienstjaar, kunnen wij niet aangeven; wij
vonden slechts eenige posten van uitgaven, die daaruit be-
streden moesten worden, als: wegens kosten in de gevan-

genis op 't kasteel Valkenburg gedaan, in de maand Maart 1657, door Mr Peter Franssen en Hendrik Ruyters, als hebbende ingevorderd en doen executeeren Zijner Majesteits beden en domeinen, bedragende, volgens kwitantie van Laurens Jacobs, Gerechtsbode te Valkenburg, die deze gevangenen bekostigd had, de som van 57 gulden 12 st. — Item, voor reis- en verblijfkosten, door den Ontvanger van Meer in Mei 1657 te Brussel gedaan, alwaar hij beroepen was geworden tot verhoor zijner landsrekeningen, 245 gulden. — Item, en terwijl de Ontvanger, wegens de gevaren des wegs, zijne rekeningen en de betrekkelijke bewijsstukken niet durfde blootstellen, zoo heeft hij die stukken doen overbrengen door Arnt Raemaekers, bode der stad Maastricht, aan wien betaald werd voor huurpaard, loon en mondkosten, 27 gulden 12 st. — Item, in rekening te brengen de som van 1040 Gulden, betaald op order van den Heer Raad Locquet, gecommiteerd Officier fiscaal, den 24 October 1657, wegens kosten en verteringen te Valkenburg gedaan door eenige Officieren en Soldaten van 't fort van Navagne, zijnde aldaar door die van Maastricht aangehouden, als hebbende op last van gemelden Raad Locquet gevangen genomen zekere Schepenen en den bode van Beek, aldaar benoemd en aangesteld door de Staatschen. — Item, »synde ten voorschreve tyde deur »ordre van den Heere Raedt Locquet opgehaelt, gelyck »voorseyt, drie Schepenen metten boode aengestelt by de »Heeren Staeten van Hollandt in de banck van Beeck, voor »welcke executie de ontvanger door last als voor, betaelt »heeft aen den Lieutenant Pierson en deszelfs partye be- »staande uit 29 man, soo voor hunne soldye als kosten »ende teringhen tot Stevensweert over wegh, ende tot »Arkenteel, de somme van 385 gulden 6 st. 2 oort, heb- »bende de selve partye met de gevangenen haer moeten

»retireren op de voorschreve plaatsen ende moeten uytbly-
»ven negen daghen ter saecke die van Maestricht haer
»overal rontsom 't fort van Navagne met stercke partyen
»soo te voet als te peert, waeren opwachtede om haer
»die gevangenen af te nemen.»

Item, voor kosten en verteringen, door den Ontvanger en anderen gedaan te Luik, Limburg, Aken en elders, in 't vaceeren met den voorschreven Raad Locquet, 222 gulden 11 st.

Wij vonden, op dit jaar, eene paspoort of sauvegarde-brief afgegeven, zonder aanduiding van plaats, aan den Markgraaf Adriaan Van Hoensbroeck, door Antoon de la Salle, Baron de Saint Pée, Luitenant-Generaal der legers van den Koning van Frankrijk (1).

Over het dienstjaar 1658, zonden de Heeren van Maestricht, den 19 Mei en 24 October 1657, wederom twee

(1) DE PAR LE ROY.

Anthoine de la Salle, Baron de Sainet-Pee, Lieutenant General des Armées du Roi et Gouverneur de Donchery. — En vertu du pouvoir a Nous donné par sa Majesté, Nous avons permis, et permettons d'aller, venir et séjourner par tous les pays du Roy d'Espagne et Pays neutraux à Mr. le baron de Hoensbroeck, Marechal héréditaire du Duché de Gueldre et Comté de Zutphen, demeurant à Hoensbroeck, pays de Fauquemont, avec ses domestiques, valets, chevaux, carosses, bagages et armes contre les voleurs ou pour la chasse, pendant le terme des mois d'Octobre, Novembre, Decembre 1657, Janvier, Febvrier, Mars et Avril 1658, l'avons pris en la protection et sauvegarde de Sa Majesté, ensemble son menage et famille. Partout prions tous ceux qui sont à prier, et ordonnons à tous autres de ne luy faire, ny souffrire qu'il luy soit fait aucun empeschement ou deplaisir, ny a ce qui luy appartient, attendu qu'il est receu en la protection du Roy. Fait le 9e jour d'Octobre 1657.

(get.) Sainet Pée de la Salle.

Ter zijde, zijn cachet, gevierdeeld met twee gaande leeuwen en twee kepers.
Lager stat »Par mon dit Sieur.

(get.) L. Fouchez.

Ter zijde »Le present passeport a esté acquitté le jour et an que dessus.

(get.) A. de Tilff

j'atteste le mesme

(get.) De Malte.

aanzienlijke taxen over het land Valkenburg uit. — Het was niet om vol te houden. Men ging aan 't rekenen en de uitkomst was, dat de Heeren Staatschen het lande van Valkenburg, sinds den Munsterschen vrede, goedschiks of met geweld, 307,088 Gulden 15 st. 4 oort méér hadden afgetroggeld, dan de bede of de fixe contributie (20,571 gulden 8 st. 2 oort) over al deze jaren bedroeg. — Men was benieuwd te weten »uijt wat last, autoriteyt, oft tot »welcken eynde dusdaenighe groote ende excessive sommen »van penninghen mogen worden gecemployeert"; weshalve de Staten van Valkenburg gedeputeerden benoemden met last, om 's lands bezwaren, waar noodig aan den man te brengen. Deze deputatie samengesteld uit vier leden kreeg de volgende instructie :

»Corte deductie van de doleances ende overgroote beswarenissen dewelcke de Heeren Vryheer van Schaesbergh, »de Heere Hoen van Cartils, van Alden-Valckenborg ende »de Heer Adriaan de Groot, Heer van Strucht, als tot »sulcken eynde specialyck versocht ende gecommitteert »uytten naeme ende van wegen den lande van Valckenborgh, »onder oitmoedighe correctie ende met voorgaande gewoone nelycke complementen clachtelyck sullen believen te representeren, soo aen de Heeren Gecommitteerden van wege »Haere Ho. Mo. de Heeren Staeten Generael als aen Haere »Ed. Mo. Heeren Raeden van State, tegenwoordelyck »residerende tot Maestricht.

»In den iersten dat men metter daet bevindt dat de gemeyne ingesetenen deses landts ter naecter contemplatie »van de Souverainiteyt over die drye contentieuse landen, »daer van het dispuyt, controversie ofte different hun in 't »minste niet en raecht, waer toe sy *facto suo* cout noch »warm en connen contribuieren, in hunne ruste, goederen »ende middelen ten allerhoogsten worden geintresseert,

»selfs tot hunne totaale ruine , ende soo verre dat ingevalle seer corts daerinne egheen regel order oft middel »en wordt gestelt oft gevonden, die voorschreven quartieren ierlangh geschaepen syn geheelyck verlaeten ende »geabandonneert te worden.

»Dat het is eene saecke notoir dat dese ingesetenen »niet seffens en connen dienen aen twee Heeren.

»Dat mitsdien als er is controversie over die suprematie, »jurisdictie van een quartier , onder oetmoedigher correctie, met alle sorten van redenen ende equiteyt bestaet dat »alle soo Geestelycke, Riddermatighe als andere ondersaecten van hetselve quartier *stante lite* blyven ongeprejudicieert in hun oudt herkomen , particuliere jurisdictien , »privilegien, genot van goederen ende andersints.

»Dat de daegelyksche ervarentheyt heel anders uytwyst »ten regarde van de ingesetenen van desen lande , want »terwyl twee Souverainen malcanderen controverseeren »hunne wedersydighe gerechtigheyt, soo stelt men hun in »'t midden, ende doet hun gelyck men seyt, *sit venia verbo* »de ballen betaelen , min nogh meer als off het in hunne »macht waere, het recht van den eenen off van den anderen te veranderen , minderen , meerderen off te verantwoorden.

»Dat ter syden gestelt , dat men nogh convocatie en »doet , nogh consent en versoeckt tot het accorderen van »eenighe lasten, naer ouder gewoonte, maer dat men deselve begroot, distribueert, ende rigoureselyck doet executeren in effecte naer geliefte, soo compt de daet aen te »wysen, dat den meestendeel ofte halverpars van den Ridderlijcken Staet van dusdaenighe groote ende excessive »uytsettingen nyet en moghen weeten oft daervan eenighe »kennis nemen, al ist saecke, dat aen deselve van alle »immemorale tyden dienaengaende het ondersoeck, dispo-

»sitie, rekeninghe ende reliqua, mitsgaders het recht van repar-
»tisie selve indisputabelyck heeft gecompeteert, ende onder
»oitmoedigher correctie, alnoch is competerende, als daerinne
»oock die principaelste parthye moettende contribuieren.

»Dat daer teghens in geene de minste consideratie en
»can comen de gedaene weygeringhe van privativen eedt,
»denwelcken men over eenighe jaeren van deselve heeft
»versocht, aengesien soodaenighen eedt noch by tyde van
»Syne Conincklyke Majesteyt noit en is geheyscht geweest,
»nogh dien volgens, ende in allen gevalle, soo lange de
»voorschreve differenten het sy by rechtelycke decisie
»oft andersints by weghe van accomodement niet en syn
»affgedaen, niet en heeft connen nogh moghen geheyscht,
»ende veel weenigher gepresteert worden, bestaende alsoo
»het versoeck dienaengaende gedaen, in reguarde van op-
»gemelde Ridderlycken Staet, in eene notoire impossibiliteyt
»uyt redenen voorschreven dat men teffens geene twee
»heeren dienen can.

»Dat wel waer mach weesen dat opgemelde Ridderlycken
»Staet hier bevoren tot eenighe keeren mach syn beroepen,
»sonder dat deselve hebben gecompareert.

»Dat deselve sulcx niet en hebben derren nogh kunnen
»doen, eensdeels uyt vreesse van recherche van die van de
»andere syde, vermits de scherpe verboden dienaengaende
»gedaen, ende anderendeels ten respecte van den voorschreven
»ongeoorloofden eedt.

»Dat veelgemelde Ridderlycken Staet mitsdien geensints
»en kan verstaen worden te syn vervallen van het voor-
»schreven hun onwederspreekelyck ende wel gefundeert
»recht ende gerechticheyt, gelyck men verstaet dat by
»eenighe pretenselyck soude worden gesustineert, ende
»veel weenigher, dat hen daerdoor soude connen benomen

»worden het voorschreven hun competent gesach ende
»dispositie over de voorschreve enorme uytsettingen van
»beden en alle andere saecken het public concernerende.

»Dat deselve die voorschreve exorbitantiën niet langer
»connende supporteren, voorder niet en connen stille staen,
»sonder te gebruicken ende ter handt te nemen het voor-
schreve hun recht tot troost ende soulagement van de
»voorschreve gemeyne ingesetenen en dienvolgens te ver-
»claren, dat sy voor 't toekomende, gelyck van oudts
»beroepen synde op allen en iedere aen te stellene ver-
»gaderinghe over de eene ende d'andere syde, sullen
»verschijnen, ende noopende de voorgeruerde uytsettinghen
»ende voorts alle andere saecken, wesende independent,
»ende niet raeckende de eene oft de andere Souverainteyt,
»ende sonder offensie derselver te delibereren ende helpen
»resolveren allen 't gene sy, soo ten regarde van haer
»interesse particulier als andersints, tot oirbaer en diensten
»van den voorschreven lande en de voorseyde geaffligeerde
»arme ingesetenen sullen bevinden te behooren, als wesende
»de voorschreve exorbitantiën dusdaenigh.

»Dat in plaetse de voorschreve ingesetenen hier bevoren
»altoos selfs oock ten tyde van oorloghe plachten te gestaen,
»mits betaelende eene beede, men als nu tot laste derselver
»repartiseert en naer geliefte distribueert, ten naesten by
»het equivalent van vier volle beeden over een jaer ter
»syden van Haere Ho Mo. alleen, en sulcx alles sonder
»kennisse oft interventie van obgemelde Ridderlycken Staet
»en andere meest geerfden ingesetenen als principaelste
»geïnteresseerde, en sonder dat men dienvolgens oock
weten oft vernemen kan, uit wat last, autoriteyt, oft tot
»welcken eynde dusdaenighe groote ende excessive sommen
»van penninghen mogen worden geëmployeert een iegelyck
daerinne in effecte doende 't gene hem belieft.

»Dat alsoo de voorschreve ondersaeten somwylen over
»de eene en de andere syde worden geëxecuteerd sonder
»eenige voorgaende sommatie oft aenmaeninghe tot betae-
»linghe van penninghen, daer aff sy 't minste niet en
»weten, oock in alsulcker voegen dat op vele plaetsen die
»kosten van executie een merkelyck meer syn bedraegende
»als het pretens capitael daeromme die executie is geschiet,
»sonder dat sy daerinne by den eenen van het geweld van
»anderen connen worden bevryt.

»Dat sulcx d'experience nu eenighen tyt herwaerts ge-
»noegsaem heeft aangewesen, doordien d'executiën die van
»de andere syde daegelycx met extreme rigeurs worden
»voorgenomen, den lande drymael meer kosten als die bede-
»selve, alsmede het volck van oirloghe dewelck men onder
»pretext van den voorschreven executiën te beletten van
»wege Haere Ho. Mo. nu eenighe maenden herwaerts, nu
»hier dan daer, ten platten lande naer believen geloggeert
»heeft, ende alnoch tot deser uren is logerende tot voordere
»consumptie, oppressie ende verderffnisse van de ingese-
»tenen, sonder dat men andersints weet of excogiteeren
»kan, waertoe sulcx dienen mach, aengesien daerdoor de
»executiën van de andere syde notoirlyck niet en connen
»worden geempescheert, maer ter contrarie eene plancke
»geleyt ende aenleydinghe gegeven tot alle voordere ende
»grootere extremiteyten, soo verre dan oock dat de inge-
»setenen niet en derven trafiqueeren noch hunne goederen
»verbrenghen buytens 's lands, uyt vreesse van geattrappeert
»ende aen persoonen, goederen ende peerden datelyck
»sonder eenighe forme van recht geëxecuteerd te worden,
»ende veel weenigher haer te voorsien met provisie van
»brandt, andere noodighe materialen ende andersints,
»waerdoor dan het landt ten allerhoogsten geincommodeert
»ende gedurighlyck wort gestelt in sulcke beruerte dat het

»altyt is gelyck eene continuele confusie, ende als het dan
»al ten eynde compt, soo dringt men den last van weder-
»syden op den armen hals der ingesetenen sonder dat sy
»hun daarvan connen ontwercken, terwylen sy by sulcke
»conjuncture niet en weeten, waer heenen hun keeren oft
»wenden, want aen geender syden en syn sy seker nogh
»van recherche noch van protectie.

»Dat de voorschreve ingesetenen door het nieuw inge-
»voerde licent ter wedersyden oock ten allerhoogsten
»worden beswaert ende soodaenigh geinteresseert, dat sy
»moeten te gronde gaen, aengesien van inkomende coop-
»manschappen van buyten alle trafiquen benomen, ende
»elders gesonden worden, ende de ingesetenen van binnen
»geempescheert hunne goederen ende waeren, oock nyvers
»anders buyten landts te vervoeren ofte te verbrenghen,
»sulcx dat daerdoor het gelt t'eenemaal wort gesloten
»uytten lande.

»Dat de introductie van 't voorschreve licent als voor,
»anders niet en veroorsaect als verderffelycke schade en
»interessen van den lande, sonder dat Haer Ho. Mo. daarvan
»connen trecken eenigh merkelyck voordeel, aengesien
»deselve haere licenten by ordinarissen weghe doen ont-
»fangen binnen der stadt van Maestricht.

»Dat soo wanneer den voorschreven lande eenigh
»krychsvolek is overcomende, aen de eene en d'andere
»syde bycans niet en wort nogh en derff getravailleert
»worden omme alsulcke passagie te diverteren, ende de
»landen daeraff te bevryden, maer moet men het wederom
»laeten gaen soo het compt, ende de passerende troepen
»laeten geworden ende leven naer hun welgevallen, ende
»van daer is 't dat komt, dat het een quartier voor ende
»het ander naer wort overvallen, uytgeplondert, gebrand-
»schat ende totaliter geruineert.

»Dat de jurisdictie in de particuliere heerlicheyden door-
»gaens wort gevioleert specialyck by pretense introductie
»van verscheydene nieuwicheyden ende penale ordonnantiën.

»Dat alsoo by middele van dese tweedrachtige contraversie
»alles ten onderen gaet, het werck van de justitie overhoop,
»ende dat niemant syn recht en derft vervolghen.

»Dat finalycken de politique Regeringhe, van oudts ge-
»plogen, is verstoort ende en compt niet meer voor den
»dagh, de Commissarissen herstelt, den ontfanck affgenomen,
»om alsoo de voorschreve landtschap 'teenemaël onmachtig
»te maecken in hunne defensiën, die bij gebreke van
»gemeene middelen alles moeten laeten loopē in 't wilde,
»ende sien, dat sy door hun eigen gelt en middelen, die
»hun violentelyck worden affgenomen, gebracht worden
»in uysterste servituet.

»Dat de privilegiën, costuymen ende usantiën liggen
»onder den voet, ende den Staet des voorschreven landts
»ten eenemaël gedisauthoriseert, ende diegene die in
»lants saecken niet ofte luttel te spreekē, veel min te
»ordonneren hebben, oock in den lande noch beërfd noch
»gegoet synde, ende consequentelyck onbesorgt van lasten
»oft onlasten, die maecken den meester.

»Alles tot eene evidente ruine ende desolutie, immers
»indien niet by tyde, ende bij de tegenwoordighe kenne-
»lycke extremiteyten daerinne niet en wort voorsien.

»Welcken aengemerckt ende dat het by gebreecke van
»dien geschaepen is al erger te worden sullen obgamelde
»Heeren Gedeputeerden Haere Ho. Mo. ende Ed. Mo.
»Heeren Gecommitteerden oitmoedigst bidden ten eynde
»derselve goede gelieffte syn wille, de voorschreven inge-
»setenen ten minsten uyt een equitabel ende christelyck
»medelyden ten regarde van allen 'tgene voorschreven is,
»te soulageren met eenigh provisioneel ende regulier

»ordre, daer naer sich den een en den anderen preciselyck »sal hebben te regulieren, tot dat de voorschreve geschillen »ende differentiën hangende tusschen Syne Majesteyt ter »eenre, ende Haere Ho. Mo. ter andere syden, ofte met »rechte gedetermineert, ofte wel by weghe van accommo- »dement, en in der minne mochten syn bygelegd.»

Het was allicht ten gevolge van de bemoeiingen, door bovengenoemde Gedeputeerden aangewend, dat men te 's Gravenhage, zoo wel als te Brussel, ernstig ging bedacht wezen om een einde te maken aan een wanbestuur, dat niet meer houdbaar was. Inderdaad, een provisioneel accoord nopens de verdeeling der betwiste landen, kwam den 27 Maart 1658 tot stand. Hierop volgde wel dadelijk eene betere verstandhouding tusschen de Officieren van den Koning en die der Vereenigde Provinciën, maar de hoofdzaak, de overbelasting, bleef provisioneel net als zij te voren was.

In de vertoogen, aan de Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Provinciën gericht, deden de Gedeputeerden bijzonderlijk uitkomen; dat onder de menigvuldige kwellingen, die het land Valkenburg van wege de Officieren van hun Ho. Mo. te verduren had, geen verderfelijker waren dan die, waardoor de Adressanten, buiten hunne schuld, beroofd waren geworden van het privilegie, hen bij alle opvolgende Prinzen bevestigd, nopens het vinden, zetten en repartiseeren van alle voorkomende contributiën; — dat vreemde vogels, beërfd noch gegoed hier te lande, gevolgelijk onbekommerd over de zware lasten, die zij den lande oplegden, zich de publieke administratie hadden aangematigd, en dat een merkelyk deel van 's lands miseriën daaruit was voortgesproten; — dat de Drossaard Till, en zijn geassocieerde Officieren, waarbij zich zekere Jonker Vos van Brunssum, als Commissaris had bijgevoegd,

sedert eenige jaren zich ondernomen hadden over het land van Valkenburg uit te schrijven, om te slaan, en bij wanbetaling te executeeren, groote bovenmatige taxen van contributiën, driemaal meer dan de beden van hun Ho. Mo: waren bedragende; — ja, dat gemelde Jonker Vos, bijgestaan door den Baron Philibert van Isendoorn tot Borgharen, Luitenant-Kolonel en Kapitein in dienst van hun Ho. Mo., ten laste des lands Valkenburg 8000 pattacons op interest gelicht had bij zekeren Heer Jacob Cabbeljaeuw, waarvan akte gepasseerd voor den Notaris H. Pelt te Maastricht, den 10 Juli 1656, en zulks zonder voorkennis of tusschenkomst van 's lands wettige vertegenwoordiging.

Bij een nader adres stelden de Valkenburgsche Gedeputeerden op den voorgrond, dat het niet aan te nemen zij, dat hun Ho. Mo. de bovenbedoelde feiten en afpersingen, waar zoo vele schamele lieden ten hemel om zuchtten, bevolen of welgevallen er aan genomen zouden hebben; weshalve zij Adressanten smeekten, om te worden hersteld in hun overoud privilegie van de omslagen en de repartitiën zelve te doen, met uitsluiting van hen, die daartoe niet berechtigd waren. Overigens verzochten zij, dat de Drossaard van Till en consorten, gelast worden rekening te doen, specificatie, bewijs en reliqua van al de gedane omslagen en ontvangene penningen, en dat middelerwijl alle verdere executiën, ter zake van deze omslagen, alsmede de laatst uitgeschreven bede, over het dienstjaar 1657—58, gehouden worde in opschorsing.

Op de kantzijde van dit adres werd de volgende apostille gesteld: »Naer deliberatie is goet gevonden ende verstaen, »dat deese requeste gesonden sal worden aen den Raed »van Staete, met versoeck dat haer Ed. partyen gehoort, »dese saecke rypelyck willen examineren ende haer Ho. Mo.

»dienaengaende laeten toecomen bericht ende advies. Gedaen »ter vergaedinge van den Staten-Generaal den 4 April »1658. (get.) JACOB VETH. Ter ordonnantie (get.) J. SPRONSEN". — Daar achter stond: »Den Raed van Staete heeft »goetgevonden dat dese requeste en de twee bylagen »gecommuniceert sullen worden aen den Drossart Til ende »syne Consorten, om daertegen in te brengen binnen »veerthien daegen nae de communicatie, om alsdan voorts »gedaen te worden nae behooren."

Actum 10 Aprilis 1658 (get.) G. DE SCHAGHEN. Ter ordonnantie (get.) J. EYCKBERGH.

In de veronderstelling dat de Drossaard van Till, de gewraakte contributiën, tijdens het ingesteld onderzoek, zoude kunnen invorderen, wendden zich de meer bedoelde Gedelegeerden tot den Raad van State, met verzoek, dat het hun Ed. Mo. behage het daarheen te leiden, dat de laatst gedane omslagen worden gehouden in surseance. — Dit adres werd volgenderwijze geapostilleerd: »Den Raed »van Staete heeft goet gevonden bij desen te ordonneren, »dat de saecke van de omslaegen te voorder in state sal »bliven, tot dat de rescriptie gesien, naerder sal sijn »gedisponeerd. Actum den 20 April 1658. (Get.) G. de »Schaghen. Ter ordonnantie (get.) J. Eijckbergh".

De rescriptie of beantwoording van Drossaard Till en consorten, alsmede de verdere afloop der onderhavige quaestie is ons niet ten vollen bekend. — Alleen kunnen wij, uit de voor ons liggende stukken afleiden, dat bijna dezelfde klachten als hierboven ook ingekomen waren uit het land van Daelhem, en dat ook dáár surseance van betaling was verleend geworden.

Het land van 's Hertogenrade, als verder af gelegen, deelde misschien dáárom minder in de onheilen, welke de overige twee landen ten deel vielen. Maar ook dáár deden zich

klachten hooren , zoo als blijkt uit het hier volgende vergelijk, den 14 Augustus 1658 , tusschen Robert van Ittersum, Staatschen Drossaard, en Frans Wijnand van Eijnatten, Heer van Neuborg opgericht: »Alsoo verscheyden questien ende differentien ontstaen waeren tusschen den Hoogh »Edel geboren Heer Robbert van Ittersum, Drossard ende »Amptman des landts van 's Hertogenraede, ter eenre, ende »den oock Hoogh Edel geboren Heer Frans Wijnant Von »Eijnatten, Heere tot Nieubourg, Gulpen, ende Margraten, »gelegen in het selve landt van 's Hertogenraede ter andere »sijden, op verscheyde puncten van jurisdictie, soo in »materie van politycke regeringe als ommelagen ende »reekeningen in de voorschreve heerlicheyden , ende het »ressort van dien, voor desen voorgevallen ende die in »het toecomende noch verder voorvallen mochten , ende »dat deselve verschillen tusschen meergemelde partijen soo »verre waeren gecomen dat daerover aenelachten ende »instantien in judicio , soo voor het gerecht van 's Hertogenrade als voor den Souverainen Raede van Brabant in »den Hage , hinc inde, waeren aengehangen , oock adressen waeren daerover gemaect aen de Vergaderinge van »de Ho. Mo. Heeren Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden, ende verscheyde resolutien bij deselve daerop »genomen ende in specij die van den 3 Juli 1658, bij »dewelcke de voorschreve querellen waeren gerenvoyeert »tot kennisse van de ondergeschreve Heeren haere Ho. »Mo. Commissarissen Deciseurs te Maestricht, om met ende »neffens die aldaer aenwesende Heeren gecommiteerden »uyt den Raedt van Staete sich op 't subject van deselve »ten beste te informeren, oock bij voorschreve resolutien »van den 24 April 1658, genoegh consteerde, dat derselver goede meeninge was, dat die voorschreve geschillen bij finale decisie van opgemelte Heeren Deciseurs

»souden worden getermineert, hebben de gemelte partijen,
»door verscheydene redenen van inductie haer soo verre
»ten beste laeten disponeren, dat sij ten overstaen ende
»onder de directie van de bovengemelte Heeren Deciseurs
»ende Gecommitteerden van den Raedt van Staete, niet
»alleenlijk hebben aengegaen een goet ende onverbreek-
»lijk accommodement van reciproque vriendschap, met
»renunciatie van alle de voorschrevene geentameerde pro-
»ceduren, maer oock tot een onverbreekelijk reglement
»ende richtsnoer van wedersijds te executeren jurisdictie
»sijn verdraegen, op de navolgende Articulen ende Conditien:

»Voor eerst dat den Heere Drossart Ittersum sal ge-
»houden zijn den Heere van Nieuborgh op alle Staetsche
»vergaderingen ten allen tijde te beschrijven, welke
»volgens opgemelten Heer oock volgens die privilegies
»van het landt vermoogen sal, verder niet belet sijnde,
»oock belooft heeft te verschijnen.

»Ten tweeden dat de rekeninge van de Schatheffers
»bij den opgemelten Drossart ten overstaen van Schepe-
»nen van Gulpen ende andere geassumeerde off gecom-
»mitteerden gesloten, sullen hebben hun volcomen effect
»ende dienvolgens den Heer van Nieuborgh geensints en
»sal beletten dat die schuldige Schatheffers niet en sou-
»den worden gehouden noch gebracht tot voldoeninge
»van de sloten der voorschreve rekeningen, ten behoeve
»van het gemeen, ter contrarie sal denselven Heer van
»Nieuborgh gehouden zijn deselve debiteuren daervoor te
»doen executeren.

»Ten derden dat den Heer van Nieuborgh in 't toeco-
»mende hem sal onthouden van alle feitelijcke oppositien
»tegens soodaenige ommelaegen van beden ende andere
»gemeene landts repartitien, als bij de Staetsche vergade-
»ringen des selven landts sullen zijn gearresteert ende

»uytgeschreven tot laste van de banck van Gulpen, voor
»soo veel deselve banck mochte blijven in gebreeke van
»betaelinge ende voor haere defectie soude moeten worden
»geexecuteert. Ende aengaende den lesten gearrestierden
»ende uytgeschreve omlagh van 7640 gulden, den gemel-
»ten Heer, binnen den tijt van drie maenden sal moeten
»voldoen het restant hetwelck over de quote van die banck
»schuldich is, mits daeraen rencontrerende het provenu
»van seven off acht peerden bij wanbetaelinge van de voor-
»schreve quote geexecuteert, daerover ondertusschen reke-
»ninge ende liquidatie sal worden aengesteld.

»Ten vierden dat die Heer van Nieuborgh sal blijven
»gemainteneert bij allen sulcken recht over criminale de-
»lictien vallende op de heirbanen ende publicque wegen,
»oock aengaende de visitatie van selve heyrbanen ende
»weghen, met die amenden daerover vallende, als hij ende
»sijne voorsaeten tot noch publijckelijcken hebben geex-
»cerceert ende waervan de deugdelijcke possessie can be-
»wesen worden, mits dat de Heer Drossart sal mogen
»tweemaal off driemaal des jaers over het geheel ressort
»van 't land van 's Hertogenraede met affixie van billetten
»te ordonneren dat alle soodaenige heyrbanen ende pu-
»blijcke wegen, tegen seeckeren competente te prefigeren
»tijt behoorlijk mogen worden gerepareert, oock met
»assistentie van twee Schepenen, daarvan inspectie nemen
»ende den opgemelten Heer daeromtrint in gebreeke vin-
»dende aen haer Ho. Mo. daer over sal mogen beclagen
»om ordre tot redres, oock tot amende van den Heer ende
»andere gebreckige te obtineren.

»Ten vijffden dat den Heere van Nieuborgh ende die van
»Gulpen voortaan sullen hebben te pareren aen alle de resolu-
»tien ende reglementen van haere Ho. Mo. ende Ed. Mo. op het
»stuck van commissie van opgemelten Heer Drossart genomen.

»Ten sesden dat opgemelte Heer ende die van Gulpen »in allen saecke van justitie in materie van appel off be- »roep, behoorlijk sullen erkennen hun wettich overhooft »de jurisdictie van 's Hertogenraede, ende eyndelijck dat in »materie van finantie ende doen van rekeninge in 't toe- »comende vast ende onverbrekelijck sal blijven het provi- »sioneel reglement op den 1 Marty 1657, bij den opgemelten »Drossart, benefens den Schouteth der hooftjustitie ende »geassumeerden, mitsgaeders Schouteth, schepenen ende »regeerders der voorschreve banck gearresteert, waervan »de executie sal sijn ende verblijven bij gemelten Heer »van Nieuborgh”.

Volgens art. 1 van bovenstaand vergelijk moest de Heer van Neuborg door den Drossaard van 's Hertogenrade beschreven worden op alle Staatsche landdagen, aan welke beschrijving gemelde Heer beloofde te voldoen, in zoo verre hij niet belet zoude wezen. — Hieruit kan men afleiden, dat ook Spaansche landdagen werden gehouden, hetwelk dan ook ten overvloede blijkt uit eene voor ons liggende missive des Graven van Grobbendonck, Gouverneur der landen van Overmase (1), aan zijn neef, Wolter Frans Baron van Hoensbroeck-Guel, Zijner Majesteits Stadhouder en Voogd des lands Valkenburg. Immers bij deze missive werd de Stadhouder gelast om, met de Ridderschap en de afgevaardigden der banken, te verschijnen te Limburg, den 25 April 1658, en terwijl de Baron De la Margelle, Drossaard van Daelhem, bij abus de Staten van zijn kwartier twee dagen te vroeg had doen opkomen, zoo werd deze misslag hersteld, door de vergadering uit te stellen tot op den 29 dier maand (2).

(1) Zijn gevierdeeld cachet vertoont 1 en 4 een kraanvogel met uitgestrekte vlerken, 2 en 3 drie leliën 2—1, het al gedekt met eene graalijcke kroon.

(2) Monsieur mon Cousin Ayant ordre de son Altesse Seren^e de con-

Met het oog misschien op de aanstaande vedeeling der Overmaasche landen deden de Staatschen, in de jaren 1658—61, belangrijke werken of herstellingen aan het kasteel Valkenburg uitvoeren. Wij vonden niet minder dan 24 oproepingen, aan de regeerders der heerlijkheid Hoensbroeck gericht, wegens te leveren hand- en spandiensten, oproepingen waarvan wij een paar letterlijk overnemen : »Wordt hiermede gelast aen die van Hoensbroeck, dat se »sonder faute tot lantsdinst commanderen vier welgespanne »karren, om tot Maestricht ten huysse van de weduwe »Mattet, wonende in de Stock Straete, kleine paveysteynen »te laden, ende op dit Casteel te varen Sondagh, synde »den 4 deses op pene van executie. — Actum Valckenborgh »den 2 September 1658”.

(get.)-JOOST VAN TILL.

Deze Joost van Till, Heer tot de Dom te Welten gemeente Heerlen, was allicht zoon van Hans Willem van Till, Staatschen Drossaard van Valkenburg.

»Wordt mits desen gelast aen de dorpmeesters van »Hoensbroeck, dat se sonder faute tot 's landtdinst sollen »commanderen ses welgespannen karren ende twaelf man »met schuppen, om mergel ende eerde op dit casteel te »laden ende aff te varen, tegens maendagh synde den 10 »dezes, op pene van executie.” Actum Valckenborgh den »7 Marty 1659.” — Ter ordre (get.) H. CLIPPINCK.

voquer et faire assembler les Estats de mon Gouvernement en la maniere accoustumée je vous aij fait ces lignes pour vous prier et ce neanmoins vous ordonner de la part de Sa Majté de vous trouver en ceste ville Jeudy prochain 23 du Courant, amenant quant et vous les nobles et baneqs de vostre office en semblable cas accoustumé, afin d'ouir et entendre ce que le mesme jour vous y sera proposé de la part de sa dicté Majté et prendre par ensemble une bonne et fructueuse resolution. A tant le Seigneur vous ait en sa S^{te} garde, de Limbourg ce 20 d'Avril 1658, et suis, vostre etc.

(Get.) L. Comte DE GROEBENDONCK.

»Wordt mits desen gelast aen de dorpmeisters van
»Hoensbroeck te laten commanderen tot landtdienst alle de
»karren die onder hun gebiedt behooren om te samen
»eenige klauwen off paveysteenen te laden, in de Bemeler
»grubbe, ende nae dit Casteel te varen, tegens dinsdagh,
»synde den 28 deses, op pene van executie. Actum Valcken-
borg den 25 8^{hr} 1659." (get.) HANS WILHELM VAN TILL."

»Wordt mits desen gelast aen de dorpmeisters van Hoens-
»broeck, te laten commanderen, eens ende voorall, alle
»de karren onder haer gebiedt gehoorende tegens maendagh
»den 12 deses, om te samen, met de andere dorpen ende
»heerlicheeden eenige klauwen off paveysteenen te laden
»aen de Mase by Haren, ende nae dit Casteel tot dienst
»van 't gemeene landt te varen, op pene van executie.
»Actum Valckenborgh den 11 July 1860."

Ter ordre (get.) H. CLIPPINCK.

»Wordt mits desen gelast aen de dorpmeisters van
»Hoensbroeck te laten commanderen vyfthien man met
»schuppen, tegens dinsdagh den 20 dezses, om aen dit
»Casteel te comen botten, benevens twee welgespanne
»wagens of vier karren om op den voorschreve dagh eenige
»brantcolen te laden, tot Maestricht op de Mase, tot dienst
»van het garnesoen op dit casteel te varen, op pene van
»executie." Actum Valckenborgh den 18 X^{bris} 1661."

(get.) HANS WILHELM VAN TILL.

Deze oproepingen waaraan, om beters wil, werd voldaan
waren loutere misbruiken van gezag, die zich de Drossaard
van Till, de man der Justitie, veroorloofde. Hij kon wel
die van Hoensbroeck, in 's lands welzijn, verzoeken maar
niet gebieden om naar Valkenburg te komen *botten*. Nog
veel minder kon hij hen bedreigen met executie of in
andere woorden, hen aftrekken van hunne competente
rechters, de Schepenen der heerlijkheid.

Uit de navolgende aanteekening van Wolter van Meer, Ontvanger en Luitenant-Drossaard, moeten wij afleiden, dat ook klachten waren gerezen tegen de Spaansche heffing der beden, en tegen de aanwending der geldmiddelen. »In Januarij en Februarij 1658, heeft mynen Secretaris, »Johan Raedts, te Brussel gevaceert ten eynde van d'affdoo-»ninghe der interdictie om te mogen innen ende reparti-»seren, ende aldaer en op die reys verteert 195 gulden 4 st. en voor zijne vacatiën 72 gulden.»

Wij nemen uit de aanteekeningen van Wolter van Meer nog eenigen posten over: In de maanden Mei en Juni 1658, vaceerde hij met Adriaan de Groot te Brussel als gecommitteerde des lands van Valkenburg, om met den Ambassadeur Don Stephan de Gamarra te onderhandelen; de onkosten en verteringen bedroegen 292 gulden 15 st. — Item, in rekening te brengen 198 gulden 15 st. voor de »vieringhe ende dancksegginghe aen Godt Almachtich over »'t gelukkig succes der electie van Syne Keyserlycke Maje-»steyt.» — Item, voor kosten gedaan in Maart, Juli en September 1658, te 's Gravenhage, alwaar hij (van Meer), op last van Zijne Exc^{tie} den Ambassadeur, in 's lands dienst gevaceerd had gedurende den tijd van twee maanden, 1131 gulden 17 st. — Item, voor vacatiën op de voorschrevene reizen te 's Hage, 270 gulden. — Item, voor kosten en vacatiën gedaan door den Ontvanger Wolter van Meer, in het proces over de landsrekening, tusschen hem en de Ridderschap, 189 gulden 19 st. — Item, voor vacatiën, rechten en verteringen van den Luitenant-Drossaard, Schepenen, Secretaris en boden der hoofdjustitie van Valkenburg, over het nemen van informatiën, verhoor van getuigen, expeditie van akten, gedurende het conflict van jurisdictie »aengaende de attentaten ende de usurpatiën ter handt »genomen by de Officieren van de Staeten tot stoorninghe

»van Syner Maj^{ts} possessie, 420 gulden.» — Item, voor onkosten vertering en vacatiën te 's Gravenhage door van Meer gedaan, sedert den 22 Januari tot den 26 Maart 1659, hebbende aldaar, op last van Zijner Maj^{ts} Ambassadeur, gevaceerd 74 dagen, inbegrepen *het gaen ende keeren*, ad 10 gulden daags, 740 gulden. — Item, voor kosten, vertering en vacatiën gedaan als boven, van den 11 Mei tot den 21 Juni 1660, op welken dag Wolter van Meer, op order van den Ambassadeur, te Valkenburg terug kwam *om te intervenieren over de verpachting der Geestelijke goederen*, 420 gulden. — Item, vervolgens wederom naar 's Gravenhage vertrokken, den 9 Augustus, en aldaar in 's lands dienst verbleven tot den 19 September, doende met het *voer- en schipgeldt soo van gaen als wederkeeren*, 556 gulden 10 st. — Nog stelde van Meer in rekening alzulke vacatiën, kosten en verteringen als hij met zijnen knecht in 's lands dienst gedaan had te 's Gravenhage, sedert den laatsten October 1660, tot den 14 April 1661, met inbegrip van vracht en schipgeld, 1706 gulden 16 st. Item, noch bracht van Meer in rekening, de som van 240 gulden, welke hij, met goedvinden van den Heere Raad fiscaal en eenige leden Staten des lands Valkenburg, had gesteld in handen van den Heer Landdeken van Klimmen, *om by hem te worden gedistribueert aen sommige Pastoors van den lande tot assistentie ende secunderinghe in haeren grooten noodt, overmits die verpachtinge der Geestelycke goederen ende sware executiën van den Ontvanger Padborch*. — Item, betaald voor pek- en teertonnen, welke men, op hooger last, tijdens de geboorte van den jongen Prins, Infante van Spanje, te Luik gekocht en drie achtereenvolgende dagen op staken gesteld had naast het fort van Navagne, 185 gulden 14 st. — Item, aangezien de Ontvanger van Meer genoodzaakt was geweest groote sommen op interest

te lichten, waarvan sommigen stonden tot zijnen particulieren last, zoo bracht hij deze interessen tot en met het jaar 1660 in rekening, ten bedrage, volgens specifiek staat daarvan opgemaakt, de som van 7702 gulden 10 st.

In December 1661, kwam tusschen de wederzijdsche gevolmachtigden, na een driejarig redekavelen, het lang verbeide contract van deeling, het zoogenaamde *partage-tractaat* tot stand. — Luidens dit tractaat verbleven aan den Koning van Spanje in 't land Valkenburg, welks oudere historie te vinden is bij Ernst en bij Ubachs, de volgende dorpen, plaatsen en heerlijkheden: Nuth, Oud-Valkenburg, Strucht, Schin-op-Geul, het huis Oost op de Geul, Wijnandsrade, Geleen, Schinnen, Spaubeek, Oirsbeek, Jabeek, Brunssum, Schinveld, Hoensbroeck, Vaesrade, Schaesbergh, mitsgaders het klooster van St. Gerlach.

Daartegen kregen de Staten-Generaal de stad en het kasteel Valkenburg, de heerlijkheden en dorpen Geul, Bunde, Ulestraeten, Haren, Itteren, Houthem, Bergh en Ter-Blijt, Bemelen, Eysden, Meerssen, Klimmen, Hulsberg, Schimmert, Beek en Heerlen. — Het dorp Elslo, dat wel eens de tiran des lands Valkenburg werd geheeten, bleef voorloopig buiten tel, als zijnde het proces met deze heerlijkheid nog hangende (1).

Een aandenken aan deze verdeeling is ten huidigen dage nog te zien in het veld tusschen Heerlen en Brunssum, zijnde een grenspaal waarop, naar den kant van Heerlen, de Nederlandsche leeuw met de pijlen, en van den anderen kant (dien der onderbanken) den Keizerlijken adelaar gebeiteld staan.

(1) De volgende Valbenburgsche dorpen zijn in het tractaat niet genoemd, omdat zij in 1662 geene op zich zelve staande gemeenten vormden.

Voerendaal, Nieuwenhagen, Bockholtz, Merkelbeek, Amstenrade, Bingletrade, Amby.

Een ander teeken van deze partage leeft nog voort in de zoogenaamde Hollandsche kermis, die thans nog in de meeste Staatsche plaatsen op een en denzelfden dag invalt.

Vroeger gaven de kermissen (: nu in een dorp dan weder in het ander gehouden :) wel eens gelegenheid om, na goed te hebben gedronken, zich eens ferm met zwaren stok te kloppen. Om dit kwaad tegen te gaan liet de Staatsche overheid, genegen als zij was om te reglementeeren, een plakkaat uitgaan houdende, dat geheel het Staatsland van Overmase kermis moest houden op één en denzelfden dag, namelijk 's Zondags na St. Martijn.

Het Graafschap Daelhem, drie uren lang en breed, begrensd tusschen de landen van Valkenburg, van Luik, van Hertogenrade en de bank van Herve, werd oudtijds en wel omstreeks het jaar 1080 bezeten door de Graven van Hochstade, die het te leen hielden, deels van den Hertog van Brabant, en deels van de Graven van Gulick. Hendrik II, Hertog van Brabant, kocht (1243) het Graafschap Daelhem van Dirk II. — Krachtens bovenbedoeld tractaat, behield de Koning van Spanje in 't land van Daelhem de volgende dorpen en heerlijkheden : 's Gravenvoeren, Mheer, Noorbeek, Weerst, Moulingen, St. Maartensvoeren, Aubel, Cheratte, Neufchateau, Mortier, Hous en Richel.

Het land van 's Hertogenrade, gelegen tusschen de landen van Valkenburg, Daelhem, Limburg en Gulick, was voortijds eene heerlijkheid, die, volgens Butkens, trophées de Brabant, deel II bl. 307, met het Hertogdom Limburg vereenigd werd door 't huwelijk tusschen Hendrik, Hertog van Limburg en Cunigarde van Wassenbergh, dochter des Graven van Gelder. — In 1155 schonk Hendrik III van Limburg de heerlijkheid Hertogenrade aan zijne dochter Margareta, gehuwd met Godfried III, Hertog van Brabant, wiens opvolger Hendrik I ze weder te leen gaf aan zijn

Oom, Hendrik IV van Limburg. En daar dit laatste Hertogdom, met al zijne aankleven, bij koop (1283) in bezit kwam des Hertogen Jan I van Brabant, die zich (1288) op 't slagveld van Woeringen in dit bezit handhaafde, zoo bleef de heerlijkheid Hertogenrade in den huize van Brabant tot in het jaar 1544, als wanneer Keizer Karel V, bij wijze van verpanding, ze overdroeg aan den Hertog van Gulick, bij wiens overlijden ze (1609) wederom terugviel aan het Brabantsche huis. — Volgens meerbedoeld tractaat kreeg de Koning van Spanje, in het land van 's Hertogenrade, het stadje en 't kasteel van dien naam, de dorpen Merkstein, Ubach, Wels, Roerdorp, Kerkrade en Simpelveld.

De Vereenigde Staten kregen in het land van Daelhem: het kasteel en de stad Daelhem ook 's Gravendael genaamd, Trembleur, Olne, Bolsbeck, Fenneur, Kadier en Oost; en in 't land van Hertogenrade: Gulpen, Margraten, Holset, Vijlen en Vaels.

Eerst in October 1662 werd het partage-tractaat door de wederzijdsche Souvereinen bekrachtigd, en een jaar later zonden de Staten-Generaal hunne Gedeputeerden naar Maastricht, om solemneel bezit van hunne landen te nemen. Op den algemeenen landdag aldaar gehouden werd de Ridderschap en den vertegenwoordigers der banken, welke op de nader te beleggen landdagen beschreven wenschten te worden, gelegenheid gegeven om den gevorderden eed af te leggen:

DE HEEREN VAN RAESFELT GOERE AMERONGEN ENDE HAREN,
HAERE Ho. Mo. GEDEPUTEERDEN.

»Nae de receptie van haere Ho. Mo. missive ende bijleggende resolutie van 15 Octobris 1663, nevens vijf distincte »reglementen, hebben wy aenstonts, door de respectieve »Drossaerden laeten affgaen onse depeschez aen de Edelen, »dewelcke ten tyde des Coninx ende oock zedert haer

»Ho. Mo. regeringe op alle Staetsche vergaderinge gecomp-
»pareert ende beschreven syn geweest met versoeck ende
»begeerte, dat deselve haer neffens de Gecommitteerden
»uyt de respectieve bancken ende heerlykheden, als van
»outs gebruickelyck, op den 22 daeraanvolgende, willen
»laeten vinden binnen Maestricht, ende comen aenhooren
»ende verstaen 't geene wy haer, in naeme van haere
»Ho. Mo. voor te draegen hebben. Ende ons desselvigen
»daegs de clocke thien uren vervoeght hebbende op de
»Landtsroon (1) en vooreerst de voornoemde Ridderschap
»capitatum bekent gemaectt, dat, in cas sy geintentionneert
»mochten syn aen de syde van haer Ho. Mo. onder 't lidt
»van Edelen haer te laeten beschryven ende compareren,
»dat deselve dan haer buyten den eedt ende vergaderinge
»van de Spaenschen souden connen verstaen, dat haer
»edele in eedt van beide Souverainen souden zyn, ende
»beydersydts vergaderingen frequenteren, hebben wy daernae
»de gemelte Ridderschap en corps, neffens de Gedepu-
»teerden uyt de respectieve bancken wederom binnen
»versocht ende haer edele in 't cortte voorgehouden, dat
»haere Ho. Mo. ons herwaerts hadden gedeputeert, omme
»in derselver naem aen te veerden ende te nemen de
»possessie van haere Ho. Mo. partage van de drye landen
»van Overmaese, ende dat haer edele, als representerende
»de Staeten desselvigen landts, voortaan onbeswaert sullen
»syn huere Ho. Mo. te erkennen voor haere wettige ende
»souveraine Overicheyt, ende haer voorders van getrou-
»wicheyt door solemnelen eede aen haere Ho. Mo. ver-
»binden, op soodaenige formulier, als haere Ho. Mo. den
»5 May lestleden, daertoe beraemt ende gearresteerd
»hebben, gelyck oock vervolgens is geschiedt. Dan hebben

(1) Het tegenwoordige Stadhuis van Maastricht was toen nog in aanbouw.

»de Heeren Wolter Frans van Hoensbroeck, Heer van
»Guel, ende Arnold De la Margelle, Heer van Eysden, hun
»daervan geexcuseert, dewyle den eersten noch becleede
»het ampt van Stadthouder ende Voocht van de leenen
»'s landts van Valckenborgh, ende den anderen het ampt
»van Drossard 's landts van Daelhem, aen de zyde van
»Syne Maj^t van Spaignen, ende diensvolgens alnoch in
»eedt van deselve waeren. Waernae wy haer edele orden-
»telyck hebben doen voorlesen vooreerst dry distincte
»reglementen op 't stuck van de Religie, Policie ende
»Finantie, ende een van de landts Officieren, ende het
»laetste op 't stuck van de criminele proceduren, alle by
»haere Ho. Mo. beraemt ende gearresteert, omme in alle
»haere punten naer geleeft, ende by een ieder van hun,
»soo veel hun diesaengaende, mochten geobserveert ende
»gepractiseert te worden. Ende nae de lecture van deselve,
»hebben de voornoemde Staeten daerop gepresteert den
»behoorlycken eedt in voegen als hier naer volcht ende
»geinsereert is. Ende daerop vervolgens geadmitteert ge-
»worden, met last ende ordre aen de respective Heeren
»van de heerlykheden, dat deselve ons ten aldereersten
»ter hand souden stellen een pertinente lyste van den
»Schouth, Secretaris ende Schepenen van hunne respective
»heerlykheden, omme deselve in cas die naer de ordre
»van haer Ho. Mo. niet persoonen van de Gereformeerde
»Religie syn vercooren ende geconstitueert, mede in den
»eedt by ons genomen te worden, gelyck wy oock de
»hooge Officieren ende den Lieutenant van den leenhove
»ende hoofbancken van den lande van Valckenborch
»gelast ende geordonneert hebben, gelycke lyste van hunne
»respective gerichtbancken aen ons over te brengen,
»omme mede in voege als vooren beedicht te mogen
»worden, gelyck deselve dan oock vervolgens den eedt

»in conformiteyt van der formulieren, ende den eedt van »suyveringe hier naer volgende geinsereert, successive in »de daegen van den 24, 25, 26 ende 27 October ge- »presteert ende affgeleydt hebben.»

Zoo liep dan de tachtigjarige oorlog, die ten aanzien der Overmaaslanden nog dertien jaar langer met overbiddelijke strengheid had voortgewoed, allengs ten einde. — Wanneer men nagaat, wat deze landen, wat Valkenburg vooral *in deze miserable conjuncture van tijde* te onderstaan heeft gehad, dan vraagt men zich af hoe het mogelijk is, dat de Limburg-Valkenburgsche leeuw zijn dubbelen staart nog behouden heeft.

B I J L A G E N

N^o I.

HET LEEN MATERBERG ONDER GEUL WORDT DOOR DEN HERTOG
VAN BRABANT MET DE HEERLIJKHEID ELSLO VEREENIGD EN
MET DEZE ALS EEN VOL LEEN TE VALKENBURG VERHEVEN.

— 12 November 1432.

»Allen den genen die desen brieff sullen sien oft hooren lezen Conrardt van Schoonvorst, Ridder, heere van Elslot ende van St Achtenrode Saluyt, ende alle vriendschap. Alsoo als die doerluchtighe vorst myn lieve Heere die Hertoghe van Boirgoignen, van Brabant ende van Limborgh jegenwoirdighlyck tot mynre sunderlingher beden en begeerten afgegaen is allen t recht van manschappen dat zyne genade hebben mochten totten hove van Materbergh in der bancke van Goele lande van Valckenborgh gelegen, willende dat deselve manschap voertaen tot eewighen daghen volghe ende toebehoert sy van mynre heerlicheyte van Elslot beheltelyck dat ick en myne erven ende naecomelingen deselve mynre heerlicheyte van Elslot by alle den maeten die gelegen syn in der voors. bancke ende heerlicheyte van Goele, ende daerontrent metter voors. manschap van Syner Genaden ende syner Erven ende naecomelingen tot eeuwighen daghe in eenen vollen leene schuldigh soude syn te ontfanghen ende te houden ende te blyven houden ende derselver Genaden daer aff manschap doen met hulde ende eede van trouwen, alsoo alsdat behoort, gelyck die brieven des voors. myns genadigh Heere daerop gemaect dat met meer woorden clayerlycker inhouden ende vercleren van den welcken die teneur van woorde te woorde hier naer volgt ende is aldus :

Philippus by der gratien Godts, Hertoghe van Bourgoignien van Lotryck, van Brabant, van Limborgh enz. allen den genen die desen brieff sullen sien, oft hooren lesen saluyt. Want onse lieve ende

getrouwe Heere Conrardt van Schoonvorst, Heere van Elslot ende van St Achtenrode Ridder, ons jegenwoirdelyck te kennen heeft doen geven hoe dat van soo ouden tyden dat van der contrariën egheen gedenekenisse en is, men van hem ende syns voorsaeten Heeren van Elslot geplogen heeft te leene te houden den geheelen hoff van Materbergh in de bancke van Goele lande van Valckenborgh gelegen, tot binnen corten jaeren herwaerts dat wylen Heere Reyner van Berghe, besitter desselffs hoffs, die helft aen ons te leene heeft gebracht, in achterdeel des voors. Heere Conrardt ende synre heerlicheynt van Elslot voors. ons oitmoedelyck biddende die selve Heer Conrardt dat wij ons des voors. leens, by den voors. Heere Reyner in manieren voors. aen ons gebracht worden affdraeghen, ende denselven Heere Conrardt dat laeten volghen tot synre voors. heerlicheynt van Elslot, alsoo 't van oude tyden gebuert heeft, hy woude voor hem ende syne erfven ende naecomelinghen, om alle questien te schouwen die hierom souden anders tusschen ons ende hem moghen rysen 't selve leen ende tot dyen syne geheele heerlicheynt ende goeden van Elslot in aller der maeten die in der voors. bancke van Goele ende daerontrent gelegen syn, van ons van nu voortaan in eenen vollen leene houden ende van ons ontfaen, ende daeraff doen met hulde ende eede, alles wat eenen getrouwen man van leene synen rechten Heere schuldigh weere te doen, soo ist dat wy goede deliberatie hierop eerst in onzen Raede gehad. bekennen dat wy ter beden des voors. Heeren Conrardt ende om oirbaer ende proufflijt van Ons, voor Ons, onse Erven ende naecomelinghen afgegaen syn, ende gaen af mits desen onse brieff, alle des rechts van manschappe dat wy eenighsints hebben mochten totten voors. hove van Materbergh, willende dat die manschap daeraff voortaan volghen, ende toebehoort sy ende blyve tot ewighen daghe de voors. heerlicheynt ende goeden van Elslot, behoudelyck ende in desen versien, dat die voors. Heere Conrardt voor hem ende syne Erven ende naecomelinghen, gelyck hy dat hier voor geboden ende gepresenteert heeft, zijne voors. geheele goeden ende heerlicheynt Elslot in alle der maeten die gelegen syn met oock de voors. manschap 't zamentlyck in eenen vollen leene van Ons ten ewighen daghen schuldigh sal syn te houden ende te blyven, ende Ons van nu voortaan daeraff manschap doen met hulde ende eede

van trouwen, alsoo daertoe behoort, ende ons terstondt van desen aldus naer te gaen, syne behoorycke contrebrieven voor hem ende syne voors. Erven ende naecomelinghen Heeren van Elslot voors. geven in handen van onsen lieven ende getrouwen Rentmeester van onsen Reeckencameren te Brussele ende verwaerder van onsen Charteren ende Privilegiën van Brabant Mr. Adriaen van Eele om die by anderen onsen Charteren geleght te worden, dien wy bevelen die van hem 't ontfanghen ende in goede waerde te leggen ende te houden, alle sonder argelist, ontbieden daerom ende bevelen onsen Vooght ende Stadhouder van onsen leenen van Valckenborgh dat hy die voors. manschap van den hove van Materbergh, soo verre het in onsen leenboecke staet geschreven in presentie van eenen redelycken getaele van onse mannen ten minsten tot vieren toe, die wy bevelen mits desen daer over te staen, vuyt denselven onzen leenboecke doen royeren, ende ter selvertyt in 't selve onsen boeck stellen die voors. manschap ende leen van der heerlicheyt ende goeden van Elslot ende der manschappen des voors. hoffs van Materbergh, gelyck dat hier voor gespecificeert ende vercleert steit, ontfaeende daeraff den geseyden Heere Conrardt in onse manschap met hulde ende eede alsoo dat behoort. Ontbieden voorts ende bevelen onsen Drossardt, den voors. onsen Vooght, onsen mannen van leen, Schepenen ende allen onsen anderen officieren, dieneren ende ondersaeten onses lants van Valckenborgh nu synde ende naermaels wesende, dat sy ende elck van hen, alsoo 't hem behoort den voors. Heere Conrardt van den inhouden van desen onsen brieve rustelyck ende vredelyck doen ende laeten gebruicken, ende hem den voors. eedt ende hulde ons gedaen hebende, hem houden ende kennen over onsen man van leen van de voors. heerlicheyt ende goeden van Elslot metter manschap voors. ende hem daerin houden ende die doen gebruicken peyselyck ende vredelyck alsoo als dat behoort, want wy 't aldus gelieft ende gedaen willen hebben. Des 't oirconden hebben wy onsen zegel aen desen brieff doen hanghen. Gegeven 12 daghen in November in 't jaer ons Heeren 1452. Aldus geschiedt by mynen Heere den Hertoghe ter relatie van den Raede, daerby Hendrick Magnus, Heeren Arnt van Bede, Ridder, Simon van Sterbays, Mr. Claes Clopper ende meer anderen.

N° 2.

DE KONING VAN SPANJE MAAKT DE STATEN DE INHECHTENIS-
NEMING DES HERTOGEN VAN AERSCHOT BEKEND. —

1 Juni 1634.

Tres reverends Peres en Dieu, Venerables Nobles, chers et féaulx, chers et bien aimez. Nous avons veu vostre lettre de l'onziesme de Mai 1634 et estimons fort vostre promptitude et fidelité et tenons a servir ce que jusques ores vous avez traictez touchant la trefve, a la conclusion de laquelle nous desirons parvenir, et les delaijs qu'il y a eu d'adjuster les poincts d'icelle sont procedez de l'importance et multitude d'iceulx et des papiers qu'il a fallu voir et examiner en une matiere si grave et si proluxe que concernoient aucuns propositions exorbitantes de nos rebelles, esquelles estoient interressez tous nos Royaulmes, et ce nonobstant nous envoyasmes nos lettres de procuracion au Marquis d'Aytona affin de faire traicter et conclure selon l'instruction que nous luij envoijasmes conforme a ce qui s'estait peu adjuster, mais ayant depuis entendu ce qui s'est traictez avecq Charasse Ambassadeur de France et que les rebelles ont serré la porte a toute sorte de traictez pour le terme de huit mois, il nous a semblé qu'il ne convient faire de nostre part aucunes diligences par ce qu'elles ne serviroient que pour les rendre insolents et nous faire passer par une indecense si grande sans espoir de conclure la dicte trefve. C'est pourquoij nous vous ordonnons de vous en retourner en vos provinces defaisant l'assemblée generale, et nous esperons de nous servir de vous deans peu de temps et de pourvoir a une bonne paix ou trefve, par les moyens que nous allons disposant. Quant a la detention du Duc d'Arschot, nous vous asseurons qu'elle n'at esté faite pour avoir icelluy manqué a son devoir en ce qu'il at traicté jointement avecq vous le motif et la cause principale, et a esté qu'estant arrivé a Madrid et nous ayant donné compte de ce que feu nostre bonne Tante la Serenissime Infante Madame Isabella luy avoit enchargé et fait particuliere relation de l'estat de la trefve et des verbaux et conferences tenuez dez le commencement du traicté entre les deputez et Commissaires de nos provinces obeissantes avecq

ceux des provinces unies qui sont hors nostre obeissance, nous commandasmes aussytost que les papiers fussent veus et a Nous fait rapport sommaire de la substance d'iceux et prins forme pour encheminer la matiere et despescher le dict Ducq, et combien qu'incontinent l'on y recognust des grandes difficultés et inconveniens, neanmoins le soing que nous avons toujours eu, et avons du bien et repos commun de nos dictes provinces obeissantes nous meust d'encharger a nos Ministres de considerer et nous consulter tous les moyens possibles et decents pour conclure la dicte trefve avecq seureté et que communiquant avecq seureté et que communiquant avecq le mesme Ducq les doubtes qui se presentoyent en la dicte matiere ils ouissent ses responses et son advis sur icelles, affin de par ce moyen faciliter tant plus l'adjustement du traicté a la satisfaction de nos dictes provinces en tant qu'il leur pouroit estre utile sans respondre icelluy Ducq en leur nom a ce que sur aucuns points l'on luy demandoit disant qu'il n'estoit venu avecq procureur desdictes provinces sinon envoyé par nostre bonne Tante la Serenissime Infante sans avoir eu remede de luy faire respondre, comme il luy convenoit et l'affaire requerroit, affirmant toujours n'estre venu au nom des dictes provinces ny avecq procureur ou direction d'icelles, ains envoyé seulement par nostre dicte Tante durant les dispositions et, ayant le dict Ducq asseuré que les mouvements que la trahison et desloijaulté du Comte Henry de Bergues pouvoient avoir causé n'estoient plus a craindre, nous receusmes divers advis les uns confirmant les autres, et tous de grand credit et autorité, que les secrets complices dudict Comte de Bergues formentoient la rebellion et machinoient nouveaux mouvemens, esperant a surprendre et se soulever avecq quelques places au prejudice de la religion Catholique et a la turbation generale de nos bons et fideles vassaux, et encore que cela nous ait causé le soing que de raison nous avons voulu toutefois espurer d'avantage les notices et circonstances d'icelles, et peu a peu et avecq meure consideration, soigneux du remede qu'il convenoit y mettre, confians en Dieu, que la dicte fidelité des dictes provinces et tant des bons et prudens subjects que nous avons en icelles, zeuleux du service de Dieu et de leur propre conservation prevaudront contre toute sorte de deloijaultés, aussy nous meust a confiance la dicte

affirmation du dict Ducq d'Arschot qu'il n'ij avoit plus a craindre, et partant nous nous confiasmes de faire grosses provisions et assistences pour par nos armes tenir en bride nos ennemis, et de disposer tant au fait de la police que de la malice ce que nous sembloit convenir, jusques a ce que nous eusmes de rechef de nouveaux et importants advis que la conjuration du dict Comte Henry de Bergues estoit ce jourdhuy plus vive que jamais et tous les complices d'icelles, et qu'estant nostre armée engagée en la Campagne, ils entreprendroient de mettre en execution leur pernicieux dessing, et parceque cē mal requerroit remede opportun et efficace, et ne pouvoit estre la notice individuelle de tous les complices de la dicte conjuration que nous avions desja d'aucuns, affin de pouvoir couper le mal de sa racine et conserver nos provinces obeissants du dommage qu'il leur pourroit causer, ayant seue de vray que le dict Ducq d'Arschot scavoit ceulx qui en estoient et leurs desseings, et se pouvant inferer de mesme de ce que le dict Ducq nous en avoit dict, et aultres avoient entendu de luy, nous sembla neantmoins convenable pour l'estime que nous faisons de sa personne et de sa maison, combien que d'avoir cela une conjuration scene contre la quietude et conservation de nos vassaux et pour les separer de leur fidelité naturelle et de nostre Souverainité et obeissance, est une coulpe de telle qualité comme se peut voir de son propre naturel irreparable, de traiter le dict Ducq avecq telle demonstration de faveur et confiance qu'il ne nous celeroit rien que pour la crainte qu'il luy pourroit causer sa propre faulte du silence passé, ne laisseroit de recognoistre que nous luy ouvrions les portes de nostres clemence et l'obligeons pour icelles nous ayder a sauver nos estats et nous declarant ce que sans coulpe tres grande, il ne pouvoit ou devoit nier a son propre Seigneur naturel, et partant nous mesmes en personne avecq paroles de grand amour et d'estime l'advertissant combien il convenoit monstrier en ceste occasion sa fidelité et zele a nostre service, combien il s'aventuroit ne le faisant point, luy demandasmes ce que desirions scavoir de luy et dont avons fondement et grandes notices de croire qu'il ne pouvoit ignorer, nous esclairgissant si avant que de luy exprimer verbalement que les principaulx points et plus grandes de ces notices et actions en ceste affaire resultoient des papiers

originels de la propre main de notre bonne Tante la Serenissime Infante Madame Isabelle, pour faire voir au dict Ducq la faveur et confiance que nostre bonne Tante avoit en luy, au moyen de quoi nous jugeasmes luy oster entierement l'occasion de se pouvoir perdre, n'ijant ce que ceste autorité de son Alteze, si partiale sienne confirmoit, et affin de nous pouvoir mieux satisfaire a tout, nous luy donnasmes par escript ce que faisoit en la matiere, apres l'avoir exhorté a part (comme dict est) de prendre garde a soy et embrasser la clemence que nous luy estions temoignans, ses reponses furent generales et nous desirans trouver chemin pour le sauver et nous condolant fort qu'il se fust si mal prevalu du temps et de l'occasion que nous luy avions donné pour pouvoir reparer sa faulte et nous obliger d'user de grace et faveur envers luy, nous ordonnasmes au Gouverneur de nostre Conseil de Castille de voir si avecq les notices et advis precedens, et que le dict Ducq avoit respondu par escript obmettant partie de ce qu'il nous avait dict verbalement l'on pourroit avecq ceste occasion luy derechef avecq dignité ouvrir les portes de nostre pieté et clemence l'interrogeant aultrefois en la presence du Gouverneur de nostre Conseil, du Comte Ducq et Ducq d'Albes, affin que tous l'aïjdassent et luy se peult ayder d'eulx qui ne desiroient que son bien, et nonobstant que tous travaillassent a le persuader et lui ouvrir le chemin de nostre clemence l'espace d'environ trois heures, affin qu'il s'en prevalust, tout cela ne suffit, sur ce nous remismes a tous ces Ministres la qui estoient en une chambre joignante a celle ou nous estions de voir si avecq les notices precedens il estait convenable et juste de le constituer prisonnier ou point, et ayant uniformement jugé qu'ouij, et sur ce nous consulté le Samedy Saint au soir quinsiesme d'Avril, nous resolumes de le faire apprehender ceulx de sa suite et ses serviteurs, ainsi qu'en semblable cas on est accoustumé, exceptant de la forme generale de l'emprisonnement le Pensionaire Schot pour estre venu de Vostre part et autorité par vous, encore pour estre venu en compagnie dudict Ducq, il estoit necessaire de s'asseurer de sa personne en quelque maniere pour ce que le dict Ducq lors pouvoit avoir communiqué, nous l'enchargeasmes au Marquis de Chelmes de nostre Conseil d'Estat et Capitaine de nostre Garde Espagnole et que selon le stile

ordinaire il est mis entre les mains du Licencié Don Juan de Guionies Alcado de nostre maison et cour pour estre par luy mené en la maison forte d'Almeda par nous a ce choisie comme le plus voisin a nostre cour et faict pour voir avecq la decence et commodité convenable a la personne du dict Ducq, d'ou le jour ensuijvant sans luy rien demander nous ayant demandé congé de pouvoir escrire (lequel on luy difficultoit) luy estant accordé, il envoya un papier dirigé au Comte Ducq que nous ouvrismes par laquelle il declara les incitations, insitateurs et aultres particuliers actions mauvaises par luy commises pour n'en avoir donné compte, et les reconnaissant pour telles nous en demanda pardon, au moyen de quoy il se va disposant a meilleur advis et nous serons toujours bien aijse qu'en la satisfaction publique qu'en semblable cas nous devons desirer, l'on puisse voir les effects de nostre volonté, et clemence envers le dict Ducq et l'estime que nous nous faisons de la fidelité et merite de sa maison et l'esgard que nous avons eu de tout temps à ce que nous suppliez. A tant tres reverend Peres en Dieu, Venerables Nobles, chers et bien aimé, nostre Seigneur vous ait en sa sainte garde. De Madrid le 4 de Juing 1634.

HET GRAAFSCHAP HORN.

DE LEENGOEDEREN GHOOR.—WARENBERG.—ALDENGOOR.—NUNHEM.
— DE STADHOUDERS DER LEENEN. — HET GERECHT. —
RECHTS-COSTUMEN. — HEKSENPROCESSEN. —
VERBOND DER LANDEN.

*Den beste Here set ic voren :
Hij droegh gout, van keel drij horen.*

II (1).

Wij zeiden, Deel I bl. 127, dat de heerlijkheid Horn leenroerig was van het Graafschap Looz, en dat haar leen-costumen eenzelveig waren met die van dit Graafschap. — Eene korte, maar bondige omschrijving dezer costumen is te vinden bij J. Habets, *de Loonsche leenen*, Roermond 1871, naar welk werk wij korthedshalve verwijzen.

De voornaamste leenen des lauds Horn waren Ghoor, Waremborg, Aldenghoor; het eerste te Neer, de twee laatstgenoemde te Haelen gelegen. — Wij deelen over deze drie leenen het een en ander mede.

Het voormalige kasteel Ghoor was het erfdeel van Engelbert, jongeren broeder uit den huize van Horn. Deze Engelbert, die tevens Heer was van Cranendonk (eene Baronie in Peelland) had, volgens Butkens (2) vier

(1) Dit opstel is het tweede vervolg eener Verhandeling die, in onze *Bijdragen tot de geschiedenis van Limburg*, is verschenen.

(2) *Trophées de Brabant, en Généalogie de la famille de Lynden*. — Wij herhalen het gezegde in Deel I bl. 140, dat de geslachtstafelen van Butkens, voor wat de nauwkeurigheid betreft, te wenschen overlaten.

kinderen. — Willem de oudste zoon, Heer van Cranendonck, was gehuwd (1266) met Elisabeth, dochter van Arnold van Steyn en van Margareta van Valkenburg. De tweede zoon Nicolaas, was Duitsch-Ordensridder, de dochter was echtgenoot van Jan, Heer van Heusden, en Daniel de jongste zoon was Heer van Ghoor, stamvader der breed vertakte familie van dien naam. Zij voerde in haar blazoën de drie Hornsche jachthorens op zilveren velde.

Daniel I Heer van Ghoor had vijf kinderen: 1° Daniel, 2° Erard, 3° Robrecht (1305) Heer van Waremborg, 4° Agnes en 5° Willem van Ghoor, stichter der linie van Eys, Oud-Valkenburg, Hartelsteyn.

Daniel II Heer van Ghoor, Drossaard van Brabant, had met Johanna de Fexhe, genaamd Schoonvorst, vier kinderen: 1° Daniel, 2° Johanna, 3° Aleyda en 4° Lambert van Ghoor, Drossaard van Maaseyck, stichter der linie van Schinnen.

Daniel III Heer van Ghoor, had met Catharina van Amstel, vrouwe van Mierlo, vijf kinderen: 1° Arnold, 2° Maria, 3° Jan, 4° Margareta en 5° Gerard.

Arnold I Heer van Ghoor en van Meijel, vocht (1371) in den slag van Baeswilre aan zijde der Brabanters. Zijne vrouw Catharina, dochter van Gielis van den Wyer (een kasteel bij Hoensbroeck), schonk hem drie zonen en drie dochters: 1° Jan, 2° Willem, stichter der linie van Ter Weyer, 3° Daniel, stichter der linie van Aldenghoor, 4° Catharina, 5° Aleyda en 6° Johanna.

In het jaar 1417 op O. L. V. Lichtdag, *overmits raet, weten en guetduncken onser lieven maegen* Gerard van Vlodorp, Ridder, Erfvoogd van Roermond; Elisabeth Van den Weyer, Vrouwe te Leuth; Claes Van der Dönck en Lemken van Ghoor, bastaard; had tusschen de kinderen van wijlen Arnold I, Heer van Ghoor, en Catharina Van den Weijer, eene deeling plaats der ouderlijke goederen.

Krachtens deze deeling, geschreven op perkament, bleef de moeder de opbrengsten genieten van 't huis Ten Weyer, met molen, panhuis (brouwerij) kèurmeden, cijnsen en kapoenen daaraan klevende. De hoeve het Lotbroeck (gemeente Hoensbroeck) werd verkocht, en uit de kooppenningen kreeg Johan Van Hochkirchen 2400 Rijns gulden, tot aflossing van eene rente staande op de goederen van Ten Weyer. Johanna Van Ghoor kreeg uit denzelfden verkoop, 500 Rijns gulden; het restant moest besteed worden om de verhypothekerde Prinsenbeemden af te lossen (1).

Jan de oudste zoon kreeg het kasteel Ghoor met apen dependentiën gelegen in Maasland, dat is in het land van Horn, alsmede de heerlijkheden Pol en Panhedel en die van Meyel; des moest hij tot zijnen last nemen 1500 Rijns gulden, verschuldigd aan zijne *Moen* (Tante) de Vrouwe van Asten.

Willem van Ghoor kreeg den hof Moher-Oe, met al zijne toebehooren, des moest hij tot zijnen last houden 500 Rijns gulden, waarmede die goederen belast waren. — Daniel van Ghoor kreeg de hoeve te Ophoven, de goederen te Zusterzeel, te Sittard en te Geleen, met alle de renten en cijnsen te Pol en Panhedel; des moest hij tot zijnen last nemen 423 Rijns gulden, waarmede deze goederen bezwaard waren.

Catharina en Aleyda van Ghoor, kloosterdames te Bilsen, kregen voor hun levenlang eenen erfpacht van 17 malder rogge, staande op de hoeve te Hulhoven, en 15 malder staande op den hof Ter-Oe, in 't land van Wasseberg, alsmede eene rente van 9 Rijns gulden op de goederen te Geleen.

(1) Deze beemden, heden nog onder dezelve benaming bekend, zijn thans het eigendom des Graven d'Ansembourg-Neuborg. De hoeve 't Lotbroeck is in het bezit der Graaflijke familie van Hoensbroeck.

Deze akte van deeling meldt al verder: *als onse Vrouwe ende Moeder van den lyve gescheiden were* dan zal Willem van Ghoor krijgen het huis Ten Wyer, met aanhoorigheden (1) mits dat hij uitkeere, aan elk zijner broeders, 50 Rijns gulden rente, en aan de twee kloosterzusters elke een Rijns gulden. Verder was bij dezelfde akte bepaald, dat wanneer een der broeders, met achterlating van wettige erfgenamen zou komen te sterven, deze zouden staan in des dooden plaats.

(1) Deze aanhoorigheden waren vrij aanzienlijk. Ten Weljer had zijn eigen leen- en laathof. Den 1 April 1465 verscheen voor Arnold, zoon van Willem van Ghoor, Heer Ten Weyer, Johan Wevel en Claes Coenen leenheer en laten, den Eerbaren Heer Gerard van Meersen, Kanunnik van O. L. V. Kerk te Aken, ten einde een vergelijk te treffen, nopens eenen erfpacht van zes malder rogge en twee kapoenen, die het kapittel op den molen te Kathagen (Hoensbroeck) te pretendeeren had. In de voor ons liggende bezegelde akte van vergelijk werd bedongen, dat de molenaar voortaan den bedoelden erfpacht zoude bestrijden en dat het kapittel een rund in de beemden van Kathagen konde drijven van af Paschen *totten tijt dat den tiendwagen te velt begint te gaen*.

Daniel van Ghoor, zoon van Arnold, was gehuwd met Isabella van Oij voerende drie rozen 2—1 in haar schild. Hij en zijn zwager Gerrit, Heer van Oij, verkochten, 's maandags na Allerheiligen, aan Alart van Hacfort, de Dijksehe tiende, gelegen te Bommel, leenroerig van de Duitsch-Orde Kommanderie te Utrecht, zoo en gelijk Renier van Oij, Ridder, schoonvader en vader der verkoopers, deze tiende bezeten had. In de op perkament geschreven akte word bedongen, dat de partij die, ter zake van dezen koop en verkoop, eenig beletsel of schade zoude komen te lijden, op kosten der andere partij, man en paard kon afzenden, om in eene nabij gelegene herberg te verteren een gouden gulden 's daags, tot de schade zoude wezen hersteld of het beletsel opgeheven.

Renier van Ghoor, zoon van Daniel, Heer ten Weyer, had met Catharina van Stommel meerdere zonen en Dochters. — Daniel, Jan Hubert, Renier en Hendrik van Ghoor, komen in de oude doop- en gerechtsboeken van Hoensbroeck en Heerlen zeer dikwerf voor. Twee zusters waren Kloosterdames, en eene met name Isabella was gehuwd met Johan Hoen van Hoensbroeck, Heer van Lismael, en in tweede huwelijk met Jonker Willem van Pattouñ. Zij bracht, nadat haar broeders en zusters kinderloos overleden waren, het huis ten Weyer in de familie van Hoensbroeck. (:Zie Markgraafschap Hoensbroeck bl. 206:)

Volgens het even gemelde, moest Willem van Ghoor, Heer Ten Weyer, na dood der moeder, eene rente van 50 Rijksgulden uitkeeren aan elk zijner broeders, doende tegen den penning 25, de som van 1500 Rijns gulden. Dit geschiedde in 1433, zoo als blijkt uit de volgende quitantie, geschreven op perkament, met drie aanhangende zegels.

»Ich Johan van Ghoer ind Daniel van Ghoer gebruedere
»kennen ind lijen overmits desen openen brieff, die doer
»desen brieff gesteken is, vur ons ind vur onse erven ind
»naekoemelingen dat ons Wyllem van Ghoer, ons broeder
»wetlick ind wael betaelt heeft alsulcke vyfteenhondert
»Rynsche gulden als he ons schuldich was te betaelen nae
»doede onser Moeder der God genedich sy, ind gelyck als
»dese brieff inhaldende is daer dese brief doergesteken is.
»Ind schelden hem ind sine erven ind naekomelingen
»daervan loss ledich ind qwijt tot ewighen dagen toe. Ind
»bedanken ons des goder betalingen sonder alle argelist.
»In orkonden der waerheit so hebben wer Johan ind
»Daniel gebruedere vurschreve onse siegelen vur ons ind
»vur onse erven ind naekomelingen beneden an desen
»openen brieff gehangen. Ind om toe meerre konden ind
»waerheyt wylle, soe hebben wer Johan ind Daniel
»vurschreven gebeden Johan van Ghoor, Lambrechts soen
»van Ghoer onsen neve, dat he synen siegel by die onse
»an desen brieff wil hanghen, dat ich Johan Lambrechts
»soen vurschreve gheerne gedaen hebbe om beden wylle
»Johans ind Daniels vurschreve, in 't jaer ons Heren dusent
»vierhondert ende dry ende dertich des neesten maendags
»nae onser liever Vrouwen Lichtdach”.

Johan I van Ghoor, Willem zijn broeder, Aleijda zijn zuster, Godhard Dobbelsteyn, man zijner zuster Catharina, en Godhard van Bocholt echtgenoot van Johanna van Ghoor, bezegelden (1428) de akte, waarbij Daniel van Ghoor, hun

broeder en zwager, de hoeve te Ophoven, bij Sittard, verruilde tegen die van Alden-Ghoor, gelegen in den lande van Horn. — Eene vrouwe van Ghoor, waarschijnlijk Weduwe van Jan I, wordt door Jacob Graaf van Horn, in een perkament brief des jaars 1486, *lieve nichte* genoemd. Deze brief sprekende over een geschil tusschen de laten des huizes Ghoor en de regeerders van Neer, is van volgenden inhoud:

»Wij Jacob Greeff to Huerne, Heere to Altena, to Korterssem, und toe Craenendonck etc. Doen kondt ind »bekennen, dat ons vurkommen is, wijse onse Schepenen »ind gericht mit der gemeynten ons dorps Neijr vernemen »die laten toegehoerende ons liever nichten der Vrouwe »to Goer, die te schatten te penden ind henluyden verbiedende to gebruijcken onse gemeynten to Neyr, mit meer »anderen moetwillen, dewelcke soe nyet en behoert, ind »want wy haer bewesen hebben sulcke schattonge die die »van Neyr vurderen aen die vurgenaemde laten toe bueren »ind heffen selfs, ind kieren die penningen van onseren »wegen, soo wy haer dat bevolen hebben ind van rechts »wegen niet schuldich en is, dan uyt gonsten ind liefden »ons op diesen tyt geconsentiert heft. Bevelen daerom »onsen Scholtes, Schepenen mit onser gemeynten ind boden »to Neijr sament und elcken besunder van stontd aen sulcx »schatten oft penden mit ander vernemen aff te stellen ind »die vurgenoemde laten, toebehoerende onser liever Nichten »to Goer te laeten by hunnen alden rechten ind gewoentheydt gebruyckende onser gemeynten mit ind gelyck »andere onser ondersaeten to Neyr, na alden gewoentheydt »sonder eenich wederseggen, want wy dat alsoe gedaen »willen hebben. In orkondt der waerheydt onser hantteyckens hier onder gestelt op den vyffden dach in Meye »Anno XIII^c ind LXXXVI.

Een Johan II van Ghoor, de laatste dezer linie, hing (1487) met Arnold van Ghoor, Daniels zoon, en Hendrik van Nunhem, zijn zegel aan een open brief, waarbij Jacob, Graaf van Horn, zijnen onderzaten zekere voorrechten schonk.

Godert van Draeckenfelt (1) komt voor als Heer van Ghoor, in eene akte van relief verleden voor het leenhof van Horn, 's Dinsdags na St Remisius 1501. Hij verhief, in dit zelfde jaar, 's Zondags na Oculi, de heerlijkheid Meijel, ten Zutphenschen rechte, aan Hertog Karel van Gelderland.

Willem van Vlodorp verhief, 9 Mei 1514, de heerlijkheid Pol en de hoeve te Buggenum, ten name van Elisabeth van Ghoor. »Anno 1514 nona May, heeft Willem van »Vlodrop ontfangen als rechte ende wettige momboir »Jouffrouwe Elisabeth van Montfort, twee pundighe leenen »te weten, dat een genoempt die Heerlicheyt van Polle »ende den hof tot Buggenum met zijnen toebehoor gedue- »rende Jouffrouwe Lysbet levenlanck, ende nijet langer, »beheltelick syns rechts, ende dat in tegenwoordicheyt »myns Heeren mit Peter van Straelen als Stadthelder, »Daniel van Nunhem, Hendrich van Varich, Jan van Holt- »meulen ende Willem Piell ende Willem Stoxkens als man »van leen, ende mynen Genedighen Heere heeft daeraff die »heergeweit ontfangen.»

Dezelfde Willem van Vlodrop verscheen als leenheer van Ghoor toen Jacob Vogels, den 12 Mei 1514, ten overstaan van Peter van Straelen, Daniel Collart, genaamd van Nunhem, en Hendrik van Barich, verklaarde te hebben opgenomen van den Prior des kloosters St Elisabeth, honderd *bescheiden* Hornsche gulden; voor welke som gemelde Vogels tot onderpand stelde, al de goederen die hij van

(1) Die van Mylendonck waren tevens Heer van Draeckenfelt.

Horn en van den huize Ghoor te leen hield. Bijaldien Vogels te kort bleef in het betalen der interessen, dan kon het klooster op de verpande leengoederen procedereen, als waren het allodiaal of schepengoederen, of ook kon het een man *te leisten* leggen in eene herberg, en daar doen verteren een oort van eenen Rijksgulden 's daags, tot dat de interessen zouden voldaan wezen.

Willem van Vlodrop leefde nog den 40 Mei 1520, als wanneer Johanna Van Doorne, weduwe Vogels, op den huize Ghoor, ten overstaan van Willem van Royde en Jan van Wyck, leenmannen, de hoeve Overhaelen releveerde.

Diederich Heer van Mylendonck verhief, 21 Augustus 1531, het *open huis* Ghoor en aanklevende goederen, voor en in naam zijner echtgenooten Elisabeth van Draeckenfelt, als erfgenaam, en ten behoeve van Elisabeth van Montfort, als vruchtgebruikster. Dit leenverhef luidt als volgt: »Den »21 Augusty Anno 1531 is voor mynen genedighen Heere »Johan Graeve tot Horne und voor mich Johan van Waes, »als Stadthelder, Willem Heere tot Horion, Art van Horion, »Drossart tot Pelt, Daniel van Nunhem, Johan van Holtmeulen, Joost van Meerssen, Jan van Wyck ende meer »andere als mannen van leen, tot Horne op de borch »erschenen, die strenghe erenfeste und vroeme Diederich »Heere tot Mylendonck ende te Draeckenfelt, als man ende »wettige momboir Jouffrouwe Lysbet van Draeckenfelt, »zyner huysvrouwe, und heeft opgehalden ende ontfangen »dry pundighe leen ende in behoeff Joutvrouw Elisabeth »van Montfort als voor heur tocht, ende zyner voorschreve »huysvrouwe als een rechte erfgenaem, te weten dat huys »tot Ghoor met allen synen toebehoer als een open huys »mijns genedighen Heeren unde syn erven Graeven unde »Graevinne tot Horne, daerop ende af te ryden tot hunnen »believen, ende voert die heerlicheyt ende gerechte tot

»Polle met synen toegehoer ende den hof tot Buggenum
»met allen synen toebehoer, beheltelich mynen Genedighen
»Heeren und ijegelichen syns rechts, unde heeft der
»voorschreve Heere van Mylendonck behoirliche hulde ende
»eydt gedaen ten jaere ende daeghe als boven.”

In 1540, werden de goederen van Ghoor in den leenzaal van Horn gereleveerd door Joost van Cruningen, Heer van Heenvliet, die ze, na dood zijns vaders, Joost van Cruningen, had verkregen (1). De betrekkelijke akte van relief vermeldt dat deze goederen niet altijd na behooren verheven waren geworden :

»Wij Anna van Egmont Graevinne ende Douagiere van
»den lande van Altena, tot Weert, tot Corteshem, voor ons
»selven ende mede als moeder ende Voicht van Jonckeren
»Philips van Mommerancy graeve tot Hoerne, als proprietaris
»der voorschreve Graeffschappe als hebbende die administratie
»ende bewint van allen die gueder ende landen voorschreven.
»Doen kont dat wij behoudens ons zoons ende eenen
»yegelichen syns rechts, verlyt ende verleent hebben,
»verlyen ende verleenen mits dese onse brieven Jonckheere
»Joest Heere tot Crunigen tot Heynvliet voor hem zyn
»erven unde naecomelinghen 't huys ende sloot genampt
»Goor met allen zynen toebehoirs ende dat als een oepen
»huys myns soens voorschreve und zijne erven Graeven
»en Graevinnen tot Hoerne daerop ende aff te ryden tot
»hunnen believe, metter heerlicheyt genampt Polle und
»eenen hof gelegen tot Buggenum met allen hunnen
»toebehooren ende leengoederen nyet uytgescheyden, te
»houden voor hem ende syne erven ende naecomelingen
»van onsen soen syn erven en naecomelingen Graeven
»ende Graevinne van Hoern tot eenen onversterffelicken
»erffleen, ende dat nyettegenstaende den voorschreven

(1) De familie van Cruningen was geallieerd met die van Montfort tot Ghoor.

»Jonckheere Joost, binnen jaers naer 't overlyden van
»zynen Heere vader dit verley nyet versocht off geobteneert
»heeft, ende dat oock wylen Heer Joest Heere van
»Cruningen, in naeme van wyle Vrouwe Agnes van Mont-
»fort zyne huysvrouw, nogh oock wyle Jonckvrouwe
»Beatrix van Montfort, Vrouwe van Valckensteyn, des
»voorschreven Jonckheere Joest voorsaeten, de voorschreve
»leengoederen aen ons of ons soens voorsaeten Graeven van
»Hoern nyet versocht offte geobtineert en hebben, van
»allen welcken faulten en versuymenissen, by den voor-
»schreven Jonckheer Joest unde zyne voersaeten gecomit-
»teert ende gebesicht, wy denselven tot zynen ernstigen
»verseuck om sonderlinghe saecken ende redenen ons
»daertoe porrende, geinclineert hebben, unde releveren
»mits desen, willende dat alle 't selve nyet en sal prejudi-
»cieren in zynen rechte, unde heeft der voorschreve Heer
»van Cruningen behoorlicken hulde unde eydt gedaen,
»beheltelick ons unde een jederman zyner goets rechts.
»Hier waeren by aen ende over, Arnold van Waes und
»Jannes Scryvers van Ophoeven leenmannen des voorschreven
»Graeffschaps. Des 't oorconde soo hebben wij Anna Van
»Egmont in den naem als boven ende Philip van Momme-
»rancy elck onse handteickenen hier onder gestelt ende
»oock tot meerder seeckerheyte elck onsen zegel hieronder
»aen uytgehangen. Gedaen ende gegeven in onse stadt van
»Woudrichem den 21 February 1540." (get.) *Anna van*
»*Egmont—Fl. de Montmorency.*

Joost van Cruningen, Elisabeth van Draeckenfelt diens echtgenoot, en Elisabeth van Montfort, Vrouwe van Ghoor, schijnen omstreeks de helft der 16 eeuw te zijn overleden.— Althans, er deden zich te dezer tijd niet minder dan drie pretendentes op, om naar het bezit des huizes Ghoor te dingen.

Den 8 September 1549 verscheen voor het leenhof van Horn, Willem van Harff, Heer van Alsdorp, en gaf te kennen, dat bij huwelijks voorwaarde tusschen hem en Alfrida van Draeckenfels zijne eerste huisvrouw, bedongen was, dat na dood der Vrouwe moeder, het slot en huis Ghoor, alsmede de heerlijkheid Pol, aan hem of aan zijne vrouw zoude ten deel vallen, en dat, bij gebrek aan wettige kinderen, de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik zoude hebben der wederzijdsch aangebrachte huwelijks-goederen; weshalve hij de lijftocht dezer goederen releveerde, ten overstaan van Gielis Schellaert, Stadhouder, Willem van Edinghen en Frans Michiels, leenmannen van Horn.

Den 11 October 1549, werd Godhard van Mijlendonck, met het huis en de goederen van Ghoor beleend, *beheltelick dat de Jonckvrouwe van Ghoor, zyne moeder, haer lijftocht daeraen behalden sall haer leven lanck*. Dit geschiedde voor Leonard van Laer, plaatsvervangend Stadhouder, Willem van Edinghen, Joost Hillen en Frans Verheyden, leenmannen. — Ten zelfden dage gaf Godhard van Mylendonck procuratie aan Cornelis van Dulcken, om ter zake van bovenstaand leenverhef te doen en te verrichten wat noodig zoude bevonden worden.

Den 10 Januari 1550, verscheen voor Gielis Schellaert, Stadhouder, Johan van Baexem, Andries Pollart, Willem van Edinghen en Jan Scrivers, leenmannen, de heer Johan Schellaerts, vertoonende eene volmacht gelegaliseerd door de regeering der stad Woudrichem, afgegeven door Johan Heer van Cruninghen aan Cornelis van Haefften, Procureur postuleerende in 't hof van Holland, *welcke volmacht als recht is, in Johan Schellarts procuratie doorgesteecken was*, daarbij verzoekende om, namens zijnen committent te worden toegelaten tot verhef van drie pundige leenen (1)

(1) Dat zijn volle of groote leenen, verheffende met een heergeweid van 15 goudgulden.

namelijk het huis en slot Ghoor, de heerlijkheid Pol en de hoeve te Buggenum, verzoek dat hem werd toegestaan, niettegenstaande dat Johan van Cruninghen voormeld, na dood zijns broeders Joost, jaar en dag had laten voorbijgaan zonder deze leenen te verheffen. — Den 41 Mei 1550, deed Johan van Cruninghen, op den burcht te Weert, hulde en eed, en nog ten zelfden dage gaf hij aan Meester Johan Boot en anderen, de volgende extraordinaire volmacht:

»Wy Gielis Schellart, Stadthelder, Arnt van Ghoor, Cornelis
»van Straelen, Joost Wihen, ende Willem van Edinghen,
»leenmannen der Graetschappe van Hoern, doen condt
»eenen iegelicken, dat op huyden elfden deser voor ons
»gecompareert is in synen propre persooene die Edele ende
»welgeborene Heere Jonckheere Johan Heere tot Cruninghen
»ende Heinevlyt, ende heeft geconstitueert ende machtigh
»gemaect Meester Johan Boot, Cornelis van Haefften ende
»Johan Smeer, van Ophoeven, ende elck van hen besonder
»als present wesende mitsgaders Johan Schellarts, Joost
»van Dorp, Ingel Diericx, Joost van Ratinghen, Christoffel
»van der Heyden, Merten Scrivers, Jacob Houtappel, Thys
»Cloets ende Meester Wolter Swaeden, absent, ende oock
»elck van hen besonderlick omme van des voorschreve
»comparants wegen te compareren voor den Stadthelder
»ende leenmannen van den huysen van Horne ende elders
»daer 't behoort, ende aldaer richtelick te spreekken
»roerende den huysen Ghoer ende andere leengoederen te
»leen gehouden van den voorschreve Graeve ende Graevinne
»uijtten huijse van Ghoer, ende dat tegen Geert (Gertrude?)
»van Mylendonck zyne moeder ende alle anderen die hun
»dese saecke sullen willen onderwinden, verantwoerden
»ende becroenen, ende in deseive saecke te procederen by
»heysch, antworde, replycq, duplycq, ende voerts tuygen
»te beleyen ende brieven over te leveren soo wanneer des

»van nooden sall syn, ende voerts te procederen sulcx
»van rechtswegen behoort, ende oock sententie te hooren
»ende generalick alles te mogen doen ende voerts indyen
»'t noot sy t'appelleren daer ende soo dat behooren sall,
»gevende de voorschreve Comparant die voorschreve ge-
»constitueerde ende elck van hen volcomen last ende beveel
»om een ander in hunne plaetse te stellen ende te substi-
»tueren gelycke macht hebbende als sy luyden by desen
»doen. Des t'oirconden hebben wij Gielis Schellarts ende
»Willem van Erdinghen elck onsen zegel hier onder aen-
»gehangen voor ons selven ende oock voor de andere
»leenmannen die 't selve van ons begeerden, alsoo sy
»luyden ghenen segel en hadden off en gebruyckten.
»Gedaen ende gegeven op den 11 dagh van Mey in 't jaer
»ons Heeren 1550.»

Niettegenstaande deze buitengewone volmacht en de daarop gevolgde proceduren, bleef de familie van Mijlendonck zich in het bezit van Ghoor handhaven. — Herman Diederich, Baron van Mijlendonck, Heer van Ghoor, leefde nog in 1596.

Na dood huns vaders Diederich, deden Maria, Adolf en Walburga van Mijlendonck de goederen van Ghoor bij procuratie verheffen door Johan van Kessel, dien het leenhof, na dat hij hulde en eed gedaan had, *die possessie, ban ende vrede, rijs ende eerde* verleende.

Den 23 September 1634, werd ter ondonnantie van den Baron de Horion, Drossaard van 't Graafschap Horn, ten overstaan van drie schepenen der bank Haelen, vier van Heythuisen en twee van Neer, eene buitengewone gerechtszitting gehouden waarop als gedaagden verschenen Jonker Gielis van Baexem, gebruiker der kapelle-tiende des huizes Ghoor, Mathijs Vogels en Geerling Quicken, als bezitters van Bergerhof gelegen te Neer.

Maria van Mijlendonck schijnt omstreeks 1643 te zijn gestorven, en Herman Adolf, Baron van Mijlendonck, eerste President bij het Keizerlijk Kamergerecht te Spiers, overleed in 1657. Dientengevolge moest de langstlevende zuster, Walburga, het leen Ghoor wederom releveeren. Dit geschiedde, bij procuratie, door Johan Dencken, koopman te Roermond: »Wy Walburgh vryfreulein van Mijlendonck, »Vrouwe tot Meyelen, Ghoor, Pol, Panhedel ende Villiart, »doen condit dat wy met seer groote droeffheyt verstaen »hebbende den doodelycken affganck van wylen des welge- »borene Heere Adolph Vrijheer van Mijlendonck-Pesche, »eerste President des Keyserlycken gerichtts te Spiers, »onsen lieven Heer broeder, gekosen hebben ende kiesen »mits desen tot onsen momboir den Eersamen Heer Johan »Dencken borger, Coopman ende Armenmeester tot Roer- »mond, denselven volcomen macht ghevende om in onsen »naeme ende van onsent wegen, sonder prejudicie van »onse voorgaende respectieve possessie ende verheffinge »van den huijse ende heerlicheyt Ghoor Pol ende den hof »tot Buggenum, ten overvloet nogmaels voor sooveel nodich »op nieuw te releveren possessie te versoecken ende te »nemen in het selve huys, heerlicheden ende leenen met »alle ap- en dependerende goederen, meulens, rechten en »gerechticheden, den Nieuwenaerschen zwijgenden landtoll »ende voorders alle andere leen laet of cynsgoederen waer »deselve syn gelegen of moverende, beloovende voor vast »ende bundich te sullen houden 't gene door denselven »Heer Dencken onser gesubstutueerden sal sijn geschiet »ende gedaen ende denselven in alles cost ende schadeloos »te houden." Gedaen op den huysse Ghoer den 17 Augusty 1657 (get.) Walburg van Mijlendonck (1).

(1) Haar cachet is gevierdeeld: in het 1 en 4 drie dwarsbalken in het 2 en 3 een draak met uitstekende tong.

Walburga Barones, later Gravin van Mijlendonck, erfde tegelijk met de goederen van Ghoor talrijke schulden, voortkomende zoo uit het geschil met Johan van Cruningen, als uit het kolossaal proces der graaflijk Hornsche nalatenschap, waarin zij en hare familie ernstig betrokken waren. — Eene proceduur tegen den Proost van Keizerbosch, Martinus Puteanus, wegens 13 bunder bouwland te Buggenum, begonnen in het jaar 1624, was in 1661 nog hangende. — Zij kwam, in dit laatste jaar, met E. de Berg, Baron de Rache, man harer nichte Marie Louise van Mijlendonck-Pesch overeen, om de goederen van Villiar in 't land van Limburg te verkoopen, ten einde uit de koopsom de dringendste schulden te betalen. — Zij gaf, 28 Maart 1668, aan haren zaakwaarnemer den Advokaat Peter Lenarts, twee duizend gulden, des moest hij op eigen kosten naar Mechelen gaan om te bespoedigen *die uytlinge van de revisie*, voor den hoogen raad aldaar, *in staet van wyzen hangende ende by de Vrouwe comparante voor haer recht geresumeert over de heerlicheden Weerdt, Nederweerdt, Wessem ende voogdie van Thoor*, benevens nog tien duizend gulden, zoo voor extraordinaire moeiten in de zaak van Weert, als om met groot ongemak en *evident perykel* en levensgevaar te hebben gaan verlossen, te Coblentz, wijlen den President Adolf Baron van Mijlendonck, broeder der Vrouwe comparante. Zij verkreeg, 11 October 1669, octrooi om over al hare goederen en gerechtigheden, ressorteerde onder den leenzaal van Horn, hetzij bij testament of anderszins, te beschikken. Dit octrooi, afgegeven te Grathem door Philip Baron van Kerckhem, Landdrossaard en Stadhouder van Horn, was gevoegd bij eene akte van obligatie van 300 pattacons, voorgestrekt en overgeteld aan de Vrouwe Comparante, in haar woonhuis te Maaseyck, door P. Lenarts, ten overstaan

van den Notaris Conrad Loyens, en den Eerwaarden Heer P. Kessen, Pastoor-Kanunnik aldaar. — Walburga van Mijlendonck komt in de voormelde akten voor als Gravinne, zonder bijvoeging van andere titels. Zij schijnt omstreeks het jaar 1671 te zijn overleden.

De Graaf Louis Herman Frans van Mijlendonck, Baron van Pesch, zich ook noemende Heer van Ghoor, kende den evengemelden Advokaat Lenarts, 11 Juni 1671, eene jaarlijksche pensioen toe van zeventig pattacons, *afin de l'engager dans les interets de ma maison, pour des grandes et importantes affaires, notamment pour les terres, comtez et Seigneuries de Horne, Weerdt, Wessem, Mylendoncq, Bedbur, Draeckenfelt, ainsi que pour avoir specification des documens qui sont entre ses mains depuis qu'il a servi feu Madame Walburge de Mylendonck.*

Den 12 Maart 1664, werd voor Scholtis en Schepenen der heerlijkheid Horst eene volmacht vertoond, waarbij Hieronima Catharina Von Spaur, Douairiere Gravinne van den Bergh Vrouwe van Ghoor, Meijel, Pol en Panheel, last gaf aan den Procureur Leonard van Ravensteyn, om in haar naam, *en op haer parolle by goeden luyden* te lichten zes duizend of méér pattacons, tegen den interest 4 of 5 ten honderd. Dientengevolge werden, bij den Baron van Wittenhorst, opgetrokken 6000 Rijksdaalders, geconsigneerde kooppenningen der heerlijkheid Horst, ten behoeve van Agnes Wilhelmina Vrouwe van Asten, geboren de Merode, penningen waarop de Baron Bernard van Palant arrest had gelegd, en die bij wederzijdsch goedvinden aan de Gravinne van den Bergh werden overgemaakt, om door deze te worden besteed tot aanvulling van den prijs, waarvoor gemelde Gravin de heerlijkheden Ghoor, Meijel, Pol en Panheel gekocht had.

Den 7 October 1686, stelde de Graaf van Limburg-Styrum, kleinzoon van de Douairiere van den Bergh, het Graaflijk huis Ghoor tot onderpand van een kapitaal, verschuldigd aan Hendrik Fostier, Heer van Beegden.

Den 16 Juni 1688, kwam tusschen Maximiliaan Willem, Graaf van Limburg-Styrum en Aichem, en Paters Jesuiten van Essen, een vergelijk te Roermond tot stand, volgens welk de Graaf aan de Paters overdroeg eene obligatie van 8140 pattacons, door den Heer Erfvoogd Cortenbach, aan het Graaflijk sterfhuis Ghoor verschuldigd. Daarbij werd bedongen dat de Graaf het kasteel Ghoor en aanhorigheden, binnen acht maanden na dato, moest verkoopen, ten einde eenige rentbrieven, ter somme van 11,140 pattacons te lossen, waarmede de Paters zich voldaan zouden houden over hunne vorderingen zoo ten laste van voormelden Graaf, als van Vrouwe Hertogin Van Croy en van Anna Charlotta Gravin van den Bergh; maar niet van het deel van Vrouwe Douairière van Zeyl, geboren Gravin van den Bergh, noch ook van het $\frac{1}{3}$ deel ten laste harer Zuster.

Den 31 Mei 1698, verkocht Maximiliaan Willem, Graaf van Limburg-Styrum, het veer over de Maas te Buggenum (dependeerende van Ghoor) aan de Vrouwe Markiezin van Hoensbroeck, geboren Baronesse van Bocholt.

Den 21 Februari 1719, werd te Meijel, ten overstaan van den Notaris Jacobus Waegemans, (1) een huwelijkscontract gesloten tusschen Gerard Assuerus Louis, Baron de Horion-Colonster, lid van de Ridderschap der landen Luik en Looz, zoon van Gerard Assuerus Baron van Horion, Meijer van Maastricht, Hoogdrossaard en Stadhouder van Horn, ter eenre; en Anna Wilhelmina Baronesse van Doerne, erfdochter van Asten, Ommel en Ghoor, ter andere zijde.

(1) Voerende een gevierdeeld wapen: in het 1 en 4 drie horens en in het 2 en 3 een klimmende leeuw; in het midden een hartschildje.

Deze gaf, bijaldien zij kinderloos zoude komen te sterven, het kasteel en de goederen van Ghoor, bij testament van 8 November 1720, aan haar zwager Caspar Baron de Merwijck, weduenaar van Catharina Agnes van Doerne. Dit sterfgeval had plaats den 20 November daaraanvolgende, en nu was het de vraag of het kind, waaraan de Testatrice zwanger ging, geleeft had. Waarover een kostbaar proces tusschen den Baron de Merwijck ter eenre, en den Baron van Horion en de familie Bertolf van Belven, naaste erfgenaam, ter andere zijde.

Maximiliaan Henri Hyacinth, Baron van Horion, verschijnt als Heer van Ghoor in eene akte des jaars 1724 (1).

In 1755, behoorde Ghoor, Pol en Panheel aan Gerard Assuerus Louis Graaf van Horion. In 1759, behoorde het aan de Douairière Gravin de Horion, geboren Gravin van Velbruck, en in 1764, aan Karel Graaf van Horion, Drossaard van het Graafschap Horn.

Omstreeks het jaar 1780 werd het kasteel Ghoor en de aanklevende goederen zoo leen, allodiaal als cijnsaal, gelegen te Neer, Nunhem en Buggenum andermaal verkocht. Reeds jaren te voren hadden de Heeren Baron de Merwyck van Kessel, De Keverberg van Aldenghoor, K. J. Waegemans, Scholtis te Roggel, en Leonard Tobben van Neer, eene overeenkomst getroffen om deze goederen gezamenlijk aan te koopen.

Volgens deze overeenkomst, kreeg de eerstgenoemde, als hebbende zekere vordering ten laste van Ghoor, het kasteel vooraf, *met cingels en graeven en de prerogativen daertoe annex, voorts het recht van jachte, van torven en den leenzaal.*

(1) In 1752 resideerde op 't Graaflijk slot Ghoor, Anna Verdonck, Moeder der religiensen uit haar klooster te Ommel verjaagd.

Daartegen kregen de drie laatstgenoemden de collatie van het *Beneficie castrael en van de capelle in de kercke van Neer*, mitsgaders den cinsboek, sullende het recht van collatie voor de eerste reyse dat geseid *Beneficie sal comen te vaceren, wesen aen den Heere van Kessel, de tweede en derde reyse aen de Heeren Waegemans en Tobben en voor de vierde reyse aen den Baron van Keeverberg; ende voorders voor het vervolgh aen de dry laatstgenoemde alternative.* — Ten slotte was door partijen bedongen, dat hij, die aan eenige bepaling van deze overeenkomst zoude te kort blijven *ipso facto van den effect van desen contract vervallen zal weesen.*

Het kasteel, nu pachthoeve Ghoor, met boschen in uitmuntende bouw- en weilanden te Neer en Buggenum gelegen, is thans het eigendom van den Baron Karel de Keeverberg d'Aldenghoor.

Gelijk het leenhof van Horn subalterne was van Looz, zoo was de leenkamer van Ghoor subalterne van Horn. — Als Stadhouders en leenmannen van Ghoor komen voor, in 1514 Jan Lemans van Wissem, Jan van Wijck en Willem van Roide. In 1545, Jan Bormans van Grathem en Willem van Roide. In 1574 Hans Warner, Stadhouders, Otto Tegell en Johan Knobs, leenmannen. In 1604, Rutger van Ditz Stadhouders, Rudolf van Kessel en Renier Aldenbergh, leenmannen. In 1616 Adriaan Clee, Stadhouders. In 1650, Jan Stins, Stadhouders, Jan van Cruysbergen en Herman Niskens, leenmannen. In 1682, Andries Beltgens Stadhouders en in 1725 N. Waegemans (1).

(1) De bewijsstukken bevinden zich veelal in het archief van den Baron Ch. De Keeverberg d'Aldenghoor.

WAREMBERG.

Het voormalige kasteel Waremberg of Werreberg, een der oudste bezittingen van het huis Horn, was gelegen in de zandige landstreek tusschen Horn en Heythuisen, vlak aan den weg van Provinciaal belang aldaar.

Onder de vroegste bezitters van dit slot moet allicht gerekend worden Jacob van *Errenbergh*, die in 1288, vóór dat de slag van Woeringen begon, door den Hertog van Brabant Ridder werd geslagen. — Robrecht van Ghoor tot Werrenberg werd door Gerard, Heer van Horn en Altena, neef genoemd, in een Charter, gegeven in het jaar 1305, 's Zondags na St Urbanis misse (1).

Na een tusschentijd van bijna twee eeuwen, komt Godhard van Erp, Drossaard van Horn, als Heer van Werreberg voor, en wel in een perkament brief van 7 Januari 1481, waarbij Jacob II Graaf van Horn verklaarde, dat het huis Werreberg, van ongeheuglijke tijden af zekere laten had, die, ten aanzien des landheeren, altoos vrij waren geweest *van schat, van dienst, van vangen en van spannen* (2). In plaats van deze laten-gerechtigheid, kreeg Godhard van Erp, bij wijze van *erfwissel*, zeker privilegie ten opzichte van zijne hoeve 't gen-Walde, thans Houterhof, en omdat gemelde Godhard zoo goedwillig van zijne gerechtigheid had afgezien, daarom vergunde hem de Graaf het recht *van jagen en fretteren aengaende den Beelenbosch, duerende soe voert langs die Haeler seyde ende die Hoerne seyde, langs den beecke tot Exten toe.*

Dezelfde Godhard van Erp komt, als borge voor in eene akte van obligatie, waarbij Graaf Jacob bekende

(1) Zie I Deel bl. 140—42.

(2) Dit wil zeggen: de landheer of de Graaf van Horn, kon deze lieden niet doen gevangen nemen noch doen kerkeren.

schuldig te zijn aan Dries de Merode, een kapitaal rentende 210 Rijns gulden 's jaars. De volgende schadeloosbrief heeft tot deze borgtocht betrekking: »Wyr Jacob Greve tzo »Hoerne, tzo Altena, tzo Corteshem ind tzo Cranendonck »doin kont, Also wyr verkouft haven Dries van Merode »zweihondert ind thien oeverlensche Rynsche kurfurster »gulden, alle jair tzo betzalen op Alrehilgen dach off »bynnen viertzien dagen dair nae onbefangen, gevest ind »geguet op unse halven tzienden van Nederwiert by wilche »guedinghe wir deme selven Dries besondere brieven van »geloefden gegeven ind wairborgen gesatz haven onse »besondere lieve magen guede vrienden ind lieve getruwe »in deme principael brieve geruert, der wilchen eyne is »onse lieve getruwe Goedart van Erp, genant van Werre- »berg, wair um wir denselven Goedart vur onss ind onssen »beide erven geloifft haven ind gheloven mit diesen onssen »brieve by onssere erven truwen ind in rechter eydstat »up alle penen ind verbonteniss in deme principael brieff »begriffen, dat wir ind onsse erven die vurschreve jaerrinte »jairlichs also sullen doin betzalen, dat onsse vurschreve »lieve getruwe Godart van Erp, genant van Werreberg ind »syne erven, dess sonder schade kost off hinder syn ind »blyven sullen, ind off sache were, dat Got verbiede, sy »der geloefden vurschreve halven tzo eynicher schade kost »off hinder quemen, den geloven wir alss voer, den voir- »schreven Goedart van Erp genant Werreberg ind syne »erven quytlich ind gentzlich widderomme op tzo richten »ind tzo betzalen, so is selffs simplen woerde sonder »eynich bewys dair van tzo dorffen doen also dat sy der »altzyt sonder schaden kost off hinder syn ind blyven »sullen sonder widersagen indracht off argelist. Ind der »in orkonde der wairheyte haven wyr onsen segell vur »onss ind onssen erven aen diesen brieff doin hanghen,

»ind jair onss Heeren duseut vierhondert eyn ind tachten-
»tich, des derde dages in Novembri”.

Godhard van Erp genaamd Werreberg was vóór of in 1487 overleden, dan den 10 Augustus van dit jaar, verhief Johan van Elmpt, ten overstaan van Graaf Jacob II, Arent van Ghoor tot Aldenghoor, Fullinck van Pollart en Willem de Rouse, leenmannen, de goederen van Werreberg voor en in name der kinderen van Godhard van van Erp. Hij had met zijne echtgenoot, Bertha van Brempt, meerdere kinderen: 1° Goessen of Godhard, 2° Willem, 3° Hendrik, kloosterheer te Siberg, 4° Catharina kloosterdame te Keyserbosch, 5° Jan. — De twee eerstgenoemde deelden, 's Zaterdags na St. Dionisius 1515, de vaderlijke nalenschap. Hun broeder Jan, in buitenlandschen dienst, of dood misschien, deelde niet mede. — Bij deze deeling gemaakt ten overstaan van Daniel van Nunhem, Dries van Werreberg en Godhard Vinck, werden de vroegere overeenkomsten te niet gedaan, uitgenomen datgene wat Jan van Ghoor, Jan van Vlodrop en Daniel van Nunhem hadden bedongen en geteekend.

Godhard, als oudtste zoon, kreeg het huis en de hoeve

Werreberg, met alle gerechtigheden, renten en toebehooren, de hoeve te Gen-walde en eenen beemd te Heythuisen; des moest hij aan zijne moeder Bertha, aan zijn broeder Hendrik en aan zijne zuster, 30 malder rogge jaarlijks uitkeeren, en in de kapel des huizes, vier missen laten lezen, zoo en gelijk Vrouwe Aleyda van Werreberg zaliger die gesticht had.

De Graaf Johan van Horn schonk hem, 8 April 1537, vrijdom van tiende en andere lasten, wegens twaalf bunder heidegrond, die hij ontginnen en tot bouwland wilde maken: »Wier Johan Grave tzo Hoeren, Heer tzo Altena, »tzo Weert und tzo Cortessem, Heere tot Overlynther doen »condt und bekennen vur onss und vur onseren erven und »naekomelingen dat wyr onsen lieven getrouwen ondersaet »und man van leen Gossen (Godhard) van Erp genant Werreberg tot behulp und 't follennys syns haus onderhouden »allen alsulcke onlant boss heyden und weyden als der »vurschreve Goessen heeft tot den huijs ende tot den hoeff »Werreberg gehoerende is geweest tot twelf boenre ackerlandt will maeken, dat wyr den vurschreven Goessen »allen alsulcken novalia und thiende dat selve dat op den »wilden erven wassende is worde thiende vry und van »allen sachen vry gegeven hebben und geven ten eeuwigen daege toe und befelen allen onsen Officieren und »Amptluyden und Pastoren dat sy sich des vurschreven »onlandt oft thiende niet en onderwinden noch oock en »kroenen, want wyr dat alsoo gedaen willen hebben. Gegeven onder onsen secreet zegel int jaer ons Heren duyssent vyfhondert unde XXXVII den XVIII dach Apryl”.

Johan Bo yornee

Goessen (Gothard) van Erp, genaamd Werreberg was gehuwd met Johanna Vinck, waarvan drie kinderen: Johan, Cornelius en Elisabeth. — In 1545, had tusschen deze kinderen, eene deeling plaats. Hierbij waren tegenwoordig: Johan van Wittenhorst, Heer te Horst en Drossaard des lands van Kessel; Johan van Eupen, Hofmeester; Diede- rich van Westrum, Drossaard van Krickenbeck; Herman van Boonenbergh, genaamd van Honsteyn; Johan van Bocholt en Johan van Lom. — Een geschil tusschen Johan van Erp en zijn neef Willem van Erp werd in 1549, 's Dinsdags voor Pinksteren, bijgelegd. Dientengevolge kreeg Johan van Erp, oudste zoon van Godhard en van Johanna Vinck voormeld, het huis en de goederen van Werreberg, de hof te Berck, met de laatbank en de tiende, alsmede het recht om een en dertig varkens (eikel-varkens) te *ekeren* op den Elmpterbosch. Hij moest wekelijks twee missen laten lezen, in de kapel van Werreberg, of in de kerk te Haelen.

Johan van Erp, genaamd Werreberg tot Långvelt, had twee zonen Johan en Paulus en twee dochters. Hij ver- kocht (1558) het huis Werreberg, benevens acht goudgul- den jaarrente, eene cijnskaart, vijf malder roggerent, eene hoeve genaamd Jacob Raetsen goed, en driehonderd Horn- sche gulden, staande op onderpanden gelegen te Heythuisen naast Jacob Raetsen goederen, aan zijn neef Gothard van Erp-Werreberg, kapitein te Utrecht, gehuwd met Catharina Van Wijck. — Daar de renten der cijnskaart op zwakke documenten berustten, rees tusschen kooper en verkooper een geschil, dat acht jaren geduurd had, en den 28 Februari 1566, op den burcht te Weert, werd bijgelegd.

Het is zonderling, dat de administratieve schrijftaal, ja zelfs het schrift, destijds zoo zeër naar 't duitsch zweemde; dit hing misschien af van den een of anderen Griffier,

dien de landttaal nog niet eigen was (1). Wij laten hier den aanhef van bovenbedoeld vergelijk letterlijk volgen : »Also irthum und mis verstandt sich ein zeit lanck her »erhalten tusschen die Erenfesten und frommen Godart van »Erp genant Werreberg captein zu Utricht, und Johan van »Erp genant Werreberg zu Langvelt, herkommende van »einen kauff die vorschreve parthein mit ein anderen ge- »daen, vermogens kauffsedels daruber sprechende. Und »aber der wolgeborn mein gnediger Her Graff zu Horn »Admirall van der See, uff begeren der vorschreve par- »thein sich guediglich undernommen desen irthum und »misverstandt zu verhoren und wo moglich zu vergleichen »sein, uff hueden dato hie unden, beide parthein alhier »Ier Gen. erscheinen in bysein der Erenfeste und frommen »auch den wirdigen Hern Daniels van Nuenhem, Drost zu »Horn, Godart Hillen, Her Lambert van Boschusen Prost »zu Breda und M. Godart van Odenhofen Canonich zu »Thorn darzu genommen, und etc.»

In 1576 kocht Elisabeth van Erp-Werreberg, weduwe van Rutger Pollart, de Werrebergsche goederen van Willem van Erp, doch zij kreeg ze, wegens misbetaling van den koopprijs, eenige jaren later in bezit. — De betrekkelijke akte werd verleden den 23 Mei 1588, voor Petrus Moulz, der rechten Licentiaat, Stadhouder der Hornsche leenen, Thomas van Nuenhem, Johan van Kessenich, Rutger van Tits en Jacob Geerlings, leenmannen (2). Zij had met Rutger

(1) Wij vonden te deser tijd een zeker ambtenaar die zich J. M. Wachmans teekende.

(2) Het zegel van P. Moulz is gevierdeeld: in 1 en 4 een kruishout; in 2 en 3 een lelie.

Dat van Th. van Nuenhem verbeeldt een massacre of hertenkop, op den helm wederhaald.

Dat van J. van Kessenich, is gevierdeeld: in 1 en 4 een springend hert; in 2 en 3 de drie Hornsche horens. Op den helm een hertenkop.

van Pollart vijf kinderen : 1° Jan van Pollart, 2° Gothard, 3° Fullinck, 4° Anna en 5° Cornelia. — Den 18 Juni 1590, deelden deze kinderen de ouderlijke goederen :

Johan van Pollart kreeg het *huys ende hof Werreberg, met syne graeven, jacht en visscherei, und allen seinen toebehoiren; die laetbanck tot Buggenum en Haelen; den hof te Genheide, so Meester Odenhofen in gebruik heeft, den halven Blommert en die laetbanck tot Kessenich.*

Goessen (Godhard) van Pollart kreeg *dat adeliche huys ende hof, mit allen seinen gerechticheden, laetbanck und tiende tot Thorn und den halven Blommert tot Kessenich.*

Fullinck van Pollart kreeg *dat huys und hof mit allen toebehoiren tot Stockbroeck.*

Anna, echtgenote van Gothard De Keverberg, genaamd van Mewen, kreeg *dat guet und hof tot Berck met aengehoirigé erffbusschen, holtwaegens, cynsen en tienden tot Berck.*

Cornelia, Kloosterdame te Daelhem, kreeg eene jaarrente.

Daar de goederen te Berck onderworpen waren aan contributie, zoo moesten de deelgenooten negen gulden 's jaars daartoe bijdragen. Mochten evenwel de goederen Werreberg, Thorn en Stockbroeck ook met contributie belast worden — *dat Got verhoede* — dan viel deze tegemoetkoming weg. — Aan bovenstaande akte van deeling hingen Henrich van Spee, Henrich van Balderich genaamd Barick, Caspar van Keverberg, Johan van Erp, genaamd Werreberg tot Langfelt, als magen hunne zegels, terwijl Diederich van Mijlendonck, Heer van Ghoor, als gebeden man, zegelde voor de Vrouwe moeder Elisabeth van Erp.

Johan van Pollart Heer van Werreberg, had met Margareta van Dorne twee dochters 1° Maria, gehuwd met N. Van

Dat van R. van Tits vertoont een Andreas Kruis, waarover een sleutel.

Dat van J. Geertlings, I. G.

Ellerborn 2° Johanna van Pollart gehuwd met Willem van Bock tot Patteren (1).

Den 11 Januari 1656, kocht Hans Melchior van Ellerborn een deel der Werrebergsche goederen van den overste Luitenant Johan Werner van Bock tot Patteren, Ambtman te Sieborg. De koopakte werd verleden voor Assuerus Baron de Horion, Stadhouder, Jonker Gielis van Baexem, Jonker Lambert van Keerberg d'Aldenghoor, Peter Voss en Geerling van Ass, leenmannen.

Hans Melchior van Ellerborn had met Elisabeth van Eijck geene kinderen. Zij vermaakten het huis Werreberg, den Blommert en de laatbank te Kessenich aan hunne nichte Barbara Clara van Eijck, mits dat zij in den echt trede met haar neef Hans Adam van Bock, die het wapen van Efferen met dat van Bock moest briseeren. Het betrekkelijke testament werd, den 16 December 1698, geopend in tegenwoordigheid van Rodolf van Eijck Heer te Nunen, Floris van Eijck, Heer te Mierlo, Hendrik van Pollaart, Heer te Exaten, Johan Frans van Grevenbroeck, Heer te Vredendael, Karel de Jeger, Heer te Lichtenberg en Dietrich Baron van Gulpen, te Bernau.

In 1784 verkocht Karel Baron van Bock, Vaandrig bij het regiment Dragonders des Prinsen van Hessen-Cassel, het huis Werreberg aan den Baron P. J. De Crequi-Hanicart, kapitein van voormeld regiment.

Thans behoort de pachthoeve Werreberg aan Karel Baron de Keerberg d'Aldenghoor (2).

(1) Dicht bij Werreberg ligt een waterplas, het Jufferen ven geheeten, — benaming die allicht in verband staat met de omstandigheid dat het huis Werreberg, vroeger door Jufvrouwen bezeten is geweest. — Op grond van beweerde gemeente eigendom kwamen die van Horn gewapenderhand, een tambour voorop, dit ven in bezit nemen; waarover een kostbaar proces, eerst voor 't gerecht van Haelen, toen voor 't oppergerecht van Vliermaal en eindelijk voor het leenhof van Curingen aanhangig is geweest.

(2) Archief Aldenghoor.

ALDENGHOOR.

Het huis Aldenghoor is gelegen te Haelen aan den Rijksweg van Venlo naar Maeseyck. — Volgens de overlevering zou dit kasteel, dat vroeger vier torens had, in den dertigjarigen oorlog, door Zweedsche soldaten belegerd, verwoest en tot eenen toren na, geheel afgebroken zijn geworden. Het behoud van den vierden, thans nog aanwezigen toren, zou toe te schrijven zijn aan de toenmalige bezitster, eene freule van Boetselaer, die, bijgestaan door een paar kamerjuffers, zich van toren tot toren zoo dapper verdedigde, dat de Zweedsche Kommandant, verwonderd over de manhaftigheid dezer vrouwen, de verdere verwoesting deed staken (1). Wij vonden, met betrekking tot deze overlevering, geene bescheiden, ten ware dat wij als zoodanige beschouwden een request, in 1598, door Zweder van den Boetselaer ingediend, waarin hij zegt: dat het leen en huis Aldenghoor vroeger *geruineerd* is geworden; dat hij het wilde restaureeren en tevens geauthoriseerd wenschte te worden om eenen molen te bouwen op de beek, die daar voorbij stroomt.

De naam alden-Ghoor, in tegenstelling van nieuw Ghoor (gemeente Neer), geeft te vermoeden, dat dit huis oudtijds toebehoord heeft aan de Heeren van Ghoor, of dat het misschien de oorspronkelijke zetel dier familie is geweest.

In de laatste helft der 14 eeuw, zoo al niet vroeger, behoorde het leen Aldenghoor aan de familie van Bongart tot Wijnandsrade. Het was destijds *eenen hoff* met stroo gedekt, waaraan evenwel pachten, keuren en cijnsen verbonden waren. Wij vinden het vermeld in een charter, waarbij Willem Heer van Horn, 's Woensdags vóór 's Nico-

(1) Zie Nieuws- en advertentieblad van de stad en het Arrondissement Roermond, 3 Mei 1845.

laasdag 1381, aan Johan Vogels vergunning verleent om te mogen planten op gemeente gronden tegenover zijne erven gelegen.

»Wyr Willem Heer van Hoerne van Altena und van Costershem, doen kondt allen luyden die dese openen brieff »sullen syn off hoeren lesen, dat wy gegeven hebben »Johan Vogels onssen Diener tot synen lehngoet te besteren dat hy van ons haldende is te lehn, die gemeynten »vor synen hoff tot Overhaelen gelegen, van synre porten vort lanx die beeck underwart tot ter bruggen toe die »over die beeck geit tot Heer Stassen hoff (Eustache van »Bongart) tot Overhalen gelegen, und van der bruggen »den wegh langs opwart ter heyden wardt, so verre als »Johan Vogels erff geit, so mach hy off syn erven bepoten ende auch tot hunnen orber doen graven, beheltelyck eenen iegelycken synen wegh tho hebben und »te behalden sonder argelist, Auch magh hy off syn »erven doen graven lanx den wegh ter beeckwart daer »'t water doer den graeff in die beeck lopen mach, »beheltelyck eenen wegh van achtien voeten wiet to bli- »ven liggen. In orkunde der wairheit deser vorschreve »puncten so hebben wy Willem van Hoerne vorschreve »aen desen brieff mit onsen wist und willen onse sie- »gel doen hangen vor uns und onse Erven, gegeven in »'t jair ons Heren doe men schreeff dusent drie hondert »een und tachtentich des Goensdags vor Sinte Claes dagh”.

Den 10 Juni 1428 droeg Willem van Bongart het huis Aldenghoor in ruiling (erfwissel) over aan Daniel van Ghoor. De betrekkelijke ruilingsbrief, geschreven op parkement, meldt dat *den hoff over Mase gelegen, in den*

(1) Willem van Bongart gehuwd (1411) met Lette van de Weijer, was zoon van Eustache van Bongart, en oom van Daniel van Ghoor. (:Zie Genealogie der Freiherren van Bongart, door Jos. Strange, Cöln 1866:).

lande van Horne zo Halen, geheischen zen alden Ghoere, mit lant, benden, weide, broecke, cijnsen, pechten en keurmeden aan Willem van Bongart, bij erfdeeling toebehoort, en dat hij ten deze instaat voor zijn broeder Johan, en voor de minderjarige kinderen van wijlen zijn broeder Adam van Bongart, alsmede voor zijn zwager Stephan van Leeck, die hunne zegels aan den brief hebben gehangen. — Daniel van Ghoor verklaart op zijne beurt in ruiling over te dragen *synen hoff, lant, benden ende broecke te Ophove in den lande van Borne, met pechten cijnsen, keurmeden in und uijsgelden*, belast met een vat tarwe aan het Gasthuis te Sittard en aan de kanunikken aldaar vier marck, twee schillingen en vier kapoenen. Voorts verklaart Daniel van Ghoor, dat hem de verruilde goederen te Ophoven bij erfdeeling toebehoorden, en dat hij ten deze goed spreekt voor zijne broeders Johan en Willem, alsmede voor Johan zijns broeders zoon, voor zijne zuster Aleida, weduwe van Goswin Begijn, Ridder, en voor zijne zwagers, Godhard van Bocholt en Godhard Dobbelstein van Doenrade, die nevens Johan van Leeck, Gerard van den Eicholtz en Johan van den Hornech, als magen en vrienden van Willem van Bongart, hunne zegels aan den brief hebben gehangen (1).

Daar de hoeven Ophoven en Aldenghoor leengoederen waren zoo moesten ze wederkeerig gereleveerd worden.

(1) Deze zegels verbeelden :

Ghoor: drie horens 2—1.

Bongart: afgevallen.

Dobbelstein: een Slangenkruis waarover een hartschildje met drie bolletjes.

Bocholt: drie leeuwkoppen 2—1.

Leeck: drie fascep.

Eicholtz: gevierdeeld, 1 en 4 een getakt Andreaskruis, 2 en 3 een klimmende leeuw.

Hornech: een Andreaskruis op een veld bezaaid met kruisjes.

Dit geschiedde bij een en dezelfde akte van relief, als zijnde de Graaf van Meurs, Heer van Borne (waarvan Ophoven te leen roerde) te dezer tijd ook pandheer des lands van Horn. »Wir Frederich Greve zo Moerse ind »zo Sarwerden, Here des lands van Borne ind Mombre »des lands van Hoerne, doin kont allen luden overmits »desen brieff, dat vur uns ind zwee unser mannen un- »ser Herlicheit van Hoerne, mit namen Johan van Wilre ind »Lambert Pyl van Swalmen, komen ind erschienen is Wil- »helm van den Bongarde ind bekant, dat he, mit guden »vurbedachten sinnen eynen erffwissel hait angegangen »ind gedain mit Daniel van Ghoir, also dat derselver »Daniel van nu voirt haven ind behalden sol den hoff »tzen alden-Ghoir mit allen synen zobehoeren ind vunft- »tzeen malder rogge erffpachten in den kerspel van Rog- »gel. Als umb den hoff zo Ophoven boyven Sittart gelegen »in unsen lande van Borne mit allen synen zubehoeren, »so wi der vurschreve Daniel, bis up datum dis brieffs »denselven hoff zo leen gehalden hait van uns ind unser »Herlicheit van Borne. Ind hait der vurschreve Wilhelm »die vunftzeen malder rogge erffpachts uns in unse hant »mit hande halme und mit monde opgedragen ind sich »ind syne erven da van unterfft, ind vort flelichen ge- »beden den vurschreven Daniel van Ghoir damit zo be- »lenen, dat wir gedain, beheltnisse uns unsen erven ind »unser Herlicheit van Hoerne uns recht ind mallige syns »guden rechten. Gegeven in den jaren uns Heren dusent »vier hondert acht ind zwentzich up den naisten Saters- »tagh na sint Johans dach decollatio" (1).

(1) Het zegel des Graven van Meurs is afgevallen.

Dat van Johan van Wilre vertoont een kruis van 5 ruiten met een hamer in den linker hoek.

Dat van Lambert Pyl is gedeeld in het bovenste zeven mosselen 4—5.

Het is hoogst waarschijnlijk dat een gedeelte (althans de nog aanwezige toren) van het kasteel Aldenghoor door Daniel van Ghoor gebouwd werd. Hij had met Gertrude van Bocholt tot Kaldenbroeck vier kinderen: 1° Alard van Ghoor, stichter der linie van Kaldenbroeck, bij Grubbenvorst. 2° Arnold van Ghoor, Heer van Aldenghoor. 3° Johanna, echtgenoot van Godhard van Bocholt. En 4° Catharina gehuwd Met Gerard Haex In der Heggen, wonende te Thorn. Zij stierf kinderloos aldaar in de laatste jaren der XVe eeuw.

Arnold van Ghoor tot Aldenghoor had met Alverda van Oest tot Hillenraed eene dochter met name Gertruda. Hij komt in de annalen des lands Horn, en als Landrentmeester van den Hertog van Gelder, menigwerf voor. — Hij is omstreeks het jaar 1499 overleden. — Op zijn jaardienst in 1501 te Haelen gehouden *waeren 22 prijester dij gelt naemen, heeft ellick gehad 4 stuver Ruermunds gelts. Noch 2 stuver om wyn tot den messen ind 1 stuver den Custer.* (1) — De volgende bezittingen waren destijds aan het huis Aldenghoor verbonden: De hoeve te Overhaelen; de hoeve Tger-Beten te Nunhem; de Speckheide, beemden en houtgewas; de hoeve Honssem te Neer; de hoeve Rutichoven te Horn; de hoeve Tgen Dall te Ophoven; de hoeve Ingenhoff te Melick; de visscherij genaamd het Meer, gelegen *tussen Hoerne ind Beegden tegen dij Duenen*; twee huizen te Roermond; een deel in den Nieuwenhof en in den Oliemolen te Swalmen, alsmede een *kempke* gelegen te Thorn op gen Rijt, afkomstig van wijlen Catharina van Ghoor, weduwe Haex in der Heggen en belast met een malder rogge aan den elfduizend Maagden altaar in 't munster te Thorn.

(1) Aanteekening van Johan van Wijck, Rentmeester op 't huis Aldenghoor.

Weduwe geworden zijnde hertrouwde Alverda van Oest (1) met Jonker Werner van Palant, Drossaard van Wassenberg. Deze verhief Aldenghoor en verdere leengoederen 's Dinsdags na St. Remigius 1501, ten behoeve zijner vrouw en dochter: »Ich Heinrich van Barich, ter tyt Stathelder van »den Leenhove der Grafscap van Hoerne van wege des »Hoichwerdigen Hochgeborenen Furste inde Here Johan »van Hoerne, Buscop tzo Ludich, Hertoge zo Bulyon ind »Greve tzo Loen, ind tzo Hoerne, doin kont myt dyssen »openen brieff dat op huyden datum dys brieffs vor mijch »komen ys as eynen Stathelder ind overmytz twe mannen »van leene myt name Goedert Here zo Draeckenvelts zo »Ghoir ind Godert van Odenhoven, Werner van Palant »son tzo Breydenbaent, int hefft ontffangen ind opge- »halden vyer pundige leenen ind eyn kloppelleen, wellike »voirschreve leenen Aert van Ghoir Daniels soen zeliger »in verstorven is, so wijt inde breijt geleghen als dat »leenhove boeck dat inhelt ind uytwysende ijs, in behuff »synre huysvrouwe ind synen erven, sonder alle argelyst, »vurbehelten mynen genedighen lieve Here vurschreve ind »alleman syns gueden rechts. In orkonde der waerheyt »heb ich Heijnrich vurschreve als eyn Stathelder mynen »zeghel ter konden onder an dissen brieff gehanghen int »jaer ons Here vyfftheenhondert ind eyn des Dynsdaghs »na Sinte Remeys dagh" (2).

Gertruda van Ghoor, erfdochter tot Aldenghoor, huwde in het jaar 1514 op St. Michielsdag met Diederich van Boetzelaer, Erfschenk des lands van Cleef. Deze verhief, 8

(1) Zij was Zuster van Felicita van Oest-Hillenrade en van Isabella echtge-
genootte van Arnold Schenck.

(2) Het zegel van Hendrik van Barich verbeeldt drie leliën 2—1 waartus-
schen een dwarsbalk.

October 1535, na dood zijns stiefvaders Werner van Palant, het huis en de goederen van Aldenghoor ten name van Diederich zijn oudsten zoon. »Wyr Johan Greff tzo »Hornes, Heere tzo Weert, tzo Althenae, tzo Cortesschem, »tzo Avelghem, tzo Bocholt unde tzo Brugel, Erfvoocht »des lands van Thooren unde Nederitter doen condit unde »bekennen midts desen dat voor ons, onsen Stadtholder »Johan van Waes, Johan van Baexsen, Willem van Edinghen onsen Rentmeester unde meer andere onser mannen »van leene, comen unde erschienen ijs der veste unde »vrome Dierich Heer tzo den Boetseler unde Ter-Meulen, »Erffschenck des landts van Cleve, unde heeft aen ons opghehouden unde ontfangen voor hem selven als voor syn »tocht, unde voor Dierich van den Boetseler sijnen altstsoen, als een recht erffgenaem, vier pundighe leen, daer »Werner van Palant tot desen dach leenman aff gheweest »ijs, den wyr nu syns eydts verdreghen hebben, unde syn »die voorschreve vier leenen te weten dat huys ende hoeff »t Overhaelen geheijten Aldegoir mit alle syn toebehoren, »eenen hof tzo Nunhem geheyt den hof T ger Beten, »eenen hof tzo Neer geheyt den hof tzo Hoenschem »ende noch eenen hof tzo Horne gelegen op Rutichoven »Ende hebben den voorschreve Heer van den Boetseler, »mitten vier pundighe leen overmidts ons Stadtholder unde »mannen van leene doen beleenen, naer gewoente onser »Greffschaps Horne, behellich ons unde yder man syns »rechts, unde hy heeft ons behoorliche hulde unde eyt »ghedaen als een man van leen schuldich ijs synen Leenheere te doen. In kennissen der waerheyt hebben wyr »Johan Greff voorschreven onsen zeghel hier aen doen »hanghen, unde ich Johan van Waes Stadtholder, Johan »van Baexem unde Willem van Edinghen als mannen van »leene hebben oock ter konden onse seghelen by zeghel

»ons gnedigen Leenheere doen hanghen, den achsten dach
»Octobris in 't jaer duysent vyf hondert vyf en dertich"(1).

Diederich van Boetselaer, zoon van Diederich en van Gertruda van Ghoor, werd met de goederen van Aldenghoor beleend den 7 Mei 1547. »Wir Philips van Montmorency Grave tho Hornes, Heer tho Weert Althena, »Cortessem, Boicholt, ende Bruegel, Erfvoigt des lants »van Thoren ende Nederitter, doin kont ende bekennen »mitz dies allermennichlichen, dat vur ons, unssen Stat»helder, ter tyt Leonart van Lair, ende unssen lehnman»nen Johan van Baexem ende Reyner van Nuenhem, vort

(1) Het zegel van Johan van Waes is gevierdeeld: in 't 1ste drie vogels 2—1, in het 2de en 3de een hartschild waarover eenen band, in het 4de een leliënkruis en in het midden een hartschildje waarop een klimmende leeuw. Op den helm een eenhoorn.

Het zegel van Johan van Baexem verbeeld een rechtsklimmende leeuw.

Het zegel van Willem van Edinghen, is te vinden in Deel I bl. 150.

»mehr anderen, kommen ende erschen ist den ehrenveste
»ende frome Dederich Heer tzo dem Boetseler, Erffschenck
»des Furstenthums Cleve, ende hefft aen ons upgehalden,
»ontfangende vur hem und seines lyves erven, vier bun-
»dige lehnen daer Diederich Heer von dem Boetseler, derer
»seele God genedich, tot diesen dage lehnman aff geweist
»is, nemelich dat huys ende hoiff tho Overhalen, geheiten
»Aldenghoir mit alle syne rechten und thobehoren, den
»hoiff Ter Beeten, den hoiff Hoensschem und den hoiff up
»Rutichoven. So hebben wir den gedachter Heer van dem
»Boetseler mit diesen vier lehnen overmitz Stathelder und
»lehnmannen doin belehnen, nach recht und gewoinheit
»unsser Graffschap Hornes, vurbehalt ons und jederman
»syne rechts. Ende hefft ons behoirliche hulde ende eidt
»gedaen als ein man van lehn gebuert tho doin. Gegeben
»den sevenden dach May 1547”.

Diederich van Boetselaer benoemde in 1558 zekeren Johan Cruder van Wassenberg tot Stadhouder zijner laatbank van Aldenghoor. — Het verhef voor deze bank kostte dubbelen cijns, twee kannen wijn voor den Secretaris en eene voor de Laten. Wanneer deze kennis droegen, dat een Laat gestorven, een keur vervallen of iets dergelijks was voorgevallen, dit moesten zij, ingevoleg hunnen eed, den Laatheer berichten.

Zweder (Assuerus) van Boetselaer, Heer tot Aldenghoor, zoon van Diederich voormeld en van Irmgarda van Wijlich, was gehuwd met Barbara van Bijlant. Hij gaf (1592) procuratie aan zijn Rentmeester, Adriaan Poeijn, tot lichting van 50 gulden rente op de hoeve Ingenhof te Melick. Hij verplaatste, omstreeks het jaar 1599, den watermolen van Overhaelen naer Haelen, en den windmolen van den eenen berg op den anderen. Deze molens, voorheen bezeten door de Heeren van Horn, hadden de banaliteit over de dorpen Horn, Beegden, Haelen en Buggenum.

Diederich van Boetselaer, gehuwd met Johanna van Merode, droeg (1629) het huis Aldenghoor bij ruiling over aan Frans de Mauleon, Baron de la Bastide, en zulks tegen de heerlijkheid Tassigny, in het Graafschap Chiny (Luxemburg). Kort daarna verkocht Frans de Mauleon het huis Aldenghoor aan Jonker Lambert De Keверberg wonende op den huize Middelbeek gemeente Hinsbeck, bij Venlo. De betrekkelijke koopakte werd verleden voor het leenhof van Horn, den 4 April 1629.

Lambert de Keверberg-Aldenghoor huwde (1628) met Elisabeth van Pollart tot Exaten. Hij kreeg, 10 Juni 1628, bij den Koning in diens Raad van Gelderland octrooi om zijne leengoederen te belasten, tot vertimmering van het huis Middelbeek te Hinsbeck, waarin hij destijds woonde.

Den 23 Juli 1644 verworf hij, bij Vrouwe Margareta Van der Lip genaamd Hoen, vergunning om de hoeve Luttelvorst, leenroerig van het huis Grubben te Grubbenvorst, te mogen belasten met 1819 gulden. — Hij had met zijne evengenoemde echtgenooten negen kinderen: 1° Hans Caspar, 2° Andries, Heer te Middelbeek, 3° Catharina, echtgenooten van Johan de Rohe, 4° Anna Elisabeth, vrouw van Martin Willem de Rohe, 5° Jan Everhard, 6° Johan, Heer te Neunhof, 7° Maria, 8° Barbara, 9° Anna. — Den 16 Februari 1662, deelden de zes eerstgenoemden, bij wille huns vaders, in bijwezen van Diederich van Pollart, Jan Georg van Lom en Willem van Borman tot Grathem, de ouderlijke goederen. De drie laatst genoemden (Maria en Barbara waren kloosterdamen) kregen hun aandeel na dood huns vaders. Deze goederen waren de volgende: Het huis Aldenghoor, de hoeve te Overhalen de twee molens, de hoeve Beuckelt te Neer, den Molengriente te Maasbracht, het huis Middelbeek te Hinsbeck, den Borghoff aldaar, het huis de Stege te Grub-

benvorst, de hoeve Luttelvorst te Velden met de tiende en de visscherij aldaar, de laatbank te Horst, een gedeelte in het veer te Venlo, de pachten in de stad, en de begeving van het bodeambt aldaar, de hoeve te Well, den grooten Heijerhoff te Breijel, den Vogelsancks molen, en den kleinen Heijerhoff met de gerechtigheid op de Schans aldaar (1).

(1) Wij verwijzen, voor wat de vertakkingen betreft, naar de uitvoerige geslachtlijst der familie de Keverberg-Mewen door Ridder Ch. de Borman (Annuaire de la noblesse de Belgique, 1865). Wij willen deze lijst eenigszins aanvullen en, waar noodig, naar authentieke bescheiden verbeteren:

Op St. Dionisiusdag 1545, had te Achel op 't huis (Tgen Broeck) *ijn dije grote kamer*, in bijwezen van Mr Simon van den Broeck, eene erfdeeling plaats tusschen de kinderen van wijlen Jan van Mewen, genaamd Keverberg, en diens echtgenoot Margareta Borman. Deelgenooten waren: 1° Godhard van Keverberg, 2° Jonker Johan van Keverberg, alias Mewen, 3° Jonker Arnold van Mombeek, als mombier zijner vrouw en zijner vrouw moeder, 4° Arnold Nijs, 5° Jufvrouw Ida met haar kind Johanna van Gressenich, huisvrouw van Mr Simon van den Broeck, en 6° Jonker Renier van Keverberg. — Getuigen van deze deeling waren: Jan van Heerle alias Mewen, Jan Danijels alias Haenen en Arnold Konen van Roosteren.

Johan van Keverberg, boven vermeld, was de stichter der linie van Raedt, een kasteel te Laurensberg, bij Aken en van Lintzenich, bij Zulpich. — Renier, zijn broeder, was de Stamvader der liniën Ter Steeghe, bij Grubbenvorst, Aldenghoor, bij Roermond en Neunhof, bij Eijnatten, in 't land van Limburg.

Godhard de Keverberg-Raedt, zoon van Johan voornoemd, had drie kinderen: 1° Johan Heer te Raedt, 2° Rutger en 3° Elisabeth. — Rutger de Keverberg, had met Ida Von Heinsbach, genaamd Hoen zu Loevenich, geene afstammelingen. Hij was Kolonel-Kommandant van Dusseldorf, en stierf aldaar, den 11 Mei 1645. — Toen hij, met den Generaal Jan van Weert, naar Duitschland en Hongariën trok lieten zij, in een stadje bij Trier, een koffer achter inhoudende 600 Rijksdaalders van Rutger de Keverberg en eene nog grootere som van voormelden Generaal. — Dit koffer was in handen gekomen der Domkapitularen van Trier, die de gelden uitgenomen en door eene behoorlijke schuldbekentenis vervangen hadden. — Naderhand voerden de Heeren Frenz van Slenderhan, erfgenamen van den Generaal, alsmede die van Rutger de Keverberg ten deze een proces voor 't kamergerecht te Spiers, proces dat het Domkapittel verloor, en dat (1701) op nieuw, en ditmaal tusschen de familiën de Frenz en de Keverberg, in 't Gerechtshof te Dusseldorf aanhangig was. Den

Hans Casper de Keверberg, Heer van Aldenghoor, was gehuwd (1663) met Maria Hildegonda van Grevenbroeck tot Helvoort. Hij verhuwde 1657, in het leenhof van Gelderland, gevestigd te Roermond, den Weerd en de Visscherij, gelegen te Roosteren in het Ambt van Montfort, en zulks voor en ten behoeve van zijn neef, Rudolf de Keверberg tot Raedt. »Philips by der Gratie Godts, Coninck van »Castillen etc. Doen condt dat voor onsen lieven ge-»trouwen Cancelier onses Vorstendoms Gelre ende Stadt-»houder van onsen leenen aldaer, Heere Judocus van den

25 April 1765, gaf de Baron Frans De Keверberg, Kolonel van een regiment Dragoners, wonende te 's Hertogenbosch, volmacht aan zijn neef H. C. De Keверberg-d'Aldenghoor, om de penningen afkomstig van zijn oud-oom Rutger, volgens minnelijk accoord met de Frens-Slenderhan getroffen, in ontvang te nemen. — De Kolonel Rutger de Keверberg, liet bij testament, onder anderen een zilveren wierooksvat aan de kerk der Wittevrouwen te Aken. — Zijne zuster Elisabeth, huwde (November 1606) met den Baron Johan van Merode-Houffalis, weduenaar van Johanna van Stepraedt. Hij bezat, in 't Rijk van Aken, de Franckenburg, de voorgedij van Burtscheid, den Gebrandenhof, de Rode-erd, de Huls en meerdere molens. — In het land van Valekenburg, den Houffalis-hof op de Straat, den Mingersborg, — de heerlijkheid Aerschot in de Meijerij van den Bosch. — Zij had haar deel in de goederen van Raedt, het huis de Thomp te Margraten, molen en aanhoorigheden te Simpelveld, den Eelerhof, den Werberghshof in 't ambt van Kriekenbeek. — Het huwelijkscontract was geteekend, vanwege den bruidegom, door Adam van Hochkirchen, en vanwege de bruid door F. van Pollart van Nunhem en C. de Keверberg tot de Steeghe.

Jan de Keверberg-Raedt had, met Barbara van Eijck drie kinderen: 1° Godhard Heer van Raedt, 2° Rudolf, stichter der linie van Lintzenich, en 3° Clara.

Godhard de Keверbergh-Raedt had met Elisabeth Collart van Lijnden drie kinderen: 1° Otto Willem, Heer te Raedt, 2° Johanna Barbara, 3° Maria Hedwig, gehuwd met Johan Lodewijk Greiff, heelmeeester.

Otto Willem de Keверberg-Raedt had ten huwelijck Gerardina Catharina Van Savelandt, waaruit 1° Elisabeth Julia Segerina, 2° Catharina Francisca, kloosterdame, 3° Godhard Diederich, allen woonachtig te Gelder.

De andere linie der familie de Keверberg, namelijk die Ter Steeghe, Aldenghoor, Neunhof, had tot stamvader Renier van Keверberg. Deze had met Mathiide van Hulsberg-Schaloun tot Herten, drie dochters en een zoon namelijk Caspar de Keверberg gehuwd was Agnes van Dript, dochter van Diederich van Dript, Heer ter Steeghe en van Cornelia van Erp, en in tweede huwelijck,

»Kerchove ende mannen van leen hiernaer beschreve ,
»erschenen is Hans Caspar van Keverbergh ende heeft ytt
»crachte van procuratie ihme gegeven by Rodolph van
»Keverbergh genant van Meuwen te leen ontfanghen den
»Weert en Visserye gelegen tot Roosteren, in den Ampte
»van Monfort , ons als Hertoghe van Gelrelant ten Gelder-
»schen rechte met vyftien goltgulden te verhergewaden ,
»leenroerich by overlyden van Jan van Keverbergh genant

met Catharina van Hove. — Uit zijn eerste huwelijk sproten 5 kinderen :
1° Cornelia, vrouw van Adolf Schenck van Nijdeggen , 2° Willem, jong gestor-
ven, 3° Renier , 4° Hans Everhard , 5° Catharina ; en uit het tweede huwelijk
twee zonen 1° Caspar en 2° Hendrik de Keverberg. Na dood der voorkinderen
Renier en Catharina (1599), trof de vader , Caspar van Keverberg , met zijn
zoon Hans Everhard en met Adolf Schenck een accoord, nopens de moederlijke
nalatenschap.

Hans Everhard de Keverberg , Heer ter Steeghe , had met Catharina van
Cruchten, voerende gebandeerd van zeven stuk, een zoon genaamd Lambert.
Deze is de stichter geweest der linie van Aldenghoor.

Johan, derde zoon van Lambert de Keverberg d'Aldenghoor, was de stichter
der linie van Neunhof. Deze had, met Godfrida Cauchon de la Tour, meerdere
kinderen, als : 1° Anna Christina gehuwd met den Baron de Rollois, voerend
gevierdeeld, drie leeuwen en een kruis, Kommandant van Catszau in Honga-
riën , 2° Anna Maria Elisabeth, kloosterdame te Burvenich , 3° Johan Frans,
Kolonel, 4° Johan Balduin Antoon, die het huis Neunhōf (1690) verbleef na
dood zijns vaders, 5° Elisabeth Clara, gehuwd met Jacob Vincquels , 6° Johanna
Alousiana Josepha , vrouw von Muhlstro, en in tweede huwelijk van Conrad
Lindelaufl, wonende te Eupen.

Omstreeks het jaar 1759 hadden de evenvermelde kinderen van den Neun-
hof geschil over de verdeeling der ouderlijke nalatenschap , doordien de oudste
zoon, die volgens de Limburgsche costumen het stamhuis vooraf had, alsmede
de Baron de Rollois afwezig of wellicht overleden waren. — Wij vonden ten
deze eene attestatie verleden voor den Notaris Mars , te Brussel , waarbij zijne
Doorluchtige Hoogheid Willem Hyacinth , Prins van Oranje-Nassau , Charles
d'Herzelles, Luitenant-Kolonel, en Michel de Colins, Kapitein, onder eed ver-
klaren, dat zij den Baron Johan Frans de Keverberg, Kolonel, in garnizoen te
Malaga, gezien en gesproken hadden, respectievelijk in de jaren 1637 en 1638;
dat zij wel wisten, dat gemelde de Keverberg afkomstig was uit 't land van
Limburg, en dat hij in December 1634, door Zijne Katholieke Majesteit, met
het regiment Duitsche kurassiers begiftigd was geworden.

»Meeuwen lest erledicht, ende heeft den voorschreve Hans
»Caspar van Keверbergh in name van wege ende tot be-
»hoeff als boven, hiervan manschap ende eedt van trouwe
»ghedaen ende gelooft alles verner te doen dat een ge-
»trouwe leenman synen Leenheere te doen schuldich is,
»desgelycks de voorschreve Rodolph van Keверbergh ge-
»nant van Meuwen ende syne erven, ons onse erven ende
»naecomelinghen Hertoghen voorschreven altyt soo dick
»des noot gebeurt, ende 't selve leen erledicht oock doen
»sullen beheltelyck in allen ons als Hertoge van Gelre ende
»eenen iederen synen goeden rechten sonder arch of list.
»Hier syn over ende aen geweest onse mannen van leen
»Joannes Bosman Ad^t voor onsen hove in Gelderlant ende
»Gerard van Baerlo. Des 't oirconde hebben wy Coninck
»onsen segel aen desen brieff doen hanghen, gegeven bin-
»nen onse Stadt Roermonde den dertichsten dach van
»January in den jaere ons Heeren duysent seshondert se-
»ven en vyftig”.

Na dood van Rudolf de Keверberg-Raedt verhiel Hans Caspar de Keверberg d'Aldenghoor andermaal het leen de Weert en de Visscherij te Roosteren ten name van zijn pupil Karel Emanuel de Keверberg-Raedt, Heer van Lintzenich. Dit geschiedde te Roermond, den 5 September 1676, ten overstaan van Jacob van Gutschoven, Ridder, Cancelier des Hertogdoms Gelre, Johan Roosen en Johan Batta, leenmannen. — In 1682 verkochten de voogden van Karel de Keверberg-Lintzenich, namelijk H. C. de Keверberg d'Aldenghoor en Gothard van Merode-Houffalise, den bovenvermelden Weert te Roosteren, ook Meuwenhof genaamd, met de visscherij op de Maas, alsmede een deel van den Eelerhof, aan den Advokaat Arnold van den Bergh. — Deze Meuwenhof had, onder andere gerechtigheden, het recht van sepulture in de kerk van Roosteren, en was

belast met 7 koppen haver en $7\frac{1}{2}$ stuiver cijns , aan het armbestuur aldaar , benevens 3 koppen haver en 3 stuiver aan Jonker Clandt.

Karel Emanuel de Keверberg-Raedt, zoon van Rudolf en van Margareta Alexandrina Colijn van Lintzenich , huwde (1691) met zijne nichte Maria Elisabeth de Keверberg, erfdochter tot Aldenghoor , waarvan zes kinderen 1° Rudolf Caspar, 2° Jan Frederik Lambert, kloosterling, 3° Jan Willem, 4° Jan Lodewijk, kapitein, 5° Andries Edmond, kanunnik, 6° Barbara Alexandrina, kloosterdame te Hocht.

Rudolf Caspar, Baron de Keверberg, Heer van Aldenghoor en Lintzenich, gehuwd met Judith Cornelia Maria, dochter van Caspar, Baron de Merwijk-Kessel en van Anna de Lijnden van Croonenburg, had een zoon :

Karel Emanuel Caspar Joseph, Baron de Keверberg-d'Aldenghoor, Heer van Haelen en Kessel, lid der Ridderschap van het Hertogdom Gelre, had met zijne echtgenoot Anna Maria Josephina de Weichs tot Roesberg drie kinderen : 1° Karel Lodewijk Willem Joseph, 2° Karel Frederik Joseph, 3° Clementina Francisca, Abdis te Bedburg bij Cleef.

Karel Frederik Joseph, Baron de Keверberg d'Aldenghoor, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, lid der eerste Kamer der Staten Generaal en President der Limburgsche Ridderschap, had met Maria Alexandrina Barbara van Heereman-Zuydtwijck en in tweede huwelijk met Maria Agnes Engelbertina von Kerckerinck-Borg geene kinderen ; weshalve het huis en de goederen van Aldenghoor, bij uiterste wilsbeschikking, ten deel vielen aan den tegenwoordigen bezitter den Baron Karel de Keверberg, als zijnde de oudste zoon van wijlen den Baron Karel de Keверberg de Kessel, Prefect van Osnabruck, Ridder der legioen van Eer, Commandeur van den Nederlandschen Leeuw, Gouverneur der Provinciën Oost- en West-Vlaanderen, lid van

den Raad van Staten, schrijver van verschillende werken, overleden te 's Gravenhage den 30 Noyember 1841 (1). Hij had tot echtgenootte Charlotta Baronesse van Loë-Wissen, en in tweede huwelijk Maria Lodge, geboren te Rochdale, (Engeland) uit welk laatste vier kinderen, als: 1° Karel Georg Clement Joseph, Heer van Aldenghoor, boven vermeld, 2° Frederik Hendrik Karel Ernest, oud lid der 2de Kamer der Staten Generaal, overleden (1877) te Kessel. Hij had ten huwelijk Louisa Josephina Maria de Vilers de Pité, waaruit eene dochter Maria Carolina Hortensia Mathilda. 3° Georg Frans Ernest, jong gestorven, en 4° Elfrida gehuwd met Hendrik Hennis, medecijnen-dokter te Roermond, van welke een zoon.

Wij kunnen, bij gemis aan bescheiden, niet alle de goederen aangeven, die van den huize Horn te leen roerden. — Omdat deze goederen onderworpen waren aan kosten van verhef, van octrooi en dergelijke, daarom droegen ze, in de lands lasten, een vierde gedeelte minder dan de allodiaal of schepen goederen. Deze werden voor 't gerecht, dat is, ten overstaan van de Schepenen gerealiseerd. Leengoederen daarentegen konden niet van de eene in de andere hand overgaan, dan met tusschenkomst van den Leenheer. Geschillen over schepen goederen werden door de Schepengerechten beslist; betrof het evenwel leengoederen, dan stond het geschil uitsluitend ter kennis van 't Leenhof. — Een derde soort waren de cijns- of laatgoederen, betalende bij overgang een heergeweide, een werfpenning of wel eenen keur, dat is, een stuk vee ter keuze van den Laatheer. De

(1) De Baron de Keerbergh was liefhebber en bevorderaar van kunsten en wetenschappen. Napoleon I schatte hem hoog, en de Hertog van Leuchtenberg vereerde hem met eene buitengewoon groote gouden medaille. — Menig geestig jongeling had hem eene artistieke opleiding te verdanken.

laatgoederen bekleedden, als het ware, eene middenplaats tusschen de leen- en de allodiaalgoederen.

Behalve de vele leengoederen in het dorp Horn, kunnen wij als zoodanige aangeven het huis te Nunhem, oudtijds bezeten door eene familie van dien naam, later door die van Collart van Lijnden, van Pollart, van Waes, van Wittenhorst, d'Ingels en Waegemans; de Priorshof, Inkevortshof en Groot-Melenborg, onder Buggenum; de groote tiende aldaar; de Pannenhof onder Beegden; de Vogels-hof, gelegen te Over- of Waterhalen, gemeente Halen (1).

In het jaar 1394, op O. L. V. dag *Purificationis*, gaf Willem VIII, Heer van Horn, zijnen beekmolen te Overhalen, in erfpacht uit aan Hendrik den molenaar, voor 14 malder rogge 's jaars. — Graaf Jacob I zoon en opvoiger van Willem VIII, gaf (10 September 1455), $\frac{6}{7}$ van dezen erfpacht ten huwelijk aan *syne gemeene nichte* Oda, dochter van Reinhard van Haeghen, getrouwd met Adam Vogels. Deze kocht, in 1483 op St. Hubertsdag, het ander $\frac{1}{7}$ van Graaf Jacob II. — In 1489, behoorde de erfpacht en de molen aan Hendrik Vogels, Scholtis van Maasland. — De Vogelshof was tweeëenig, een deel te Ghoor, het ander te Horn. Hij werd in den Hornsche leenzaal verheven, 22 Juni 1506, door Johan Vogels, Johans zoon. Den 25 Juli 1531, door Joost van Meerssen, Kastelein te Lewensteyn, man van Hendrica Vogels. Den 8 Maart 1539, door Frans Vogels en den 15 December daaraanvolgende, door Gerard van Merwijck, als man van Johanna van Dorn, (vruchtsgebruikster) weduwe van Hendrik Vogels. Den 15 Juli 1576, door Jacob Vogels. Den 13 December 1605, door Frans Vogels. Den 16 Augustus 1637, door Conrad Vogels en den

(1) De naam Vogels is, als plaatselijke benaming, in de gemeente Halen tot heden toe bewaard gebleven.

11 December 1680, door diens neef Jonker Willem Weiz. (1)

Van de vonnissen in 't Hornsche leenhof gestreken, kon naar de Loonsche leenkamer van Curingen geappelleerd worden. — Aanvankelijk zaten de Heeren van Horn hun leengerecht in persoon voor (2). Later deden zij zich vervangen door Stadhouders, als: in 1506, door Peter van Straelen; in 1519, door Jonker Willem Pijl van Swalmen; in 1527, door Jonker Johan van Waes; in 1547, door Leonard van Lair; in 1566, door Jonker Daniel van Nunhem; in 1576, door Antoon Heuss; in 1588, door Peter Moultz; in 1605, door Willem van Haeren; in 1620, door Willem Baron de Horion; in 1637, door Johan Hendrik, Heer tot Elmpt; in 1656, door Assuerus, Baron de Horion; in 1680, door Godfried van Odenhove, vice-Stadhouder; in 1709, door Philip Wijnand, Baron de Kerchem; in 1723, door Gerard Assuerus, Baron de Horion; in 1740, door Gerard Assuerus Louis Ernest, Graaf de Horion; in 1761, door Karel Frans Joseph, Graaf de Horion.

Elk bezitter van leengoed legde voor het leenhof den volgenden eed af: »Diewyl ick N. N. leenman syn sal so »geloewe ende sweere ick syne Genede als Grave tot Horne »derselve Heeren Stadthelder ende mannen van leen trouw »und holt te syn, dat beste te proeven ende het archste »te warden, ende het leen daer ick helder van ben dat »behoeff ik in effect te halten sonder te gestaeden dat 't »selve gereeten, gespleeten oft veralineeert sal worden, »sonder eerst daervan becomen te hebben behoirlick octroij, »oft dan yetwes in prejudicie myns Genedigen Leenheere »gedaen sal worden, ende wan ick van den Heere Stadt-

(1) Vogelshof behoorde in 1737 aan Rudolf Caspar Baron de Keeverberg.

(2) In eene akte verhief des jaars 1428 (zie hierboven) komt Frederik Graaf van Meurs als *Momber des lands van Hoerne* voor. Dit *Momber* tijdens het leven van Willem VIII, zal wel niets anders beteekenen dan *tijdelijk plaatsvervanger des Landheeren*.

»helder gefordert worde om 't recht te helpen bezitten, so
»sal ick gehorsaemlick compareeren, clacht antwoord ende
»alles wat mich voor compt aenhooren, daerover gemaent
»synde oordeel te spreken, den meesten gevolgh der leen-
»mannen sal ick volgen, geenen secreten raedt derselve
»sal ick melden, ende verner geloeff ik alles te doen 't
»gene een goet eerlick vroem leenman schuldigh is te
»doen, so helpe mich Godt ende syn heilick Evangelie”.

HET GERECHT.

III.

Ten aanzien van het rechterlijke was het land van Horne verdeeld in vijf dingbanken, namelijk : Haelen, Horn, Neer, Heythuizen en Ophoven (1). Het dorpje Haelen, als in 't midden des lands gelegen, was de zetel van het hoofdgerecht, *wettig hoefftgerecht*. — Van burgerlijke vonnissen, in de nedergerechten gestreken, kon naar Haelen geappelleerd worden, en van daar, in laatster instantie, naar het Loonsch Schepenhof in Vliermael. — Deze omstandigheid gevoegd bij het beroep naar Curingen, ter zake van leen, schijnen aan te duiden, dat het land van Horn, in oude tijden, nauw aan dat van Loon verbonden is geweest.

Omstreeks de helft der XVII eeuw, onderging deze rechterlijke indeeling eene wijziging, althans voor die dorpen, welke destijds verpand en tot heerlijkheden verheven waren geworden; dan, aan die verpanding was de instelling en benoeming van het gerecht verbonden. Te dezer tijd, zoo al niet vroeger, werd ook het hoofdgerecht van Haelen naar Horn overgeplaatst.

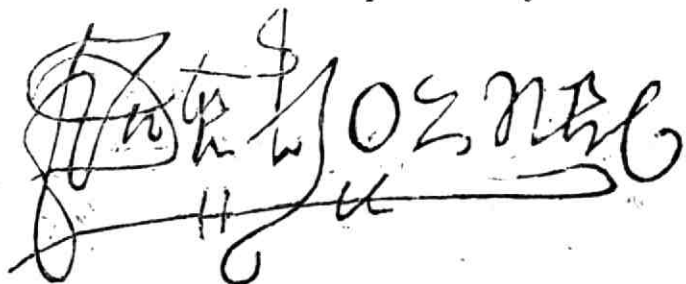
In strafzaken was geen appel; de straf stond *op genade of op ongenade* des Landheeren. — De omstandigheid, dat de burcht te Horn de plaats was, waar de aangehoudenen

(1) In 1656, had ook Beegden zijn eigen gerecht.

werden opgesloten, schijnt als van zelf daarheen te hebben geleid, dat het getuigen verhoor aldaar plaats greep en dat ook het vonnis, door de Halensche Schepenen, aldaar geveld werd.

Als eene bijzondere gunst en met het oog misschien op de klachten, die uit de nedergerechten tegen de bemoeizucht der Hoofdschepenen gerezen waren, liet Graaf Jacob II, op St. Remisiusdag 1487, eene ordonnantie uitgaan houdende, dat zijne onderdanen, in vergelding der menigvuldige diensten den Grave bewezen, voortaan terecht zouden staan voor hunne eigene schepenen, en dat geen dier onderzaten eenige straf zoude ondergaan, dan krachtens een vonnis van diezelfde Schepenen. Voorts beloofde de Graaf, dat hij den ingezetenen goed recht zoude doen administreeren en niemand voor den scherpen rechter laten voeren, dan op oordeel en vonnis van de bevoegde Schepenen. — Deze ordonnantie is in zoo verre merkwaardig wijl ze, nevens de gewoonlijke zegels, des Graven eigen handteekening draagt, iets dat bij documenten van dien tijd zelden het geval is. — Wij geven het stuk met de handteekening letterlijk weder: »Wyr Jacob Greve zo »Hoerne, tzo Althema, zo Cortershem ind zo Cranendonck »etc. doin kont ind bekenne. Alsoe onsse lieve getrouwe »ondersaeten unsser Graeffschap van Hoerne unss menichvoldige diensten frientscap ind gunst bewesen hebben »omme unssse renten te betalen ind auch deck te hulpen »gekomen synt omme unssse scaden te verhueden, daer »omme wyr denselven onssen ondersaten toegesacht ind »geloefft hebben, ind overmits desen onssen brieve toese-gghen ind geloeven, by onsser eren ind trouwe, dat wyr »alle onsse ondersaten die tegen onss misdaen ind gebreuckt mochten hebben oft noch breucken mochten, alle »tyt in synre bancke te Schepen oerdell ind vonnisse stel-

»len sullen, ind nyemantz rechts weygeren te doin oft
»laeten geschien, wyr en sullen auch nijemantz doin ver-
»suecken van den Scherpen richter ten sy by vonnisse
»onsser Schepenen vurschreven, ten were saeck dat sy ter
»quader namen ind fame stonden, uytgescheyden die ghene
»die tegen onselffs persoen ind Hoecheyt misdeden ende
»wyr dat myt konden (getuigen) bewysen konnen, sullen
»tot unsser correctien staen. Ind want wir dit alss vur-
»schreve also gehalden willen hebben, soe bevelen wir
»hyromme onssen Drossart, Scholteten, boeder ind fort allen
»onssen Amptluden nu synde off naemaels wesende, dat
»yr alsoe doen sult als vurschreve iss. Soe wir onsse on-
»dersaeten boeven recht nyet vercort en willen hebben. In
»orkonde der waerheyt hebben wyr Jacob Greve tzo Hoerne
»etc. unssen siegell beneden desen brieff doen hangen ind
»mit unssen hanteyken ondergeteykent, ind voirt begeert
»ind bevolen onssen lieven getruwen Arnolt van Ghoir,
»Daniels son, Johan van Ghoir ind Henrich van Nuynhem
»dat sy yre segelen by dat unsse tot eynde meerre konden
»aen desen brieff hangen willen, dat wir Arnolt, Johan
»ind Heinrich voirschreven, van begeerte ind bevele unss
»gnedigen Heren gerne alsoe gedaen hebben ende onsse
»siegelen by siegel onss gnedigen Heren onder aen desen
»brieff gehangen. Gegeven int jair onss Heren dusent vier-
»hondert seven ind tachtetich op Sint Remeys dach”.

A handwritten signature in a cursive script, likely from the 16th or 17th century. The signature is written in dark ink on a light background. It features a large, ornate initial 'H' on the left, followed by several loops and flourishes. The name 'JOZNEC' is clearly visible in the middle-right portion of the signature. Below the main line of the signature, there are several smaller, less distinct markings, possibly initials or a second signature.

De dingbanken namen kennis van civiele, correctioneele en crimineele zaken; zij waren daarenboven belast met het verlijden en registreeren van schier alle burgerlijke akten. Zij waren samengesteld uit zeven Schepenen, een Secretaris en een gerechtsbode. — De Scholtis van Maasland, als Officier van justitie, was ambtshalve gelast met het opsporen, of het doen opsporen, der wanbedrijven, en met de beklagden, naar gelang der feiten, strafbaar te stellen. Hij trad ook op in civiele zaken *manende de schepenen om recht*. Hij was een wandelend Officier, eenigszins lijkend naar onze hedendaagsche Ambtenaren van het openbaar ministerie.

De Drossaard, Landdrossaard of Hoogdrossaard, die zich soms door een Luitenant-Drossaard liet vervangen, had als representant des Landheeren, geheel de regeering in handen, vooral wanneer hij, zoo als gewoonlijk het geval was, tevens het Stadhouderschap der leenen bekleedde.

De ons bekende Drossaarden zijn de volgende: In 1419 Jan van Goor; in 1474 Diederich van Meurs; (1) in 1481 Godhard van Erp, genaamd Werreberg; in 1529 Johan van Waes; in 1566 Daniel van Nunhem; in 1584 Willem van Merwick; in 1598 Christoffel Schenck van Hillenrade; in 1600 Caspar Hoen van Blienbeeck; in 1616 Willem Baron de Horion, in 1636 Assuerus Baron de Horion; in 1668 Philip Wijnand Baron de Kercken; in 1719 Gerard Assuerus Baron de Horion; in 1740 Gerard Assuerus Louis Ernest Graaf de Horion; in 1760 Karel Frans Joseph Graaf de Horion. — Adriaan Poeijn, Rentmeester te Aldenghoor,

(1) De perkament brief, waarin Diederich van Meurs als Drossaard voorkomt, luidt in den aanhef: »Wir Johan Arlartz ind Heinrich Sluijman doen »kont, also als Diederich van *Morse* Drosset des landts van Hoerne sich ver»schreven ind verbonden hait tzo houden Ryneren Borman, Rentmeister tzo »Stochem, vur tzewehondert overleutsche gulden, so bekennen wir Johan ind »Heinrich vurs. dat wir des vurschreven Diederichs rechte warburgen sijn etc.»

verschijnt als Luitenant-Drossaard, in de jaren 1617—36, en Johan Hendrik van Elmpt in 1637—46.

*Het Scholtisambt van Maasland werd bekleed in 1483, door Hendrik Vogels; in 1573, door Godhard van Erp-Werreberg; in 1584, door Johan van Kessenich; in 1611, door Renier van den Camp; in 1637, door Cornelius van Randenraedt; in 1660, door Joan Jacobi; in 1663, door Karel Croll; in 1706, door N. de Fostier; in 1709, door Jacob Jacobi; in 1760, door Karel de Borman; in 1762, door Bartholomeus Norbertus Geradts.

De Schepenstoel der hoofddingbank Haelen was, 1436, bezet als volgt: Jan Betman, Hendrik Wambeek, Godhard Schaenen, Jan Croen, Jan van den Beelen, Lambrecht Noude, zoon, en Jacob Lepper. — In 1489, waren het: Anthoon van Nuenhem, Herman Smit, Leonard Hermans, Jan But, Jan van den Boerne; Willem Strijcken en Hendrik Tilmans; en in 1535: Willem Strijcken, Johan Conen, Anthoon Eggels, Johan van Wijck, Geerling Mertens, Hendrik Lijnssen en Jan Schroers (1).

Als Secretaris der bank Haelen komen voor: in 1568, Nic. Rademecher; in 1617, Jan van den Broucq; in 1624, J. Waegemans, substituut. Als Secretaris der bank Horn: in 1689, J. Winckens; in 1740, Jacob Waegemans; in 1745, Gerard Louis Waegemans; in 1749, G. A. van Straelen.

Wauter van Oost was, in 1620, gerechtsbode te Haelen; Bernard Janssen, in 1659, te Neer; Hendrik Vogels, in 1709, te Horn.

(1) Het oude schepenzegel van Haelen (zie Deel I bl. 191) verbeeldende het Hornsche wapen op den voorgevel van een kerkgebouw was naderhand, in 1687, vervangen door een doorsneden schild vertoonende rechts den toren der kerk en links het wapen van den gebiedenden Heer. In den rand: GERICHTS SEEGEL DER HEERLICHEIT HAELEN.

Al deze rechterlijke ambtenaren zwoeren bij het aanvaarden hunner bediening eenen eed, die, hoewel verschillend van vorm, in hoofdzaak hierop neêrkwam: getrouwheid aan Vorst en land; instandhouding van 's lands oude rechten en gerechtigheden; onpartijdige rechtspleging, den rijke om geld, den arme om sonst.

Wie tot Schepen benoemd was moest de benoeming aannemen en de Schepenstoel helpen bezetten; deed de benoemde dit niet, dan was hij strafbaar. — Toen zekere Jan Quicken, in 1618, voor het Schepenambt bedankte, verzocht de Luitenant-Drossaard den Schepenen om *leering* hoe hij den weigerige zou dwingen: »Adriaen Poeijn, nomine officij, remonstreert hoe hy Jan Quicken heeft op »dry verscheyde reysen, naer den landtrecht, deur den »gerichtsbode doen gebieden om alhier den schepenstoel »als Schepen te helpen beleden ende den gewoonlichen »schepenampts eydt te presteren, ende dewylen voorschreve »Quicken herhalicher wyse uytblyft, tot versmadinge des »Heeren gebot, versueckt derhalve geleert te worden hoe »men hem daertoe sal houden ende constringeren, ende »totten pene daertoe staende condemneren”.

Na verloop van jaar en dag, en na oplegging van alle mogelijke boeten, werd de ongehoorzame Schepen aangestast en voor het gerecht gebracht, ten einde den gevorderden schepeneed alnog af te leggen. Volgens het requisitoir moest hij, in geval van verdere weigering, met ijzer en staal omhangen, in de gevangenis geworpen worden. Wij laten dit requisitoire alhier volgen: »Renier van »den Camp Lantscholtis met behoorlycke protestatie alle »geert als dat Jan Quicken voor en inwendich jaer ende »dach alhier aengeboden synde door vervolch des vollen »gerechts om te presteren den eydt van den schepenampt, »volgens den alden gebruyck ende landtrecht, by alle be-

»hoorlycke boeten ten 1^{en} 2^{en} 3^{en} en ten 4^{en}, en by de
»hoogste straff die den Heer in syn landt heeft, nemelyck
»verbeurte van lyff ende goet, niettegenstaende ongehoor-
»saem blyvende, heeft denselven by autoriteyt van syn
»Officie, en ten versuecke van Schepenen alhier inbracht
»in volle vergaderinge om synen schepenampts eydt te
»doen, ende soo lange hy tselve verweygert versueckt hem
»met ijser ende stael behangen te worden met protestatie
»van kosten, schaden en interessen”. Dit scherp requisitoire
bracht den onwilligen Schepen tot inkeer; dan, het
schepenboek meldt: »Op huyden den VIII Octobris 1619
»heeft Jan Quicken den Schepenamt eydt gepresteert ende
»gedaen”.

De gewone zittingen van het gerecht, des tijds *genachten* genaamd, hadden nagenoeg van 14 tot 14 dagen plaats. Er werden ook buitengewone zittingen gehouden voor dringende of geprivilegieerde zaken, alsmede een jaargeding in de eerste maanden, gewoonlijk in Januari van elk jaar. Aan dit jaargeding, soms *solemneel geding* geheeten, waren bijzondere rechten en voorrechten verbonden. — Van voogdgedingen vonden wij, in de ons ter hand staande bescheiden, geen het minste spoor.

De rechtspleging, de civiele althans, berustte op de Loonsche landrechten en op *des graefschaps stijle ende usantien*. Deze landrechten, waarop de Advokaten en Procureurs zich beriepen, en waarop de Schepenen recht deden, waren niets anders dan geschreven boekdeelen, rijkelyk met notas voorzien. — Er was eene oude en eene nieuwe *reformatie* der Loonsche landrechten. De oude *reformatie*, bevattende 117 artikelen, werd, den 13 Maart 1543, eenigszins gewijzigd en aangevuld, onder den titel van *Project van seeckere puncten dienende tot additien ende vergaderinge der reformatien des lants Loon gepubliceert bij George ab Austria*.

De kopieën dezer reformatiën en additiën, bij de praktizijns berustende, en waar deze in rechten op wezen, kwamen soms in de redactie niet overeen, ja spraken zich op sommige punten tegen; en dan viel het den rechter moeilijk de echte van de onechte costuijm te onderscheiden. Van daar dat de processen, in het land van Horn, buitengewoon lang duurden en dikwerf tot in de laatste instantie, met groote kosten, voortgezet werden.

In 1717 werden de *Loensche lantrechten die men useert tot Vliermael*, gedrukt en bij L. Robijns uitgegeven. Deze uitgave, hoewel het officieel karakter missende, had evenwel dit voordeel, dat u ook de oningewijde, de gewoon ingezetenen, met de landswetten kon kennis maken, en dat de meeste gerechten, en zeer vele praktizijns, alnu geene andere costumen useerden dan de gedrukte (1).

Wij nemen uit het Hornsche rechtswezen het een en ander over, te beginnen met een gewijsde der Schepenen van Heythuizen, in zake van bezit en eigendoms recht. »Genachtinge gehouden den 19 September 1611. In saecke »Thyske Nys contra Peteren van Hinsborch wyst der Schepenen, dat Nys in syn gebruyck ongemolesteert sall blyven, »ter tyt dat Hinsborch hem met rechte daeruyt verwonnen »sall hebben; Ende aengesien Hinsborch syn recht ver»smaet ende sich moetwillich in possessie heeft gestalt, »soo sall hy met nieuwen recht gehouden syn te spreec»ken, ende aen den Heer vervallen syn in eene pene van »21 schillingen met affdracht van costen. Dit wyst der »Schepenen op correctie heurs wettigen hoeft».

Van dit vonnis werd onmiddelijk geappelleerd, doch de tegenpartij beweerde dat het een *bijvonnis* (incident) was waarvan, naar Loonsch recht, niet geappelleerd kon worden.

(1) Zie, over de Loonsche landrechten, het rapport uitgebracht door wijlen den Heer Stas, Raadsheer bij 't hof van Cassatie te Brussel.

In 1619, had het bestuur der cathedrale kerk van den H. Geest te Roermond, een geschil met Jonker Renier van Nunhem tot Nunhem, wegens achterstallige jaarrente. Bij akte, verleden voor Michiel Heergraeff en Mr Peter Moeijts, schepenen te Venlo, gaven de Heeren Peter Pollius, Deken en Herman van Elmpt, Rentmeester dier kerke, procuratie aan Pieter Bosman, om in hunnen naam tegen Jonker van Nunhem te procedeeeren. De zaak was aangehangen geworden op het jaargeding, *wesende een solemneel geding*, en terwijl Jonker van Nunhem de aanklacht niet had ontkend, zoo verviel hij *in den heysch der clacht* en in de kosten. Later beweerde Jonker van Nunhem, dat zijn Procureur van dit vonnis in beroep zij gekomen, toch dit ging niet aan. Als nu de zaak *in rem judicatam* was gegaan, verzocht Peter Bosman, door zijn gesubstitueerde, Derick Jacobs, executie op panden en onderpanden in den obligatie brief gespecificeerd. Het ten deze verleend decreet gewaagt van *rijs en aarde* ten teeken van onvoorwaardelijke beschikking zoo van den grond als van alles dat er op staat. Dit decreet luidt: *Die Schepenen der hoeftgerichten van Haelen verlehnen Petro Polleo, Deecken etc., ris ende aerde ende sall der bode condit ende wete doen naer luydt der Loensche reformatien.*

Het dikwerf voorkomende decreet *Den Heer een Heer* had in: parate executie van de gepande goederen of meubelen. — Wanneer een in beslag genomen roerend goed niet binnen vijf dagen werd gelost, namelijk door betaling der schuld, dan heette dit *een verwesen en verstreucken pant*. Zekere Geurt Kusters wenschte door het gerecht geleerd te worden, hoe hij zich te verhouden had met een *verwesen en verstreucken pant* toebehoorende aan Peterken, des halfmans zoon van Nunhem. Hierop leerden de Schepenen: dat hij het pand voor drie herbergen moest te koop aan-

bieden ; werd het niet gehouden dan moest hij het brengen ter naaster koopstad. »Ende 't selve aldaer vercocht »synde, sall die wederparty die weet doen voor hoe veel »'t selve verkocht is , ende kan 't selve voor dien prys »lossen. Ende in soo verre het niet sufficient en is , sall »wyders mogen penden, waer hij in desen Graeffscap van »den wederparty iets vinden can". — Later verzocht ook Jan Waegemans , van Neer , onderricht te worden hoe hij zich nopens *verwesen en verstreucken pant* te gedragen had. Daarop »cleerden die Schepenen, dat hy *metter eener handt »sal penden ende executeren , ende metter andere handt ver- »coopen* , tot syner voller betaeling toe , ende die penden »voor dry herhergen veyl bieden ende alsdan ter naeste »coopstadt tzo merckt dryven".

Een aanlegger of klager mocht niet in gebreke wezen zijne klacht , van genachten tot genachten , te vervolgen. Liet hij de vier *proefdagen* voorbijgaan zonder zijne aanklacht te bewijzen, dan werd hij verwezen in de kosten, en, zoo het eene strafzaak gold, in boeten aan den Heer. — Zoo decreteerden de Schepenen in zake Gerard van Tits. »Ende alsoo den aensetter niet in gebreeck behoert te »wesen , ende dat derselve van genachte tot genachte syn »saeck behoert te vervolgen tot der sententien toe , con- »demneren hem in de kosten".

Wanneer het een geschil gold van zeker belang , dan nam het gerecht het advies in van onpartijdige rechtsgeleerden of van Schepenen uit eene naburige dingbank. Dit blijkt onder anderen uit een vonnis gegeven in Februari 1621. »In der saecken Johan Palant cleger ter eenre ; en »Joost Geerlinx *cum suis* ter andere syde, wysen wy Sche- »pen der hoeftbanck Haelen met adjunctie van twe Sche- »penen der bancke van Neer , naer oversien der stucken »ende documenten *a partibus hinc inde* in bedingt , ende

»voorts gelet op 't gene daer ons op te letten stont , dat »den questieusen ziegel ende brieff sall den mobiliaer erf- »genaem volgen , ende haldende denselven voor gereyt , »conform die Ruremuntsche stadtrechten, aëngemerekt niet »en blyckt van eenige realisatie , transport , gichting of »goeding, die kosten, uyt redenen ons daertoe moverende, »te compenseren”.

Wij vonden, in civiel gedingen, ook sporen van *kort- of gastrecht*, alsmede van het recht van *diminieren*. In Maart 1623, nam de Proost van Keizerbosch zijn derde *dimineerdag*, op panden gelegen te Buggenum. Na de derde diminering kwam men, met inachtneming van zekeren tusschentijd, tot de *saisine*. Vier Schepenen betraden dan het onderpand, vergezeld van den Scholtis, die den schuldeischer *rysch ende derde* overreikte ten teeken van reële possessie; vervolgens moest de schuldenaar, binnen drie dagen, het pand ruimen. Stond er een huis op, dan geschiedde de inbezitneming door *aenrakinge van den rinck der deur en van den heil in de keucken*.

De roede der justitie, waarvan in de oude wetgevingen gewaagd wordt, was ook bij de Hornsche gerechten vorhanden. — Eene belofte, eene ontschuldiging gedaan voor het gerecht, *met aentastinge aen des Heeren roede*, was in zoo verre solemneel, wyl 's Heeren roede, quasi als getuige, daarbij betrokken was.

In correctioneële zaken, stonden de straffen op boeten en bedewegen. Deze bedewegen, ten getale van vier, in de Loonsche reformatiën gespecificeerd, werden doorgaans tot geldswaarden herleid. — Den 15 Maart 1619 werd zekeren Arent Martels, wegens injurie, bij verstek veroordeeld in eenen weg naar Vindamen en in de kosten.

Er was straf bedreigd tegen hem die eene vrouw of jonge dochter onteerd had. Deze straf was, in de meeste

gevallen, ook toepasselijk op de vrouw of het meisje zelve. — Soortgelijke costumē bestond ook in 't land van Valkenburg. Wij kennen een voorschrift, waarbij bepaald wordt *hoe men een maechdom sal beteren*, dat wil zeggen: hoe de rechter eene onteerde dochter, in zoo verre, zal schade-loos stellen. (1)

Op het jaargeding, gehouden te Haelen den 13 Januari 1620, wenschte Adriaan Poeijn, Luitenant-Drossaard, door de Schepenen geleerd te worden, hoe hij zich te benemen had jegens jongelieden, die, ter gelegenheid van bruiloften, het zich lieten gelusten, bij nacht en ontijd, ongeregheden te bedrijven, waarschijnlijk omdat hun het *huylbier* geweigerd werd (2). Hierop decreteerden de Schepenen »dat der voorschreven Drossart in die kercken deser Graeffschap sal laten proclameren, dat sich voortaan gene jonge gesellen sullen laten vinden op eenige bruyloffs feesten, »alwaer sy niet genoet (genoodigd) en syn, op pene van dry »goutgulden te verbeuren, eenen aen den Heer, den anderen aen den armen ende den derden aen den genen, waer »eenige moetwillige gewelddadicheyt mochten gebeuren”.

Velen onzer lezers herinneren zich een reglement, provinciale verordening, of zoo iets, waarbij straf was bedreigd tegen hen, die honden in 't veld brachten anders dan met kluppels of houten kruizen aan den hals. Zoodanig een reglement bestond, in 't land van Horn, meer dan eene eeuw te bevoren. — Zekere Peter Gijsen was beklaagd als zijnde, niettegenstaande het afgekondigde verbot nopens het kluppelen der honden, in gebrek gebleven zijnen hond te kluppelen; weshalve de Drossaard, Graaf de Horion, bij

(1) Zie hierna.

(2) Het laakbaar gebruik van bij huwelijken *huylbier* te geven, dat is, een drinkpenning aan de jongelingen der buurt, bestaat thans nog in vele Limburgsche gemeenten.

requisitoire van 13 September 1744 verzocht, dat de beklagde verwezen worde in eene boete van tien goudgulden en in de kosten.

De crimineele rechtspleging was naar het ons voorkomt, vrij willekeurig, en niet aan vaste regels gebonden. Onze bescheiden ten deze loopen evenwel niet hooger op dan de eerste tientallen der XVI eeuw, dat is ten tijde dat schier gansch de wereld geloofde aan tooverij (1). Kinderen en volwassenen, paarden en koeien, schapen en varkens, tot de kippen toe werden destijds dood getooverd; en zij, die van deze gruweldaden beticht waren erkenden zelve, dat zij de kunst sinds lang geleerd en geoeffend hadden.

Wanneer men nagaat wat bij P. C. Molhuysen, Nijhoff en anderen, op het feit van tooverij geboekt staat, en wat al offers de noordelijke Provinciën als Vriesland, Groningen, Gelderland, aan de heksenprocessen hebben gebracht, dan wordt het verklaarbaar dat het Graafschap Horn en het land van Kessel, méér dan de zuidelijke gedeelten van ons gewest, in die onzinnige heksenjacht hebben meêgedaan (2).

De beschuldiging van tooverij viel, doorgaans op vrouwspersonen, zelden op mannen. — Elke heks had eenen bijzonderen minnaar, en die minnaar was de duivel, de booze in andere gedaante. Nu eens was het een klein mannetje, in 't zwart gekleed, gelijk een Heer; dan een zwarte

(1) Enkele schrijvers echter kwamen, krachtadig tegen den gruwel der heksenprocessen op, als: Jacob Valck, Pastoor te Groessen, in Gelderland; — de Geneesheer Wier; — en vooral de Jesuit, Frederic Von Spee, in zijn werk getiteld *Cautio Griminalis* gedrukt in 1631.

(2) Toen deze jacht, in onze gewesten, al lang gesloten was, was zij in sommige streken, onder andere in de verlichte Marek-Brandenburg, nog in volten gang. In 1652, 1660, 1669 en 1671, werden te Neuendorf, heksen verbrand; in 1687 te Hilgenfelde; in 1757 te Gerstad; te Berlijn zelfs had nog in 1727, de verbranding van eene beweerde heks plaats.

poedelhond ; dan weder een flinke vent, met zwarte kleeren en eene pluim aan den hoed. — De eigen bekentnissen, in of buiten tortuur, door de beweerde heksen atgelegd kwamen, zonder uitzondering, op dit punt overeen, dat zij een minnaar, *een boel* hadden, die hen ten dans bracht, God en alle goddelijke dingen deed afzweeren, en het daarheen leidde dat zij hem, *den boel*, alleen dienden.

De danspartijen hadden veelal plaats op den Boonenberg; op de Reuversche heide; aan de Wolfsgraven; op Faggersheitge; op den Mussenberg; op den Daalakker; aan Beegder duinen; aan Speckerbrug; op den Proostbosch, ja tot Keulen toe. — De danseressen legden dezen afstand in een wenk af, bij middel van zalf, getrokken en bereid uit de hartjes van ongedoopte kinderen. De *boel* streek hen van deze zalf achter de ooren, en wip waren ze ter plaatse. Daar werd dan, zoo als het zich denken laat, duchtig gedanst, lekker gegeten en gedronken, uit gouden gereedschappen. — Vele en wel de meeste danseressen verklaarden voor 't gerecht, dat zij nu en dan eenig goudstukje van den dans naar huis hadden meêgebracht, maar dat het, wel bekeken, niets anders was dan paardendrek (1). — Wanneer het gebeurde, dat eene beklaagde eenige medeplichtigen noemde, hetgeen bijna telkens het geval was, of dat zij zeide, bij voorbeeld: Trineke van Neer is ook *van der konste*, zij was op den Daalakker; dan was ditgenoeg om Trineke verdacht te houden, ja te doen apprehendeeren.

(1) Wij kenden een keizerlijk soldaat, met name Dirk Smeets, die ons in aller ernst vertelde, dat hij met zijne moeder naar Sittard was gegaan om zijne communie kleeren te koopen, en dat zij, in den avond terugkomende, in den Witjesweg, ineens omringd waren van louter Heeren en Dames, die met hen dansten, aten en dronken, uit gouden bekens. Toen het spel geeindigd en alles verdwenen was, had Dirks moeder nog eenen gouden drinkbeker in de hand. Bij dag gezien en onderzocht was het echter een verdroogde paardendrek.

De zalf waarvan boven sprake was, diende niet slechts bij luchtreizen, maar ook in vele duivelsche kunsten en wetenschappen, alsmede om lekkernij en andere eetwaar te betooveren. — Dit doet ons denken aan eene hekserij, geboekt bij Nijhoff, Bijdragen, nieuwe reeks, bl. 51: »Te Blijham, in Groningen, leefde (1595) een Predikant Ludolphus Antoni genaamd, aan wiens kind door eene oude vrouw een appel was gegeven, tengevolge waarvan 't kind ziek werd en, na verloop van dertien weken, den geest gaf. De Predikant beweerde, dat de appel betooverd was en deed eene vervolging instellen tegen al de heksen zijner gemeente. Dientengevolge werden drie vrouwen levend verbrand en vijf andere op de pijnbank gebracht».

Behalve de zalf en het smeer, kenden de Hornsche heksen nog andere middeltjes om de wandaden, die de *boel* hun ingaf, ten uitvoer te brengen, namelijk het blazen in de ooren. — Zoo verklaarde Mercken Clompen, 30 Januari 1637, openlijk voor het gerecht, *dat als sy iemant quaet wilde doen, sy dry mael seyde blaesende, dit doen ick in des duyvels Lucifers naem, ende dit drymael gedaen synde moesten die luyden ende beesten sterven, sonder dat sy daer eenige remedie toe wisten.*

Drie soorten van doodstraf werden, ter zake van tooverij, toegepast: 1° levend verbranden, 2° aan een staak wurgen en dan verbranden, 3° onthoofden met het zwaard. Gewoonlijk deed de crimineele Officier den volgenden eisch: *dat den Heere deese geapprehendeerde sal moegen laten vueren ter ordinarissen plaetse van justitie, ende die-selve laten wurgen, ende daarnaer tot asschen verbranden, haer ter schande en andere ten exempel.*

Om niet een schijn van overdrijving op ons te laden, nemen wij, uit de officieele processtukken, het een en ander letterlijk over, met bescheiden verzoek evenwel, dat

zich niemand ergere aan namen van personen, die de slachtoffers waren van eene onzinnige volksmeening en van een afschuwelijk rechtsbeleid.

Het eerste ons bekende heksenproces, in den lande van Horne, werd, in de rechtsvergadering aldaar den 12 Mei 1622, door Adriaan Poeijn, Luitenant-Drossaard, volgenderwijze aangehangen: »Adriaen Poeijn, Drossart deses Graeffschaps Horne, erscheint hem voor den gerichte der »hoefbanck Haelen, ende remonstreert mondelinge diversche »clachten die dagelycks gebeuren onder die nabuerschap, »van het verderff van menschen ende beesten, dewelcke »van touvenaerse gebuert. Exhibeert ende vertoont daer »beneffens zeecker extract van bekentenis uyt der Heeren »Schepenen protocolle des Edelen hooftgerichts Ruremunde, »onder die handtschrift des Secretaris Bosmans, by den »welcken diverse ende verscheydene personen aldaer wegens »touverije gericht wesende, bedragen (beschuldigd) hebben »Guntgen Boonen, Anneke Coecken ende Marie Rappen, »als dat dieselve op veele verscheydene plaetsen hen bevonden hebben op duijvelsche vergaderonghen, versueckende »daeromme dieselve persoonen te moegen apprehenderen.”

Hierop vaardigde het gerecht een bevel uit luidende als volgt: »Op 't versueck des Heeren Drossart hierboven »gedaen. Wel ende rypelyk gelet, oock gesien hebbende »het extract uytter protocolle des gerichts van Ruremunde »ende dagelycksche clachten ende gemeynen roepe der »nabuerschap, decreteren wy Schepenen ter manissen ende »ordonneren, dat der Drossart die voorschreve gedefameerde »persoonen sal mogen aentasten ende op het huys Horne »aenbrengen laeten ende hen recht ende justitie laten »ervaren naer behooren.” — Krachtens dit bevel, kwamen twee der beweerde heksen achter slot; de andere had zich uit de voeten gemaakt. In de zitting van den 22 Mei gaf

de Drossaard ten deze bericht, verzoekende dat het den gerechte behage de geapprehendeerde *ter scherper examinatie*, dat is, tot de pijnbank te verwijzen. Op dit verzoek namen de Schepenen, daartoe door den Landscholtis gemaand, het volgende decreet: »Die Schepenen deses »hoofdgerechts Haelen decreteren ende ordonneren, naer »manissen des Scholtis, dat den Drossart die voorschreve »geapprehendeerde personen ter scherper examinatie sal »moegen laten versuecken.»

Deze examinatie begon den 23 Mei, met Anneke Coecken, en werd den volgenden dag voortgezet, toch zij wilde niet klappen, *sed nihil fassa*; maar den derden dag brak zij los. — Op de vraag hoe en wanneer zij de tooverkunst geleerd had gaf zij te kennen, dat zij vijftien of twintig jaren geleden, een beemdje verkocht had aan Johan Aengen Brugge, verkoop waarover zij naderhand een groot leedwezen gevoelde. Dat te dezer tijd een man bij haar was gekomen zeggende: als gij mij wilt volgen zal ik u aan een ander beemdje helpen. Dat deze man, in 't zwart gekleed, Hopman Philips geheeten, later bij haar was teruggekomen, en dat zij hem alstoen gevolgd was ten dans, op den Boonenberg, waar meer dan honderd gasten tegenwoordig waren; onder anderen Heyl van Kessel genaamd van Hout; Martijn Coecken; Jutte Menten in 't Katerbout; Trijn de huisvrouw van Gerard Leijendeckers; Idge Verrijt; Lyske Vuystjens van Heythuisen; Heyl de Muss; Gertruid Genen; Jan Genen huisvrouw; Trijntje Feijen van Buggenum; Marie Sillekens en haar dochter; Brounen vrouw Neeske: *ende veel andre die sy nijet en kende*. Zij bekende verder dat zij allerhande beesten doodgetooverd had, en dat *als sy ten dans voer licht sy een bessemrys in het bedde daer haer man nyet wacker worden en soude*. Deze punten voorgelezen zijnde verklaarde zij dat

het alzo de waarheid was, en dat zij daarop wilde leven en sterven.

De ander geapprehendeerde, Marie Rappen, verklaarde evenzoo, dat zij de kunst over lange jaren geleerd had, dat haar *boel* Stouthans heette, dat zij met hem op vele duivelsche vergaderingen geweest was, en dat Anneke Coecken, haar medegevangene, *ook van der conste was*. — Behalve haar eigen bekentenis was Maria Rappen ook bedragen (beschuldigd) geworden door Idge Wangen, te Roermond levend verbrand, en door Hendrik Custers en Wijnke Jonckbloets, beide den dood daarop gestorven. Zij had Pelser van Heythuisen en Windelin Broers met haar duivelsche kunst omgebracht, en haar eigen kind, vóór het nog geboren was, den boozen vijand ten geschenke gegeven. Zij was eene kwade heks; zij bleef haren *boel* getrouw tot in het graf en wilde van God, dien zij afgezworen had, niets weten. Daarom ook werd zij levend verbrand, *ende aen den stael wesende gebonden met eenen ketten, is sy uyt dat vuer geloopen ende die kettens gelost, alsoo dat men se tot tweemaal toe op 't vuer gesmeten heeft ende alsoo verbrant*.

Het vonnis tegen de eerste beklagde den 28 Mei 1622 uitgesproken, luidt aldus: »In der saecken van »Anneke Coecken om 't feyt van toovery aengetast ende »in des Heeren haftonge gestelt; oversien ende rypelyck »gelet hebbende op der geapprehendeerde eygen bekentenis »sonder pynigen los ende vrywillich gedaen, ende daerby »op affvragen deses hooftgerichts blyvende ende iteratyvelyck »persisterende; ende onder andere principalycken regart »genomen hebbende, dat zy van Idgen Wangen, tot Rure- »munde verbrant, is bedragen ende nu van Marie Rappen »en andere; dat sy God den Heere, haeren Schepper

»versaeckt ende afgegaen heeft ende haeren boel aenge-
»hangen, allerhande beesten met haere duyvelsche conste
»gedoot ende andere feyten meer, welcke punten ende
»feyten als te groot ende enorme wesende nyet ongestraft
»en behoiren te blyven; Wijzen wy sementlycke Schepenen
»deses hooftgerichts Haelen, naer manissen, dat den Heere
»dese geapprehendeerde sal moegen laten vueren ter ordi-
»narissee plaetse van justitie ende deselve laten wurgen
»ende daernaer tot asschen verbranden haer ter schande
»ende andere ten exempel.”

Deze vonnissen werden dienzelfden dag ten uitvoer gelegd, en nu was het de beurt van hen, die door de geexecuteerde *bedragen* of beschuldigd waren *als oock van der conste wesende*. -- Reeds den 30 Mei verscheen Dierich Jacops, in qualiteit als Momber des Heeren, voor 't gerecht vragende de machtiging om Heyl van Kessel alias van Hout, Martin Coecken, Jutte Menten, Trijn de huisvrouw van Gerard Leijendeckers, Ida Verrijt en Heyl de Muss, ter scherper examinatie te mogen voeren, de drie eerstgenoemden *met kalt ende werm*, dat is, met water- en vuurproef.

De bedoelde machtiging verleend zijnde, werd Heyl van Kessel het eerst geexamineerd, met dit gevolg, dat zij *in tortura* den geest gaf; hetgeen niet verhinderde, dat haar dood lichaam ter ordinarissee plaatse verbrand werd. Dit ongeval werd ten protocolle aldus geconstateerd: »Volgende »naestvoorgaenden decreet is Heyl van Kessel, alias van »Hout, ter torturen gestelt, ende met eenen arm om hooch »getogen alsoo dat sy met ten eenen voet op der aerde »stonde, ende als sy ontrent een vierdel ure gehangen »hadde, en wenich met roijen (gloeierende roeden) gestreecken »wesende, is sy gestorven; hetwelck wy ondergeschreve »bekennen dit alsoo in onse tegenwoordicheyt gebeurt te »wesen. Des ter warer oirconde hebben wy dese met

»eijgene handen onderteeckent.” (get.) Dirich Jacops attestor
ut sup.

De heksenmeester Martijn Coecken, eerst voortvluchtig en daarna gevat, wist het in de gevangenis zoo ver te brengen, dat het gerecht hem een dienaar aanvoegde, namelijk den Procureur Wolffkoel. Deze beweerde, dat de voorgewende beschuldiging van Maria Rappen onvoldoende was om zijn client ter torture te verwijzen, en dat die client de vlucht had genomen, niet wijl hij zich plichtig gevoelde, maar uit vrees van onschuldig in hechtenis te geraken. — De bemoeiingen des Procureurs hadden het doodvonnis een paar dagen vertraagd en misschien wat verzacht; het luidt aldus: »In saecke Merten Coecken, om »het feyt van toovery aengetast en op desen graeffelycken »huise van Horne in gevanckenisse gestelt, soo mits voor- »gaende bedraegen van sommige daerop den doot gestorven »synde, als anderssints door het lanckwylich lantgerucht »en geschrey des gemeynen volcx, ende die vluchte by »hem genomen daerop gevolcht; daerenboven wel rypelyck »gelet en regarde genomen hebbende, dat hy volgens syn »eygen bekentenis, soo in pijn als daerbuyten gedaen, »Godt den Heere ende alle goddelycke dingen affgegaen »ende versaeckt heeft, ende die booze vyandinne aengehangen »gelooft ende gesworen alleen te dienen, te eeren ende »onderdenich te wesen, met welcke hy bekend menichmael »op duivelsche vergaderingen geweest te syn, waer hy op »een swert peert eenige mael alleen, anderen mael achter de boose is gecomen, ende dat hy om dusdanige »boose feytelycheden te bedryven twaelf ofte dertien jaren »eenen gordel gebruikt heeft, met denwelcken hy achter »den Gorerbosch op den dans geweest is; oock consideratie »genomen hebbende, dat hy sommiger luyden peerden als »andere beesten dootgetouvert heeft ende daerenboven hem

»niet ontsien met toedoen van twee andere personen eenen
»soldaet ofte reysman een rappier (saber) by hem heb-
»bende, onnooselyck te vermoorden ende 't lichaem in
»der Maese te smyten, by denwelcken hy bekent alleen
»gevonden geweest te syn anderhalven stuyver, ende andere
»puncten meer, aengemerckt die in aller riguer arbitralyck
»aen den lyve straff syn meriterende ; Wysen wy Schepenen
»deses hooftgerichts Haelen, ter manisse, dat die Heer
»wel ende genoechaem gefundeert is denselven delinquant
»te doen vueren ter plaetsen van justitie ende hem levendich
»laten verbranden ; dan door intercessie en voorbidden
»van goede luyden, dat hy hem aen eenen staeck sal laten
»wurgen ende syn lichaem tot assche verbranden, stellende
»een figure van eenen wolff op 't rat ende met eenen
»clippel daeraen, tot syner schande ende andere ten
»exempel.”

Deze sententie werd ten uitvoer gelegd den 9 Juni ; vervolgens gingen de vier andere veroordeelde naar den wurgpaal. — Ook deze bekenden gerechtelyk, als uit een mond, dat zij de kunst over vele jaren geleerd en geoefend hadden ; dat zij een *boel* hadden die hen gedurig tot het kwaad aanspoorde ; dat zij vele duivelsche vergaderingen hadden bijgewoond, en dergelyken onzin meer. Eene verklaarde zelfs, dat op eene vergadering, gehouden aan de Wolfsgraven, donder en hagel gemaakt was geworden, om der lieden veldvruchten te bederven.

De beweerde heksen lieten zich, zooals wij boven zeiden, vrijwillig of in tortuur, de namen ontvallen van kameraadjes, die zij, hier en ginds, op de dansvergaderingen ontmoet hadden. — Blevten zij bij die namen volharden, en stierven zij den dood daarop, niettegenstaande dat de rechter hen de schromelijke gevolgen dier beschuldigingen voor oogen hield, dan lag daarin een vermoeden gepaard met

de onmiddelijke gevangenneming der beschuldigde personen. — Op die wijze werden in het spel betrokken Marieke Sillekens, — Styn, pachtersche op den hof te Nunhem, — Anneke Sponzen, — Lijsbet Rameeckers, — Berb Mistwagens van Roggel, wonende te Weert tegen over St. Mathias Kerk, — Marieke Cuypers van Heythuisen, — Bil Pelser van Baexem, — Gilissen dochter van Swalmen, — Neulke Lenssen, — Gerard Schats vrouw van Kessel, — Nees Dassen, — Anneke Verheggen wonende te Weert op den Wal, — Marie Stopparts op de Biest, — Trinke Bolmens en haar dochter, — Hein Keysers vrouw. De drie eerstgenoemde ondergingen de vuurstraf den 6 Augustus; de volgende werd *om sonderlinge gracie geexecuteerd metten sweerde*; de laatste verbranding geschiedde den 17 November 1622.

De laatste heks was evenwel niet verbrand; de vervolgingen werden hervat; thans echter met eenige meerdere vormen van proces. — Den 26 November 1636, trad Cornelis van Randenraedt, Scholtis van Maasland, voor het gerecht gevende te kennen: dat hij zekere Neul Leppers gevangen hield op den huize Horn en dat hij deze gevangenneming, naar lands costuum, ten derden dage, met redenen wilde staven: 1° dat de gevangene, als zijnde befaamd van tooverij, dikwijls voor toovenaarsche uitgescholten was geworden; 2° dat zij onlangs, ten kastele van den Baron de Horion te Heel, en bij Reincken aan den Put, teekenen van tooverij gegeven had, ten gevolge waarvan, blijkens overgelegde verklaring, vele beesten, onder anderen de muilezel des Heeren Baron de Horion, Hoogdrossaard, betooverd en gestorven waren; 3° dat de gevangene, over lange jaren, bedragen of beschuldigd was geworden door Stijn, de pachtersche te Nunhem, die den dood daarop gestorven was; en 4° dat zij ter kwa-

der naam en faam staande zich met der woon te Beegden had nedergezet, zonder de noodige vergunning gevraagd of verkregen te hebben. — De rechtbank samengesteld uit de Heeren Rut van Baexem, Godhard Vogels, Geerling van Ass, genaamd Strijcken, Hendrik Beeren, Rut Houben, Jan Arets en Andries Vossen, verklaarde de opgegeven redenen voldoende en de gevangenneming behoorlijk gedaan, verwijzende daarenboven Neul Leppers ter scherper examinatie. — Deze examinatie bracht, zooals te wachten was, nieuwe offers aan : Trinke, huisvrouw van Jan Stevens te Beegden, Alet Gubbels en haar dochter Grietgen, Marie Vincken, vrouw van Corst Clompen, kwamen tegelijk in de ijzers. Tegen de laatstgenoemde werden als getuigen gehoord : Goije Lenssen, pachter op Prinsenhof, Peter Voss, wachtmeester en Martyn Vaessen, soldaat op den huize Horn. Vervolgens requireerde de Scholtis de verwijzing der beklagde ter tortuur, *ende dat tot dien eynde dach gelimieert worde, protesteerende in geval van langer vertreck, van alle onnodige kosten, gedenckende deselve in sulcken cas, op de Edele Heeren rechters te verhalen.* — Hierop volgde de aangevraagde tortuur en op de tortuur den heksendood.

Het is ongelooflijk hoe al deze ongelukkige zich zelve de onwaarschijnlijkste euvelheden aanwreven, en hoe zij daarbij tot den laatsten ademslag volhardden. — Eene enkele wist het evenwel beter te plooiën, namelijk Lieske Hermans. Deze erkende voor scherprechter en getuigen, dat zij de menschen velerlei kwalen wist aan te tooveren, dat zij die kunst geleerd had ten tijde *dattet koren soo duer was dat men geen voor gelt en coste krijgen*, dat haar *boel* Lucifer heette, dat zij de dansvergaderingen druk bezocht en dergelijke meer. — Wanneer evenwel de rechter, na voorlezing harer bekentenissen, vroegde of zij daarbij persisteerde, dan ontkende zij zeggende : *deselve uyt pijn*

versint te hebben. Ten slotte werd Lieske Hermans voorloopig der klachte ontslagen. »Die Schepenen der justitie »Horne, gesien d'acten geresen tusschen den Momber des »Heeren, Cleger ter eenre, ende Lysken Hermans, geapprehendeerde ter andere sijde, ende pamentlyck op de drije »diverse torturen by deselve Lieske uytgestaen, verclaeren »naer behoorlycke maenisse, dat deselve by provisie van »der gevanckenisse sal worden ontslagen. Actum Horne »den 11 Februarij 1637.»

In geval van ontslag vielen de gerechtskosten ten laste van den Heer, maar bij veroordeeling waren ze verhaalbaar op de nalatenschap van den veroordeelde. Dit blijkt ten deele uit de volgende inventarisatie: »Op huyden den 15 »Januarij 1637, hebben wy Dirck Neersmans Gerichtsode, »in plaets des Heeren, Jan Corsten en Renier Wilmen »Schepenen der justitie Beegden, ons met den Secretaris »deser Graefschap Horne, getransporteert ten huise van »Jan Stevens alhier tot Beegden wiens huisvrouw Trincken, »om 't feit van touverije, tot Horne is geexecuteerd worden, »om te inventariseren die meubelen ende beesten daerin »wesende ende berustende, alwaer wy bevonden hebben »een bruyn peerdt, en eene bruyn roode koeije, eenen »kooperen ketel twee koopere kelkens en een bedde.» — Tot dezen boedel behoorde alsnog een huis en tuin, benevens tien à twaalf morgen bouw- en weiland.

Waren geene authentieke bewijzen voorhanden, men zou in onze dagen, waar de doodstraf als onnoodig wordt afgeschaft, weinig geloof hechten aan eene rechtspleging, die de schrikwekkende straffe des vuurs uitsprak tegen een wanbedrijf, dat op louter droombeelden berustte. — De heks- en spookgestalten zijn thans uit aller zinnen verdwenen; in vele heeft het moderne ongeloof de plaats ingenomen van het vroegere bijgeloof.

Nagenoeg samen met de heksen, zaten op den huize Horn een paar gevangenen van ernstiger aard, namelijk Jeuk (Jacob) van Stamproy en Jonker Hans Dederich Roest van Ensenbroeck. Deze heette zich onschuldig, gene bekende rondweg, dat hij den dood (liefst met 't zwaard) méér dan verdiend had. Inderdaad hij was het hoofd eener dievenbende waarvan Erken van Meyel en de groene Schreur, te Roermond geradbraakt, de armen waren. Toen één dezer bende zich te Ophoven, in den koestal van Renier Reyners, de keel had doorgesneden, gaf het gerecht bevel, dat het dood lichaam *door de wandt van den coestal ende soo voorts onder den durpel* uitgesleept en naar Horn moest gebracht worden om gevisiteerd en veroordeeld te worden. Dit oordeel luidde als volgt: »Schepenen des hooftgerichts »Horne, naergesien hebbende de clachte crimineel met »conclusie, wegens den Heer Baron de Kerckhem Landt- »drossart deser Graeffschap, officy nomine Cleger, tegens »het doodt lichaem van Corst van Hunsel beclaegden alhier »geexhibeert, mede bevonden hebben dat denselven Erken »sich selver tot Ophoven de keele heeft afgesteeken ende »het leven ontnoemen op dat alsoo syne gecommiteerde »kerckschenderyen ende andere feyten en dieveryen souden »verswegen ende verborgen blyven, ende syne complices »niet bekent en souden gemaect worden, stryden de het- »selve tegens Godts gebot, daerom recht doende naer »maenisse des Drossarts, wysen dat het doodt lichaem van »hier naar de plaetse van Justitie op een sleyde sal gesleijpt »ende aen een rad met een kette aen den lincken voet op- »getrocken sal worden ende aldaer blyven hangen verrysen »anderen ten exempel, condemnerende daerenboven den »beclaegden in alle costen deser executie.

Het aantal landjes, heerlijkheden en vrye jurisdictiën, waarin onze gewesten vroeger verdeeld waren, droeg niet

weinig bij, dat vele misdaden onvervolgd en ongestraft bleven. Van oudsher hadden sommige regeeringen bij tractaat, (verbond der landen) middelen beraamd en vastgesteld om hierin te voorzien. — Toen, in de helft der voorgaande eeuw, de dieverijen hand over hand toenamen sloot ook het Graafschap Horn zoodanig een verbond met het land van Thorn, de heerlijkheid Weert, Nederweert, Wessems en die van Kessenich. Dit verbond was vervat in 17 artikelen, waarvan wij eenige alhier overnemen :

1° Alzoo de dagelyksche aengroeiende menichte van vagabonden, ende derselver continuele excessen geen retardement en lyden, maer eene prompte remedie exigeeën, soo sullen de costen der crimineele executie, het zy die in de een of de ander lant sullen comen te geschieden door de voorschreven landen gedraegen en betaelt worden soo en gelyck by de hiernaervolgende artikelen sal worden gespecificceerd.

4° Het sal aen alle Heeren Officieren der geassocieerde heerlykheden vry staen alle vagabonden op de voorschreve territoirs te vervolgen en te vangen, mits deselve aen den Officier op wijens territoir deselve gevangen worden te overleveren, alwaer oock de inquisitie en soo noodig de executie sal moeten geschieden, wel te verstaen dat alie die geene welke in een van die geassocieerde landen gebannen sal worden, sal daermede gebannen syn uit alle die andere.

5° Ende in val eenige vagabond gestraft, geexecuteert of te ter doot sal gecondemneert worden, soo sullen de costen van executie betaelt worden als volgt: door de Graefschap van Horn een derdedeel, door het lant van Thorn en Kessenich te samen een derdedeel en het ander derdedeel door de heerlykheden Weert, Nederweert en Wessems. Voor eene geeseling en brantmerck als maer

eenen gestraft wort sal betaelt worden 50 pattacons ende voor een enckele geesselinge 25 pattacons. Ende als meer als eenen persoon te geesselen of te brandmercken sal syn, voor ieder gegeesselt en gebrantmerckte 30 pattacons, en voor ieder enckel gegeesselte 20 pattacons.

7° Voor ieder executie ter doot sal aen de justitie der plaetse, alwaer deselve sal comen te geschieden eens voor al betaelt worden 100 pattacons, niettegenstaende de kosten ter mindere of ter meerdere somme souden comen te monteeren.

8° Uyt de respectieve sommen in de vorige artikelen vermeld sal vooreerst betaelt en geleverd worden vier ende licht voor die wachte, als oock het broot voor de gevangenen. Ende aen den geenen die eenen vagabond sal hebben geleverd in handen van de justitie 5 pattacons voor ieder vagabond, die met eene van die voorschreve dry penen gestraft sal worden, ende oock 5 pattacons aen den Officier in geval hy by de capturen present is geweest.

12° De Officiers ende Wethouders sullen gehouden syn de gevangenen te straffen ende te doen straffen op den voet der rechten ende placcaeten, sonder eenige gunste ofte dissimulatie, ende alles promptelyk ten eynde te brengen.

15° Ende in val die van Meyel gelyk deselve geoffereert hebben, maer doch op heden niet en syn gecompereert, hun souden willen associëren soo sal sulckx wesen tot ontlastinge van Weert, Nederweert en Wessem(1).

(1) Zie deel I bl. 170.

HET LAND VAN THORN.

CHARTRE VAN 'T JAAR 1404. — DE BURCHT TE HEZE. —
HET GROOT ZEGEL DER ABDIJ.

I.

De abdij Thorn, een der oudste en deftigste instellingen van ons land, werd tijdens de eerste fransche republiek opgeheven. Van de uitgestrekte kloostergebouwen is niets staande gebleven, dan de fraaie Kapittelkerk. — De Kanunnikessen, behoorende tot den hoogen adel, waren aan geene gelofte gehouden; zij mochten zich in 't huwelijk begeven, mits afstand doende van hunne prebenden. De Abdis alleen behoorde tot den geestelijken stand; zij voerde den titel van Rijks-Prinses, en regeerde als zoodanig over 't land van Thorn (1). Dit land bestaande uit het vlekje van dien naam, mitsgaders de dorpen Grathem, Ittervoort, Baexem, Stamproy, Elle, stond met het Graafschap Horn, waarin het geenclaveerd lag, in meerdere of mindere betrekking, want de Heeren van Horn waren tevens beschermheeren van Thorn.

Onder de Thornsche Abdissen noemt Wolters *Notice historique* bij vergissing, Margareta van Horn; dit moet wezen Mechtildis van Horn, dochter van Willem VII en van Johanna van Looz. — Wij vonden van deze Abdis

(1) Het Thornsche Kapittel bezat ook zekere rechten over het dorp Ubach, bij Geilenkerken, en over eenige dorpen aan den Moerdijk. — In 1636 was Mr. Adam Fabriij, *Rhaedt ende Stadthelder der Vrouwe Abbatisse, Graefin van Stauffern, tot Thore*. — In 1703 logeerden de Denemarksche Generaal Slangenborch te Thorn.

eene perkament akte, met aanhangend zegel in geelen was, bij welke akte de Abdis, met raad en voorkennis des Kapittels, en tot diens meerder gemak en profijt, in erf-pacht uitgeeft aan Johan van der Heyden, Lisen zoon, de hoeve genaamd Te Heze, gelegen bij Ittervoort, met ap- en dependentiën, uitgenomen den burcht, en zulks tegen acht malder, Maaseijker maat, rogge benevens honderd Geldersche gulden godsgeld. — Tot deze hoeve behoorden omtrent achttien bunder bouwland en circa vier morgen beemd gelegen in den Meersch. De ontvangene honderd gulden godsgeld belegde het Kapittel in renten en cijnsen, die het van Johan van Wessem had aangekocht: »Wij Mechtild van Huern bij der genaden Goits Abdisse »ende gemeyne capittel des Monsters off der kerken van »Thoren des bisdomps van Ludic doen kont ende kenlic »allen luden die desen brieff suelen sien off hoeren lesen, »dat wy myt gemeynen rade ende consent, aengesien orber »ende profyt onsser kerken vurschreve gegeven hebben »ende geven, onssen hoff geheiten te Heze gelegen by »Ittervoirt, myt allen sinen toebehoren uytgenomen die »borgh also als die gelegen is, eynen besceidenen manne »Johanne van der Heyden, Lisen soene van der Heyden, »ende sinen erven, erflic te besitten om eynen besceidenen »pacht te weten, acht malder roggen guets werachtichs »korns derre maten van Eyke, ons ende onssen goitshuse »die alle jaere tot Thoren te leveren op sente Andries »dage ervelyc ende ommerme. Ende ouch des nyet en »gesciede soe suele wy onsse hande weder moegen slaen »aen onssen hoff vurschreven ende daermede doen gelyc »onssen anderen properen erven sonder eynich kalenciren »Johans vurschreven off synre erven, mer sy suelen om- »begrepen syn in der betalingen eynen maent lanck na »sente Andries dage in elken jaere. Voirt me so heeft

»ons Johan vurschreve te vuerlieve gegeven ende wail
»betaelt hondert gelres gulden, die men noemt goederts
»gulden, wilge hondert gulden wy belacht hebben aen
»erflaete, ceense, capune, curmeden ende erfpacht, die
»wy tegen Johanne van Wesseem gegouden hebben. Tot
»desen vurschreven hoeve behoeren soe bosch soe erve
»omtrent achteen buenre lants ende viere morgen baents
»in den Meersch, ewenich me off min. In getuechnisse
»der waerheyt so hebben wy onssen gemeynen groten
»segele aen desen brieff doen hangen int jaere ons heren
»doe men screiff dusent vier hondert en viere in Januario
»des negende dages.” (1)

(1) Archief Aldenghoor.

HET LAND VAN KESSEL.

TOPOGRAPHIE EN INDEELING. — OUDSTE BESCHIEDEN. —
DROSSAARDEN, LANDSCHOLTISSEN EN LANDSCHRIJVERS. —
LAND- EN BANKRECHT. — LIJFGEWIN EN CIJNSGOE-
DEREN. — LANDRENTMEESTERS. — MEURSCH-
PANDSCHAP. — KESSELSCHIE RIDDERSCHAP. —
TRACTAAT VAN UTRECHT.

I.

Omtrent twee uren ten Noorden van Horn ligt de gemeente Kessel, hoofdplaats van het voormalige graafschap van dien naam. Het was samengesteld uit de volgende dorpen en heerlijkheden gelegen op den linker oever der Maas, tusschen de landen Horn en Kuijk, in het zoogenaamde Overkwartier van Gelderland, als: Kessel, Helden, Baerlo, Blerick, Maasbree, Sevenum, Grubbenvorst, Horst, Venray, Lottum, Broeckhuysen, Swolgen, Meerlo, Blitterswijk, Wanssum en Geisteren.

De oudst bekende Heeren van Kessel leefden omstreeks het midden der XI eeuw. Een Henrick Graaf van Kessel wordt, als getuige, voorop genoemd in een accoord gesloten te Leuven (1203) tusschen Henrick Hertog van Lothrijk en Otto Graaf van Gelre. — Hendrik IV, de laatste Graaf van Kessel, verkocht dit Graafschap, vóór of in 't jaar 1279, aan Reynald I van Gelre, die het, als eene bijzondere bezitting, onder den naam Ambt of Land van Kessel, beheerde. Aan het hoofd van dit beheer stond de Ambtman of Drossaard, en nevens hem de Landscholtis, de Rentmeester der domeinen en de subalterne ambtenaren.

Als Drossaarden van Kessel komen voor: in 1352, Johan van Kessel; in 1457, Dirck van der Horst (1); in 1476, Thys van Merwijck; in 1529, Johan van Wittenhorst, Heer te Horst; in 1531, Dederic van der Lip, genaamd Hoen; in 1570, Johan van Wittenhorst; in 1592, Walraf van Wittenhorst; in 1611, Johan van Wittenhorst; in 1630, Marcellus van Gelre, Heer van Arsen; in 1663, Martijn Schenck van Nijdeggen tot Sevenum; in 1700, Hendrik Ignatius Schenck van Nijdeggen tot Sevenum; in 1750, Johan Martin Joseph Schenck van Nijdeggen tot Sevenum.

Als Landscholtissen des Ambts Kessel komen voor: in 1410, Dieric van der Heiden; in 1433, Henrick van

(1) Hij werd (1474) door Karel de Stoute, Hertog van Brabant, volgender wijze in zijn ambt bevestigd: "Wy Karolus enz. Allen dengeenen die dese tegenwoordige lettren sullen sien saluut. Als sallger gedechten wylen Heren Arnout Hertoich van Gelre ende Grave van Zutphen, doen hy noch leefden, zyn voirschreven Hertoichdom van Gelre ende het Graefscap van Zutphen ons impignoreert hadde, mits titule, ter causen van den welcken, ons behoert nu van den Officiers ende Justicierien der selver landen te disponeren, doen condit dat wy omme die goede relatie of aenbringen, die ons gedaen is, van Diericken van der Horst, die welcke het Drossart ampt des lants van Kessel, by den leuen wylen Heren Arnouts voirschreven gehalden heeft, ende lofbaerlyck geregeert heeft, ende om te voldoen eenre clausulen begrepen in den tractaet der selver impignoratien, inhoudende dat wy sculdich zyn, in zyn officie te continueren ende te halden den voirschreven Direken van der Horst ende meer andere voortijts dieneren desselve wylen Hertoge, hebben wy denselven Direken van der Horst, in 't voirschreve Drossartampt gecontinueert ende continueren ende manuteren, ende off's noit is, van nyewes institueren ende ordeneren by desen brieve, gevende denselven Diercken van der Horst volcomen macht ende sunderlinge bevele het voirschreve officie wael van nu voirtaen te exerceren ende allet te doen dat totter voirschreve officie behoert off enichsins behoeren mach totten wedden, coren, vryheiden, libertaten, auctoriteiten, giften, rechten ende opkomingen gewoenlyck wesende, van den welcken die selve Dierick tot noch toe gebruyckt heeft, na inhoude der brieve dewelcke hy dair af van wylen Hertoge voirschreve heeft ende op dewelcke die voirschreve Dierick, huyden des daigs den eedt van trouwen in onsen handen gedaen heeft. Ontbieden daeromme enz."

Merwijck; in 1493, Goert van Kessel; in 1528, Gerard van Merwijck; in 1539, Jaspas van Daelen; in 1551, Johan van der Voort; in 1613, Henrick Schenck van Nydeggen tot Sevenum; in 1637, Petrus de Bruijn; in 1642, Andries Schenck van Nydeggen tot Sevenum; in 1674, Jan Adam Schenck van Nydeggen tot Sevenum. De laatstgenoemde werd, ingevolge den verkoop der heerlijkheden, niet in zijn ambt bevestigd.

Als Landschrijver of Griffier komen voor in 1594, Hendrik van der Locht; in 1638, Mathijs Alarts.

De Drossaard en de Landscholtis waren belast in 't bijzonder met het beleid der justitie; het hooger gezag berustte bij den Vorst, bij den Canselier of bij den Raad van Gelderland.

Het land van Kessel volgde in civiele, correctioneele en crimineele zaken de Geldersche costumen, het Geldersch land- en bankrecht. — Het hoofdgerecht, waaraan de gerechten der onderbanken op beleeringe gingen, was in 't dorp Kessel gevestigd. — De vrije of allodiale goederen werden *uyt- en ingeset*, dat is, vervreemd en overgedragen ten overstaan van het gerecht, *naer banck ende lantrecht, met eynen kneipmes met eynen helpenbeynen hecht, eynen gruenen reese* (een groen rijs) *ende eynen sijlveren pennynck*. De koop en verkoop werd onder klokkenslag bekend gemaakt, en *in der kircke opgeslagen*, bleef hij zes weken en drie dagen zonder *becroen* of reclamatie, dan was hij verbleven.

De cijnsgoederen betaalden bij verkoop den tienden of den twaalfden penning aan den Cijnsheer, naar gelang het lijfgewins- of erfcijsgoederen waren, benevens het schrijfgeld en de teboekzetting. Wanneer lijfgewinsgoederen op ééne hand stonden, dan won men de tweede hand

daartegen met eenen goudgulden per morgen lands. Erfcijnsgoed werd gewonnen met dubbelen cijns (1).

Wij laten hier eenige regels volgen, waaraan de bezitters van cijnsgoederen gehouden waren :

»Ein thijnsgoet sal men den Thijnsheer bieden, und die
»heeft dan syn beraedt drywerf. Als 't verandert oft vercocht
»wort is men den Thynsheren schuldich tweefelligen dienst,
»und als 't versuimpt wort alle jaer dryfaltigen dienst naer
»lantrecht.

»1°. Als die thynsgenoot op bestempten dagh synen
»thyns nyet betaelt, sal den Thynsheer by schynender
»sonne twee thynsgenooten gesinnen ende versuecken, ende
»van haer vragen een oordeel wat die thynsgenoot daeraen
»breucken sal. Daerop wysen die thynsgenooten alsulcke
»breucken als daerop staen, des anderen daeghs dobbel.

»2°. Vordert die Thynsheer nyet verders, soo sal die
»thynsgenoot betalen des anderen jaers dobbel naer uytwy-
»singe der thynsgenooten ende daertoe synen eynfaltigen
»thyns.

»3°. Dan wilt hy vort synen thyns met recht inwinnen
»soo mag hy 's anderen daeghs, off als 't hem beliebt,
»penden voor synen dubbelen thyns aen het thynsgoet,
»ende sal den thynsgenoot daarvan die weete laeten doen,
»met eenen weetbrieff besegelt van den Richter ende twee
»thynsgenooten, door eenen geswooren dienaer, komt
»alsdan die thynsgenoot nyet met schynender sonne ende
»beschudde syn pant met dubbelen thyns, und gerichtelycken

(1) *Ein lyfgewin moet aen twe handen staen*, dat is, er moesten voor de richtige betaling van den eyns, twee aansprakelyke personen te boek staan; stierf de eene (hand) dan verwierf men de tweede daartegen, mits betaling van een goudgulden per morgen. — De erfcijnsgoederen werden bij versterf verheven met dubbelen cijns. De bezitters van cijns- en lijfgewinsgoederen moesten den Cijnsheer, op vaste onveranderlijke dagen, zonder eenige aanmaning, den cijns betalen.

»schaden, soo dubbelt den thyns voort alle daegen, is
»t huyden twee, morgen is 't vier, wes die thynsgenoot
»betaelt heeft off het onderpant verwonnen.

»4°. Und soo die Thynsheer synen thynsdagh versuymp
»ende geen oordeel heyscht als voorschreve, soo en verliest
»hy nyet, dan en kan op het toecomende jaer nyet meer
»eysschen dan simplen thyns, ende daervoor mach hy
»penden naer uytwysinge der thynsgenooten.

»5°. Een thynsgenoot sal men verdedigen van den
»Thynsheere und thynsgenooten in den hoff oder stede
»daer men den thyns jaerlycx te betaelen plege und
»anders nergens.

»6°. Wanneer man ende wyff sterft moet men 't thyns goet
»winnen met dobbelen thyns.

»7°. Ende soo verre der man oft vrouwe alleen in den
»thynsboeck staet, ende de eene die daerinne staet affsterft,
»soo moet die lestlevende 't goet met dobbelen thyns winnen.

»8°. Die Thynsheere sal in den erffhuys daer hy jaerlycx
»thyns uyt heyscht, wanneer men om versterff daerinne
»dingt, een Richter wesen ende sal aldaer die banck
»spannen ende anders nergens.

»9°. In het erffhuys mach der unter een maent blyven
»sitten ende toe goeder mate van der erfven kost teren,
»ende nyet langer.

»10°. Den thynsgenoot en kan tegen den Thynsheere
»geene prescriptie allegeren, want hy is schuldich synen
»thyns jaerlycx te presenteren, alwaer het saecke dat hy
»in hondert jaeren nyet betaelt hadde, want menich man
»gift soo kleynen thyns dattet nyet wert en is daeromme
»te manen, diewelcke synen thynsdagen waernemen mach.

»11°. Die thynsgenooten off anderen die Heeren renten
»off domeynen gebruycken, en mogen geen pandkeringe
»doen, dan op syn ban ende boet, ende soo hy bevonden

»wort dieselve te onrechte gedaen te hebben, die heeft
»den Heere verbreuckt lijff ende goet, want sy hebben
»gedaen gewalt.

»12°. Niemand en mach in die thynsen swaerder payment
»ontfangen dan der Lantforst toe en laet, off door syne
»Rentmeesters ontfangt.

»13°. Die thynsgenoot moet den Thynsheeren den koop
»eirst aanbieden, ende soo hy den nyet en begeert, soo
»moet den kooper sich te boeck laeten stellen ende het
»ierste jaer dobbelen thyns betaelen.

»14°. Daer syn in 't furstendom seeckere thynsgoederen
»die den Heere hergeweyde schuldig syn als se versterven.”

Als Rentmeesters van Kessel, en tegelyk van 't Ambt
Krickenbeck, komen voor: in 1596, Jan van Asch; in
1604, Jan van Esscheren; in 1651, Gisbert van der Heyden.
Zij waren belast met de invordering der contributiën en
den ontvang der domeinen.

De domaniale inkomsten des lands Kessel werden, in
1364, door Hertog Edouard van Gelder veronderpand aan
den Graaf Johan van Meurs (1). — Gemelde Hertog hield de
landen Millen en Vucht, met de steden Vucht en Gangelt,
uitgenomen de hoeve Kritzrade (2), te pand voor dertig
duizend gouden schilden van zijne verwanten Gothard van
Loon en Philippa van Gulik, Heer en Vrouwe van Heins-
berg, Blanckenberg en Lewenberg. — Om aan geld te
geraken droeg de Hertog deze pandschap over aan den
Graaf van Meurs, die zich de faculteit bedong de pandsom
te bezwaren met nog duizend gouden schilden, te besteden
aan den burcht van Millen. — Tot meerdere zekerheid van
kapitaal en rente stelde de Hertog tot bijpand den tol te

(1) Vandaar de Meursche pandschap waarvan hierna. Later in 1535 werden
diezelfde inkomsten ten deele verpand aan de weduwe Loef van Egeren

(2) Toebehoorende aan 's Hertogen nichte, de Abdis van Thorn.

Lobede (Lobith) en bij gebreke van dien, *syne allinge rente gelegen in den lande van Kessel, in 't ambt van Crickenbeck ende tho Ruremunde*, als: »van den gelide gelde 30 Bruxe »schilden; van den Hoëffstede tot *Ruremonde* aen toust »ende aen jaer tholle aldaer; voort eene marck 8 schellin- »gen van der grutsen aldaer; 18 schellingen aldaer van »niewen slaege ende van den Swartenbroeck van Crusen »soenen, ende 20 schellingen van hout te Swartenbroeck, »ende van den mulen 45 malder rogge ende 2 vaten; »ende 26 malder gersten 2 koppen min; ende 4 malder »evene ende 3 kop; Voort te *Swalmen* ende te *Biesel* 21 »malder evene ende 121 hoenere; Voort tot *Venlo* in der »stadt 50 malder evene van den Gewoenthuyse; 3 marcken »9 schellingen van den Weshuyse; 2 marcken 12 pennin- »gen van den jaer tholle tot *Venlo*; 6 schellingen van den »somer tholle; 1 schelling van den jaer gelde dat der »kinderen van Palandt was. Voort te *Lobbrich* van der »smaele thiende ende van Knoden thienden 90 malder »rogge ende 90 malder evene; ende aldaer van herberge »evene 12 malder ende 2 sester, ende 148 hoenere; Voort »tot *Hensbeck* 22 malder evene ende 172 hoenere; van der »smallen thiende 18 schellingen ende 8 penningen; Voort »tot *Unze* van der meybeijde 15 marcken; van den rechten »Recht 5 marcken ende 6 schellingen, ende 32 malder »evene ende 192 hoenere; Voort tot *Wanckum* 17 malder »2 someren evene, 184 hoenere; Voort tot *Leuth* 2 malder »1 somere evene, ende 85 hoenere; Voort tot *Heringen* »13 malder 3 sestere evene, ende 82 hoenere; Voort tot »*Greveradt* 2 malder maltz, 26 malder evene, 202 hoenere; »Voort van den niewen lande ende van den hove tot »*Velaer* 64 malder roggen ende 2 sestere, ende 42 capuynen; »Voort van den hoeve tot *Wanckum* 29 malder rogge ende »29 malder evene; van den hoeve tot *Houthuysen* 20

»malder rogge ende 20 malder evene ; van den muelen
»van *Langevelt* 16 malder rogge ; van den muelen van
»*Kopvoert* 24 malder rogge ; van den muelen van *Langen-*
»*donck* 12 malder rogge ende 12 malder evene ; van Imke
»Smult 1 malder en 1 sestel rogge ; van Kuene muelen 12
»malder rogge ; van der thienden tot *Bracht* 20 malder
»rogge ende 20 malder evene ; Voort tot *Groenre* 18
»malder evene ; van den tholle voor den huysen van *Cric-*
»*kenbeck* 18 schellingen 8 penningen ; Voort van den
»herstbede in den lande van *Crickenbeck* ende van der
»Grujten van *Lobbroich* alsoo vele als 't overloopt van de
»somme gelts die onse lieve geminde Suster der Hertoginne
»van Guycke daer inne jaerlicx bewyst is. Voort van der
»gruyte tot *Kessel* 15 alde schilden ; ende tot *Helden* van
»*Crusen* 7 marcken ende twee penningen ; Voort tot *Kessel*,
»tot *Blerick* ende tot *Beblevelt* van den vischenen ende
»steylen 29 swaere gulden ; Voort tot *Lochum* 3 malder
»ende 2 sommere roggen ; ende tot *Lense* 5 schellingen ;
»Voort tot *Brede* van 't huse 18 schellingen 7 penningen
»3 capuynen ; Voort tot *Blerick* van een bemde ende van
»thinssen 4 schellingen ende 10 penningen ; van den
»korffwater tot *Venlo* 2 marcken 8 schellingen ; van den
»Segenworp 4 schellingen ; Voort in den allingen lande
»van *Kessel* van der herstbeden 10 marcken ende 58 malder
»evene, ende 340 hoenre ; Voort van den hoeve te Weehoff
»tot *Gangeringen* ende van der groter thienden ende der
»smalre 90 alde schilden ; Voorts van Roeffart muelen 6
»malder rogge ende 2 malder malt ; van Matteis muelen (1)
»6 malder rogge ; van der veerstat van *Kessel* 12 pont
»was ; van eenen weerde in der Maese 12 pont was ;
»Voort van der veerstat tot *Wanssen* 12 penningen ; van

(1) De molen van Roeffarts, genaamd van Kessel, lag te Helden ; die van Mathys van Kessel, te Kessel.

»eene thiende aldaer 1 malder gersten ; van den jaer thol »6 schillingen ; van eenen weerdt aldaer 5 schellingen ; »van baeden van Thense 4 schellingen 8 penningen ; van »visscherien in der beke 7 schellingen.”

Deze pandbrief, die in de maand Mei van elk jaar ingelost kon worden was medebezegeld door Diederick Graaf van Meurs, Johan Heer van Culenborch en van der Leck, Johan van Benthem, Johan van Mierlaer, Ridders, Peter van Steenberchen, Arnt van Lantwijck, Knapen, en Mathijs van Herle, Pastoor van Ochten 's Hertogen Kapelaan.

Wij vonden, met betrekking tot het land van Kessel, een sonderling document afgegeven op St. Jan-Baptistdag 1395 door Reynald van Gulick, Heer van Munster-Eyffel, broeder van Willem Hertog van Gelre, waarbij de gebroeders Johannes en Dirk Van de Wijer schat- en bedevrij worden verklaard wegens hunne goederen gelegen te Maasbrée: »Wy Reynout van Guilich unde van Gelre, Heere »toe Munster in Eyffel doen kondt ende kenlich allen luiden, ende bekennen mit desen openen brieff, dat wy »gegeven hebben unde geven voer ons onse erven ende »naecomelingen Johannes ende Dierick Van de Wijer »gebruederen hoeren Susteren erven ende naecomelingen »schatvry ende bedevry tot ewigen dagen toe, alle alsulken erff ende goet als sy hebben in den kerspel van »Brede onder ons gelegen, daer sy noch haere vader by »onser liever geminder Vrouwe ende Moeder Hertoginne »van Gulich ende van Gelre, diewiel dat sy dat landt van »Kessel te verwaeren hadde, schattingen noch bedingen »aff gegolden en hebben, dat is te weten van den hove »by den Haeren venne, den Johannes ende Dierick »vorschreve van ons halden te erfftins metten lande ende benden, die men daerin winnent is, ende den hoff tot gen»Borbrucke by der herstraeten gelegen met al synen

»toebehooren, ende dat goet toe Overbrucke met allen
»hueren anderen erve ende goede, soe waer dat gelegen
»is in den kerspel van Brede off van weme dāt sy dat
»haldend syn, nyet uytgescheyden, Ende willen dat dese
»voorschreve Johannes, Dierick haeren Susteren, erven
»ende naecomelingen schatvry ende bedevry sullen sitten
»aen allen desen voorschreve erve ende goede, als ander
»onse gemeyne Ridder ende knechten, in onsen lande van
»Kessel geseten, ende wer 't zaeke dat onse Scheffen ge-
»wien off setter sich hierover aennemen op dij voorschreve
»erff off goet schattingen off beden te setten buyten onsen
»sonderlinghen bevel, soe hebben wy bevolen ende beve-
»len allen onsen Amptluyden in den lande van Kessel, die
»nu syn off naemaels wesen sullen, dat sy de schattingen
»off beden voorschreve soo wie viel dat derve weren uyt
»sullen penden ende affnemen aen dennen Scheffenen Ge-
»sworenen off Setteren soo wie dat die weren, sonder
»eenich ander bevel van onserent wegen, Unde want desen
»voorschreve puncten alle waer syn, Soo hebben wy Rey-
»nout van Guilich ende van Gelre, Heere toe Munster in
»Eyffel onsen segel voor ons onse erven ende naecome-
»lingen met onser rechter wetenheyt aen desen openen
»brieff doen hangen, Gegeven in 't jaer onss Heeren duy-
»sent dryhondert vyff unde negentich op Ste Jans dach
»Baptiste in den Soemer”.

De meeste Maasburchten in het land van Kessel rele-
veerden van het Graafschap, latere Hertogdom Gelder; —
enkele zoo als Brede, Blitterswijck (1) roerden te leen van
het Graafschap Cuijk.

(1) De heerlijkheid alsmede de kerkgifte van Blitterswijck en van Wanssum, werd verheven, ten Cuyckschen rechte, in 1428, door Arnt van Blitterswijck; in 1440, door Johan van Blitterswijck; in 1452, door diens vrouw Walrava Pieck, als vruchtgebruikster; in 1469, door Arnt, broeder van Johan, voor

Op de kwartiersdagen gehouden te Roermond, in 1590—92, verschenen uit het Ambt van Kessel de volgende Ridderheeren: Walraf van Wittenhorst, Heer te Horst, Drossaard; Jaspas Van der Lip, genaamd Hoen, Heer te Blijenbeek; Willem van Merwijk, Heer te Kessel; Guido van Westrum, Heer te Broeckhuijsen; Johan van Broeckhuijsen genaamd Oijen Op-gen-Burghgraeff; Herman van Oijen Op-gen-Puttingh; Adriaan Van Bijlant, Heer te Walbeek; Caspar van Keeverberg tot de Steege; Johan Christoffel van Wijlich, Heer te Lottum en Grubbenvorst; Martijn van Broeckhuijsen; Gerit van Eijll.

Op de kwartierdsagen gehouden in de jaren 1611—15, kwamen uit hetzelfde Ambt: Johan van Wittenhorst, Drossaard; Diederich van Westrum, Heer te Broeckhuijsen; Diederich van Stepraedt tot Walbeek; Caspar van Merwijk tot Kessel; Rolman van der Lip, genaamd Hoen van Blijenbeek; Adelhert Hoen van Cartils tot Caldenbroeck; Hans Everhard van Keeverberg tot de Steege; Willem van Winckelhuijsen, Heer te Meerlo; Vincent Schellaert van Obbendorf, Heer te Geisteren; Martijn van Broeckhuijsen, Heer te Oijen; Johan van Ossenbroeck, Heer te Blitterswijk; Johan van Broeckhuijsen op-gen-Burghgraeff; Conrard van Horst op-gen-Rhacij; Hendrik van Bijlant, Heer te Walbeek.

Het Ambt van Kessel tot dus verre deel gemaakt hebbende van 't Overkwartier van Gelderland kwam door het

eene helft, en de wederhelft voor zijne zuster Catharina, echtgenoot van Sibert van Eijl; in 1502, door Dirk van Blitterswijk en diens huisvrouw Jutta van Appeltorn voor de lijftocht; in 1509, door Walburga van Blitterswijk, echtgenoot van Wolter van Zuylen van Natewissh; in 1516, door Johan van Lijnden Heer tot Hemmen; in 1554, door diens huisvrouw, Anna van Bronckhorst, als vruchtgebruikster; in 1542, door Arnt van Lijnden, na dood zijns vaders Jaspas, in 1569, door Gertrude van Diepenbroeck, weduwe van Lijnden, als vruchtgebruikster.

tractaat van Utrecht (1713) aan den Koning van Pruïsen (1). Reeds in December 1714 werd te Berlijn, een Leen-reglement vervat in 13 artikelen voor Pruïsch-Gelderen uitgevaardigd. — De aanhef van dit reglement wil, dat men het daarheen leidde *das Unsere dortige Regalia, Landes-Herrliche Jura, und absonderlich die Lehnsgerechtigkeit fernerhin ungekräncket erhalten, und was davon in vorzeiten höchststraffbarer weise verdunckelt oder abgerissen worden, wieder entdecket und herbey gebracht werde; — und das die Misbrauche und usurpationen, indem viele Ober- und Unterlehne, Bündige und Kluppellehne nur nicht erhoben, sonderen in Gegentheil ohne des Lehn-Herrens vorwissen eigemächtig verpfändet, zertheilet, und als freye allodiale Güter, durch kauff und verkauff, vertauschung und andere wege veralieniret, und van natur verändert sein, hergestellt werden.* Te dien einde moesten de vasalen of leenbezitters uitgenoodigd worden hunne leenbrieven, binnen zekeren bepaalden tijd, over te maken aan den Markies van en tot Hoensbroeck en Theodor Johan Richardt, respectvelijk door den Koning tot Stadhouders en Leengriffier der *Meursche pandschap*, dat is, van Pruïsch-Gelderen benoemd.

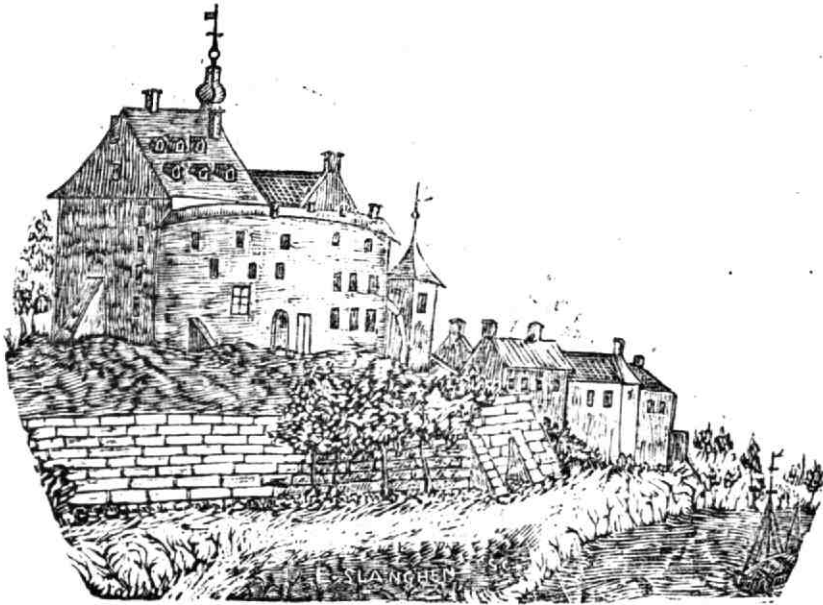
In 1720 had het domein der *Meursche pandschap* een geschil met den Heer van Kessel, wegens het recht en de limieten der visscherij op de Maas, een recht dat de Heeren van Kessel van oudsher hadden bezeten tegen eene contributie van twaalf gulden 's jaars. — Het domein poogde de contributie op te drijven, en de limieten in te krimpen. In 1723, kwam een vergelijk tot stand houdende, dat de Heer van Kessel en zijne nakomelingen, ten eeuwi-

(1) Wij bezitten in ons muntkabinet een daalder, een achtste en een zestiende daalder, door den Koning van Pruïsen, als Hertog van Gelderland, geslagen. De daalder draagt rondom 's Konings borstbeeld, het volgende handschrift: FRID. WILH. D. G. REX. BOR. EL. BR. DUX GELDRIÆ.

gen dage, erfelijk zouden hebben en behouden het recht van visscherij, in geheel de Maas, van de Scherkensbeek af tot aan de Mergelstraat, zijnde de grensscheiding tusschen Belfeld en Tegelen; vervolgens in de halve Maas, van af de Mergelstraat, langs den kant van Baerlo en Blerick, tot tegen de Wielerbeek, en zulks tegen een jaarlijks *canonem* van vijf-en-zeventig gulden brabantisch; dat deze visscherij voortaan aan den adellijken huize en leengoed Kessel *annectirt* zal zijn en blijven, om met dit huis, als één leen, te zamen verheven en verheergeweid te worden. Eindelijk moest van deze overeenkomst melding gemaakt worden, zoo in de leen- als in de domeinregisters der bedoelde Meursche pandschap.

Volgens het Geldersch leenrecht mocht een leen, noch bij verkoop, noch bij schenking, noch bij testament, ja zelfs niet bij vruchtgebruik, in andere handen overgaan, dan met octrooi of toestemming van den Leenheer. — Zoodanig octrooi werd, in 1769, door het Pruisisch-Geldersch Leenhof verleend ten aanzien van het huis en de heerlijkheid Kessel, den Maastol, de hoeven te Grave en Slaterbeek; onder uitdrukkelijk beding echter, dat de verkoop, schenking, ruiling of testamentaire beschikking niet strekke in faueur van kloosters, geestelijken of doode hand, en dat de eventueele verkrijger de bedoelde leenen naar ouder gewoonte ontvange en verheffe.

§ II. DE BURCHT TE KESSEL.

DE GRAVEN VAN KESSEL. — HUNNE STICHTINGEN. — HUN
 KASTELEIN. — DE HEEREN VAN KESSEL. — HET
 GELDERSCH WATERRECHT. — OPROER TE
 GRONINGEN. — KERKROOVERIJ IN
 GELDERLAND. — BIJVOEGSEL.

De burcht te Kessel, het beweerde *Castellum Menapiorum* der Romeinen, is gebouwd op eene artificieele hoogte dicht aan de Maas, als wilde hij dezen stroom en geheel de vlakke omstreken overzien en beheerschen. Inderdaad deze omstreken, mitsgaders de scheepvaart op de Maas, hadden niet zelden van het trotsche fort te lijden; het werd dan ook meermalen bestormd, ingenomen en verwoest.

Zoo lezen wij in eene gerechtelijke verklaring, afgelegd door eene bejaarde vrouw (Truijke In-geen-Bogardt), dat het huis Kessel, in de eerste Nederlandsche oorlogen, door zekeren Coen, *Hopman* (Kapitein) in Staatschen dienst, ingenomen en bezet werd; dat de Spaanschen gekomen om hem te verrasschen, uit den kerktoren het kasteel beschoten, waardoor des *Hopmans* zoon gedood werd; en dat gemelde *Hopman* na dat de Spaanschen zich geretireerd hadden, de kerk, die eerst niet wilde branden, bij middel van aangebracht hout en stroo in den brand deed steken (1). — Verder lezen wij in eene attestatie der Kesselsche Schepenen: dat het Kasteel, in 1606, wederom werd opgebouwd en dat het, op Nieuwjaarsdag 1636, door Staatsche soldaten uit Venlo met geweld werd ingenomen geplunderd en met garnizoen bezet. — In de vroege middeleeuwen behoorde het, zooals wij boven zeiden, aan de Graven van Kessel, gesproten naar het schijnt uit den huize van Gulick, welke het omstreeks het jaar 1279 bij verkoop overdroegen aan den Graaf van Gelre. Deze liet het door een Burchvoogd met name Godfried Berck bestieren, tot het in 1338, als open huis (2) der Geldersche Vorsten, te leen werd gegeven aan Mathijs van Kessel, die waarschijnlijk een afstammeling was van den evengenoemden Berck.

Wij vonden van Hendrik III Graaf van Kessel, een paar onuitgegeven charters, eene van het jaar 1219, nader geconfirmeerd door Engelbert I, Aartsbisschop van Keulen, en eene van het jaar 1236. — Bij de eerste schenkt de Graaf, tot lafenis zijner ziel, aan de kerk *S^a Maria in*

(1) In 1526 was de kerk gerestaureerd geworden, waartoe 50 morgen gemeentegrond verkocht werden.

(2) Deze uitdrukking betreft de sterke kasteelen, waarin de Vorsten na goeddunken garnizoen mochten leggen tot verzekering hunner landen, hetgeen de vasalen moesten gedoogen.

Insula (Marienweerdte bij Nijmegen) eene hoeve gelegen te Baerlo en Ravensdonck, met wateren, weilanden, bosschen en wat daartoe behoort; eene *mansus* ten Ooste van 't bosch te Baerlo, en een boomgaard naast de kerk te Kessel. Dit alles met wil en weten zijner echtgenoot Othelinde en kinderen, en in bijwezen zijner mannen en dienaren. Voorts schenkt hij aan dezelfde kerk eene hoeve te Oije, onder voorwaarde, dat zijne vrouw en kinderen deze hoeve kunnen terugkopen met vijftig Marck. — Om der kerke het rustig bezit der geschonken goederen te verzekeren draagt Graaf Hendrik de advocatie dier goederen op aan den Aartsbisschop van Keulen. Voorts was bedongen en met den Abt van voornoemde kerk overeengekomen, dat de kapel (1) en de begraafplaats der nonnen te Kessel door een Priester dier kerk, ten eeuwigen dage zoude bediend worden (2). — Als getuigen waren hierbij: Gerard Abt van Gladbach, Godefridus van Reide, Petrus de leermeester en Hermanus, de edele Heeren Albertus van Kuick, Gerardus van Horn, Hendricus van Kessenich, Rutgerus van Bremt, en de vasalen Godfridus van Eyll, Wilhelmus Kolne, Gerardus van Barle, Godefridus de inschenker (pincerna) Heustachiüs Huen van Sutersbecke en meer andere. — De charter, waarbij de Aartsbisschop van Keulen deze schenking goedkeurt en de advocatie of de bescherming der geschonken goederen aanneemt is gedagteekend van Renisbur, XV kal. Novembry 1219 (3).

Bij de charter gegeven 1236, in vigilia Martini Episc. et Conf., sticht Hendrik IV, zich Graaf noemende bij de gracie Gods, een altaar met twee wekelijksche missen in de kerk te

(1) Deze kapel alsmede de *Monikkey* te Kessel, stond met Marienweerdte in betrekking.

(2) Zie Bijlage N° 1, achter dit hoofdstuk.

(3) Bijlage N° 2.

Kessel. Hij stelt hiertoe de volgende goederen en inkomsten beschikbaar, als: eene hoeve gelegen te Kessel aan 't Broeck, naast het goed genaamd Haddenraij; Item, eene jaarrente van een malder tarwe te Barlo op de goederen vroeger bezeten door Gerardus den molenaar; Item, vier vat tarwe en twee kapuinen op een perceel land gelegen te Kessel bij de altaars hoeve en de goederen genaamd op den Parick; Item, tien denarissen op de goederen genaamd Kremersguet; Item, zes denarissen aan Tilmanus de Raede; Item, aan Gerardus Horck zes denarissen, die Gerard de Went betaalt; Item, Arnoldus Rector, zes denarissen van het huis genaamd Coenen tot Genenhout; Item, Mabilia van Staede eenen denarius; Item Arnoldus Philippi eenen denarius; Item, Winandus, dienaar, zes denarissen. Als getuigen waren hierbij: de Heeren Petrus, Rector der parochiale kerk te Kessel, Henricus, 's Graven Secretaris, Godefridus zoon van Godefridus en de Heer Berck, Ridder te Barlo (1).

Bij een charter gegeven in 1279, 's daags voor St Simon en Judas, benoemde de Graaf Reynald I van Gelre, die, zooals wij boven zeiden, het Graafschap Kessel bij koop verkregen had, den reeds genoemden Ridder Godfried Berck tot zijnen erfelijken Kastelein der burcht van Kessel. Deze charter is door den Baron Sloet van de Beele (Oorkondenboek van Gelderland) naar eene kopie uitgegeven. Wij geven ze naar het origineel (zie Bijlage N° 4.) — Het schrift van dit stuk is tamelijk duister, en de naam des benoemden voor drieërlei lezing vatbaar, als: BERTH, BERCH, BERCK. Wij houden de laatste lezing voor de ware, te meer wijl in het dorp Baerlo een riddergoed, *de Berck*, aanwezig is, waarschijnlijk alzoo naar onzen Kastelein genaamd (2). Deze trok als zoodanig een jaargeld van

(1) Bijlage N° 3.

(2) Eene menigte van huis- en plaatselijke benamingen zijn ontleend aan hun vroegere bezitters, en omgekeerd.

30 Keulsche Marck, aangewezen op de imposten van het Graafschap. Deze 30 Marck, die de Kastelein van den Gelderschen Vorst te leen hield, konden door dezen met 300 Marck afgekocht worden. Krachtens de overeenkomst kwam tevens eene schuldbekentenis te vervallen van 200 Marck, die Godfried Berck aan den vorigen bezitter van Kessel had uitbetaald. — Omtrent dit een en ander gaf Berck, ten dage als boven, een bewijs (revers-brief) af met voorbehoud, dat de betrekking van Kastelein moest overerven op zijne twee zonen (1). Worden deze zonen teruggevonden onder de na te noemen Ridders van Kessel, voerende een kruis van vijf ruiten en een hoed met twee pluimen op den helm, dit ligt voor alsnog in 't duister.

Jan van Kessel komt als getuige voor in eene oorkonde van het jaar 1318 (2). Godhard van Kessel, zijnde wellicht dezelfde als Goijart Slaterbeeck, wordt genoemd in de volgende aantekening: *Den hoff te Bar(lo) eyn borgleen tot Kessel, eynen wert ende die visscherye tot Ohe ende den hoff te Rode* (3) *by Kessel heldt Goijart van Kessel A° 1326.* — Willem van Kessel wordt almede in 1326 en Siger van Kessel in 1333 genoemd. — Immers, de Graaf van Gelre verzat (verpandde) in 1326, den tol op de Maas te Kessel bij helften, aan Willem van Kessel, Ridder, en Diederich Aurechts burger van Roermond, met beding van het pand namelijk de tol, ten allen tijde te mogen lossen of beschudden.

Mathijs van Kessel, Ridder, werd op St. Luciadag 1338, met den burcht en de goederen van Kessel beleend: »Wy »Reynout Greve van Ghelren ende van Zutphen doen cont

(1) Zie Oorkondenboek van Gelderland bl. 978.

(2) J. A. Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland, Deel I N° 175—268.

(3) Waarschijnlijk Venray.

»ende kennelic allen luden mit desen openen brieve dat
»Wi omme sonderlinghe gonst die Wi hebben tot Heren
»Mathys van Kessel onsen lieven Ridder ende man , ende
»omme ghetruwen dienst die hy ons gedaen heeft ende
»noch hier namaels doen sal, hem gemaect hebben ende
»maken eenen oversten Borchman op onse Borch ende huys
»tot Kessel , Wilcke huys ende Borch metten vorbrecht ,
»metten vesten die daeraen nu getimmerd syn, off hierna-
»maels daeraen getimmert sullen werden , binnen graven
»alsoe alsi nu ghelegen syn ende van audts geweest heb-
»ben, wi hem ende syne erfnamen vor ons ende onse erf-
»namen gegeven hebben tot enen erflicken ende onver-
»sterflicken borchleene, in deser maniere dat die Borch
»ende huys ijn onser behoef ende onser erfnamen allewe-
»gen staen sal, daer op ende aff te riden tot onsen wille,
»ende dat men ons ende onsen erfnamen dat huys openen
»sal wanneer wy 's te doen hebben, ende daeraf ende
»mede ons behelpen, tieghen alle diegene die leven, be-
»heltenisse onsen burchluden haers rechts dat si daer van
»audts gehandt hebben, Voert hebben wi ghegeven tot
»synen borchlene aldaer alsulke land als Johans van Crijc-
»kenbech, Sybrechts soens was, dat ons jaerlix te gelden
»plach dertien malder roghen ende acht scillinge brabant-
»sche goetsgelts tot ewelicken dagen, die ghelegen syn tot
»Helden. Voert gheven wi hem quyt dertich malder evenen
»die hy ons jaerlix plach te gelden van den weerde tot
»Kessel, behaudelike ons weder der dertich schillingen die
»wi hem jaerlix plagen te gelden tot eenen borchlene ,
»ende die sulen quyt wesen tot ewelicken daghen, Voert
»is te weten dat Her Matthys ende syne erfnamen sulen
»dese dertien malder roghen ende acht schillinge braban-
»sche, mitten weerde ende mitter borch voerschreven hau-
»den van ons , ende van onse erfnamen tot enen onver-

»sterfeliken leene, Voert is auch te weten dat Heer Matthys »ende sine erfgenamen sulen dese borch, huysen ende vesten hauden ende tymmeren ende in gereke hauden op »haren cost, ende nyet op ten onsen, Ende hierover heeft »gheweest daer dese dinghen geschiet syn Her Johan die »Proest van Arnhem, Her Jacop van Nyertar ende Willem »van Broichusen onse lieve Raeden, die van ons gheheyte, »desen brief met ons besegelt hebben, ende wi Jan vander Goets ghenade Proest tot Arnhem, Jacop van Nyertar »ende Willem van Broichuysen Ridder, wantwie hier over »ende aengeweest hebben, soo hebben wi van gheheyte »ons lieven Heren onse segele mitten sinen aen desen »brief ghehanghen, In oirconde der waerheide Ghegeven »in 't jaer ons Heren dusent driehondert acht ende dertich »op sente Luciendach" (1). — Ten zelfden dage gaf Mathijs van Kessel een revers-brief af, door M. J. Wouters, *Recherches sur l'ancien Comté de Kessel*, bl. 102, onnauwkeurig uitgegeven.

Dezelfde Mathijs van Kessel had den bovenbedoelden Reijnald, thans Hertog van Gelre, 800 gouden schilden voorgestrekt, waartoe deze, op St. Martijnsavond 1340, tot onderpand stelde de tiende te Bracht alsmede de goederen te Brempt, die 's Hertogen vader zaliger gekocht had van Maria, vrouw van Gerard Henkints en hare kinderen. »Wy »Reinaut bi der ghenaden Goeds Hertoge van Ghelren Greve »van Zutphen doen kont allen luden mit desen openen brieve »dat wy, bi rade ende guetduncken ons Raets ende onse »vriende, hebben t onderpande ghesat, ende setten mit »desen brieve Here Mathyse van Kessel onsen lieven Man »ende Raet, onsen alinghen Thiende mit sinen toebehoeren »ghelegen tot Bracht, ende mede alsulck guet also wi

(1) De vier zegels a'gefallen; één perkament streep nog aanhangend.

»ligghende hebben tot Breempt, dat onse lieve Her ende
»Vader die Hertoghe van Ghelren des Got ghenedich muet
»syn, cofte tieghen Marien Gherart Henkints wyf ende
»haer kynderen, vor achthondert aude schilden van goude,
»guet van goude, ende gerecht van gewichte, die hy ons
»in ghereiden ghelde gheleent heeft ende wael betaelt,
»Ende willen dat Her Mathys vorschreve, ende syne erffge-
»namen der vorschreve Thiende ende guets mit alle sine
»toebehoren, ende mit alreslachten not, rustelic ende
»vredelic gebruken ende besitten, shent ter tyt dat Wy
»hem alincke betaelt hebben, of doen betalen achthondert
»aude schilden of guet ghelije ander pajement na sinen
»weerde daer voer, wile Thiende ende guet vorschreve,
»Wi of onse Erffgenamen loessen ende beschudden moeghen
»van Heren Mathys vorschreve of van sine Erffgenamen
»mit achthondert auden schilden of mit gueden anderen
»geliken payment daer voer, also vorschreven is, In orconde
»des briefs beseghelt mit onsen seghel, Gegeven in 't jaer
»ons Heren Dusent driehondert ende vertich op sente
»Mertyns avont in den Wynter.”

Meerdere steden, als Aken, Nijmegen en andere, bezaten vanouds een privilegie van vrijdom op de tollen te land en te water. — Toen de stad Roermond een dusdanig privilegie beweerde op den tol te Kessel ontstond tusschen den Magistraat dezer stad en de bovengenoemde bezitters van den Kesselschen tol een geschil, dat in 1348, bij akte van accoord werd bijgelegd. Deze akte, vatbaar voor verschillende uitlegging, gaf naderhand voedsel tot nieuw geschil; zij luidt als volgt: »Wer Matthiis van Kessel, »Ridder, ende Dederich Auerecht, burger van Ruremunde, »maken cont allen luden die diesen openen brief zoelen »zien ende horen lesen, dat wer voer ons ende voer onse »erfghenamen ende onse nacomelinghe, om zuenderlinghen

»vrientschaep wille, ende om allen twist te scheiden ende
»neder te legghen, ghevoerwaert zyn ende ghevoerwaert
»hebben mit der stat van Ruremunde, dat die buerger van
»Ruremunde, die in der stat woenechtich zyn, ende over
»der brugghen van den dike nederwaert van einen ghe-
»timmerden schiep, dat gheladen wiert tot Dorderecht, of
»op den water, gelden zolen tot Kessel, voer onser tollen
»zoe wat gode dat inne heeft, teen groet; Ende van einen
»pontoune gheladen als 't voerschreven is, ses groet einen
»guldenen schilt, guet van goude en van ghewichte, voer
»sesteen groet, oft weerde daervoer aen anderen gelden of
»alsullich gelt voer die teen groet ende voer die ses groet,
»als der Her van den lande heft ende niemt voer zine
»schiese ende op zinen tolln; Voert ist ghevoerwaert,
»were 't sake dat dat ghetimmerde schiep, of ouch dat
»pontuen lichten moest in ein ander schiep of in twe of
»in me, zoe zoude dat eerste schiep die ander lichtschiep
»verantwoerden ende quiten van tolle, dat is te weten, dat
»ghetimmerde schiep mit teen groten ende dat pontuen
»mit ses groten, als 't voerschreven is, zonder alle arghelist;
»Voert zoo zolen diese voerghenoemde schiep van Sent
»Remeismes tot Paeschen toe, die gheladen zyn tot Dorde-
»recht, of op den water mit den voerghenoemden tolle
»geldn eine sneise herinche off buckinghe; Voert zoo
»zolen diese voerghenoemde burgeren van hueren goede
»dat zi coupon of laden tot Venle dat zoelen zi vertollen
»mit acht den halven Brabantschen, alsoe als 't van aets
»heercomen is; Voert ist ghevoerwaert, dat die burgers
»van Ruremunde voerghenoemt ghein vreemde guet coupon
»en zolen mit gaetspenningen voer onse toll te voeren mit
»enigher behendigheit of mit archerlist, mer were dat
»zake, dat zi ander guet voerden om vracht, dat huer
»eighen guet niet en were, noch ouch der burgeren van

»Ruremunde voerschreven, dat zolen zi vertollen also als »t van aets heercomen is; Voert me zoe zolen ouch ander »burger van Ruremunde die taren voeren ein hondert of »daerbenen, dat zolen zi vertollen also als 't recht is ende »na ghenaden, alle arghelist in dieser voerwaarden uytghe- »sloten; Ende opdat diese voerscreve voerwaarden vast »ende stedich zyn, ende ghehaden werden van ons ende »van onsen erfghenamen, zoe hebben wer Mathys, Ridder »voerghenoemt, mit Johanne onsen zone, Ridder, Ende »ich Diederich Auerecht voerscreve mit Johanne minen »zone diesen brief bezegelt mit onsen zegelen, beheltenisse »den Heren van den lande zyns rechts. Ende wer Johan »van Kessel, Ridder ende Johan Auerecht voerghenoemt »hebben onse zegel aen diesen brief gehangen in ghetuy- »ghenisse der waerheide en in stedicheit alle dieser voer- »screvenre voerwaarden. Gegeven in 't jaar dusent driehondert »acht ende veertich des diesdaeghs in den paesch heilghen »daghen" (1).

Een nagenoeg gelijkkluidend document werd tenzelfden dage door den Magistraat van Roermond afgegeven en met 't stads zegel, dat echter afgevallen is, bezegeld.

In vergelding der goede diensten, welke Mathijs van Kessel, als vasaal en raadsman, den Hertog van Geldre had bewezen en nog mocht bewijzen, deed deze, in 1350, met voorkennis zijner raden en vrienden, afstand van 't recht van inlossing door zijne voorouders bedongen, toen ze den halven Kesselschen tol tegen eene zekere som gelds aan de voorouders van Mathijs van Kessel verpanden. Ook verklaarde de Hertog den Heer van Kessel bevoegd om de wederhelft van den tol, alsnog bezeten door Hadewich, weduwe van Diederich Auerecht en hare kinderen, te lossen, om vervolgens den heelen tol, als een

(1) De vier zegels afgevallen; de perkament strepen aanhangend.

Geldersch onversterflijk leen, te houden en te ontvangen.
»Reynaut bi der ghenaden Gods Hertoghe van Ghelren
»ende Greve van Zutphen doen kont allen luden mit desen
»openen brieve, want Her Mathys van Kessel onse Man
»ende Raedt ons menighen ghetruwen dienst ghedaen
»heeft ende noch doen mach, soo hebben Wi bi rade ende
»goetdunken ons Raedts ende onser vriende, den vorschreven
»Her Mathys quyt ghegheven hebben ende quyt gheven
»mit desen brieve alsulke loesse als Wi hebben aen den
»tolle tot Kessel, die onse Auderen hier voermaels versat
»hebben sinen Auderen, omme ene ghenoeemde summe van
»ghelde, Ende hebben hem mede ghegheven ende gheven
»volcome macht ende orlof dat hi of syne Erfghenamen
»die helfte van den vorschreven Tolle dien Hadewich
»Wilener Diederich Aurechts wyff was, ende hare kijnderen
»van onsen Auderen t' onderpande hebben, loessen ende
»bescudden mach omme die allinge summe darvoer sy
»denselven halven Toll te onderpande hauden, na beheltenis
»ijerre brieve, die daerop gemaect syn, Wilken alinghen
»Tolle vorschreve Her Matthys vorgenoemt ende sine Erff-
»genamen van ons ende van onsen Erffghenamen hebben
»ende hauden sullen tot enen rechten manlene ende onver-
»sterflicken lene, Ende bekennen mit desen brieve, dat
»noch Wy noch onse Erfghenamen en ghene loesse voort-
»meer behauden aen den Tolle tot Kessel vorschreven,
»behaudelick allen Coopluden die die Maese op ende neder
»varen alle haren auden rechts ende ghewoenten, dat sy
»tot heer toe ghehadt hebben, onverminret, In orconde
»ende stedicheyt des hebben Wy onse seghel aen desen
»brieff doen hanghen, Ghegheven in 't jaer ons Heren
»dusent driehondert ende vyftige op sinte Mertynsdagh in
»den wynter." — Lager staat: *per Ducem met. et D^{nos} Henr.
de Solms d^{um} de Ottensteijne, Arnoldum de Erkel, Wilhelmm*

de Broech, Joh^{em} de Broech, milites, Jh. de Leut famulos. Et alios de consilia deputatos — sigill decan Zutphan — scripsit Joh^s de Arnhem (1).

Bij perkament-brief gegeven 's Zondags na St Victor 1364, bekenden Mathijs van Kessel en diens zoon Johan, wegens de groote en de smalle tiende van Kessel en wegens de twee aldaar gelegene hoeven Vijehof en Ganderijngen, die zij te pand hielden van den Hertog van Gelre, schuldig te zijn aan Johan van Meurs, Ridder, de som van tachtig *alde golden schilden*, doende aan rente veertien cijns grooten 's jaars, te betalen in twee termijnen. Tot zekerheid van kapitaal en rente stelden de schuldenaars tot borgen: Mathijs van Kessel Heer Sibrechts zoon, — Mathijs van Kessel Goderts zoon, — Floirken van Kessel, genaamd Roeffert, — en Godert (Kessel) van den Oever, die solidair, *sementlick und ungescheijden, und mallick voor all*, aansprakelijk waren. In geval van niet betaling verbonden zich de borgen, op de eerste aanzegging des Heeren van Meurs, tot Roermond *inne te komen in dye stadt, of t t Myllen voer den huys in dat dorp, ende daer te leysten in eene eersaeme herbergh te goeder luyden recht mallick myt einen peerdt* acht dagen lang; en wanneer die dagen zonder voldoening verstreken waren, dan kon de schuldeischer de vervallen termijnen *winnen (opnemen) then joeden of then lombacarden* (2).

Zooals uit het voorgaande blijkt verdeelde zich het geslacht van Kessel, dat vermoedelijk zijnen oorspronkelijken naam heeft laten varen, reeds vroegtijdig in drie takken, als: Kessel, — Kessel op 't Oever — en Kessel genaamd Roeffert; en wijl de meeste leden van dit geslacht veelal

(1) Het zegel afgefallen, de perkament streep nog aanhangend.

(2) De rente waarvan hier sprake is kwam, in 1459, aan het zoogenaamde Roermondsche huis, zijnde een Collegie gesticht door Johan a Lovama, Proost te Xanten, geboortig van Roermond.

dezelfde voornamen voerden, zoo valt het moeilijk de hoofdlinie van de nevenliniën te onderscheiden. — Om meer klaarheid noemen wij de bezitters der burcht, Heeren van Kessel.

Mathijs, Heer van Kessel, schijnt voor of omstreeks 't jaar 1368 te zijn overleden, dan, in November van dit jaar was zijn opvolger, Johan van Kessel, getuige bij het huwelijkscontract des Hertogen Edouard van Gelre met Catharina van Beijeren (1).

Johan, Heer van Kessel, Ridder, zoon van Mathijs en Drossaard des lands Kessel, bezegelde 's Maandags na O. L. V. Conceptione 1391 de akte, waarbij zijn neef Mathijs op 't Oever en Catharina diens vrouw, het *verstat* van Kessel, met alle renten, cijnsen en rechten daartoe behoorende, veronderpanden aan Herman Kempen, burger van Roermond. De akte werd gepasseerd voor Johan Wever, Christiaan Wever, Johan Vriendswynden zoon, Johan van Beyringen, Heinric van Beyringen, Heinric van der Linden en Wilhelm van der Heyden, Schepenen der dinckbanck van Kessel en Helden (2). — Hij bezegelde, 's Zondags voor Ste Lucie 1395, het huwelijks contract tusschen zijn achterneef, Sibert van Kessel zoon van Mathys op 't Oever, met Bela de oudste dochter van Dederic van Groesbeek. — Johan van Kessel en zijn neef Mathys op 't Oever, Ridder, komen ook voor in eene perkament-akte van 't jaar 1403. — Of Godert van Kessel, die ook te dezer tijd leefde, een broeder was van den evengenoemden Johan of van Mathys op 't Oever, kunnen wij niet met zekerheid bepalen. — Wij geven de evenbedoelde akte sprekende van eene roggerent, die het Godshuis van Keyzerbosch geldend had op

(1) J. A. Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland, 161.

(2) Het aanhangend zegel des Heeren van Kessel vertoont het boven bedoeld kruis van vijf ruiten. — De Schepenen hadden nog geen eigen zegel.

landerijen te Maasbree, letterlijk weder: »Cont si allen
»luden die diesen brieve sullen sien of horen lesen dat
»sich Johan van Kessel, Ridder, bekenne ende liede over-
»mits desen openen brief dat dat Godshuys van Keyser-
»bosch, gheldende gehadt heeft vijff malder rogge cyns
»myn eyn sumeren, hondert jaer lanck ende meer op vyf-
»teen morghen lands luttel myn of meer, in Breede ghele-
»gen, die men van mych Johan van Kessel, Ridder te
»lijfghewijn haldende is, wellick lant aen mych nu ter tyt
»aen tween handen ghewonnen is; Voert soe bekenne
»sich Johan van Kessel Ridder vurschreven, dat dat gods-
»huys van Keyserbosch die voerschreve vyf malder rogghen
»cyns eyn someren myn, met recht ghehaven heeft, ende
»van mynen alderen op dat lijf ghewyn daer ghegeven ende
»bewesen syn, ende dat sy denen voerschreven pacht voert
»ehreliken op myn voerschreven lyfghewyn heffen ende
»bueren sullen sonder yemants wedersegghen het sy myns
»of mynre erven. Ende weer 't sake dat den voerschreven
»Godshuys van den voerschreven pacht op myn lyfghewyn
»ghelegen recht aensprake quame in eynigher tyt, die ghe-
»loeve ich Johan van Kessel, Ridder, af te doen der voer-
»schreven Godshuys, voer mych ende myn erven, ende
»dat Godshuys in den voerschreven pacht te halden tot
»ewighen daghen. Oeck geloeve ich Johan van Kessel,
»Ridder, dat of 't sake weer, die vyfteen morghen lant,
»luttel myn of meer, die men van mych Johan van Kessel
»Ridder, te lyfghewyn in Breede haldende is, mych of
»mynen erven vellich woerden, dat wi die nyemant verle-
»nen noch laten wynnen en sullen dan beheltelic te voeren
»den voerschreven Godshuys synre vyf malder rogghen
»cyns ein sommeren myn; Ende weer 't sake dat die vyf-
»teen morghen lants luttel myn of meer, van doder hant
»vervijelen of vellich werden ende die nyemant ghesunde

»noch ontfaen en wolde, soe mach dat Godshuys voerschre-
»ven beheltelic syns pachts die beterynghe des voerschre-
»ven lants aen mych ende myn erven ghewynnen als men
»lyfghewin in Brede gewoonlic is te wynnen. Oeck ver-
»leen ich Johan van Kessel Ridder, den voerschreven
»Godshuys dat of dat sake were dat die ghene die dat
»voerschreven lant hedden, ijert aen der betalynghe des
»pachts versumelic woerde soe mach dat Godshuys den
»pacht uyt doen panden op myn voerschreven lyfsgewijns
»guet met des Heeren boede van den lande, als men gheys-
»lick guet in den land van Kessel boven en beneden,
»gewoonlic is uyt te penden, sonder mych Johan van
»Kessel Ridder, en myne erven daeraen yet te mesdoen,
»alle argelist uytgesceijden. In ghetughenisse der waerheyt
»soe heb ich Johan van Kessel Ridder, mynen siegel aen
»diesen brieff ghehangen, ende om te meere sekerheyt alle
»deser voerschreve saken, soe heb ich ghebeden mynen
»lieven neve Heren Mathys van Kessel, Ridder, dat hi alle
»dese puncten voerschreve met mijch beseghelen wille, dat
»ich Mathys van Kessel Ridder, gherne ghedaen hebbe om
»beden wille myns neven Heren Johans voerschreven. Ghe-
»gheven in 't jaer ons Heren dusent vierhondert ende drie
»op sent Urbaensdach des heylighen Paues ende Martelaers.”

Jan, Heer van Kessel, had twee zonen : Mathys die volgt,
en Johan van Kessel.

Mathys II, Heer van Kessel, was gehuwd met Vriedtzwent
van Brede (1). Hij overleed in het jaar 1405, weshalve de
Kesselsche goederen door zijn broeder Johan verheven wer-
den ten behoeve van zijn zoon Willem. »Johan van Kessel
»draecht op dat huys te Kessel met synen toebehoeren
»ende den weert voer den voerschreven huys gelegen,
»ende Slaterbeecks goet met synen toebehoeren, ende Heren

(1) Het wapen der van Brede (Maashrée) verbeeldt drie arenden 2—1.

»Mathys hof van Kessel in den kerspel van Kessel gelegen, »uytgesceyden alsulcken deyl als die Abdisse van Bielsen »aen voerschreven hove heeft, tot eenen Gelderschen leen- »rechte, tot behoef van Willem van Kessel Mathys soon »Anno 1405". (1)

Vriendtzwent van Brede weduwe van Kessel en haar zoon Willem hadden, bij akte van verkoop, overgedragen aan Reynart van Baerle en diens vrouw Elisabeth, hun neef en nichte, eene hoeve te Blerick genaamd Goeterloe, mitsgaders den molen te Molenbeck, in welchen koop zij den aankoopers zouden *setten, erven ende gueden als nae den lantrecht*. Terwijl dit nog niet was geschied stelden de verkoopers (St Lambrechtsdag 1408) tot onderpand al hunne cyns- en lijfgewinsgoederen te Rade (Venraij) gelegen, goederen die jaarlijks vier en zeventig malder rogge aan pacht opbrachten (2).

De verbonds-brief opgericht, den 3 Mei 1418, tusschen de Ridderchap en de Geldersche steden : Roermond, Gelder, Goch, Venlo, Erkelens en Nieuwstad was onder anderen bezegeld door Willem, Heer van Kessel, Sibert van Kessel, (Johans zoon) Arnold Struver van Kessel, Gerit van Kessel genaamd Roeffart, Henric Frans van Kessel en Willem van Kessel, bastaard.

Willem, Heer van Kessel, had tot echtgenoot Gerarda van Broechuysen (3). — Hij verscheen (St. Remigiusdag 1428) toen de halve tol te Kessel, helpte waarop hij een recht van inkoop had, door Vullinck van Holtmolen voor eene som van 450 Rijnsgulden overgedragen werd aan de stad Roermond. — Hij kocht in 1433, op St. Simon en Judasdag, een derde deel van het *verstat* te Kessel van Henric Rys-

(1) Extract uit de leenregisters van Gelderland.

(2) De zegels afgevallen.

(3) Voerende gedeeld *en chef* van hermelijn.

voerden. De betrekkelijke akte werd, bij gebrek aan een schepenzegel, door Henric van Merwyck, Richter (Landscholtis) bezegeld (1). — Op St. Catharina avond 1435, verkochten Willem van Kessel en Gerat van Broichuzen, *wetlich man ende wijff*, aan de Eerwaardige Vrouwe Margareta van Betgenhuzen, Abdisse te Dailheym, alzulke *laetschappe gewyn ende gewerff* geheten de groote Teendschuur, met het *Kempke* daarachter, behoorende in des Convents Teendehoff te Blerick. Daar Jufvrouw Gerat juist geen zegel had, zoo heeft Gerard Roeffart, haar zwager, voor haar bezegeld. — Dezelfde echtelieden kochten in 1436, van Mathys van Kessel op 't Oever diens aandeel in het *verstat* van Kessel. De schepenbrief gegeven op Elfduizend Maagden dag is bezegeld door den Landscholtis Henric van Merwyck (2).

Aan den verbonds-brief tusschen de Ridderschap en de steden Roermond, Goch, Erkelens en Straelen, opgericht 's Dinsdags na Beloken-Paschen 1436, hingen Willem, Heer van Kessel, Johan en Sibert van Kessel, benevens Henric van Merwijck, Gerit en Johan Tengnagel van Merwijck hunne zegels. — Terzelfder tijd leefden ook Evrard en Tilman van Kessel.

Willem, Heer van Kessel, had met zijne genoemde echtgenootte vier kinderen, als :

1° Johan, ongehuwd overleden.

2° Mathijs, die volgt.

3° Eene dochter gehuwd met N. van Merwijck.

4° Wilhelma van Kessel, echtgenootte van Diederick van Pollant. Deze gaf (St. Pietersdag 1440) aan zijne schoonouders Willem van Kessel en Gerarda van Broechuysen een losbrief wegens een erfpacht van zestig malder rogge

(1) Het zegel afgefallen.

(2) Zijn zegel is gedeeld boven van hermelijn.

staande op den hof Te-gen-Hoeve te Hout-Blerick, cijnsroerig van Willem Brant de Roever, die met Dirick van Pollant en Sibert van Kessel als getuige, den brief bezegelde (1). — Op Donderdag na Oculi 1464, verkochten Willem van Kessel en diens echtgenoot Gerarda van Broeckhuijsen den hof Te-gen-Broeck aan de echtelieden Arnold van Breydenbaent, genaamd Laemerstorp, en Mettel van Wysschel. De akte werd, namens de Schepenen van Kessel en Helden, bezegeld door Thys van Kessel Johans zoon. — Willem, Heer van Kessel, leefde nog in 1467. Johan van Reyde genaamd van Besel, Landscholtis des Amts Krickenbeck, teekende op dit jaar het volgende in zijn dagboek aan: »Item, des Sondaghs sand mir der Drossart van Wickeraedt »eynen brieff, dat die vijant branten tho Kodinckhoven, »ende dat terstont in 't Ampt ende voirt myns Heren »Genaden te Venlo geschreven daer nae te stellen, ich »soude mit dije van Viersen auch by de hant komen, ende »datselve dije van Straelen, *bisonder mit Willem van Kessel, »om sich die weer to stellen*” (2).

Mathijs III, Heer van Kessel, huwde in 1476 met Margareta, dochter van den Ridder Johan van Hembergh, Erfkamerheer des Stichts Keulen. Volgens het voor ons liggend contract bracht de bruidegom de volgende bezittingen aan zijne bruid ten huwelijk: 1° Het kasteel Kessel met aanhoorigheden; 2° de hof Op-gen-Grave; 3° de groote Weerd, in de Maas gelegen; 4° de tol op de Maas, leenroerig van het Hertogdom Gelre; 5° de hof aen-gen-Broeck, zijnde een *vry eygen guet*; 6° de molen; 7° de hof Kal-

(1) Het zegel van Pollant verbeeldt eene lelie; dat van Roever drie molenijzers 2—1, en dat van Sibert van Kessel het vijf ruiten-kruis.

(2) Volgens aantekeningen van den evenbedoelden Landscholtis werd een Johan van Kessel, bijgenaamd Langbeen, omstreeks het jaar 1470, te Lobberich, in 't Ambt Krickenbeck, door zekeren Daniel Ten Elsen dood geslagen. — De verslagene liet eene vrouw en minderjarige kinderen na. (Zie deel I bl. 185.)

verpasch, aan 't Broeck, *welcken hoff eyn leen was op 't huys Kessel, dat selige Wilm van Kessel, des bruidegoms vader vercregen und gegolden hait*; 8° de hof Tgen Holt met de halve tiende te Kessel; 9° de hof Tgen-Eijcken te Blerick; 10° de groote tiende te Kessel; 11° meerdere kleine en smalle tienden; 12° het veerstat te Kessel, belast met 12 pond was aan den Landheer; 13° de visscherij in de Maas; 14° de gerechtigheid aan het Drossaardambt van 't land Kessel, ingevolge zegel en brief. Voorts eene menigte renten, cijnsen en kapuijnen te Kessel, Helden, Baerlo, Blerick. — De bruid kreeg als huwelijks gave 25 malder rogge renten, staande op den hof Wijnthagen, en 12 malder op den hof Husshoven, beide in de stad Kempen te leveren. Hiermede moest zij zich behelpen tot na dood haars Grootvaders, als wanneer zij den hof Honderpasch gelegen te Kempen, bij Sinter Claes Capellen, nog bijkreeg. Dit huwelijkscontract gedagteekend St Nicolaasavond van voormeld jaar, is bezegeld vanwege den bruidegom, door Conrad van der Horst, Peter van Bocholt, Johan van Dript en Goert van Kessel, genaamd Roeffart, *sijne Heren Neven, Swaegers und guede frunde*; en vanwege de bruid, door Johan van Hembergh, Ridder, Engelbrecht van Hembergh, Ambtman te Kempen, Ludewich van Veldtbruggen, Alart van Ghoor en Johan van Weijerhorst.

Bedoelde Heer van Kessel beleende op O. L. V. avond 1491, ten overstaan van zijne mannen, Hendrik van Blitterswijk en Dirk Schenck, den Ridder Otto Schenck van Nijdeggen met de hoeve te Kesseleijck. — Bijgestaan door zijne echtgenoot verkocht hij, in 1493 op St Urbanusdag, twee tienden, eene in 't roode veld en eene aan 't broeck aan Mathijs van Merwijk, Drossaard 's lands Kessel. Hij kreeg op St Michielsdag 1498 concessie van den Hertog Karel van Gelre tot oprichting van eenen windmolen te

Kessel, in plaats van den watermolen die bouwvallig was. In 1500, op O. L. V. dag, beleende hij Gerard van Holtmolen met vijf morgen land gelegen aan de Offenrijt in den kerspel van Blerick, benevens nog elf morgen genaamd in den Winckel. Hij overleed in 't jaar 1525 achterlatende een wettige zoon Willem, die volgt, mitsgaders vier natuurlijke kinderen, als: Willem van Kessel alias Merwijck, Pastoor te Kessel, Geret van Kessel gehuwd (1526) met Jan Boermans, Elisabeth en Neesken van Kessel, besteed (1518) in 't klooster te Oostrum, en wel tegen 13½ morgen bouwland in het Oostrummer veld gelegen. De hierover gepasseerde akte werd, namens de Schepenen van Oostrum, door Wijnant van Obbendorp, Heer van Geisteren, bezegeld (1).

Willem II, Heer van Kessel, huwde den 10 November 1516, met Anna van Balderich genaamd Barich, dochter van Henrick en van Eva van Brede. De huwelijks voorwaarde werd vanwege de bruid medebezegeld door Johan van Brempt, Willem van den Impel en Lambrecht van Pollart, en vanwege den bruidegom door zijn oom Elbert van Merwijck, Rutger van Veltbruggen en Jacob van Holtmolen (2). Als getuigen waren hierbij: Heer Jacob van Halen, Werner Proist, Heer Thomas van Helden en Christoffel van Kessel, bastaard. — In 1526 riep Willem van Kessel de tusschenkomst der Ridderschap in tegen Adriaan van Bijlant, Heer van Well, die hem driehonderd goudgulden schuldig was en waarover Henrick Schenck, Drossaard van Wachtendock, Johan van Wittenhorst, Drossaard van Kessel, Edouard van Bocholt en Gerard van Kessel genaamd Roeffert, als scheidsmannen beslist hadden. — Hij had in 1529 een geschil met den Graaf Christoffel van Meurs en

(1) Het zegel afgefallen.

(2) Zijn zegel verbeeldt een getanden dwarsbalk; — dat Van den Impel een dwarsbalk waarop rechts eene merlette; — dat van Veltbruggen een dwarsbalk.

de Provisoren van 't Collegie S^u Heronimi te Keulen (het zoogenaamde Roermondsche huis) wegens de interessen van een kapitaal van 4200 Rijns gulden gevestigd op renten, pachten, cijnsen, bosschen, velden, wateren, weiden en beemden des lands Kessel. De Provisoren, namelijk de Deken der kerk van den H. Geest, de Burgemeester en de Raad van Roermond beweerden, dat de jaarlijksche interest in plaats van tachtig Rijns gulden honderd en twintig dier guldens moest bedragen. — Hij bezegelde den 27 Januari 1538 het verdrag tusschen Johan en Willem Hertogen van Gulick en Cleef ter eenre, en de Hertog Karel van Gelre, mitsgaders de Baanderheeren, Ridderschap, hoofd- en kleine steden van Gelderland ter andere zijde. Volgens dit verdrag moest het Hertogdom Gelre en Graafschap Zutphen, na Hertog Karels dood, bezeten worden door den evengemelden Willem van Gulick. — Op Driekoningendag 1540 gaven hem de Schepenen van Kessel een getuigschrift, dat hij den aanwas (aangespoelde gronden) tegenover zijn huis, *synen erve ende alder guede eertijds* naar waterrecht bevaren had, overmits mannen van leen, als: de jonge Voogd van Roermond, destijds Heer van Ghoor, en Renier van Hertevelt tot de Puttongen. Gerard van Merwijck toenmaals Landscholtis, had de gemelde Schepenen daarbij geroepen *off 't saeke were dat Willem dat faren gefeelt hedde* (1).

(1) Wij laten eenige bepalingen van het Geldersch Waterrecht alhier volgen; het is een zulk recht waardoor, langs wettelijken weg, naast of in den stroom gronden bewaard of bijgewonnen kunnen worden:

»Wat die stroom van selfs aen ymandts olthoenige lant aenslaet dat is mitter daet syne, nae breyte syns lants, al waer 't oock dat den aenwas van het olthoenige erff mit eenen waterhanck verdeilt weere, mits dat die mit eenen einde daeraen vast sye.»

»'t Recht van begaen und bevaeren is nemelyck, dat een ijder van syn olthoenich landt een opcomment landt off sandt mach begaen drooges voets, soo wyt 't selve streckt, mits dat hy van syn voorhebbens veertien daegen tho voerens kerkenspraeck sal laeten doen und die geinteresseerde parthye daervan

Willem van Kessel, de laatste dezer linie, stierf kinderloos (1541), weshalve de burcht van Kessel met de aan-

verwittigen, und dienvolgens het voorschreve landt off sandt begaen, ten overstaen van den Hooft Officier, ofte is nootsaecken desselfs Statholder, die hem daerop leijden sal, und ten minsten vier Gerechtsluyden, daertoe umb haer loon versocht synde, ter plaetse daer 't gelegen is."

»Die bevaringhe wil doen sal daertoe gesinnen den Hoefft Officier, die gewoon is over bloet te richten, off is nootsaeck, synen wettelycken Statholder, ter plaetse daer 't landt gelegen is. Oirkundt den gehelen Gericht daer 't gebruikelick, ofte ten minsten vier off vyff gequalificeerde Gerichtsluyden, die alle daertoe by den Officier, ter requisitie van parthyen sullen verschreven off geboden werden."

»Doende veertien dagen tho bevoerens by schryffteleyke weete van den voorschreven Officier citeren und verdaegen partie apparentelyck daerby geinteresseert."

»Dienvolgende sal hy op syn olthoenige landt die banck doen spannen, parthie die daerop te spreekken mocht hebben doen aeneisschen, und die bevarongh mit recht aenvangen, Te weten, mit eenen wagen geladen mit mist, gelyck een huysman gewoon is te velde te vueren, daer voor sullen gespannen syn vier off ses peerden, geleit, gedreven off gereeden door twe vuerluiden, dewelcke op die peerden sullen mogen sitten off daerby gaen, tot haeren keur, by sich hebbende wyn ende broot, Und sullen die voerluiden mit denselven geladen wagen eerst op 't olthoenige lant rontzom gevaren und geweint synde, van 't selve landt vaeren doer 't water, nae het nye opgecommen landt off sandt, welcke voerluiden, den Officier off synen Statholder, driemaal onder wegen mit den wagen und peerden sal doen tucken off vertuinen, und elke reyse van den brode eeten ende van den wyn drincken laeten, deser gestalt wanneer die voerste raeder van den wagen in den water gecommen, sal der Officier off synen Statholder die voersluiden aenroepen, und eerstwerff doen stilhouden, die tweede reyse, wanneer den geheelen wagen in den waeter is, und die derde reyse als die twee eerste raeder op 't landt off sandt, und die twee leste raeder in 't waeter sullen staen, und sullen die voerluiden dan voertvaren op 't hoge off op 't nye landt off sandt. Alwaer gecommen synde, sullen sy die peerden utspannen, und daermede tho rugh off wederumb ryden nae het olthoenige landt, laetende den wagen staen und aldaer verblieven voor den tyt van ses weken, die met vier palen op 't voerschreve landt off sandt gepaelt und vastgemaect sal worden. Und off 't geviel dat deese wagen doer gewelt van 't water off ijsganek ewech dreve, off dat hem yuandt nemende, daermede den geenen by denwelcken die befarungh geschiet is, achterdeel te doen, van daer brechte off dede brengen, sal gelyckwel die bevarungh van weerden blieven".

»Off daer enich beletsel van tuinen, opgraven off anders onderwegen waer, bij menschen handen gemaect, waerdoor die bevarungh sol moegen behindert

klevende leengoederen, bij erfopvolging overging op zijn achterneef Caspar van Merwyck.

De Geldersche familie van Merwyck, voerende van sinopel en chef van hermelijn, met twee vlerken tot helmsieraad, komt in de annalen van Gelderland op vele bladzijden voor. — Hendrik, Gerard en diens broeder Johan Tengnagel van Merwyck leefden in 1418. — Cornelius van Merwyck, Bevelhebber der Geldersche troepen in de landen van Cuyck en Kessel, vermoedelijk grootvader van den even vermelden Caspar van Merwyck, liet (volgens Pantanus bl. 532) ten jare 1468, in een gevecht tegen de Cleefschen, het leven. — Direk van Merwyck, oom van Willem, Heer van Kessel, Freza van Merwyck, echtgenoot van Sweder van Barich, leefden ook te dezer tijd, alsmede Elbert van Merwyck en Mathys van Merwyck, Drossaard des lands van Kessel. Op Zondag Jucunditat 1498, gaf Karel Hertog van Gelre

worden, dat sal den Officier off synen Stadtholder, op versueck und kosten van de bevarende partye, door menschen handen brecken und wech nemen laeten”.

»Oock so sal einer die bevarongh doen will, het boort ofte kant van syn olthoenich lant, daer die peerden affgaen sullen, onbespiert moegen laeten affsteken und slichten, so nochtans dat geen merkelycke quantiteit van eerde off ander materie daervan in den water geworpen worde”.

»Wanneer nu eenich landt off sandt in manier voerschreve wettelyck sal begaen off bevaren syn, soe sal den Officier off synen Stadtholder van 's Heeren wegen, dengenen die idt alsoe begaen off bevaren heeft, daerin setten, heeren und weeren tot dat hy niet een beter recht daeruyt gesett sal syn nae landt-recht”.

»Indien ener syne waergenomene bevarunghe na rechts behoer niet en konde volbrengen sal hy daervan verstoken syn, und 't selve sandt in gelijken staet als 't doe was, niet wederom bevaren moegen”.

»Wat aengaet de middelsanden off middelwerden die en moegen niet dan by die landt-furstlicke Overheijt, off wettelyck recht van deselve hebbende, gewonnen werden, und sulcx niet anders dan den eijseh van besonder recht hiernaer verbaelt”.

»Alle middelsanden die sich van selfs opdoen, und tho vorens van 't olthoenich landt niet bevaren syn, moegen van 's Heeren wege wetlick bevaren werden”.

aan laatsgenoemden een schadeloosbrief wegens 621/2 goudgulden rente waarvoor hij zich ten behoeve des Hertogs, jegens Cornelius van Bergen, Heer te Melyn, Sevenbergen enz. verbonden had. — Dit stuk waaraan het fraaie Hertogelijke zegel, met het jaartal 1492, vastkleeft, luidt als volgt:

»Wy Kairle van der gnaden Gaits Hertoughe van Gelre
»ind van Gulich ind Greve van Zutphen, doen kondt, soo
»onse lieve Rait ind getrouwe Thys van Merwyck Amptman
»onss lant van Kessel, sich nu omb onser beden wille, an
»handen dess Eirbaren ind vromen Heren Cornelis van
»Bergen Heren to Melyn to Sevenberghen enz. vur drye ind
»sestichstenhalven gulden Kurfurster Rynsche gulden ver-
»sterckt ind verbonden heeft soo bekennen wy Hertoich
»vurschreve vur ons onse erven ind nakomelingen dat wy

»Wanneer die Heer bevaringhe doen will, sal dat niet moegen geschieden ten sye dat daervan viertien dagen te vorens openbaere kerekenspraecke voerga, und dat te gelyck parthije, schynbaerlyck daerby geinteresseert wesende, schrijftelyck verwitticht worden, mit vermeldungh van de eygentlycke tijt und plats, wanneer und waer die bevarungh geschieden sall”.

»Ten dage ter bevaerungh dienende sal der Hoefft-Officier, die nae older gewoenten in den respectieve quartieren over sulcke bevaerunghe behoert te staen, off in nootsaecken synen Stadtholder, daer tho in tyts by den bevarder gerequireert synde, op die walplats erschijnen, mit vier off vijff gequalificeerde gerichtsluiden und eenen gesworen Schrijver, ten overwesen van alle dewelcke, und van partien beidersydts, die bevarunghe geschieden sal”.

»Mit een gemeine merckschuijt, die ten minste een last hart korns laeden und ter merckt vueren kan, op eyn gemein vaerwater wanneer die rivier op anderhalven voet nae op 't leechtste is”.

»In deese schuijt sullen syn die voerschreven Officier mit de Gerichtsluiden und den Schryver, insgelycken partijen beyder sijds und twe schippers”.

»Und vaeren alsoe rontsom het opgecomen middelsandt sonder ergent mit den boedem van de schuijt grondt te rueren, wandt gront rurende, off ijct van 't voerschreve naegelaeten synde, sal die bevaringhe van geener werde gehouden worden”.

»Den middelsant van 's Heerenwegen als vurschreve bevaren synde, sal die Heer 't selve gerichtelyck in gebruick nemen, mit palen afsteken, und sijns besten gevallens beseijen, bepoten und besteken moegen”.

»den selven onsen Amptman, ind gebreeck syns synen erven,
»geloifflicken toegesacht ind geloiff hebben van allen schaden
»den hy off syne-erven daerby einichsins lydende muchten
»werden gensslick ind all te sullen ontheffen, vryen, quyten
»ind schadeloiss halden. Des te oirkonde hebben wy Her-
»toige vurschreve onsen segell an desen onsen brieff doen
»hangen. Gegeven in den jair onss Heren duysent vierhondert
»acht ind negentich op ten Sonnendach vocem Jocunditat.”

Gerard van Merwyck, Landscholtis (1) vermoedelijk zoon van den evengemelden Drossaard, kocht bij schepenaakte gedateerd St. Jan-Baptistdag 1517, van Jan en Hendrik van Vlodrop, wonende te Heinsberg, Jan van Dungelen, Mattel Kollijck en Herman van Gaelen, broeders, zwagers, nicht en neven, *het guet op 't Oever schietende met der eyne sijde benevens de Monickije ende mitten eynde op der Maese, ende die ander sijde benevens erve en guet van Willem van Kessel ende het ander eijnde op de straet.* Daar de Kesselseche Schepene-

(1) Een Dirck van Merwijck, waarschijnlijk bastaard, was in 1550 gezworen bode te Kessel.

nen geen zegel hadden, zoo baden zij Goert van Kessel op Baerlo, dat hij de akte voor hen bezegele.

Willem van Merwyck broeder van bovenbedoelden Drossaard en van Agnes van Merwyck gehuwd met Willem, Heer van Oijen (1), had met zijne echtgenoot Agnes van der Donck (2) twee kinderen :

1° Caspar van Merwyck, die volgt.

2° Johanna van Merwyck echtgenoot van Arent van Bocholt, Drossaard te Grave en 's lands van Cuyck.

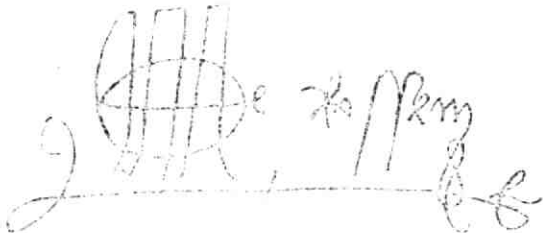
Caspar van Merwyck was reeds bejaard toen hem de Kesselsche erfenis ten deel viel. — Hij was tegelijk administrateur, rechtsgeleerde en krijgsman. — Zijne lotgevallen waren vele. — Eerst vonden wij hem als Burgemeester van Nijmegen, daarna als Drossaard van Bomme-ler- en Tielerwaard, betrekking waartoe hij 's Dinsdags na H. Sacramentsdag 1501 benoemd was geworden. — Bijge-staan door zijne echtgenoot, Cornelia van Hemert, deelde hij (1513) met zijn zwager, Arent van Bocholt, de ouderlijke nalatenschap, waaruit hem onder anderen de heerlijkheid Barsdonck toeviel. Hij was ook zwager van den Gelderschen krijgsoverste Marten van van Rossem, Heer van Poederoyen, met wien hij drukke correspondentie voerde. (3).

(1) Het zegel van Oyen verbeeldt drie mispelbloemen 2—1.

(2) Het zegel van der Donck is gedeeld, boven van hermelijn.

(3) Het zegel van Rossem, verbeeldt drie kranen 2—1, met twee naakte figuren (Adam en Eva) als schilhouders. Op den helm een paardenhoofd.

Zie hier Rossems signature.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Caspar van Merwyck'. The signature is written in a cursive style with a large, stylized initial 'C' and a long horizontal flourish at the end.

In 1522 benoemde hem de Hertog van Gelre tot Stadhouder en Bevelhebber van Groeningen, tegen eene wedde van duizend Philips gulden 's jaars. Deze beroeming luidt als volgt : »Kairle Hertoich van Gelre ind van Guylick ind »Greve van Zutphen. — Wij doen kondt, Also wy onsen »lieven getrouwen Jaspas van Merwick Richter enz. tot »eynen Beveelhebber binnen onser stat Groeningen geordineert ind gestalt hebben, so bekennen wy dat wy hem »tot syne ind synre knechten onderhaldinge, opdat hy ons »aldaer to getrouwer dienen, ind sich eerlicker onderhalden moege, duysent Philips gulden off die werde dair »vur, jairlix van onsen Rentmeister inder tyt al dair to »heben ind to boeren geordineert toegefueght ind bewesen »hebben, ordineeren toefuegen ind bewysen overmits desen »onsen, openen placact. Bevelen dairomme mit gansen »ernst u Evert van Domseler onsen Rentmeister to Groeningen in der tyt, dat gy onsen Beveelhebber Jasper »vurschreven die duysent gulden vurgeneunt, alle jaer »van uwen ontfanck uytricht vernueght ind betaelt, sonder »deshalve vorder ennich bevel van ons to hebben off to »verwachten, dat is alsoe onse gantse will ind ernste meynonge, ind reckent ons sulx alle jaer myt copie autentyck »van desen ind synre quytancie als 't behoert, dairvan sall »ons woell genuegen ind guede betaelinge geschien in affkortinge uwer ontfanck alle't vurschreven sonder argelijst. »Oirkonde ons gewoentlick hantteyckens ind secreet zegels »hyrop gesath op Sondach VII Decembris 1522." (get.)

Wij hebben niet kunnen achterhalen wat al te Groningen, tijdens het bevelhebberschap van Caspar van Merwyck is voorgevallen ; dit is zeker, dat zijn huis aan de Draepoort , omstreeks het jaar 1529, verwoest en geheel afgebroken werd met uitzondering eener koetspoort, waarboven zijn geslachtswapen in steen gebeiteld stond. — Uit Groningen gevluht werd hij te Arnhem door Hertog Karel eigenhandig gearresteerd, en gedurende één en een half jaar op St. Johanspoort gevangen gehouden. — Door het aanhoudend smeken zijner tweede vrouw, Gertrude Hoernken, met welke hij, den 17 April 1523, te Groningen in den echt was getreden, werd hij (1531) tegen een aanzienlijk losgeld zijner gevangenschap ontslagen. — De quittantie ten deze door Hertog Karel afgegeven is van volgenden inhoud :

»Karle Hertouch van Gelre und van Gulich, ind Greve
»van Zutphen, Heren van Groeningen, der Omlanden to
»Kovorden ind von Drenthe.

»Wy doen kondt, soe Jaspas van Merwyck mit ons syner
»gefencckenschappe halven, op ons lieven Heren Hemelfartz-
»dach anno XXXI verdragen is, dat hy ons alsullicken twe
»renthbrieven bynnen drye weken overgeven sall, als hy
»ind syn huysfrouwe van idt cloister Groet-Adwert, by
»Groeningen gelegen hebben, mit dieselve brieven, die hy
»mach hebben aentreflende idt Ampt des landts van Kessell,
»ind daertoe sall ons die vurschreve Jaspas van Merwyck
»geven seeven duysent golde gulden aen golde off sijlveren
»payment, daer van hy ons die helfft bynnen drye weken
»vurgeruert betalen, ind vur die andere helfft sall hy als
»dan genoichsame borghe stellen toe betalen voer St. Jacob
»nestkomende, ind sal alsdan terstond uyer gefencckenschap
»ind ijseren gelaeten werden, ind op ter poirten bliven
»soe langhe die leste penningen betaelt syn sullen, ind
»dieselve betaelt synde, sall hy syner gefencckenschap gantz

»ind geheel, vry quyt ind ledich syn, ind moegen reysen
»ther plaitzen daer 't hem gelieven sall, behalven bynnen
»onser stadt Groeningen ind der Omlanden, daer hij nyet
»trecken off komen sall, then sy mit wyll ind consent
»onser, Ind Henrick van Kamphuysen, ind Johan van
»Boenenborch daer voer to borghe stellen. Bekennen wy
»Hertouch vurschreve Jaspar van Merwyck allet des ghenen
»gelick vurschreven in alles volentachten afftervolecht uyt-
»gericht ind betaelt hefft. Orkonde ons gewoentlicken
»hantteyken ind secreet zegelz hierop gesath, op ten 24
»dach Juli 1531.» (get.) CHARLES.

Onder deze omstandigheden had Caspar van Merwyck, zoo in zijn persoon als in zijn fortuin, veel geleden; weshalve hij, op vrije voeten gesteld, vreemde Vorsten ging dienen, ten einde in zijn onderhoud en dat zijner familie te voorzien. — In 1532 was hij als Raadsman in dienst des Hertogen Magnus van Sachsen, Engeren en Westphalen (1) en daarna, in dezelfde kwaliteit bij Christoffel, Aartsbisschop van Bremen. Deze schreef 's Zondags Judica 1533, aan zijn Oom de Hertog Karel van Gelre het volgende: »User freuntlich dienst, und wes wir mer
»liebe und gute vermogen bevorens, Hochgeborner Furst,
»freuntlicher lieber Oheim, Der Erbar unser lieber
»besondere Caspar von Merwich, hat uns undertheniglich
»bericht wie Ime von Euer Liebe nach seinen lang gethanen
»und getrowen diensten, grosse schaden begegnet seye,

(1) Ziehier de handteekening van dezen Hertog:

»So Er nun sich verhoft Euer Liebe darzu gar kein ursach
»gegeben habe, und erpietig ist wes Euer Liebe Ime mit
»recht uberweisen kunnen, vor uns, neben andere Chur
»und Fursten des heiligen Reichs, gutliche oder rechtliche
»verhor und uspruch zuleiden und zugeworten, Biten wir
»Eure Liebe freundtlichs vleis, dieselle wolle, Ime sein
»anbietend recht, in gnaden nicht weigeren, oder aber
»seins zugefugten schadens, abtrag, wandel und kerung
»thun, damit gedachter Caspar von Merwich, dieser unser
»vorschrift, fruchtbarlich genossen habe entpfinden möge,
»Solchs wir uns zu Euer Liebe freundlich vertrösten, auch
»umb dieselb in gleichen freundtlichen zu verdienen geneigt
»sein wollen, Und wiewol wir uns zu Euer Liebe aller
»billicheit hierin versehen, gewarten wir nicht destoweniger
»Euer Liebe verschrieben antwort, Datum Rötensburg am
»Sontag Judica Anno XXXIII." (get.)

E. J. Hofmann
Exoria

In 1535 was Caspar van Merwijck Land-Drossaard van het sticht Bremen, en in 1537 weduwnaar van Gertrude Hoernken. Hij woonde achterevolgens te Ratzeborg, Luneborg, Bremen, Rostoc, in welke laatste stad hij in derde huwelijk trad met Margareta von Welzow (1). Door deze bijgestaan verpandde hij (1539) een derde deel der tiende van Kessel aan Leonard van Becke wonende te Rostoc, verpanding waartegen Thijs Hagens, burger van Venlo, in verzet kwam. De hierover opgemaakte akte werd door Jasper van

(1) Voerende gedeeld, rechts een ossenkop, links een hertenhoren, beide van zilver op keel.

Daelen (1) Landscholtis van Kessel bezegeld. — Hij riep te dezer tijd de tusschenkomst in van Jurgen Schenck van Tautenburg, Gouverneur van Vriesland, ten einde door de stad Groningen schadeloos en in het bezit te worden gesteld van zijn huis aldaar en van het landgoed genaamd Paddenpoel in de nabijheid dier stad gelegen (2). —

In 1538, na dood des Hertogen Karel van Gelre, wendde hij zich met hetzelfde doel aan de Geldersche Ridderschap en hoofdsteden. Wij laten een dier adressen alhier volgen :

»Den Edelen ende waelgeboeren Eerenfesten, cersamen
»wysen en vursichtigen Verordenten, Baenerheeren, Ritter-
»schappen, geschickten van den hoeft en kleinere steden
»des Furstendoms Gelre ende Greveschappen Zutphen,
»Jetzent op ten landtdaeghe bynnen Ruermonde versaemelt,
»mynen genedighen gebiedenden Jonckeren, Heeren ende
»goeden vrunden.

»Thoene ende geve ick Jaspar van Merwyck U Edele
»ende Erenfeste gans dienstlick te kennen woe my die
»doerluchtighe hoeggeboere Furst ende Heere Kaerle
»Hartoch van Gelre etc. loflicker gedachten in eygener
»persoonen binnen Aernheym aengegrepen ende voert op
»sinte Johans port aldaer brenghen en setten heft laeten,
»daer ick over anderhalff jair gefenckelick opgehalden sy
»worden en over sesthien hondert pont yzers aen mynen
»beenen gehadt, nyet baetende myne hoeghe overvloedighe
»ende mennichfoldiche begheren ende erbiedinghen ten
»rechten gestalt te moegen worden, wan alles syn Furstliche
»genade mij in eenighen deel op te leggen wusten daer

(1) Zijn zegel vertoont zes gaande endvogels in twee rijen.

(2) Wij vonden eene order, gedagteekend 1° Juli 1537, waarbij de Regeering van Groningen zekeren Claes Clant liet weten : dat hij onverwijld had terug te bezorgen den brouwketel en de verdere brouwgereedschappen, welke hij uit den huize Paddenpoel gehaald had of had doen halen.

»ick inder tydt dat ick Syner Genade diener ende bevels-
»man gewest weer, anders dan getrouwlick ende oprecht
»in gehandelt oder gewandelt mocht hebben. Ende waer
»ick alsdan soe veel in den selvighen daer men een kynt
»met reden op syn kinnenbacken to slaen hedt schuldich
»bevonden wordt sonder einige genade aen den lyve van
»syne Furstliche Genade straffonge to ontfanghen, dan my
»allet affgeslaegen ende geweygert is worden, soe dat ick
»my in 't leste, solde ick daerop niet blyven sitten verrotten
»ende verderffen, daer 't byna toe koemen was, koepen
»moest ende my myn guet geweldlicker hant sonder einige
»erkenenisse des rechten aefgenoemen ende aefgedrongen
»dat selvighe sich over die twee en twintich duysent golde
»gulden gedragende, soe der die pennonghen nae luyt ende
»inholt syner Furstliche Genade brieve en zegel die ick
»daer van hebbe mitter yle syn moeste, waer durch ick
»myn guet verre binnen die helfft dattet wert was, als noch
»genoechs om te bewysen is, vercoepen en verlaeten heb
»moeten, ick laet noch staen die overgroete versmaedenisse
»voer genaemt die om geen gelt off goet to lyden weer
»gewest, Ende nae dem ick dan in der selviger myner
»vorgenompde gefeuckenschap noch daer nae nyewerldt
»by tyden des Hochgedachten Fursten Kaerle Hertoghe van
»Gelre to gehoer noch ten rechten gestalt to werden en
»hebben konnen koemen indem dan noch yemant weer
»die seggen wold dat ick anders dan een goet getrou
»oprecht diener ende bevelsman gehandelt oder gewandelt
»hedt, ben ick noch overboedich die selve voer U Edele
»ende Eerenfeste als vur myn geburliche Richters des then
»rechte toe staen ende nae erkenenisse Uwer Edelheyden
»toe lyden ende toe genieten. Bidt daerom gans dienst-
»licken U Edele ende Eerenfeste myns armen mans willen
»erbarmen ende my helpen dat ich myns aefgenoemen ende

»aefgedrongen guedt ende onverwinlicken geleden schadens
»weder gerestitueert mach worden. Verschuldt ick altyt
»gerne myns armen geringen vermogens tegens UEdele
»Eerenfeste die selvighe Godt almechtich in geluckzeli-
»ghe waelvart bewaeren moet.” (get.) JASPER VAN MERWYCK.

In 1539 zond hij andermaal zijne bezwaren bij den Gelderschen landdag in, vertoonende hoe dat hij, op aanschrijving, zich naar Kleef had begeven en vervolgens naar Arnhem, alwaar hij vernam, dat in elke der vier hoofdsteden van Gelderland eene dagvaart zoude gehouden worden om alle klachten te verhooren; waarna een algemeenen landdag zonde uitgeschreven worden, op Sint Jacobsdag van gemeld jaar, om op elke klacht naar recht en billijkheid te beslissen. — Dat hij ten dage voormeld, ondanks den verren afstand en de gevaren der reis, te Arnhem en vervolgens te Wageningen was verschenen, alwaar hij te weten kreeg, dat de aldaar beroepen landdag bestemd was tot verhoor van Albert Gexken en diens wederpartij en dat de geprojecteerde generale landdag eerst later zoude plaats hebben. — Ledigerhand naar Mecklenborg teruggekeerd zond Caspar van Merwyck, in October 1539, wederom een adres in, met verzoek de landdag moge het daarheen leiden, dat hij Adressant schadeloos worde gesteld met de goederen, waarmede de voortvluchtige bastaarden van den verbleken Hertog Karel begiftigd waren geweest. — Hierop geadviseerd zijnde volgde eindelijk de onderstaande resolutie:

»Alsoe de lantschap van Gelre unde Graefschap van
»Zutphen dem Doerluchtighen Hoehgeboerenen Vorsten
»unde Heren Here Wilhelm van Gots genaeden Hertoghe
»toe Gelre, Guylick, Cleef unde Borchgraeff toe der Marck,
»Sutphen und Raevensborch, Heer toe Raevenssteyn enz. voer
»Jaspar van Merwyck durch syn mennychfoldiche beclaechten
»unde aensmijckent gebeden heeft alsoe dat Sync Furstliche

»Genade hoem myt de gueder gelegen in Boemelerwerdt
»daer de voerfluchtygehe bastaerden als nementlych Peter
»unde Adolff van Gelre myt voerweten syne Furstliche
»Genade mede begyfticht geweest syn, toe wyllea bene-
»dychen daer up syn Furst. Gen. den voergenoemden
»Jaspar van Merwyck in bywesent etlycher deser nae
»beschreven syner vrynden als nementlyck de Heer van
»Weerdenborch, de Heer van der Horst Johan van Wyt-
»tenhorst, Herman van Boemelsborch, Johan van Leyenden
»de Drost toe Hattem, Steeffen van Ruytenborch, de Heer
»van Peerssynchen, Thoemas van Aepelteren, Henryck van
»Paelwyck unde Jaechop van Tuyl Borchgemeysters toe
»Aernem up frydach nae de heyllyche drye Koenynechen
»in dem jaer van veyfeyn hondert unde veertych durch
»den Heer van Broeckhuysen Johan van Rossem, den
»Maerschalek Merten van Rossum Heer toe Poederoyen,
»Derick van der Lip genant Hoen Heer toe Afferden unde
»Grubbenforst unde Mr. Jaechop Kaenys als raedt Syner
»Furstl. Gen. beantworden heeft laeten, dat syn Furstl.
»Gen. dem voergemelten Heer van Broeckhuysen in beveell
»gedaen heeft de voergeruyrte gueder van wegen Syner
»Furstl. Gen. van stonden aen myt recht aen toe spreecken
»unde in toe vorderen, unde daer benevens des jeyche
»die upgemelte bastaerden aen bewyelycher schulden in
»dem lande van Gelre nae gelaeten hebben van de jaer-
»lycher rent unde huyr der voergeruyrter gueder te doen
»betaelen, und als de selvijge voergeschreve rechtsforde-
»rynehe geschijen is unde de voergeruyrte gueder syn
»Furstl. Gen. toe erkant syn, de voergenoemde Jaspar van
»Merwyck alsdan aen Syn Furstl. Gen. daervan vorderen
»laet wyllea, Syn Furstl. Gen. hoem der voergemelter voer-
»beedt genijeten laeten unde sijch daer soe genedych in

»verschijnen dat he des in benoechen unde sich der selvyger voerbeedt myt rede toe bedancken sall hebben.»

Caspar van Merwyck werd, zooals wij berèids zeiden, in 1541, Heer van Kessel, — In zijn vaderland teruggekeerd diende hij als Overste (Beveelsman) onder Keizer Karel V. Hij werd in die hoedanigheid door *knechten uit Venlo* gevangen en ten huize Horst opgesloten, waarover de Regeering van Venlo, in 1548, eene vordering tegen hem instelde. — Hij had van zijne eerste vrouw een zoon met name Cornelis, die zich (1541) namens zijn vader, jegens den Hertog Albrecht van Mecklenborg, borg stelde voor eene som van driehonderd goudgulden. Cornelis van Merwyck is ongehuwd overleden; zijn vader stierf in het jaar 1554, nalatende uit zijn derde huwelijk de volgende kinderen, als :

- 1° Willem, die volgt.
- 2° Anna van Merwyck gehuwd met Thomas van Nunhem.
- 3° Mathys van Merwyck, kanunnik van St. Jean te Luik.
- 4° Margareta van Merwyck, echtgenoot van Henrick van Beers. (1)

Willem van Merwyck, Heer van Kessel, verhief (25 September 1555) de leengoederen, die hem na dood zijns vaders aanverstorven waren. — Hij werd in Augustus 1566 met Jasper van der Lip, genaamd Hoen, Heer van Grubbenvorst, Afferden en Blyenbeeck, door de Ridderchap van 't bovenkwartier van Gelderland naar Nijmegen afgevaardigd om middelen in het werk te stellen tot afschaffing der inquisitie. — Den 4 November van dit jaar, als wanneer de gezanten der Geldersche kwartieren te Nijmegen verzamelden, verscheen hij en Jasper van der Lip als verte-

(1) Voerende op goud een kruis van keel.

tegenwoordigers der Ridderschap; Wilhelm van Husshoven, Steven van Hertevelt, Gerit van Hamerstein, Clais Martelz en Jacob Holswyler als *Raitz frunden* der stad Roermond; Johan van Greverait en Johan van Stalbergen als *Raitz frunden* van Venlo; en wel op *uyschrijven eijns Erberen Raitz deser stat Nijmegen in saken der Religion ende om bequaemen middelen te bedencken, umb den vortganck van den nijewen secten to stutten, allerleij twijspalt ende oneinicheit to vermieden, vriede und einicheit allenthalven to verwecken ende to onderhouden*. — De overige drie kwartieren waren ook ruimschoots vertegenwoordigd. De Baanderheer Jonker Wilhelm van Bronckhorst, Vrijheer tot Batenborg en Stein, deed zich, wegens de aankomst van Predikanten en het plunderen der kerken, volgenderwijze bij de vergadering ontschuldigen: »Joncker Willem van Bronckhorst heft dorch »gesanten syne Edele onscholt gedaen, van de ankomst »des nijen Predikantz ende spoliyrong oder beroving der »kercken, presentirende by eide te verclaren van beiden »deilen ghein kennis noch wetenheit te hebben off dairtoe »consent gegeven te hebben, versoickende in crafft der »union opgericht Anno LXVIII beschut ende beschermt to »werden, des begerende antwoord.»

Na dat de vergadering deze ontschuldiging had aangenomen benoemde zij eene commissie, die zich den 18 November 1566 te Brussel, *in den schilt van Hongarien*, zoude laten invinden ten einde eenen landdag bij de-Prinses Regentin te solliciteeren. Van deze Commissie maakten deel: Willem van Merwijck te Kessel, Henrick van Ghent, Erfkamerling, als gezant des Graven van den Bergh, en Cornelis van Wese. Zij waren houders van de volgende instructie:

»Die verordente van Bannerheren, Ritterschappen, Hoiff
»ende kleine steden deses Furstendombs Gelre ende
»Greffschaps Zutphen alnu bynnen der stat Nymegen ver-

»sammelt, hebben befonden hoich noedich in desen gefaer-
»licken tyden einige middelen tho bedenken die onderdanen
»deses Furstendombs ende Greffschaps sonder commotie
»ende oproericheit in einicheit tho behalden, tot dat eyn
»generael ordinnantie by Konincklyke Maiesteit onse alre-
»genedichsten Heren ende Lantfursten in der religion
»opgericht ende gemaect syn sall. Ende want die steden
»Venlo, Tyll ende Zaltbommel ende meer andere hebben
»verclairt ende sich verluynen laten, so die Lantschap by
»ein anderen queme ende dan ein billicke ordinantie,
»ummers ein guet middel by provisie beruimpt wurde,
»daerna wollen sy ende iere medeborgeren hen regulieren,
»schicken ende bevorderen, om in einicheit tho leven.
»Is verafgescheit dat van wegen der Bannerheren, Ritter-
»schappen ende steden in den vier quartiren reisen sullen
»tho Bruissel, tho weten ein Gesante des Graven van den
»Bergh, dairthoe Derick van Lynden Heer tot Hymmen,
»Wilhelm van Merwyck ende Cornelis van Wese, ende
»aldair aen die Hertoginne tho Parma Plasance ende
»Generaal-Regentinne over alle conincklycke erfñederlanden
»tho suppliciren om tho mogen erlangen eyn generael
»bykompst ende landdag, ten einde als boven, ende
»eghener andere meynongh. Ende wes den Deputierden
»dairup bejegend 't selve weder tho rugh te reportiren ende
»overbringen. Orconde der stat Nymegens secretseigel
»hieronder opgedruet dat wy verordente ditmail gebruecken,
»den vierden dach Novembris in 't jair XVe ses ende
»sestich."

Willem van Merwijck komt voor (1570—71) als Drossaard der Amanie van Montfort. — Hij werd tijdens de eerste Nederlandsche oorlogen door Staatsche soldaten gevangen, en door toedoen van den beruchten Veldoverste Martijn

Schenck (1) weder los gelaten. — Hij was tweemaal gehuwd. Het huwelijks contract met Sandrina van Weze, opgericht den 1 Juni 1563, werd medeondertekend door J. van Wittenhorst, Floris van Bocholt en Vincentius Foss. Dat met Johanna van Hillen (2), opgericht den 1 Augustus 1570, werd medebezegeld door Johan van Wittenhorst, Pandheer des ampts Montfort en Drossaard van Kessel, Mathys van Merwyck kanunnik te Luik, Vincent Foss van Schwarzenborch, Drossaard te Middelaer, Dietrich Ker, Robert van Dursdael (3) en Gerrit Hillen. — Hij stierf omstreeks het jaar 1585, achterlatende uit zijn tweede huwelijk twee kinderen, als :

1° Willem Caspar, die volgt.

2° Johanna gehuwd met Jonker Conrad van den Horst.

Willem Caspar van Merwijck, Heer van Kessel, was gehuwd met Walrava dochter van Renier van Stepraedt (4). Het huwelijks contract gesloten op den huize Heukelom, den 24 November 1609, werd medebezegeld door Conrad van der Horst, Johan van Steihuys, Arnoldt van Boedbergen Erfinaarschalk en Joost van Broickhuysen van Kell; en vanwege de bruid, door Assweer de Jeger, Johan van Stepraedt tot Dødendael, Diederich van Stepraedt tot Wal-

(1) Zijn zegel vertoont een links kluimenden leeuw. Zijne signature was deze :

A handwritten signature in cursive script, reading 'Marten Sijmst'. The letters are dark and fluidly connected, with a prominent initial 'M'.

(2) Voerende gedeeld, in 't eerste twee rondellen, in 't ander twee over kruis liggende degens.

(3) Zijn zegel verbeeldt drie fascen.

(4) Eene ridderburcht bij Walbeek. Zijn cachet verbeeldt een leeuw op een veld bezaaid met bijtjen.

beeck, Johan van Voorst en Karel van Arnhem (1). — Bijgestaan door zijne evengemelde echtgenootte kocht hij, 24 November 1613, de Ravenbergsche tiende. — Hij trad in tweede huwelijk met Anna Monix. De huwelijksche voorwaarde, gepasseerd (29 Februari 1620) voor den Notaris A. J. De Witte resideerende te Nuenhen, werd vanwege den bruidegom medebezegeld door diens zwager Conrad van der Horst, door zijn neef Reynnder van Hillen, Drossaard van Montfort en door Adriaan Poeyn Luitenant-Drossaard van Horn, en vanwege de bruid, door haar zwager Floris van Eyck, Heer tot Nuenhen, door Peter van Eyck (2) en Johan van Gerven.

Willem Caspar van Merwyck was vóór of in 't jaar 1624 overleden, dan in September 1625 troffen de voogden van zijne voorkinderen, namelijk: Diederich Baron van Stepraedt, Heer van Dodendael, Slangenburgh enz. en Renier Baron van Doornick (3), in bijwezen van Conrad van der Horst tot Baerlo op gen-Roo, Reynhard van Hillen tot Helden, gewezen Drossaard van Montfort, Arnold Pollart en twee geauthoriseerden uit den hove van Gelderland, met Anna Monix en haar minderjarig kind een accoord nopens de vaderlijke nalatenschap. Deze bestond, behalve de goederen van Kessel, uit de volgende bezittingen: Het huis Kleinen Paerle te Odiliënberg met aanhoorigheden; een huis te

(1) Het zegel van Steinhuis vertoont een keper, waarin een ring.

Dat van Boedbergen, gedeeld *en chef* drie gaande vogels.

Dat van Broickhuysen, gedeeld *en chef* van hermelijn.

Dat van de Jeger, eene zespuntige ster.

Dat van Voorst, drie kepers.

Dat van Arnhem, een arend met uitgestrekte vlerken.

(2) Voerende gevierdeeld; in 1 en 4 drie afgeknotte pals; in 2 en 3 drie sterren 2—1.

(3) Zijn zegel verbeeldt een dwarsbalk.

Roermond, in de Hekstraat; de hof de Spieck te Swalmen; de hof te Hertem; de hof te Melick; bouw- en graslanden te Erkelens en te Opherten; het veer te Steyl en dat te Blerick met meerdere lijfgewinsgoederen aldaar; eene tiende te Sevenum, alsmede een tal van renten en cijnsen.

De evenbedoelde kinderen van Willem Caspar van Merwyck waren de volgende :

1° Johanna Maria, gehuwd met Renier Hoen van Cartils, Heer van Oud-Valkenburg.

2° Willem, van wien hierna.

3° Renier Caspar, Franciscaner Pater te Bruell.

4° Catharina, echtgenoot van den Baron de Boecop, Heer van Ravensberg en Birgelen.

5° Uit het tweede huwelijk een zoon Johan Caspar, vóór 1647 overleden.

Willem II van Merwyck, Heer van Kessel, had tot echtgenoot in eerste huwelijk, Clementina van Lynden van Croonenborch (1). Hun huwelijkscontract gesloten op den huize Croonenborch, den 5 Februari 1637, werd medebezegeld door Reinder van Merwyck, Reynder Hoen van Cartils, Diederich van Stepraedt, Heer te Walbeeck en Twysede, Loef van Stepraedt tot Pluemenberch, Reynder van Stepraedt, Heer tot Doodendael, en vanwege de bruid door Frans van Lynden, Heer tot Croonendael, Diederich van Lynden, Heer tot Hemmen en Blitterswijk, Johan van Bonenborch genaamd Honstein, Sweder van Apeldoeren en Philip van Thijnen, Luitenant-Kolonel, Kommandant van

(1) De breed vertakte nog voortbloeiende familie van Lynden-Aspremont klimt (volgens Butkens) op tot het jaar 720. — Zij had hare zetels te Lynden, Vernhuse, Alstborch, Hemmen, Aelst, Musseberg, Dormael, Synderen, Doelenham, Froidcourt, Rechem, Croonenborch, Blitterswijk, Serooskerke. — Zij voert gevierdeeld, in 1 en 4 een kruis zijnde Lynden, en in 2 en 3 een arend zijnde Aspremont.

's Hertogenbosch. — Clementina van Lynden overleed kinderloos den 25 April 1642. Haar weduenaar kocht, in December 1645, den molen te Offenbeeck en de Laten gehoorende in den hof te Leven van de erfgenamen van Jonker Adolt van Buren. — Hij trad, den 16 Juni 1647, in tweede huwelijk met Judith dochter van Diederich van Lynden, Heer te Hemmen en Blitterswyck, Ambtman in Overbetuw, Super-Intendent van het krijgsvolk aldaar en Gecommitteerde ter vergadering der Staten-Generaal. Deze gaf schriftelijke toestemming »omme op minen huise Hemmen in den huwelicken staet te bevestigen den Weledelgeboren ende Gestrengen Heere Wilhelm van Merwyck, »Heere tot Kessell, ende die oock Weledelgeboren Judith »van Lynden, mine seer lieve dochter, nademael deselve »in de kercke miner Heerlickheit Hemmen meergenoemt, »drie houwelicx proclamatiën off geboden gehadt hebben, »ende dat geene wettelicke verhinderung voorgekomen is.”— De huwelijksakte werd door den Heemraad van Overbetuw als Ambtenaar van den burgerlijken stand opgemaakt, geteekend en bezegeld. Zij luidt als volgt :

»Ick Herbert van Lynden, Here tot Serooskercke doe »condt ende tuige dat ick uit cracht van de vorenstaende »autorisatie, *observatis observandis*, in den houwelicken staet »geconfirmeert ende bevestigt hebbe, den welgedachten »Wilhelm van Merwyck, Heere tot Kessel ende die oock »welgedachte Judith van Lynden, dochter tot Hemmen »ende Blitterswyck, ter presentie van die Weledelgeboren »ende Gestrenghe Heeren Diederich van Lynden Heere tot »Hemmen ende Blitterswyck, Frans van Lynden, Vendrigh, »Joost Vygh, Heer tot IJsendoorn, Raedt des Furstendoms »Gelre ende Graeffschap Zutphen, der bruid respective »vader, broeder ende oom, ende ten overstaen van die »Gerichtsluiden ende getuigen. Te eenen oorconde heb ick

»mynen aengeboren segel op 't spacie doen drucken
»Geschiet op den huise Hemmen den 16 Junij 1647.»

Willem van Merwyck kocht in November 1673 de hooge, lage en middele jurisdictie van het dorp Kessel voor 8500 ponden van veertig grooten Vlaamsche munt; weshalve hij driehonderd Rijksdaalders opnam bij Johan van der Winden medicinæ-Doctor en oud-Burgemeester der stad Roermond. — Hij verkreeg in ditzelfde jaar octrooi om te mogen testeeren en stierf in 1676, achterlatende uit zijn tweede huwelijk twee zonen en drie dochters, als :

1° Caspar, die volgt.

2° Theodoor Frans, Kanunnik te Aken en Personaat te Sevenum.

3° Clementina Maria, kloosterdame te Steinfurt.

4° Walrade, religieuse te Bortscheid.

5° Theodora Maria, jong overleden.

Caspar Baron van Merwyck, Heer van Kessel en Blitterswijck, had tot echtgenoot Catharina Agnes Baronesse van Doerne tot Asten, Ommel, Meijel, Ghoor.... Door deze bijgestaan verkocht hij, in 1693, het veer te Blerick, leeuwerig van den huize Brée, aan de stad Venlo. — Het octrooi ten deze verleend werd afgegeven door Johan Adolf Baron van Gelder, Heer van Arcen en Brée (1). — De verkoopers bedongen de vrije overvaart voor hen, hunne nakomelingen en huisgenooten ten eeuwigen dage, en verklaarden verder, dat zij tot dezen verkoop te meer geneigd waren als wezende voornemens, in oorlogstijden of andere dergelijke ongevallen, binnen Venlo te vluchten; voor welk geval de stad goede opname en bescherming beloofde (2).

(1) Zijn zegel vertoond twee geaffronteerde leeuwen.

(2) Het aangehecht zegel is gebriseerd, in 1 en 4 Merwyck, in 2 en 5 Deurne, zijnde *en chef* drie Andreas kruisjes 1—2—3, waaronder vier fascen; over het geheel een hartschildje van vijf ruiten, zijnde Kessel.

Hij kreeg in 1699 bij het leenhof van Gelderland vergunning om den Maastol van Kessel, zijnde een onversterfelijk manleen, te mogen overdragen op zijne twee dochters. Deze vergunning werd verleend op grond van een oud geschrift of informatie, genomen in 1545 door Johan Schenck, Leengriffier, houdende: »wanneer in het verhef van een manleen te lezen staat het woord *onversterfelijk* dan mag dit leen ook vallen op vrouwen.» — In 1709 benoemden hem de Staten-Generaal tot Raad-coustumier van Gelderland. —

Zijne echtgenoot alsmede hare twee dochters overleden zijnde trad hij, den 20 Mei 1711, op den huize Grunsfoort, in tweede huwelijk met Elisabeth Anna Baronesse van Lynden, dochter van Antoon Baron van Lynden, Heer van Croonenburg, Teecop, Grunsfoort en van Cornelia Anna Baronesse van Ysendoorn tot Cannenburg. De huwelijksche voorwaarde, opgericht den 21 April te voren, werd medebezegeld door J. van Doornick genaamd Ulft (1) en vanwege de bruid door T. W. van Wassenaer van Alckemade (2). De huwelijksakte werd voltrokken door Johan Baron van Arnhem, Heer van Rosendael, Land-Drossaard van Veluwe. — Hij reveleerde den 12 Maart 1717 het landgoed Oijen en de hoeve Boshoeck, leenroerig van het huis Broeckhuisen, en zulks ten overstaan van Johanna Catharina van Gijsenborch, weduwe van Palant, vrouwe aldaar. — Hij is vóór of in 1727 overleden, dan in October van dit jaar werd zijne weduwe, namens haar minderjarigen zoon, door Simon Heinrich Baron von Wendt von Wiedenbrucq (3), Bisschop van Osnabruck, destijds Heer van

(1) Zijn gevierdeeld zegel vertoont 1 en 4 een dwarsbalk, 2 en 3 een kruis.

(2) Het zegel van Wassenaer verbeeldt in 1 en 4 drie wassende manen, in 2 en 3 een dwarsbalk en in het midden een hardschildje, waarop een klimmende leeuw.

(3) Het zegel des Bisschops verbeeldt drie helmen 2—1.

Broeckhuisen, beleend met de evenvermelde goederen Oijen en Boshoeck. — De kinderen uit zijn tweede huwelijk gesproten waren de volgende :

1° Willem Antoon Mathijs, van wien hierna.

2° Antoon Adriaan Frans, als jongman overleden, werd in 1745 beleend met het adellijk huis Oijen.

3° Judith Cornelia Maria, Kanunniksesse te Munsterbilsen, echtgenoot van Rudolf Casper Baron de Keверberg d'Aldenghoor.

4° Theodora Maria Josepha Kanunniksesse te Munsterbilsen, gehuwd met den Baron d'Olne.

Willem Antoon Mathijs Baron van Merwyck, Heer van Kessel, werd bij patente van den 25 Juli 1743 door de Keizerin Maria Theresia benoemd tot Raad van den korten tabbaard in Gelderland. — Hij kocht in 1752, van Jonker C. J. van Kessel, een weiland genaamd in de Horsten, leenroerig van het huis Baerlo, destijds bezeten door den Baron Philip van Bierens (1). — Hij had met Maria Anna Sophia Theresia Baronnesse van Metternich (2), Dame van Mullenarck, Neckersteynach, Bortscheydt, Civel, Vernich, Binsfelt, Witterschlich, Rammelshoven, geene kinderen. — In zijn testament, geschreven den 5 November 1779, legde hij zijnen erfgenamen de verplichting op om, tegenover de sacristij der kerk te Kessel, een gebouw te doen oprichten met een altaar, waarin het Madonabeeld, dat in 1739 bij hoog water tegen de muren van het huis Kessel was aangedreven, geplaatst moest worden. — Hij liet zijne roerende goederen, alsmede den burcht met aanhoorige landerijen, den Graverhof, den grooten weerd, den Maastol en de Kesselsche heerlijkheid aan Caspar Emanuel Joseph Baron de Keверberg, zoon van zijne zuster Judith, terwijl

(1) Zijn zegel vertoof drie endvogels 2—1.

(2) Voerende drie schelpen 2—1.

hij zijne overige bezittingen bij gelijke deelen toewees aan den evenvermelden De Keверberg en aan zijn neef en nichten, Baron en Baronnessen d'Olne. — Thans behoort het huis Kessel aan den Baron Karel De Keверberg d'Al-denghoor.

Hoewel de burcht en de Kesselsche leengoederen uit het bezit waren geraakt der familie, die zich van Kessel noemde, zoo bleef deze familie niettemin in het dorp Kessel en omstreken aanwezig.

De tak der Kessel op 't Oever schijnt af te stammen van Willem van Kessel, broeder van Mathijs I, boven genoemd. — Tot dezen tak rekenen wij Mathijs van Kessel, Ridder, die, bijgestaan door zijne vrouw Catharina, 's Maandags na O. L. V. conceptio 1391, eene rent van één malder rogge overdroeg aan Herman Kempen burger van Roermond. De verkoopakte werd namens de Kesselsche Schepenen bezegeld door zijn neef Johan, Heer van Kessel, Ridder, Drossaard des lands Kessel. — Of Godert van Kessel, Pastoor te Breijel, ook tot dezen tak behoorde kunnen wij niet zeggen. Hij had twee natuurlijke kinderen, namelijk: Willem en Ninghen van Kessel. Deze kochten op O. L. V. avond 1410, van Mathijs van Holthusen een perceel erf, groot negen morgen, gelegen te Eycke (Kesseleyck) op 't Scinvelt. De koopakte werd, namens de Kesselsche Schepenen, door den Landscholtis Dierick van der Heyden (1) bezegeld. — De bovengenoemde Mathijs van Kessel, Ridder, had met zijne vrouw Catharina drie kinderen, als:

1° Johan, van wien hierna.

2° Margareta, echtgenoot van Pilgrim van der Kuijlen.

(1) Zijn zegel verbeeldt drie dwarsbalken.

3° Sibrecht van Kessel, gehuwd in 1395 met Bela van Groesbeeck (1).

Als magen en huwelijksvrienden waren hierbij: Johan van Broeckhuysen; Jan, Heer van Kessel en Mathijs diens zoon; Seger van Groesbeeck, Ridder, Heer tot Hoemen; Werenbrecht Heer tot Ubberghen en Dederick van Groesbeeck, vader der bruid. Deze gaf aan zijne Dochter 2600 Geldersche gulden; de bruidegom kreeg ten huwelijk eene hoeve te Hinsbeck, eene te Greverade en 's jaars 25 *paer korns*, half rogge half evene (haver), uit de tiende van Kessel. — Sibrecht van Kessel verscheen met zijn vader Mathijs, op St. Paulusdag 1416, voor Egbert van Montfort, Tilman van Eyll en Johan Willem, bastaard van Krickenbeck, Leenheer en Leenmannen, overdragende de tiende van Kessel, genaamd Scholastertiende, aan Johan van Wilre (2) en Bertha diens vrouw, en zulks met inwilliging van zijne zuster Margareta echtgenoot van Pilgrum van der Kuylen.

Johan van Kessel op 't Oever had een zoon genaamd Seger. Deze bezegelde (1418) met Hendrick Frans en met Arent Struver van Kessel het verbond der Edelen en steden des Overkwartiers van Gelderland. De laatstgenoemde hing, op St. Mathijs-avond 1447, zijn zegel aan eene akte verleden door de Kesselsche Schepenen. — Hij en zijn vader bezegelden ook den verbondsbrief opgericht, 's Dinsdags na Beloken-Paschen 1436, tusschen de Geldersche Edelen en de steden Roermond, Goch, Erkelens en Straelen.

Godert van Kessel, Vullincks zoon, releveerde (1459) het huis Leven, den molen te Offenbeeck en de visscherij

(1) Voerende een geonduleerde fasce.

(2) Het zegel van Eyll verbeeldt eene lolie.

Dat van Johan van Wilre het Kesselsche ruitenkruis met een hamertje in den rechter hoek.

tegenover Besel namens Fey van Holtmolen genaamd van Buren. — Goert van Kessel op Baerlo en Goert van Kessel genaamd Roeffert bezegelden in 1483, 's Zondags na Pinksteren, als *hylixvrunden* het huwelijkscontract tusschen Willem van Baerlo en Godfrida Mercator. Dit contract werd alsnog bezegeld door Hendrik en Johan van Baerlo broeders van den bruidegom, Willem Heer tot Elmpt, Edmond van Baerlo, Dirck Pollart en Willem Brant van Brede; en van zijde der bruid door Thijs Mercator, Thijs van Ruremonde, Goert van Agris, Johan en Gerart van Holtmolen, Johan van Stalbergen en Vullinck van Holtmolen, Pastoor te Tegelen (1). — Goert van Kessel, was in 1502 als scheidsman tegenwoordig bij een vergelijk tusschen de gebroeders Johan en Karel van Spede (2), ter eenre, en de echtelieden Egbert van Holtmolen, ter andere zijde. — Vullinck van Kessel bezegelde, op St. Servaasdag 1509, eene *clerenisse* betreffende de gewoonten en gebruiken des amts Krickenbeck.

Het Riddergoed op 't Oever, althans een deel daarvan, kwam te dezer tijd, bij verkoop of bij erfenis, aan eene familie van Vlodrop, die het in 1517 overdroeg aan Gerard van Merwyck.

Een Jan van Kessel op 't Oever leefde in 1547; — een Mathijs van Kessel huwde in 1568 met Catharina van

(1) Het zegel van Baerlo vertoont eene lelie.

Dat van Mercator, een knielend Ridder met een molenijzer op zijn schild.

Dat van Elmpt, eene lelie waarop twee vogeltjes.

Dat van Pollart, een leeuw op een schild bezaaid met bijjetten.

Dat van Brede, drie arenden 2—1.

Dat van Thijs, van Ruremonde afgevallen.

Dat van Agris, een hartschild waarboven een lambel.

Dat van Holtmolen, een getande balk.

Dat van Stalbergen, een boogpijl.

(2) Hun zegel verbeeldt eenen haan.

Grevenbroeck (1). Bernhard van Kessel, Leenman van Montfort, hing (1578) zijn ruitenkruis aan eene akte van deeling. — Rudolf van Kessel was in 1604, als Leenman des huizes Ghoor, tegenwoordig bij een leenverhef.

Mathijs van Kessel op 't Oever had met zijne echtgenootte Elisabeth van der Voort twee zonen, als :

1° Gerard van Kessel, Kanunnik van St. Jan te Luik.

2° Johan van Kessel. Deze had met Agnes van Mijlendonck drie zonen, als :

1° Balthazar Ulrich, van wien hierna.

2° Willem.

3° Adolf Philip.

Den 12 Mei 1627 had tusschen den Kanunnik en de minderjarige kinderen van wijlen Johan van Kessel eene erfdeeling plaats, waarbij Balthazar Baron van Mijlendonck, Heer van Schonau, Jurgen van der Voort en Godert van Kijpshoven als voogden optraden. De te verdeelen goederen waren : de Puthof, Looije, Oijen, het goed op 't Oever en de windmolen te Helden.

De evengemelde Jonker Adolf Philip van Kessel leefde nog in 1679, dan, hij kocht in dit jaar van de echtelieden Jan Willem Janssen te Roermond een kapitaal van tweehonderd Rijksdaalders, staande ten laste der gemeente Kessel. Tot meer zekerheid van dit kapitaal, *gelicht in hooghen noot totte betaelingke van de fransche contributiën*, gaven de Schepenen van Kessel een reversaalbrief, geteekend J. H. van Bodinckhuysen, Scholtis, Godert van Kessel, genaamd Roeffart, Goert Willems, Reiner Beurkens, Leonart Spee, Dries Hendrix en Willem Bleutjens.

Balthazar Ulrich van Kessel op 't Oever had twee kinderen,

(1) Voerende twee getande balken. — Volgens eene généalogie der familie Grevenbroeck had deze Mathijs van Kessel een zoon genaamd Johan en eene dochter gehuwd met Willem van Boshuysen.

namelijk: Anna Maria Gertrudis en Johan Willem. Deze had een zoon genaamd Baltbazar Adolf, die in 1724 beleend werd met den hof te Holte. Hij was vader van Ernest Maximiliaan van Kessel gehuwd met Maria Anna van Merwyck. In 1731, na dood van Jonker Ernest Maximiliaan, gaf zijne weduwe eene volmacht aan Gisbert van den Broeck, kapelaan te Kessel, om zekere goederen, leenroerig van het huis Baerlo, namens haren minderjarigen zoon Caspar Joseph van Kessel te verheffen.

De familie van Kessel genaamd Roeffart stamde vermoedelijk af van Goyert, Goert of Godhard van Kessel. Zij voerde in haar schild het Kesselsche ruitenkruis met eene kleine brisure in den rechter hoek (1).

Godert van Kessel genaamd Roeffart, en Gerrit diens broeder bezegelden (1418) den verbondsbrief tusschen de Geldersche Edelen en de steden Roermond, Gelder, Goch, Venlo, Erkelens en Nieuwstad. — Goert van Kessel genaamd Roeffart had tot echtgenoot Baetse van Holtmolen, aan welke hij, volgens huwelijkscontract opgericht 's Donderdags na St. Servaas 1477, de volgende bezittingen ten huwelijk bracht: Den hof tot Oijen groot 180 morgen, leenroerig van den huize Broeckhuysen; den hof Molenhuys met koren en oliemolen gelegen te Venlo; de *borchstat mitten weijeren* te Aldenkriekenbecke in den kerspel van Leuth; de groote St. Anthonius tiende in den Broeck onder de heerlijkheid van Meer gelegen; voorts een aantal pachten en cijnsen. Goert van Kessel-Roeffart, Landscholtis, stierf in het jaar 1507. — Henric en Willem van Kessel-Roeffart waren zijne zonen. — Elisabeth van Kessel-Roeffart, echtgenoot van Jacob van Goijen wordt in 1518

(1) De naam Roeffert is te Kessel, als plaatselijke benaming, nog voorhanden.

genoemd. — Gerit van Kessel-Roeffart, Burgemeester van Venlo, overleed in 1548. Agnes zijne weduwe leefde nog in 1561. Den 15 Januari van dit jaar had tusschen hare drie kinderen, als: 1° Gerrit, die volgt, 2° Christina, echtgenoot van Johan Ker, 3° Thonis van Kessel-Roeffart en diens zoon Mathys eene erfdeeling plaats betreffende de hofstad en de twee hoeven te Oijen, in de gerechten van Kessel en Baerlo gelegen (1). De akte werd mede onderteekend door Willem van Merwyck, Heer van Kessel, door Willem van Kessel, alias Merwyck, Pastoor te Kessel en door Dirck van Merwyck, Gerechtsbode aldaar.

Gerit van Kessel-Roeffart huwde, den 1 Augustus 1567, met Maria van Waldoes genaamd Baerlo, aan welke hij het huis Oijen ten huwelijk bracht. Dit huis werd in 1572, toen de Prins van Oranje de stad Roermond innam, *gespolieerd*, waardoor een kistje gevuld met familie documenten verloren raakte. — Gerit en Godert van Kessel-Roeffart hadden (1620) geschil met den Heer van Kessel wegens de jacht. — Deze Godert van Kessel-Roeffart, weduenaar van Maria van Spee, had twee zusters en een broeder genaamd Adolf, wiens dochter Anna Maria gehuwd was met den Ritmeester Henric van Eynholtz. — Godhard van Kessel-Roeffart en na hem (1665) zijn zoon Godhard bewoonden achterevolgens het huis Oijen (2).

(1) Te dezer tijd leefde ook Johan van Kessel genaamd Breij, man van Elisabeth Roeffart.

(2) De bewijsstukken zijn meestal in het archief Aldenghoor voorhanden.

BIJLAGEN.

N° 1.

Hendrik, Graaf van Kessel, schenkt aan de kerk S^a Maria in Insula eenige goederen gelegen te Kessel en te Baerlo. — 1219.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Ego Henricus comes de Kessele desiderans opus Eleemosynarum quod in subsidium meæ peccatrici animæ præparavi ratum et perpetuum permanere, Scripto præsentî hoc decrevi tam futurorum que præsentium et notitiæ intimere et memoria commendare, Videlicet quod ego divina misericordia inspirante pro peccatorum meorum remedio, et animæ meæ solutio, ecclesiæ beatæ Mariæ in Insula Trajectensis diocæsis bona subscripta contuli, curtum in Barlo et in Kovesdonck (Ravensdonck) cum omnibus ad incolarum loci illius communum usum pertinentibus, aquas, pratis, pascuis, silvis et unum mansum nemoris in Barlo in parte orientali, et pomerium juxta ecclesiam in Kessele, hæc omnia prædictæ ecclesiæ cum jure proprietatis uxore mea Domina Othelende et omnibus liberis meis proprietati renunciantibus, coram hominibus et ministris meis dono perpetuo contuli, libere possidenda, Præterea curtem in Oije sub tali conditione eidem ecclesiæ assignavi, quod uxori meæ aut liberis meis eandem curtem cum L marcas redimere licebit, eisdem successive solvendis, ita quod singulis X marcis ac minus simul solvantur, donec prætaxatæ pecuniæ solutio fuerit integraliter consummata, et interim usum ad ultimam solutionem ecclesia in possessione et fructuum perceptione pacifice residebit, Hoc etiam huic conditioni annexum erat, quod si prædicta curtis cum præscripta pecunia redempta fuerit, aliqua inde possessio comparetur, ne donatio mea minuatur, vel a memoria deleatur, Porro ut præfata ecclesia in eisdem bonis majore

pace gaudeat, et libertate advocatia supra dictorum bonorum Domino meo Engelberto Coloniensi Archiepiscopo resignavi, ita que ab ipso, suisque successoribus perenniter teneatur, nullique personæ alteri unquam conferatur, ut eadem bona sub protectione Episcopali tuta perpetuo permaneant et consistant, hoc vero factum omnia sive in supradictorum bonorum largitione sive in advocatiæ resignatione præfata conjunx mea et liberi mei in præsentia hominum meorum liberalitate voluntaria approbantes, pariter mecum manu apposita confirmarunt, Cæterum ego cupiens capellam et locum sepulturæ sanctarum virginum in Kesseli veneratione debita et divini officij celebratione continua honorari, hac conditione cum Abbata Ar^{do} prænominatæ ecclesiæ in Insula conveni, quod per aliquem Sacerdotem fratrem cuiusdem ecclesiæ in præfata capella divinum ministerium perpetuo peragatur ut itaque supradicta ecclesia in præscriptis bonis ab omni inquietudine et molestia perenniter defendatur, donationem meam publice et legitime factam præsentis chirographo meo et uxoris meæ sigillo insignito, et subscriptis testium nominibus irrefragabiliter confirmavi, Testis hi sunt Dominus Gerardus Abbas de Gladebach, Godefridus de Reide, Magister Petrus, Hermanus nobiles viri, Dominus Albertus de Kuick, Gerardus de Hoerne, Henricus de Kessenich, Rutgerus de Bremt, homines mei, Godefridus de Eile, Wilhelmus Kolne, Gerardus de Barle, Godefridus pincerna, Heistachius Heun de Sutersbecke et plures alij, Acta sunt hæc anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi MCC.XIX. Indictione XIII regnante glorioso Rege Romanorum Frederico venerabili Archiepiscopo Engelberto sacre Coloniensis ecclesiæ præsidente.

Nº 2.

November 1219. — Engelbert I, Aartsbisschop van Keulen, neemt de advocatie der onder Nº 1 geschonken goederen aan.

Engelbertus dei gratia Coloniensis universis Christi fidelibus præsentem paginam inspecturam salutem, In vero salutari ex affectu et cura pastoralis officij admonemus opera donationis et pietatis quæ fiunt ad honorem Dei et cultum ecclesiæ ampliandi pro assensu approbare

et efficaci studio permoveri, et ea nostra auctoritate ut rata permaneant, et perhennia roborare, Unde nos dilecti et fidelis nostri Henrici Comites de Kessele devotioni toto animo gratulantes et petitioni benevole annuentes bona subscripta quem ipse inspirante Dei misericordia pro salute animæ suæ ecclesiæ beatæ Mariæ in Insula Trajectensis diocesis libere contulit et devote sub nostra protectione duximus et presenti scripto irrefragabiliter confirmamur, Sunt aut hic bona curtis in Baerle et in Kovesdonck (Ravensdonck) cum omnibus que ad incolarum loci illius communem usum pertinet scilicet aquis, pratis, pascuis et silvis, et unum mansum nemorum in Baerle et pommerium juxta ecclesiam in Kessele quos omnia præfatus Comes prædictæ ecclesiæ coram hominibus et ministerialibus suis contulit in propria dono perpetuo libere possidenda cupiens que idem Comes inde perennitati et securitati sæpeditæ ecclesiæ in posterum per inde advocatiam præfatorum bonorum nobis resignavit, itaque a nobis et a nostris successoribus perhenniter teneatur nulli unique personæ alteri conferenda ut prænominata ecclesia sub protectioni pontificali et professione sæpeditorum bonorum majori pace et libertate perpetuo gaudeat et fruatur, ne autem super hoc facto aliqua ab heredibus conditio possit in posterum suboriri nobilis Domina uxor sua Othelendis et omnes liberi sui proprietati perit et advocatiam supradictorum bonorum renuntiaverunt et donationi assensum voluntarium prebuerunt, præterea præfatus Comes quinquaginta marcas supradictæ ecclesiæ assignavit per quibus curtem in Oye obligavit eidem donec a se vel a suis hæredibus soluta prætaxa pecunia curtem eadem redimatur, si autem prætaxata summa simul persolvi non poterit per quinquennium, successive persolvat, itaque decem marcas annis singulis persolvant, ecclesia usque ad consummationem solutionis integre in possessione et fructuum perceptione pacifica residente, Si qua igitur ecclesiastica secularisque persona in hanc nostram confirmationem sæpeditam ecclesiam in commemoratam in quibus nos advocatiam tenemus ansi temeraris injuste attentaverit molestare indignationem Dei et sancti Petri et nostram se noverit incurrisse et condignæ vindictæ animadversionis ecclesiasticæ subjacere, Data Benesbur XV kalendas Novembris anno gratiæ millesimo ducentesimo decimo nono pontificatus nostri secundo.

Nº 3.

Hendrik, Graaf van Kessel, sticht eenen altaar met twee wekelijksche missen in de kerk te Kessel. — St. Martijnsavond 1236.

In nomine Domini amen. Notum sit universis Christifidelibus præsentibus litteras visuris et auditoribus quod anno a nativitate Domini millesimo ducentesimo trigesimo sexto in vigilia Martini Episcopi et confessoris, Nos Henricus Dei gratia Comes Kesselensis una cum dilectis nobis viris in primis Dominus Petrus Rector ecclesiæ de Kessel, Dominum Henricus Secretarius noster, nec non Dominus Godefridus filius Godefridi et Dominum Berck miles in Barlo attendentes ac mente voluenter hujus vitæ instabilem de caducum statum, non habentes hic manentem civitatem hujus modi re compuncti et ob divini cultus ampliationem ac animarum nostrarum et omnium fidelium defunctorum refrigerium erigere statuimus in parochiali ecclesia villa nostra de Kessel altare beatæ Catharinæ virginis et martyris ad duas missas in et super eodem in hebdomada digne et laudabiliter celebrandas cui in super nostra bona infrascripta pure et simpliciter propter Deum absque ulla molestia et inquietudine in perpetuum possidenda contulimus. In primis curtem unam sitam in Kessel apud paludem juxta mansum dictum Haddenraij, et ab altero latere ad bona dicta op den Parick, Item unum malderum siliginis annuatim in Barlo de bonis quondam Gerardi molendinari, Item quatuor vasa siliginis et duos pullos in Kessel de uno campo jacente apud curtem beatæ Catharinæ virginis, et bona de Parick, Item Dominus Henricus contulit decem denarios de bonis dictis Kremers guet, Item Tilmanus de Raede sex denarios, Item Gerardus Horck sex denarios quos solvit Gerardus de Went, Arnoldus Rector sex denarios de domo dicta Coenen tot Genenhout, Item Mabilia de Staede unum denarium, Item Arnulphus Philippi unum denarium, Item Winandus Servator sex denarios, In testimonium omnium et singulorum prædictorum in perpetuum irrefragabiliter permanentium fecimus hac litteras sigilli nostri appensione communiri, Datum anno et die quibus ut supra.

N° 4.

*Reynald I Graaf van Gelder benoemd den Ridder Godfried Berck
(van Baerlo) tot zijnen erfelijken kastelein der burcht van Kessel,
's daags vóór St. Simon en Judas 1279.*

Nos Reynaldus Comes Gelrensis universis presentes litteras visuris et auditoris notum facimus quod nos Godefridum dominum Berck militem nostrum fecimus hereditarie fidelem et castrensem in castro nostro de Kessele pro trigenta marcis Coloniensibus denariorum bonorum et legalium quos sibi vel suis heredibus si ipsum non esse contigerit dabimus annuatim videlicet de thelonio nostro Kesselensi viginti marcas et de petione terre predictae decem marcas monete supradictae. Ita tamen quod si in dicto theloneo nostro tantam nobis non emergerit quod nos viginti marcas persolvere poterimus, tunc ipsum defectum in aliis bonis nostris tenebimur adimplere, si autem in ipso thelonio viginti marce quomodocumque emergerint, illa in usus nostros convertentur, hoc adjecto quod si dictas viginti marcas redimere voverimus illas cum trecentis marcis monete predictae redimere poterimus et quitare, Ita quod quandocumque ipsi Godefrido vel suis heredibus centum marcas dederimus hunc ipsi de viginti marcis supradictis decem marcas nobis defalcabunt, et cum eisdem centum marcas bona alia comparabunt et illa a nobis et nostris heredibus tenebunt jure videlicet castrensi supradicto, Godefrido autem predicto universe carnis viam ingresso duo filiorum suorum de dictis triginta marcis vel bonis cum eisdem comparatis, si que fuerint comparate, nostri castrenses remanebunt, ita quod quilibet filiorum predictorum pro feodo suo castrensi quindecim obtinebit marcas monete supradictae et duo feoda extunc remanebunt, Et sic cum conditionibus predictis de ducentis marcis quas dictus Godefridus pro nobis apud dominum Henricum quondam comitem Kesselensem persolvit quiti eremus penitus et absoluti, In cujus rei testimonium et robor presentem litteram sigillo nostro duximus roborandum, Datum anno domini millesimo ducesimo septuagesimo nono in vigilia beatorum Simonis et Jude apostolorum.

HET AMBT MONTFORT.

~~~~~

TOPOGRAPHISCHE INDEELING. — OUDE BESCHEIDEN. — HET LEEN-
HOF. — DE LEENGOEDEREN. — VERDEELING IN BANKEN. —
DROSSAARDEN EN LANDSCHOLTISSEN. — SCHEPEN-
GEWIJSDE. — SLOT.

~~~~~

I.

Vlak tegenover Thorn, op den rechter Maasoever, ligt Montfort, hoofdplaats van 't Geldersche Ambt van dien naam. — Dit Ambt, doorgaans Amanie van Montfort geheeten, bestond uit de vlekken Nieuwstad en Echt, en uit de dorpen Montfort, Posterholt, Vlodrop, Odiliënberg, Maasbracht, Roosteren, Linne, Elmpt, Swalmen, Besel en Belfelt; zijnde de vier laatstgenoemde van het overige gedeelte der Armanie gescheiden door het Guliksch dorp Melick-Herkenbosch, door het landje van Dalenbroeck en door de stad en het grondgebied van Roermond.

Het sterke slot Montfort gebouwd in 1250 door Hendrik broeder van Graaf Otto III van Gelre werd, even als de vesting Nieuwstad, tijdens de Nederlandsche oorlogen omvergehaald. Ook het stadje Echt, minder belangrijk dan Nieuwstad, had tijdens die oorlogen veel te lijden. Zijn rechtsgebied strekte zich uit over vele dorpen der Amanie, en zijne bosschen (het Echterwald) waren als grenzenloos. — Toen Hertog Edouard van Gelre, in 1364, de pandschap der landen Millen en Vucht overdroeg aan Johan Graaf van Meurs (1) bedongen zij, dat die van Vucht

(1) Zie hiervoren.

(Waldfucht) konden *houwen* in het Echterwald, 's Maandags van elke week, en *hakken* des Vrijdags. Ingeval zij eiken of beuken hout haalden op andere dagen, dan waren ze strafbaar telkens met twee pond Vlaamsch ten voordeele des Hertogs. — De andere inwoners des lands Vucht konden voortgaan met te houwen zooals zij vanouds gewoon waren te doen; deden zij daarenboven, dan vervielen ze in de evengemelde boete. Voorts was bedongen, dat de molenkarren van Wolffaegen en andere plaatsen, welke niet tot de verpande landen behoorden, onbemoelijk hun gemaal in die landen mochten ophalen en vervoeren. *Vort sullen die mulenkarren van den Wolffaegen ende andere die totten voorschreve Landen nijet en behoeren van dess tit voidrt haere gemaele in denselven Landen ende Staeten ongekroitt haelen, alse voortyts voor deze versettinge gedaen hebben.*

Dezelfde Hertog Edouard confirmeerde in datzelfde jaar 1364 de privilegiën des lands van Gelre, privilegiën die door de opvolgende Hertogen werden bestendigd, telkens met uitzondering der landen Montfort en Erkelens. — Wij weten niet op welke gronden deze uitzondering berustte. De oorkonde door Reynold IV, 's Dinsdags na St. Paulusdag 1404 ten deze gegeven, werd in 1423, door Hertog Arnold bevestigd (1).

(1) Wij Arnoldt van der gnaden Gottes, Hertoge van Gelre und van Gulich, und Grave van Zutphen doen kundt allen luden, die diesen brieff sullen sehen off hoeren lesen, dat wy bei rade und guitduncken unser freunde van unsen Raide, onsen guden luiden und getrauwen unss landz von der Nierssen opwärts an beiden seiden von der Masen, die nu daerinne woonachtig sein off naemahls wesen sullen, confirmirt und bestedigt hebben, confrimiren und bestedigen overmitz diesen brieff vor unss unse Erffen und naeoemelingen, alle alsoleke rechten als unse selige Vorauder Hertog Edelwart von Gelre, Hertog Wilhelm und Hertog Reynalt, Hertogen van Gulick und von Gelre und Graven von Zutphen, den Gott allen gnedig seie, hun gegeven, gevestiget und besiegelt hebben, gleich die auch hernae beschrievē staen, die te hebben und te behalden erflicken und emmermeer, *uytgenomen dat landt van Montfort und von*

De Amanie van Montfort werd bestierd nagenoeg op den voet der naburige Geldersche Ambten Kessel en Krickenbeck; echter had zij haar eigen leenhof, gevestigd op den burcht te Montfort. — In 1482, 's Woensdags na Letare, beleende de Graaf Adolf van Nassau, Stadhouder van Gelderland, zekeren Dirck van Kenijchten, burger van Roer-

Erclentz, und dat dartoe behort, Dat is te weten, in 't erste dat wy einen jeglicken, die in diesen vurschreven lande geseten is, doen und setten sullen to vondenisse unsere Schepenen, Mannen und Laeten van diesem lande, also als dat landrecht daraff gelegen is. Vort willen wy dat onse Richter die nu von unsen wege sein off naemahls von unsen Erven und Naekumlingen wegen in diesen vurschreve landen wesen sullen ten heijligen schweren sullen, vor sei dat Ampt anfangen, einen jeglicken die in diesem vurschreven lande nu geseten is off namals wesen sall, recht und vondenisse toe doen, die Schepenen, Mannen und Laeten na den Landtrechte als vurschreven is. Vort willen wy, dat men unse Manne und Dienstmanne, in diesen vurschreven lande geseten, van haere leenen off gueden darbinnen gelegen, nit voerder laden noch dagen en sall, dan van der Niernessen opwärts, binnen onse lande van Gelre. Vort willen wy, die ein Amptman off Reichter in diesen lande wesen sall, dat hy geguidt sall sein von Mordick (?) opwart tot dertig ponden es jahrs toe, binnen diesen lande vurschreve. Vort geloven wy, in guden trouwen, onsen guden luiden, in diesen vurschreve landt geseten nimmehr te schetten off te beden, ten were dat onser Erven eynich, der wy van Gottes gneden kriegen mogten, Ridder wurde, off dat wy auch unse keinder die wy van selver gneden Goidts noch naemals kreigen mochten, einich bestatten, off dat wy Hertoge vurschreve gefangen wurde, dat Gott verbieden, uytgenoemen und beheltelick ons, unser rechter bede und gerechter bedeluide in diesen vurschreve lande. Vort willen wy ende geloven vor unss, onse Erffen und Nakomlinge, bei onsen eyde, seckerheit und trouwen, alle diese vurschreve puncten in diesen tegenwerdigen brief beschrieven fast und stede te halden und to doen halden, onsen guden luiden vurschreven, und nimmermehr hier wiedder to doen off laeten doen, und weret auch dat einige unsere Amptman of Richter immermehr hier widder dede, und der vurschreve puncten einige to breeke off verminderde, und iemandtz dat te weten dede, dat gloven wy by unsen eyde seckerheit und trouwe te doen verrichten, die worten fast en stede to halden, en nimmermehr einiger handt puncten hiertegen to finden die unsen guden luiden vurschreven in heurren recht dernen off letten mogten. Ende dis to orkonde und bestentenisse aller puncten vurschreven hebben wy Hertoge vurschreve onsen Siegell an diesen brieff doen hangen, in dem jaere unses Hern Duisent vierhondert dreij en twintig op Sanct Michels avont.

mond, eigenaar van den Peutensgriendt te Bracht (tegenover Wessem) met nog zes bunder aanwas, tegelijk met den griendt te verhergewaden, bevelende den Drossaard en den Rentmeester van Montfort deze zes bunder op 't leenboek neder te schrijven en den gemelden Dirck in het bezit daarvan te handhaven en te doen handhaven. — Dat het leenhof zijne zittingen hield te Montfort blijkt uit een voor ons liggend officieel stuk, waarbij Dirick van Dript, als Leenman, door den gezworen Leenbode, Dirick Hoekell, wordt gedagvaard om op den 9 Mei 1558 ten leenhove te verschijnen om leenrecht te plegen in zake Arnt van Mombeeck en Vrouwe Johanna van Gressenich diens echtgenoot, tegen Johan van Meeuwen. — De gedagvaarde wordt tevens indachtig gemaakt dat tegen hem, ingeval van niet verschijning, alzulke straf zal uitgesproken worden als bij de nieuwe leen-ordonnantie daarop gesteld is. »Ick Johan van Wyttenhorst, conincklicke Mast van Spaengnen, Engelandt enz. onses aldergenedichsten Heeren, als »Hertoge van Gelre ende Grave van Zutphen, Drost des »ampts Montphoert ende volmechtich Richter tho leenrecht. »In alsulcke rechtsforderinge als die Erentfeste ende vrome »Aernt van Mombeeck als volmechtig van wegen ende tot »behoeft Joffrouwe Johanna Gressenich zyner huysvrouwe, »op ten sesten July vyftienhondert zeven ende vyftich, tegen »Johan van Meeuwen, tho Montphoert op den huysse heeft »aengeheven. Laete weten den Erentfesten ende vromen »Diriek van Drypt, na dem ten voorschreven daeghe ende »plaetse parthyen voorschreven tho leenrecht erschenen, »ende die aenspraecke aldaer geschyet, waerop vermoege »der nijher by Ko. Key. M^t opgerichte ende by Co. M^t »beyde onse aldergenedichsten Heeren bestedichter ordon- »nantien zoo verre geprocedeert, als dat 't zelve ten ordell »bestaet zal worden, soe hebbe ick vermoege myne com-

»mission und ordonnantie voorschreven, die voorschreven
»parthyen tegen hyuden den achtentwintichsten Marty over
»zes weecken, nemptelick den negenden May naestcoemende,
»des morgens tho zeven uren vur middaghe tho Montphoert
»op den huuse, daer men van alts het leenrecht tho halden
»gewoenlick is verdagen laten, om in den saecke als die
»voorschreven parthyen hebben aengeheven, vermoege der
»nyher ordonnantien und wysonghe der mannen van leen
»tho procederen. Dem nae verdaeghe ick u Dirick van
»Drypt, mits deser myner schryft overmits Dierick Hoekell,
»hoochberumptes Co. M^{ts} beleende man und gesworen bode,
»tho leenrecht op dach, plaets ende ure voorschreve te
»erschynen, leenrechts tho plegen als dat overmits mannen
»van leen vur leenrecht erkant ende gewesen zal worden.
»Deden ghij des nyet, ende hier inne versuymelick bevon-
»den worde, sal ick in stadt Co. M^{ts} onsen aldergenedichsten
»Heere veroirsaeckt worden van U alsulcke peen als in den
»voorschreven ordonnantien daerop gestalt, tot erkentnisse
»mannen van leen forderen te laten. Hier zyn met my
»over ende aen geweest beleende mannen zynder Ma^{ts} als
»Hertoge van Gelre ende Grave van Zutphen, Johan van
»Ryngelenburch ende Caerll van den Bosch, Zutphensche
»Leenmannen, by gebreke Montphoertschers. In oirkonde myn
»unde mannen van leen voorschreven hier onder op 't spacium
»opgedruckten segelen. Datum tho Arnhem den achten-
»twintichsten Marty vyftienhondert acht ende vyftich (1).

Lodewich Inderhorst, bevoelmatigd Stadhouder (2),
Bernhardt van Kessel (3), Corst van Merssen (4), Dirck

(1) Het eerste zegel: Wittenhorst; het tweede: onleesbaar; het derde, zijnde Rijngelenburch: een kruis gecantonneerd met lelie- en mispelbloemen. Op den helm eene lelie.

(2) Zijn zegel vertoont een Andreas kruis.

(3) Zijn zegel verbeekdt een kruis van 5 ruiten.

(4) Zijn zegel vertoont 3 afgeknotte zwanenkoppen.

Pollart van Roosteren (1) en Herbert van Weustenraedt (2) bezegelden, als Leenmannen van Montfort, eene deelingsakte, voor hen gepasseerd den 31 October 1563. — Peter Duyten was (1620) Secretaris en D. Daniels in 1676 Leen-Griffier.

De Ridder Louis Rogier Clarisse, Heer van Cobbehem, was vóór 1647, pandheer *van den casteele, lande ende Heerlicheydt Montfort* (3) dan, in Augustus van dit jaar, bezegelde hij een leenbrief wegens den hof te Lewen, onder Besel, verheven ten name van Jonker Wolter Monnien, alsmede een dito brief wegens den molen te Offenbeek, verheven door Willem van Merwyck (4).

De leenen in den lande van Montfort gelegen en aldaar releveerende waren de volgende: ONDER NIEUWSTAD: Het goed genaamd den Putwinkel; de hof tot Keijerensen; een huis met aanhoorigheden in de stad. ONDER ECHT: Het goed ter Heyden; het eerste Rodemondsgoed; het tweede Rodemonsgoed; het goed genaamd de Oe of Graesleen; de hof Ingen-Dorde; Hasselholtz-leen; Croesfoets-leen; het goed In der Horst; de tiende tot Rede; de hof Dielgaerde; het leengoed de Alpen; Putsleen; het goed ter Berckeleer; het goed tot Rutzichoven; Bordenbachs goed; het goed genaamd het Klein-leen; Krekelsgoed. ONDER MAASBRACHT: Het goed tot Beeck; het leen aan gen-Duyshuys; het leen genaamd Brachter-Crafelt; de Molengriendt. ONDER ROOSTEREN: Het Speckholtz-leen; de hof Ter-Borgh; de tiende In-gen-Noelken; de weerd en de visscherij tot Roosteren; het goed tot Eben; het

(1) Zijn zegel verbeeldt een klimmenden leeuw omzet met dobbelsteentjes.

(2) Zijn zegel verbeeldt een massacre.

(3) In 1570 komt Johan van Wittenhorst als pandheer van Montfort voor. (Zie hierboven).

(4) Het zegel van Clarisse is gedeeld, het eerste van zilver, in 't tweede een kruis en op den helm een hondskop.

goed Ter-Cluijsen ; het goed Ter-Motten. ONDER LINNE : De hof op den Bredewegh ; de Aldenhof tot Osen ; de Nieuwenhof tot Osen ; het goed Op-gen-Lillart ; het leen genaamd tien boender op Craefelt ; het goed tot Ruerbosch. ONDER ODILIËNBERG : De hof In-gen-Ouwen ; de hof tot Leerop ; de hof tot Oeveren ; het goed In-gen-Raetgen. ONDER VLODROP : De hof In het Aerwinckel ; de hof tot Nuijnhem ; het goed tot Odenraede ; het adellijk hais tot Odenraede. ONDER POSTERHOLT : De tiende. ONDER BESEL : De hof tot Rijckel ; de hof In-gen-Scheydel ; de groote Hoeve ; de molen tot Offenbeeck (1). — In 1433 's Zondags na Dertiendag, deed Alart van Buren tot Arssen, eigenaar van dezen molen, te erfcijs uit aan Dirck Op der Maesen, (later genaamd Aquarius) het water, dat is, de visscherij op de Maas, van Hansemerbeek af tot Eycker stege *mit der Steijle ende alle syne toebehooren*, des moest Dirck eenen erflaat stellen, *die Schepen sal werden te Beisel*. Deze laat was gehouden in den molen te Offenbeeck te laten malen. Hendrik van Vijssche, neef van Alart van Buren, heeft den perkamentbrief mede bezegeld (2).

Met betrekking tot het administratieve en het rechterlijke was de Amanie van Montfort verdeeld in zes banken als : Echt , Nieuwstadt , Besel , Vlodrop , Odiliënberg en

(1) De molen te Offenbeeck, de hof te Leven en de Visscherij in de Maas tegenover Besel werden verheven, vóór 1418, door Johan van Harve ; in 1424, door Alart van Buren tot Arssen ; daarna door Otto van Buren ; in 1448, door Wolter van Buren ; in 1459 door Godart van Kessel, Vullings zoon, namens Feij van Holthusen genaamd van Buren ; in 1475, door Wolter van Buren ; in 1511, door Dirck van Buren ; in 1520, door Herman van Ossenbroek namens de kinderen van Otto van Buren ; in 1539, door Johan van Buren, Drossaard ; in 1555, door Anna van Wylack, weduwe van Buren ; in 1556, door Otto zoon van Johan van Buren ; in 1577, door Wolter van Buren als erfgenaam zijns broeders Otto ; in 1657, door W. Pypers ten name der erfgenamen van Jan van Buren ; den 2 Mei 1676, door Caspar van Merwyck.

(2) De zegels afgefallen.

Linne. De Schepenen dezer banken vormden den derden, de adeldom den ridderlijken Staat. Deze was in 1551 samengesteld uit drie leden, als: Wilhelm van Frymersum, Emont van Barle en Johan van Holthausen; dit blijkt uit het volgende officieel document: »Wir sementliche »und gemeine Scheffen des allingen Ampts Montfort, Doin »kondt und bekennen hiermit dat also und nachdem die »Edlen Erenfesten Wilhelm van Merwick, Droist, Wilhelm »van Frymersum, Emont van Barle und Johan van Holt- »hausen, also Droist und Ridderschap des lantz Montfort, »sich verobligeert verschwuren und versprochen haben, »vor die allinge bezalonge der Montfortschen Amptz schat- »zeningen, zo wissen das solliche bezalonge jairliche und »alle jaer, der jaeren ein und seventzich, zwey und sevent- »zich, drey und seventzich und vier und seventzich op »Sanct Petersdach ad cathedram, sonder langer verzoch »gescheet, und Koniglicher Majestait unser allergnedichsten »Herrn off helder Irer obligation, derhalven gegnugend »verricht sein sall, so gelouven wir Scheffen voirschreue »den voirschreven Droist und Ridderschappen van alsulcher »Irer vor das allinge Ampte gethaner gelouffte jairlichs und »alle jair den voirschreven tzeit und von jenigen ingewil- »lichtem schatpennynghen (wairvan sy doch Ire anpart mit »zu bezalen gehalden sullen bliven) tzo freien und tzo »qwwiten helffen, sonder alle argelist. In orkonde dieses so »haben wir vor uns und unser jechelichen kyrspelen, jeder »Scheffen Amptz siegell hironder opt spatium gedruckt. »Gegeven in 't jair Ons Hern Dusent viiffhondert ein und »seventzich den zwelfften dach Februarij (1).»

Neven de Schepenen als Rechters, stonden de Drossaard en de Landscholtis, belast met de justitie en de politie.

(1) De zes zegels der banken aanhangend. Zie hierna: BANK- SCHEPEN- of GEMEENTE ZEGELS.

Doorgaans waren deze bedieningen verpand ; de Drossaard trok de boeten en breuken boven de drie Gulden, de Scholtis die van drie Gulden en minder. Als Drossaarden komen voor : In 1395, Adolf van Alraven ; in 1465, Willem van Vlodrop ; in 1558, Johan van Wittenhorst ; in 1570, Willem van Merwyck ; in 1591, Walraf van Wittenhorst ; in 1614, Johan van Wittenhorst ; in 1620, Johan Renier van Hillen ; in 1663 N. Hovelmans ; in 1717, Jacob Ignatius van der Heyden. — Als Landscholtissen komen voor : In 1559, Lodewick In der Horst ; in 1597, Johan Kehre, genaamd Frouhoven ; in 1612, Arnold van Dyck (1) ; in 1673, Peter van Boshuysen (2) ; in 1717, Frederic Ignatius Cox. — Als Landrentmeester van Montfort vonden wij (1610) Engel van Offenbeeck, zijnde deze post meestal vereenigd geweest met dien van Drossaard. — De schepenen volgden het Geldersch landrecht. Een record, op het stuk van erflying door hen in 1575 afgegeven, is van den volgenden inhoud: »Op hueden dato dieses hebben die »Schepenen des Amptz Montfort, nemlich Herbert van »Weustenraedt, Schepen te Echt, Johan Corb, Schepen ter »Nieustad, Willem Quiten und Johan Ronckesteyn, Schepenen tho Biesell, Gondolff Burskens, Goert van Borrefeltz »und Henken Storms, Schepenen to Flodrop, Wilhem Holwigh, Schepen to Lhin, und Johan von Montfort, Schepen »to Odilienbergh, up begeeren der Edlen und Erentfesten »Wilhem van Merwick tho Kessel, Drostes des Amptz »Montfort, sich erklert dat sy voir gemeyn lantrecht halden »und by henn vurseten in Godt verstorven auch also gehalden und befonden, so eeniger partien weeren, die »recht tot versterff eeniger guederen tho hebben præten-dieren, dat dieselvige bynnen jairs behoerden myt recht

(1) Zijn zegel vertoont eenen geondulcerden band.

(2) Zijn zegel verbeeldt 9 ijzerhutjes in drie rijen 4—3—2.

»to sprecken, und so sy ouch untfenckenisse oder aen-
»spraek in den rechte gedaen, und denselvigen niet in-
»folghden dan twee of drie jaire sonder erwecken of ver-
»baedingh gerichtelich to doen, daerover lieten gaen, vort
»hirlendisch woenhafflich, ter stiegen und ter straeten ge-
»gangen; Ouch wanneer jemantz syner tocht van eenige
»guederen gerichtlich uytgegaen volgens den gienen sulche
»tocht des guetz oevergedragen andere gueden verkoufft
»gericht und geguet hedt, daerby sess wecken und drie
»daige ter kercken gehangen und so urgebaed hatt
»gedaen, dieselven sullen zer recht verwilet und geyn
»sprecken meer hebben, nae den Land Recht. Actum am
»26 Mert Anno 1575.”

Ingevolge het vredestractaat van Munster moest de Koning van Spanje, als Hertog van Gelderland, de Amanie Montfort, in vergelding van andere bezittingen, overgeven aan Zijne Hoogheid Frederik Willem Prins van Oranje. — Uit de nalatenschap van diens zoon Willem Hendrik ging ze over aan den Prins van Nassau-Dietz; doch zij werd, omstreeks het jaar 1707, toegewezen aan den Koning van Pruisen. — Thans behoort ze, met uitzondering van Elmpt en Cruchten, tot het tegenwoordige Hertogdom Limburg (1).

(1) De bewijsstukken bevinden zich veelal in 't archief Aldenghoor.

HET AMBT KRICKENBECK.

~~~~~
TOPOGRAPHIE. — RIDDERSCHAP. — CLERENIS. —
GREEVEN-GOEDEREN.

I.

Op een uur afstand oostwaarts van Venlo ligt tusschen blanke waters, omringd van schilderachtig groen, de fraaie middeleeuwsche burcht Krickenbeck, smaakvol gerestaureerd door den tegenwoordigen bezitter, den Graaf Rudolph van Schaesberg. Deze burcht gaf zijn naam aan geheel het Ambt, samengesteld uit meerdere vlekken en dorpen, als: Hinsbeck, Leuth, Greveraedt, Heringen, Lobberich, Wancum en Vierssen. — Walbeek en Twisteden, mitsgaders de Limburgsche heerlijkheden Arcen, Well, Afferden en Middelaer, hoewel buiten 't Ambt gelegen, werden administratiefelijk daartoe gerekend. — Wat wij over dit Ambt mededeelen dat hebben we uit de nalatenschap van Johan van Reyde, genaamd van Besel, die er in de jaren 1453—83 de betrekking van Landscholtis bekleedde (1). — Het zijn een paar *clerenissen* over 's lands oude costumen en herkomen, costumen die wij hier nederschrijven, te meer, wijl ze ook ten deele in de aangrenzende Limburgsche Ambten Kessel en Montfort golden :

»Wy Reiner van Holthuysen und Goerdt Vinck, wilne »Drost und Scholtis des Ampts van Crickenbeek, doen »kunt, bekennen und certificeren in kontschappe der »waerheyt, dat in onsen beiwesen und tyt onser officien- »halven, nementlichen dhoe men schrieff die jaeren ons

(1) Zie ons Deel I bl. 175, en een opstel in de Publications van het Oudheidkundig Genootschap in 't Hertogdom Limburg, jaargang 1872.

»Heeren dausent vierhondert und vyff und tachtentich, die
»samentliche hoffluyde in ander vorwesen des Ampts van
»Crieckenbeeck derteit by den anderen wesende, die alde
»rechten, gewonheyten und hercommen van aldts wesende,
»vernewet, gesloten und ondersocht hebben, inhalt einer
»cedulen haldende van woirdt tho woirdt als hy nae be-
»schreven volcht: *Dit is alsulcke claeringe und vernewinge
over die Lehen, Lathen und Lieffgewins gueder als die Ritter-
schappen und leenmannen des Ampts van Crieckenbeeck gecliert,
vernewet und nae alden rechten voor recht uytgesproecken
hebben, gelyck hierna beschreven volcht, und geschah tho
Hensbecke Anno MD vyff en tachtentich op Freitagh nae St.
Victors dach :*

»Item, In den irsten off innich gebreck off schellingh
»untstunden datten Lehen, Laeten off Lieffgewins gueden
»aentrefden, und der dan in gebrecke waer, sal der Ampt-
»man aenroepen omb die Ritterschap und Leenmannen in
»den Ampte tho vergaderen, omb reden und wederreden
»tho verhoeren, und daerna voor recht uyt tho spreecken
»op degeener kost und breucken die in den onrechten
»befonden werden, und geyne Schepen en sullen over
»sulcke gueder off der gueder rechten niet weijsen.

»Item, Alle lieffgewinsgueder sullen staen tot tween
»handen, und als beyde die handen wehren verstorven, sal
»dat guet alentlichen den Lehnheer aengestorffen und tho
»have kommen syn.

»Item, sal men geijn lieffgewinsguet verkoepen, noch in
»heilichs furwarden overgeven, dat en stae tot twee han-
»den, und geschiege innich daerboven, sal den Lehnheer
»doch syn rechten und gewin aff beuren.

»Item, als 't alsoo verkaufft off in hilichs furwarden over-
»gegeven wurde, sal den Lehnheer doch tot allen tyden
»syn gewin verschynen syn.

»Item sal men geyn wyff noch man ter echtschappe op »lieffgewins gueder brengen buyten oirloff und gewin der »Lehnheeren, wiewael die gueder auch behendicht stonden.

Item, soo menich koup, ofte gift, over lyffgewinsgueder, soo mennich gewin und gewerff.

Item, niemandt en sal noch en mach met geenen rechten op eenich lheen, laet off lyffgewins guet mit recht spreecken, omb die erffthale der gueder, hy en hebbe sy erst ontfangen, off gewonnen, as der gueder recht gelegen is.

Item, en sall men auch geen eyckenholdt hauwen, und bauten verloff des Lheenheeren van den lyffgewins gueden vueren off verkoupen, dan muegen op den gueden vertim-
meren, und die goeden damit betren.

Item, sall men auch geyn getimmer van den lyffgewins-
gueder affbreecken waerby die gueder niet verargert mogen worden, buyten oorloff des Lheenheeren.

Item, deser voorschreven punten syndt deser selver tijt den landschepenen, op den Ghier (1) vergadert, tho kennen »gegeven, overmits Reyner van Holdthuysen, und Goerd »Vinck, Drossardt und Scholtis des Ampts van Crieckenbeck. »In Oirconde der waerheyt aller voorschreven saecken »hebben wy Reyner und Goerd voorschreven, jeder onsen »zegell ter konden onder aen desen brieff gehangen."

Deze costumen, waarover vooreerst eenig geschil was gerezen, werden naderhand door geheel de Krickenbecksche Ridderschap goedgekeurd en bekrachtigd. Deze bekrach-
ting is van volgenden inhoud : »Vorts soo bekennen wy »Heeren Wilhelm Frans, Pastoer tot Greffraedt, Heeren Sybert »van Crieckenbeck, Pastor tho Lobbrich, Heeren Johan van »Hartevelt, Johan und Carl Speede gebroeders, Aerndt van

---

(1) Een scherphoekig perceel heidegrond bij Krickenbeck gelegen. — Gier of Geer, eene benaming die in veel Limburgsche gemeenten voorkomt, beteekent een driehoek met een langwerpigen zeer scherp hock.

»Wachtendonck, Edwardt van Bocholt, Goert van Bocholt,
»Peters sohne, Goert ende Aerndt van Bocholt, Wilhelms
»sohn, Sybert van Brempt, Arndt van Barsdonck, Daem van
»Beeck, Derick und Frambach van Holdthuysen gebroders,
»Johan van Lom, Wolter van Wachtendonck, Henrich Speede,
»Goerdt Speede, Vullinck van Kessell, Herman van Baerle,
»Claes van Holdthuysen, Johan van Eyll, Schwiers sohn,
»Gelis und Goerdt van Wevelhoven, gebroders, und Jan
»der Hess, wy sementliche bekennen dat wy op huyden
»dato deses hrieffs by und mit desen selffen Reyner van
»Holdthuysen und Goerdt Vinck, sementlich bei den anderen
»wesende, geslooten und overkoemen syn dese voorge-
»schreve onse alde recht, gewoenheyten und hercoemen
»geconfirmeert, bewillicht und geslooten hebben toe achter-
»volgen, und voortaan gehalden tho werden; daer wy auch
»allen sementlichen, eyndrechtelycken by blyven voor ons
»und onse naecoemelingen. In oirconde und getuigenisse
»der waerheyt hebben wy Heer Wilhelm Frans, Pastoor tot
»Greffraedt, Heeren Sybert van Kriekenbeck, Pastoor tho
»Lobbrich, Johan und Carl Speede, Arndt van Wachten-
»donck, Edeward van Bocholt, voor ons und mede voor
»sementliche voorgeschreven des Ampts van Crieckenbeck,
»und om hoerer begeerte wil, onse segelen tot getuyge-
»nisse der waerheyt, onder aen desen openen brieff gehan-
»ghen, in den jare ons Heeren Dausent vyffhondert und
»negen op St. Servaes avent des heylighen confessors.

De andere *Clerenis*, die wij almede hier nederschrijven,
»betreft de *Grevengoederen* in het ambt Kriekenbeck gele-
»gen. — Wat deze Graven-goederen eigenlijk te beteekenen
hebben, en waar ze vandaan zijn kunnen wij niet ver-
klaren. Wij vonden ze ook aanwezig in de gemeente
Swalmen. — Zie hier wat onze *Clerenis* er over vertelt :

VAN DEN GREEVEN GOEDEREN IN 'T AMPT VAN GRIECKENBECK.

»Verdraegh gemaect tusschen Graef Herman van Moers
»ende Nieuwenaer, Heere tot Webbuer, ende den Gedepu-
»teerden van den inwoonders der Greven goederen in 't
»Ampt van Crieckenbeck.

»Die behandong (dat is de opdracht of het aan twee handen
»stellen :) sal geschieden voer syn generael Rentmeyster,
»twee laeten ende den Raede, ende niet voor de Schepenen.

»Voor een geheel Grevengoedt te winnen (op te dragen)
sal men geven eenen Alden schilt oder anderhalven Golt-
»gulden daervoor, den Heere een Malder haeveren, den Rent-
»meyster twee quarten wyns, den boede ende Laeten wy
»van aldts gebruyckelick.

»Van een half Grevengoedt, eenen halven Aldenschilt,
»die haever half oder der Keurmoet van den wyn gans.
»Wat averst onder een half Grevengoedt is, sal naer ad-
»venant winnen ende betaelen.

»Alle Greeven goeder, groot ofte kleyn, sullen tot twee
»handen staen, ende daer eener affleevigh wordt (sterft)
»sal met den Keurmoedt verdedicht worden, und eene ander
»handt weder zu boeck geset; daer aber beyde handen
»gestorven sal dat goedt binnen 's jaers frist mitter keur-
»moedt verthedicht worden nach alten gebrauch.

»Hinfört sullen geen Greeven goederen onwetent des Hee-
»ren, transporteert, vercocht, oder versplitten worden.

Off iemandt syn goedt by levenden lijve overdragen wolde,
»sulcx magh gescheen, mit den bescheydt, dat sulcx ge-
»schiede by gesonden daeghen (dat is: bij hellen dag en
»niet des avonds of des nachts) voor den Rentmeyster, en sal
»alsdan voor Keurmoedt niet meer geven, van een mans
»handt, dan sieben thaller, ende eener vrouwe handt,

»viertenthalbe Thaller, und van halbe und kleyne goederen
»na advenant.

»Nach dem wenig behandung aen den Rentmeyster van
»weghen syne genge geschiet is, sullen de inhebbers der
»greeven goederen, inwendich ses weecken, op gesinnen
»des Rentmeysters, sich te boecke laeten setten, sonder
»ietwas daer van te geven, alleen wat vervallen is.

»Dat geene Greeve goeder voor die Landschepens sullen
»getoghen worden, dan by Amptsman und Laeten, uyt
»jeder kerspell een offte twee van den vornehmsten, naer
»gewichtigheyt der saecken entscheyden ende vergeleecken
»worden, da aber sy sulcx niet wysen konten sullen sy
»desselbige aen haer overhofft tot Ruremundt remitteeren.
»Deser verdragh is onderteeckent tot Moers den 25
»Augusty 1578.”

Het land van Krickenbeck, dat tot dusverre behoord had
tot het Overkwartier des Hertogdoms Gelder, werd, even
als het ambt Kessel, bij het tractaat van Utrecht toegewe-
zen aan den Koning van Pruisen.

DE HEERLIJKHEID WILRE.

INHULDIGING. — BANKRECHTEN. — SCHOLTISSEN.

Betrekkelijk de vrije Rijksheerlijkheid Wilre (en de Rijksheerlijkheden in 't algemeen) kwamen ons weinig origineele bescheiden in handen. — Vele plaatsen hebben den naam Wilre gemeen. — Men beweert dat Renier en Henrich van Wilre, genaamd Moreel, die in den slag van Woeringen (1288) aan zijde der Scavedriessche sneuvelden, tot ons Wilre behoorden (1). — In het begin der XV eeuw, zoo niet vroeger, was de heerlijkheid Wilre in het bezit der Scheiffart van Merode tot Bornheim. — In 1458, 's Woensdags na Driekoningendag, werden Gerard en Frederik Scheiffart van Bornheim (de laatste nog minder-jarig) als Heeren van Wilre ingehuldigd, behoudens echter de lijftocht hunner moeder, Margareta van Hamal te Elderen (2). — Deze huldiging geschiedde eerst ten opzichte der leenbezitters, die hij (Gerard) met opgesteken vingeren zwoer, bij hunne oude rechten te houden en te handhaven, en elkeen die het verlangde oordeel en vonnis te laten weder-varen, naar rechtspraak der leenmannen. — Alsdan be-loofden de leenbezitters hulde en trouw op den eed dien zij vroeger gedaan hadden, en zij erkenden Peter Mulart als Stadhouder. — Vervolgens nam Jonker Scheiffart de heer-lijkheid in bezit, zwerende ten heiligen, dat hij den lande

(1) Johan en Arnold van Wilre vochten (1371) in den slag van Baeswiller.

(2) Deze Margareta van Hamal, Vrouwe van Borgharen, was gehuwd ge-weest (1440) met Frederik Scheiffart van Merode te Bornheim, Heer van Wilre. (Zie J. Habets, de voormalige heerlijkheid Borgharen).

van Wilre trouw en hold zou wezen, en de onderzaten bij hun oude rechten zoude houden, naar rechtspraak der Schepenen of van het bevoegde Overhoofd. — Jonker Scheiffart deed deze huldiging voor zich en voor zijn minderjarigen broeder; vervolgens gaf hij eenige wenken aan Scholtis en Schepenen en aan den bode, Herman van Wailwilre. Deze beloofde ook, op den vroeger gedanen eed, te doen wat een bode, naar oordeel der Schepenen, betaamt. — Een jaar later, op Driekoningendag, werd ook de moeder, Vrouwe Margareta, met bewilliging van haren zoon, te Wilre gehuldigd haar leven lang als lijftochtenaarsche. — Het oorspronkelijk verhaal, geschreven bij de hand van Leonard van Yseren, luidt als volgt: »Anno XIIIe LVIII »op Guedesdach na den heyligen Dreytzeendach so hulde »Joncker Scheiffart van Bornheim, myt naemen Gerart, as »vur hoem ind in behueff syns broders Frederich, die op die »tyt noch onmondich was, beheltelich hoeren Moder hoer »duwaryen (douaire) na innehalde hoerer biliche vurwerden »(huwelijks voorwaarden). Ind die huldonge geschach t'ierst »vur den mannen der herlicheyt van Wilre, ind swoir liflich, »mit opgerechten vingeren ten heyligen, die mannen in hoen »alde rechten te halden, ind eyner yegelicken, die des geson- »nen, ordel ind vonnisse laeten te wedervaren, nae wysdom »der mannen, als van mannen goeden, (leengoederen). Ind »doe geloefde hoem die mannen holt ind getrouwe te syn as »mannen van leene, op die selve eide die sy vur gedaen »hatten. Ind op die selve tyt sat he (hij) tot eynen Meenre »(Stadhouder) der vurschreven mannen, Peter Mulart, gelich »off he 't selver were. Ind op dieselve vurschreven tyt so »hulde der vurschreven Jonker Scheiffart ind nam die vur- »schreve herlicheyt ijn, ind swore liflichen tu den heyligen, »den lande van Wilre holt ind getrouwe te syn, ind syne »ondersaten ind Laeten in hoenre alde rechten te holden,

»ind eyn yegelich die des gesinne, ordel ind vonnisse te
»laeten wedervaren na wysdom syner Schepenen, off dae
»sich dat mit recht gebuerde den wysdom te halen. Ind
»dese vurschreve huldonge dede he as voer hoem ind synen
»broder vurschreve, beheltelich hoenre Moder hoer duwaryen.
»Ind geloeffde die Schepenen hoem holt ind getrouwe te syn,
»op die eyde die sy vur gedaen hatten, ind douwe (en toen)
»bevalle he Peter Mulart dat Scholtis ampt overmits Schepe-
»nen, die geloeffden auch op denselven eyd, der he vur
»gedaen hatte as eyn Scholtis eynen yegelichen te halden
»in hoenre alde rechten, ind eyn yegelichen, die des ge-
»sonne, ordel ende vonnisse te laeten wedervaren na wysdom
»der Schepenen vurschreven. Ind doe satte der Scholtis
»tot eynen bode Herman van Wailwilre, ind die geloeffde
»auch op der eidt, de he vur gedaen hatte, allet dat gene
»te doen dat eyn bode met recht schuldich is te doen na
»wysdom der Schepenen.”

De *alde rechten*, waarvan deze inhuldiging gewaagt, werden door den Heer Franquinet, naar eene slechte kopie, uitgegeven in de Publications etc. du Limbourg, jaargang 1877, bl. 108. — Wij bezitten een exemplaar van dit stuk, dat eenigszins van het uitgegevene verschilt; weshalve wij het hier met ophelderingen nederschrijven.

Dit seint eijndeils des Heren rechten ind der banck rechten bijnnen der Herlicheyt van Wylre, ind des dorps rechten van Wylre nae alden herkom ind gewoonten, so wie die Schepen van Wylre dat vonden haven aen ihre vurbaren, so wie man dat so halden plag nae der banckrecht van Wylre.

1° In den ersten so hout ind helt der Schepen der dinckbanck van Wylre, dat eyn Her, bynnen den byvanck ind herlicheyt van Wylre, sal haven (hebben) ind setten eynen Schultes, seven Schepen ind eyn boede, ind eynen vurschreven Her richten sal bynnen den byvanck ind her-

licheynt, van halze ind van buiche (van hals en buik, dat is, over leven en dood) ind van allen den sachen dar eyn Her billig off recht aff richten sal, bynnen synen lande.

2° Vort so houden ind halden die Schepen, dat eyne Her sal haven eyne banmolen (dwankmolen) bynnen der vurschreven herlicheynt, ind wylt auch dat alle die ghene die geseten synt bynnen den byvanck off herlicheynt, maelen sullen op die vurschreve moelen; ind auch hout ind helt der Schepen dat sestene (zestien) moelterschotelten sal syn eyn gestrieken vat, ind vort wylt der Schepen, off eyn moelener, bynnen der vurschreve herlicheynt, den untersete dat hoen (het hunne, hun maat) nit en brechte, so moge die underseet dat moelen perdt halden, sonder misdoen aen den Her, bis ter tyt tuwe, dat he (de onderzaat) dat syne hat; ind auch wylt der Schepen, dat man op vogtgedinge in der moelen sal gaan ind soelen besien die koirmeycken (roggebrooden?) ind moelter vaet off sy gerecht synt, up dat neymant egeyn unrecht dar van en geschee; ind vort hout ind helt der Schepen dat die underseete, bynnen der vurschreve herlicheynt, des moeleners warden (wachten) sollen dry dage, ind off eyn moelener bynnen den dry dage dat mauweren (graan) niet en moele, aichter (na) dat dit yme kondt gedaen were van den vurschreven underseet, dat sy dat buyten (elders) maelen sullen konnen sonder myssdoen aen den Her.

3° Vort so hout ind helt der Schepen dat, bynnen der herlicheynt van Wylre, eyn Panhaus (brouwerij) is ind sal seyn, soe dat neymandt bier en sal verkoupen bynnen der vurschreven herlicheynt, yt en sey mit willen des bruyers, die in dat Panhaus sydt (zit of woont) ind umbdeswille dat dit eyn Banpanhaus (dwankbrouwerij) is, so hout ende helt der Schepen, dat eyn bruyer sal swart bier bruyen, ind dat van yckeliche quart verkoupen vur drey Aix heller, ind off dat bier nyet guedt dar vur en were, soe sal men 't

ave setten vur Penwarts wert (den prijs verminderen op keurmeesters schatting). Vort hout der Schepen dat eyn halff kan Valckenberg ind eyn halff kan Gulpen, tzo Wylre sal seyn eyn quart, ind vort hout en helt der Schepen, dat der bruwer den underseten, bynnen der vurschreven herlicheyt, des biers borgen sal eyn gans jair, ind als dat jair umb is, die eme (hem) dan nyet en betalen, dat he dan die, mit hulpe des Heren, penden sall (beslag leggen) sonder eynich wedersagen. Ind vort so hout ind helt der Schepen, dat man die maeten te Voegtgedinge sal besien off sy gerecht synt. Vort so hout ind helt der Schepen, dat huysvrouwen off suyckkinder, die gelost (lust) hadden tot anderen bier, dat buyten doen haelen daer in (hun) des genoegt, sonder mysdoen aen den Here. Ind off der vurschreven bruwer den ban (verordening) nyet also en hielde, so haut ind helt der Schepen, dat die underseten der herlicheyt van Wylre moegen tappen ind bier uythaelen (elders halen) sonder eynich mysdoen aen den Her off sonder mysdoen aen den bruwer.

4°. Vort so houden ind halden die Schepen dat man dat bier mit gerichte keuren sall, als dat drey dagen alt is, ten minsten nar penwarts wert.

5°. Quemen auch wynen bynnen der vurschreve herlicheyt te verkoupen, den sall man auch keuren mit gerichte nae penwarts wert.

6°. Also dycke (dikwijls) dat gerichte wyn off bier op doet (keurt) soo hant sy van iechlichen vaet ein quart derselver drancks, den sy opgedaen hant.

7°. Als man dat bier bij den bruwer gekeurt heit, so en darf man es niet veurder keuren bij die tepper, al soo verre die in der herlicheyt geseten synt, ind veranderen (vervalschen) sy dat bier, so sullen sy op die boete syn, die daerop steit.

8°. Were 't saecke dat der bruwer dick off dubbel bier gebrewen konde, dat mach he auch doen op gynen (geenen) keure, mer dat sall he also voegen, dat die underseten hon penwart van dry Hellers bier alle wegen vynden.

9°. Were 't saecke dat der bruwer dat niet en dede, so sollen die underseten dat dick off dubbel bier haeven (hebben) die quart vur drey Heller Aix, ende niet hoeger, ind were 't saecke dat der bruwer des den underseeten weigerde, soo sall he op die boete syn, die daerop steyt.

10. Vort houden ind halden die schepen, also dick der vurschreve bruwer gebrewen had, so sall he dat bier van den gerichte doen keuren, ind off he des niet dede, so solde he boetich sein aen den Her, ind van iegelick vaet op vunfteene schillingen Aix gelts, twee deil den Her, ind eyn deil den gerichte, ind darzu so en sollen die underseten niet gehalden seyn dat bier to hoelen (te halen) also dick dat ungekeurt van den gerichte blieve.

11°. Were 't saecke dat ein bruwer, der in dat vurschreve panhuys sitt, den banne hielde gleich vurschreven steyt, ind were dan eynnich underseet die bier buyten der herlicheyt holde (haalde) al so dick die dat dede, sall he boetich seyn aen den Her, ind op vunftiene schillingen Aix gelts.

12°. Vort hout ind helt der schepen dat der Her dieser herlicheyt, in (ihn of hun) schuldig is, te allen voogtgedinge twelf penning *luyslachs* (muntmeesters-term) omb deswille dat sy den Her houden ind halden synen vanne in synen banne (zyne molen- en brouwgerechtigheid).

13°. Vort houd ind helt der Schepen dat eynen Her diser herlicheyt den Schepen van iegelicke boete schuldich is drey merck Aix gelts, so welchen tyt als sy gevallen.

14°. Vort hout ind helt der Schepen van einen kommer (gerechtelijke uitwinning) te doen die eerstwerf cost, buyten der banck, acht schillingen Aix. Dar an hat eyn Scholtis

drey schillingen, ind die Schepen vunff. Ind desselven glychs als man eynen kommer entsliet off entset, haet auch eyn Schultis drey schilling ind die Schepen vunff schillingen.

15°. Vort hout ind helt der Schepen dat die Orkens (gerechtsgelden) synt der Schepen alleyne, ind der Her waert (krijgt) syne boeten.

16°. Soe wie eyn konde (getuige) deit hoeren, dar van hat eyn Scholtis twe quarten wyns, ind eker (ieder) Schepen eyn quart wyns.

17°. Als man einen gleidt (in bezit stelt) in guede, die eynen gewonnen hat mit kommer recht, dar van hat ein Scholtis twe quart wyns ind eynen Schepen eyn quart wyns.

18°. So wer eynen uyt doet setten (uit 't bezit) met den gerichte, dar van hat ein Scholtis twee quart wyns ind einen Schepen ein quart wyns.

19°. Daer guede (roerende goederen) gepant worden (in beslag gelegd) ind drey dagen gestaen ind veil geboeden, dar van wyst der Schepen nuegen quart wyns. Des sall ein Scholtis haven twee quarten wyns in die Schepen seven quart wyns.

20°. Van einen Schepenbrieff te versegelen hat ein Schultis twee quarten wyns ind einen Schepen ein quart wyns.

21°. Vort hout ind helt der Schepen van vrye gueder te ontfangen mit eynen groenen waissen (van vrye goederen werd de koopakte bezegeld met groen was) dar van wyst der Schepen den Leenheer ein metze mit eynen helpenbeyne hecht (een mes met ivooren steel) ind auch ein vierdel wyns, ind einen Schepen ein flesch wyns, die darbey sint, ind der bode eyn quart biers, ind gelt op te werpen in eynen gedanckenisse dat man sy, als vur vry gueder, ontfangen hat.

22°. Pecht te ontfangen van vrye guederen (akten te passeeren wegens renten staande op vrije goederen) dar

van wyst der Schepen den Leenheer eine flesh wyns, ind ieglich Schepen ein quart wyns, die dar bey sint, ind der boede ein quart biers, ind gelt op te werpen (1) in eynen gedenckenisse dat men sy ontfangen hat als vur vrye pechte.

23°. Van cynsgueden te ontfangen (bij erfopvolging) wyst der Schepen den Heren toe, so wat gilt kapuyn ind pennincksgeld, dobbel, ind den Leenheer eynen Aix ind eynen *luttschlach*, ind den Schepen van iegelicken bonre (bunder) seven alde swarten (eene munt) end den boede ein quart biers.

24°. Van cynspecht te ontfangen hat der Leenheer ein quart wyns ind der Schepen auch ein quart wyns, ind der bode ein quart biers.

25°. Van keure gueder (keurgoederen) te ontfangen hat eyn Schultis ein quart wyns, ind die Schepen ein quart wyns.

26°. Van tzynsgueden die verkocht werden, hat der Her van den koup den zwolfften (twaalden) pennick, al so verre als 't vor gericht geguet (gerealiseerd) werdt.

27°. Van eyne burge (borg) te manen hont die Schepen ein orken (daarvan hebben de Schepenen een bepaald gerechts geld).

28°. So wie ein momberschap (eene voogdij) aennimt is ein orken schuldich.

(1) Het opwerpen van geld, thans nog in Oostersche landen gebruikelijk, komt in onze gewesten zelden voor. — Het mes met ivooren hecht scheen onmisbaar; de *groenen waissen* werd soms vervangen door *eynen groenen reese* (rameau) of ook door *reys ende aerde*.

In 1457, 's maandags na Lichtmis, droeg Tiele van Rijkelt twee bunder land over aan «eynen jongen, was gebrant onder syne ogen, and syne vrunden «sagten (zeiden) dat hy mondich und ombrint 16 jair alt was (de meerderheid «began dus met het zestiende jaar), fur 60 gouden Philips, overmits gerichte. «Darvan wist die Schepen den Heren toe, eyn metze mit eynen elpenbeynen «hecht, der Schultis eyn vierdel wyns, und iegelichen Schepen, die dar bey «waren, twee quartern wyns, der bode ein pot bier, und gelt op te werpen, «dat men sy ontfangen hat, vur vry guede, und wart geguet overmits eynen «grunen waese, ind daer was licoup.» (Gichtregister van Wilré.)

29°. So wer dat gericht mandt (verzoekt), bynnen der herlicheyt, buyten dinckliche dagen (gerechtsdagen), dar van hat dat gericht hun recht gelyck vurschreven steit, uytgescheiden off iemandts dat gerichte mandt om *uevertocht recht* (hooger gerecht?) te nemen dar van is man schuldich den gerichte hunnen koste ind wyn.

30° Auch so wie dat gerichte mandet, buyten dinckliche daegen, ind buyten der herlicheyt van Wylre, tuyschen twe mylen wegs gaens, darvan is man den gerichte schuldich honnen kost ind wyn ind dobbel recht.

31° Als ein onderseet dieser herlicheyt einen deit ingebieden (iemand doet dagvaarden) darvan sall der boede haven eyn quart biers, ind desselven gleichs sal he auch haven van einen kommer kont te doen, als van eynen underseet ein quart biers.

32° Als ein uytgeseten man einen deit ingebieden, darvan sall der boede haven ein halff quart wyns, ind desselven gleichs sall he auch haven van einen uytgeseten man einen kommer kont zo doen ein halff quart wyns.

33° Als ein uytgeseten mann off ein ingeseten mann einen deit penden, darvan hat der boede ein halff quart wyns.

34° Vort hout ind helt der Schepen, dat ein iegliche pleuger (die paard en ploeg heeft) des jairs eyne garbe schuldich is den boede.

35° Vort hout ind hilt der Schepen so wat underseeten off uytgeseeten, die vur der dinckbanck gestalt (geroepen) weren, dat sich die wale (wel) moegen soenen off slichten sonder misdoen, off sonder boete aen den Her off aen den Schultis van synent wegen, als verre als 't niet in aenspraeck noch in antwort komen en were (in zoover de zaak onbehandeld is).

36° Vort so houden ind halden die Schepen, so wat in aenspraek off in antwort vur den dinckbanck komen is, welche partheyen daer van in 't unrecht bevonden wurde,

die is boetetic aen den Her, ind were 't saecke dat sich die partheyen soenen willen off soenden, dat sall syn beheltlich des Heren recht, off mit willen des Heren off des Scholtissen, van des Heren wege.

37° So wie der boden gesint (vraagt) der Scholtis sal ihn lehen, ind sall syns erven rechts warden (zal waken om zijns clients recht.)

38° Vort hout ind helt der Schepen dat der Lantheer dieser herlicheyt hat (heeft) van eine wykende wonde (wonde die belet te werken) tien marck Aix geldt.

39° Vort hout ind helt der Schepen dat der Her dieser herlicheyt hat van eyner sypender (bloedende) wonde vunff merck Aix geldt.

40° Vort hout ind hilt der Schepen dat der Her dieser herlicheyt hat van einen vuystslage (oorveeg) vunff merck Aix geldt.

41° Vort so houden ind halden die Schepen, dat der Her vurschreven hat van eynen metztrecken (mes uit de scheede te trekken) vunff merck Aix.

42° Vort soe houd ind helt der Schepen, nae der banckrecht diëser herlicheyt Wylre, nae alder herkommen, dat die groote tiende van Wylre schuldich is zo halden den hoegen eltoer (altaar) bynnen der kirche van Wylre, dat misgeweed mit allen seinen zubehoir, gelick eynen priester dat so gebuert umb misse te doen.

43° Noch is die groote tiende schuldigh zo halden die groote klock mit allen haren zubehoir.

44° Noch is die groote tiende schuldich zo halden den gantzen borgten (houtwerk) mit allen synen zubehoir.

45° Vort so sint die Herren van Onzer Liever Frauen van Aichen auch van den vurschreven tienden bynnen Wylre schuldich zo halden einen Stier ind einen beyr (beer), ind der stier ind der beyr wynter ind sommer zo halten, so welchen tyt dat die kirspels luyden (ingezetenen) des

lands Wylre des behoeven, ind der vurschreve stier ind beyr sol taelwerdich seyn (zal zijn volle jaren moeten hebben).

46° Vort so hant die vurschreve Schepen wall horen sagen ihre vurvaren (voorouders) ind elteren, dat die groote tiende noch schuldich were auch zo halden eynen veule (hengst) ind einen bock, in behoeff des gantzen lands van Wylre.

47° Vort haut ind helt der Schepen van alder herkommen, als dat he gesien ind gehort hat, dat dat underpande van deser vurschreven groten tiende auch winter ind sommer schuldich is zo halden einen stier ind einen beyr, in behoeff der undersetenen des landts ind herlicheyt van Wylre.

48° Vort soo houden ind halden die schepen dat unse Frauwe van Wylre, der Gott benade, einen Pastor der kirche ran Wylre erfflich gelaeten ind gegeben hat ombtrint drey morgen bendts, aen die hoege Koele, reygenoit aen die syde die Strochenwart Huebben bendt op die Holgrat, ind op die syde der hoege Koelen Aussems bendt, in der voege dat eyn Pastor der vurschreve kirche sall doen doen diese nabeschrevene missen, te drey tyden van ein ieglich jair erfflich, te weten, op St. Gertruden dag dry missen, vort als man te Wylre dat Heylich Sacrament umb dat korn dragt, auch dry missen, vort op den Wylre kirmes dach, auch drey missen, dat sint des jairs te samen negen missen, ind drey Priesteren, die die vurschreven missen doen sall ein vurschreven Pastor die kost doen und te allen malen geven eynen ieglich Priester die werde van eyne quart wyns.

49° Vort so houden ind halden die Schepen dat eyn ieglich underseet, de (die) so viel landts hat dat der tiende op syn landt eyn garve korns hat, dat der auch den klocker (klokkenuider) eyn garve korns schuldich is alle jair.

50° Ein uitgeseten man, de ten mynsten derdehalff buynre lants bynnen der herlicheyt hat, de is auch eynen offerman (koster) des jairs schuldich eine garve korns.

51° Vort soo is ein ieglich underseit den offerman schuldich des jairs twee roggen brodt, te weten eyn te Kirsmyse ind dat ander te Paissen.

52° Vort umb des wille dat ein offerman der vurschreve kirche van Wylre tiende hat, so is he darvan schuldich te halden dat klockseyl van der mittelster klocke.

52° Alle diese vurschreve puntten tuigen die Schepen dat sie diese stucken bracht ind funde haven van honnen aldren ind vurseeten Schepen, vurtys ubermits manch (menig) jair gewest, ind dat also vort halden ind houden also lang als sie leben, ind auch vort lehren honnen nakomelingen ten ewige dage.

Vort haven die Schepen gewiesen ind gelehrt, aengaende den leenguede ter Hagen, ind den Rosendals leen zu Yseren, dat die grundheren haven giftinge ind guedung ind empfenenis ind pende da van zu liefern in des lants boden hant mit kommer recht off mit andere gewoenlichen rechten suecken.

In 1458 was Peter Mulart Scholtis te Wilre, in 1462 was het Martin Knoye van Anstenraide (1), in 1515 Willem van der Horst, en in 1654, Johan Crup.

De heerlijkheid Wilre schijnt uit de familie der Scheiffart van Merode te zijn overgegaan in die van Dobbelstein, van Nesselrode, van Binsfelt, van Wachtendonck . . . . (Zie E. Richardson, Geschichte der Familie de Merode :)

(1) Hij was neef van Johan Knoye van Vleek. Deze verkocht hem, in 1446, een gedeelte uit den hof Schonborn, dat hij met zijne vrouw, Catharina van Heydendal, geërfd had. Tegelijkertijd werden acht malder roggerent besteed tot stichting van eenen nieuwen altaar in de kerk te Valkenburg. Hier waren bij : de jonge Jan van Schonborn, Leonard van Yseren, Jonker Jan Hoen van Cartils, Lins van Eckelraden en Huub op die Hoelgrat (Gichtregister.)

DE HEERLIJKHEID GULPEN.

OVERZICHT. — RECHTS-STATUTEN.

De heerschappij over dit aanzienlijk dorp was van oudsher gedeeld. Eene helft kwam in de XIII eeuw, met gansch het land van 's Hertogenrade, uit het huis van Wassenberg in dat van Limburg, en vervolgens aan Brabant. — De andere helft werd door het kapittel van O. L. V. te Aken overgedragen aan den Heer van Neuborg, waarschijnlijk bij wijze van ruiling, tegen de tiende op al de gronden, die van het kasteel Neuborg releveerden. Het kapittel heeft deze tiende, alsmede den Vroenhof en nog een paar andere pachthoeven, tot aan de Fransche omwenteling behouden.

Aan het gedeelte des Hertogen van Brabant was de hooge judicature, de straf over leven en dood, verbonden. — Deze straf, voortijds door de Schepenen van Gulpen uitgesproken, werd, ten tijde dat Gilles van Eynatten, Heer van Neuborg, Drossaard van 's Hertogenrade was, overgebracht naar de Schepenen van het hoofdgerecht aldaar. — Wanneer de Scholtis van Gulpen een misdadiger gevangen had, die de doodstraf verdiende, dien moest hij binnen drie dagen naar 's Hertogenrade overbrengen. — De crimineele straffen waar geen *lief of leedt* in gelegen lag, als geessel, brandmerken en dergelijken, werden te Gulpen voltrokken. — Behalve de hooge judicature, waarover de Hertog alléén te beschikken had, trok hij ook alléén de boeten en breuken die in de bank vielen; de overige gerechtigheden waren tusschen de twee Heeren gemeen,

de een vermocht niets zonder den anderen ; één Heer was geen Heer, twee Heeren waren één Heer.

Toen in 1544 de vijandelikheden tusschen Keizer Karel V en den Hertog van Gulik een einde namen, behield deze het land van 's Hertogenrade, en bijgevolg ook Gulpen, in pandschap. — Om het uit diens handen te lossen moesten de ingezetenen eene zekere som van penningen opbrengen. — Die van Gulpen maakten van deze gelegenheid gebruik om den Keizer te vertoonen, dat hunne bank, waaronder ook het *Hooglant* (Margraten) behoorde, veel te lijden had gehad, niet slechts van de Guliksche troepen, die alles *gepillleert ende gedefructeert* hadden, maar ook van 's Keizers eigen volk van wapenen ; dat zij niettemin de benoodigde gelden zouden storten, mits dat het hun vergund zij, onder anderen, om de veertien Schepenen hunner rechtbank langzaam te laten uitsterven tot zeven (1).

Na dood van den Drossaard, Gillis van Eynatten, begonnen de Schepenen allengs de Neuborgsche gerechtigheden te miskennen en in te krimpen, ja zelfs vonnissen te strijken, niet op naam der beide Heeren, maar op 's Konings naam alleen. — Dit liep zoo ver, dat Jonker Frans van Eynatten, Heer van Neuborg, niet gediend believinge van Schepenen, die hunnen eed te kort deden, in 1594 bij den Koning op scheiding en deeling der gemeenschappelijke heerlijkheid aandrong, en wel op grond van den algemeenen regel van recht, dat niemand kan genoodzaak worden in eenen onverdeelde boedel te blijven.

Middelerwijl het project van scheiding, waar de Schepenen erg tegen aan zagen, in den Raad van Brabant hangende was, kwam tusschen partijen een accoord tot stand,

(1) *Langzaam*, dat was het woord; want de Schepenen van Gulpen hadden nog al lust om oud te worden. Johan Cleysmit die, in Februari 1407, het schepengerecht nog bijwoonde, telde niet minder dan honderd en één jaar.

volgens welk de Heer van Neuborg de hooge en lage jurisdictie over geheel de heerlijkheid bij wijze van verpanding verkreeg.

De costumen der bank van Gulpen in 1407, bij *Schepencerenis* vernieuwd, zijn vervat in 41 artikelen ;

Dit zyn eensdeyls die banckrechten van Gulpen naer alden herkomen ende gewoonten, eind auch des dorprechten van Gulpen, soe wyr dat hebben onsen voerseeters hooren cleeren, soe wye men dat te halten plaegh :

1° In den eersten soo hueden und halten die Schepen, dat bennen der voorschreve banck van Gulpen egeenen banne (geen dwang) zyn en zal, als sy dat van alts hunnen alderen hebben hooren cleeren, het sey van meulen, van wyn, van bier oft van broodt oft van eenicherley saecken.

2° Soe hueden voirt und halten die Schepen dat men hun te allea Voightgedingen schuldigh is twee marck Aix gelts, des betaelt ons genedige Landheer twee deyl und dat heerschap van Nieuwerborch dat derde deyl.

3° Noch soo gehooren bennen der banck van Gulpen veertheen Schepen, und als der eyn oft meer sturft, soe deyt der Scholtis die andere Schepen by den anderen komen te Gulpen, soe kyesen sy dan eyndrechtelyck eenen anderen stoelbroeder oft meer, op hunnen eydt ende den nieuwen gekozen Schepen sal der Heer dem gehoorsaem maken (beëedigen) ten nechsten gedinge. Daerna gebuyt (gebied) hem der Scholtis voer die dinghbanck te komen und aldaer staeft men hem den eydt, und sweert hy alsoo wael den heerschap van den Nieuwerborch hun rechten te halten als onsen geneden Landheeren die zyne, und al in eynen eydt, und so bald der eydt gedaen is, soo nemt hem der Scholtis und dat heerschap van Nieuwerborch, oft hun Stadthelder, und leyden den nieuwen Schepen in die banck, und setten hem op synen stoel by syn Schepen.

4°. Soo hebben wy onsen voorseeten hooren cleeren dat niemands bennen der banck van Gulpen egeene hooge heerlicheyt en hadt, dan ons Genedigen Heere van den lande.

5°. Voirts soe hebben wy ons voorseeten hooren cleeren, dat op die gemeynden bennen der banck van Gulpen, niemandt egeen versueck noch egeen recht hebben en sal, dan die in der banck geseten oft kerspels luyden zyn.

6°. Voirts als men eynen burge in het gerichte maent, die rechten die daer van komen had der Scholtis eyn deyl en die Schepen twee deyl.

7°. Voirt soo sal eyn borge op eynen ingeseten man oft persoon niet langer leysten (te last liggen) dan veertheen daghen und als die veertheen daghen uyt syn, soo moet der burge penden geven oft. betaelinge doen, alsoe verre hy met gerichte daerom versoght wort.

8°. Voirt eenen ingeseten man sal op eynen uytgeseten man oft persoon alsoo lang leysten als ihm genueght, und der weerd ihm opdragen wilt (zoo lang als de waard de mond kosten wil voorstrekken).

9°. Die leystinge sal syn van eynen man des daghs dry schillingen Aix peyements.

10°. Voirt soo sint alle oircken den Schepen alleyn, und der Scholtis oft der Heer wacht syne boeten (de gerechts-gelden zijn voor de Schepenen, de boeten voor den Heer).

11°. Als men eenen kommer aenslaet (eene civiele actie inspant) daarvan hebben die Schepen eyn orcken, und den Heer wacht synes rechts, und der bode van eynen kommer cont te doen (te beteekenen) die weerde van eynen halven oircken.

12°. Desselven gelycx als men eynen commer ontsleyt hebben die Schepen eyn oircken, und der Heer wacht synes rechts, und der bode van den ontslagen commer cont te doen, die weerde van eynen halven oircken.

13°. Voirt soo hueden und halden die Schepen, eyn persoon den syn haeff (bezitting) gecommert is, alsoo verre die persoon die haeff niet en handplicht (niet zelf bebouwt) noch en deyt handplichten, soo komt die persoon voer den commer tyds genoeg die gueder te ontslaen (hij is dan niet aan den gewonen termijn gebonden).

14°. Voirt als een ondersaet deser banck eynen deyt ingebieden, (dagvaarden) daarvan sal der bode hebben eyn alt moerken (eene munt) oft die weerde daarvan, ende van eynen uytgeseten man die weerde van eynen halven oircken.

15°. Voirt als der boode eyn geboth deyt van ontfenckenis, van commer, van penden, van gueder te verbieden oft alsulcker saecken, daarvan sal hy hebben die weerde van eyner halver oircken.

16°. Noch soo hebben wyr noch onsen voersaeten horen cleeren, waerom dat een gesworen boode van Gulpen die brooden hadt, dat is daerom, oft het geviel dat eenich ondersaet in der voorschreven banck eynen dieff oft eynen misdedigen mensche, op het syne (op zijn eigendom) vinge oft gehalden konde, soo sal der boode gehalden syn den man naer hem (bij zich) te nemen in behoeff des Heeren, und den ondersaet daarvan te ontlasten, und auch der voorschreve boode van den ingesetenen luyden die brooden hatt, soo en sal hy auch van eynen ingeseten man, van eynen in het voigtgedinge te gebieden niet meer hebben dan eyn alt moerken, oft die weerde daervoor, daerom geeft men den boode die brooden, und auch om meer saecken wille, die der boode schuldich is te doen.

17°. Voirt soe hueden und halden die Schepen als der Heer met raedt des gericht, nae der banck recht, in der kercken deyt gebieden oft verbieden, dat korn, gras, holt, thuyne oft onrechte wegen oft dergelycx deyt gebieden, als sich noet gebuert die peys (versterkingen) te maecken, op

te werpen oft valderen te hangen, ende deyt dat gebieden op vyff, oft alsoo hoog als men dat gebieden sall nae den banckrecht, die daerin breuckelich gevonden werden die sullen op die brueck (boete) syn, die de Schepen sullen wysen (bepalen of uitspreken) nae der banck recht.

18°. Voirt soo is eyne alde gewoonte geweest ende eyn alt hercoomen, dat hier sullen syn twee geswooren keurmeysteren van broode, van wyn ende bier, ende voirt soo ploegen (pleegden) ons voorvaderen te cleeren, dat men dat vleisch niet blasen en sal (niet opblazen) ende auch geyn garetich (gaarachtig of gekookt) vleisch aen der plancken veil en sullen hebben, daer en lege salt by (tenzij er zout bij ligge) tot eynen teycken, ende soo en sullen sy auch geen soigh vleisch (vleesch van eene zeug) vercoupen, sy en sy geheijlt (ten zij ze genezen ware) oft daer leege eyn teycken by, ende soo en solde sy auch geyn vleesch vercoupen dat niet oprecht en waer, ende soo deck als sy dat deden, ende die keurmeysteren dat voorbrechten, soo sullen sy op die boet syn die daerop steyt.

19. Voirt soo plagh (pleegde) men hier wit broodt te backen op dat gewicht van Aecken oft 's Hartogenrade, ses om twee Schillinck Aix, ende die becker sullen van de sessen seven maecken, und daervan mogen die vertepers oft die 't haelen te vercoopen, dat stuk geven voor twee haller Aix, ende oock sullen die becker gehalten syn half wit broodt te backen.

20°. Voirt soo sullen die becker dat roggen broodt backen nae dat gewicht van Aecken oft Raede ('s Hertogenrade), ende als dat broodt op syn gebuer gebacken is, soo sal dat broodt wagen acht pondt. Voirt soo sullen sy oock gehalten syn half roggen brooder und vierdel roggen brooder te backen, iegelyck voor syn weerde; ende voirt alsoo lang als sy eenich broodt hebben, het sy roggen ofte

witte, dat sullen sy voor hunne deuren setten, ende dat den naegebueren niet weygeren om hun geldt; ende waer 't saecke dat sy broodt hedden ende dat leunden (ontkenden) tegen die naebueren, ende men vonde dat sy dat aen buyten luyden vercochten, alsoo deck als sy dat deden sullen sy op die boet syn die daerop steyt.

21°. Als men die keurmeysteren gesint om wyn op te doen (te keuren) soo sullen sy den (dien) opdoen met raedt ende slichten van de nabueren, in soo verre sy die daerby krygen konden, nae ponts belanck van den neesten steeden om Gulpen gelegen, te weeten, nae Aecken, nae Tricht, nae Raede, nae Valkenborgh, nae belanck van de maeten ende oyck van den wyn (1).

22°. Waer 't saecke dat eenich ander wyn in 't dorp van Gulpen veyl waer, ende die verteppers en kondens niet gegeven voor den penninck, daer hem die keurmeys-

(1) In 1421 verhuurde de Heer van Neuborg een huis te Gulpen, onder voorwaarde dat de huurder dagelijks wijn moest tappen. Het huurcontract luidt:

»Dit is alsulche vurwardt, als gesloten is tusschen Joncker Johan van Eynatten ind Johan Gijselman van Lemmiers, dat is te weten, dat Johan Gyselman sal haven Joncker Johans vurschreven syn huuse, dat geleege is te Gulpen neven Smytgen, ind eyn hoefken geleege achter Merken (Marieke) Geldoffs huys, ind so wat einse ind pecht daerop geldende syn, die sal der vurschreve Gijselman betaelen, ind voirt so sal he diese guede haeven eyne tyt lanck, dat is te weten, twe jaer lanck nae heildom kirmysse neist comende nae datum dis bryffs. Item voirt ist vurwarde off dat 't saecke were dat der Joncker bouwede aen deme huuse, dan sal Gyselman den werckluyden den kost doene. Item voirt ist geurwardt, dat Gyselman wyn thappen sal deeglix sonder eynghe argelist. Ind van yever voeder wyns so sal Gyselman den Joncker geeven teen marek gelz, alsulger pajen als den wyn geldende is. Item voirt so sal den Joncker vurschreven alsulgen wyn als den Joncker ind syne kynder drynkende sullen syn, it sy op synen huuse off in deme wynhuuse, den sal den Joncker drynken soo wie hee Johan Gyselman selve steyt, (aan inkoopprijs) auch sonder argelist. Item voirt so hait der Joncker Johan Gyselman vurschreven geleint vier Arems (Arnhems) gulden en noch twee Arems gulden ind eyne kroene. Gesereven in't jaer ons Heren dusent vier hondert ind eyn ende twynlich des leisten dachs in den Aprille.»

teren op gesat hedden, soo mogen sy den wyn (het vat) toeslaen sonder misdoen.

23°. Waer 't saecke dat eeniche andere wynen in 't dorp van Gulpen veyl weren, ende die verteppers en konden hem niet gegeven voor den penninck daer hem die keurmeyster op gesat hedden, soo sullen die keurmeyster dat aen den Scholtis brengen (bekend maken) ende die sal hun dan bevelen den wyn toe te slaen ende vueren den bennen dry weecken uytter den dorp naer inhalt des keurampts ende op die boete die daerop steyt.

24°. Waer 't saecke dat iemand wyn oft bier hooger vercocht dan hy hun van de keurmeysteren opgedaan (geschat) weere, ende dat die keurmeyster des gewagh hoorden van den vreempden oft heymschen (ingesetenen) luyden, soo mogen sy die inbrengen op hun onscholt (dan moeten de verkoopers bewijzen dat zij onschuldig zijn.)

25°. Waer 't saecke dat sich dan hervonde dat sy den wyn oft bier hooger vercochten dan hy hun opgedaan waere, soo deck sullen sy boetich syn, und die boet is darden halven schillinck Aix.

26°. Waer 't saecke dat eenich man wyn oft bier veyl hadde ende weygerden dat den luyden, die des gesinnen om hun gelt, ende naemaels vercochten anderen luyden den sy wolden, die sullen boetich syn alsoo deck die keurmeysteren dat inbrengen, ende die boet is dardenhalven schillinck Aix.

27°. Soo deck die keurmeysteren wyn oft bier opdoen, soo is men hun schuldich van elcken vat eyn quart desselven drancks, den sy opgedaan hebben.

28°. Alsoo deck sich bevonde dat die tepper tapden met quarten, sy weeren tinnen oft eerden, halven oft pinten, het weer wyn oft bier, oft eenicherley dranck den met metter maeten vercoopt, dat die te kleyn bevonden worden,

sullen sy boetich syn, naer inhalt des keurampts ende die boet is daervan dry stuver Aix.

29°. Die tappen sonder oorloff van den Keurmeysteren , alsoo dick sy dat doen soo syn sy boetich, auch naer inhalt des keurampts, ende die boet is auch dry stuver Aix, alsoo verre die keurmeyster dat inbrengen, als sy daerom gemaent werden op hunnen eydt van den keurampte.

30°. Voirt soo sullen die brouwer den naegebueren, ondersaeten oft buytenluyden, hier laeten (leveren) die des om gelt gesinnen , het sy met kruycken oft met quarten, alsoo verre sy des veyl hebben, boven hunnen dranck in hun huys ende hoff, alsoo sy des niet en deden, ende die keurmeyster des gewagh hoorden , soo souden sy dat aenbrengen op hun onschult , und alsoo deck sich dat hervonde, dat sy des geweygert hadden, soo deck souden sy boetich syn, ende die boet is darden halven stuver Aix.

31°. Oft die keurmeysters bevonden dat dat bier niet goed en weer voor den penninck van dry Aixsche halleren, daer 't op gesat is te vercoupen, soo mogen sy dat afsetten voor pennincks weert.

32°. Als die keurmeysteren omgaen wagen oft ycken, soo sal een amptman met gaen oft iemand van synent wegen, ende oft sy dan tinnen oft eerden quarten vinden die te cleyen weren , soo magh der Scholtis die tinnen inslaan (plat slaan) ende die eerden quarten ontwey (aan stukken) slaen, ende sullen op die breuck syn die daerop steyt.

33°. Als men omgaet ycken oft wagen, soo sal men alsoo wael die quarten meeten die sy binnen huys hebben gelyck die geene buyten huys, die op der vinsteren oft op der deuren staen, ende of 't saecke waere dat sy eeniche quarten bennen huys hedden ende niet voirt en brechten, ende naemaels daer met tapden, ende men vonde dat die te cleyen weeren, soo sullen sy op de boet syn die daerop steyt.

34°. Voirt oft die brouwer dobbel bier gebrouwen konden, want Gulpen op die herstraet ligt, soo mogen sy dat doen, und dat sullen die keurmeyster, als men hunner gesint, oock keuren met etlichen van den naegebueren, alsoo verre sy die daerby krygen kunnen, und dat setten nae pynwaerts weerde, naer hunnen besten sinnen sonder argelist.

35°. Als die brouwer dat dick bier brouwen wilden soo sullen sy dat alsoo vuegen, dat die naebuere oft ondersaeten bennen der banck van Gulpen, hun penwarts van den dry haller bier vinden, ende oft die brouwer des niet en deden, soo sullen die naebuere oft ondersaeten dat dobbel bier hebben, die quart voor dry heller Aix, ende niet hooger.

36°. Oft die brouwer den nagebuere oft ondersaeten niet en lieten, ende die ondersaeten dat den keurmeysteren kont deden, und alsoo ver dat warachtich is, zoo mogen die keurmeysteren dat aenbringen als sy daerom gemaent worden, ende soo souden dan die brouwer op die boet syn die daerop steyt.

37°. Die bruecken die van den keurampt koomen, daervan hebt ons Genedige Heer twee deyl, ende die keurmeyster dat derde deyl.

38. Die maet oft quart daer men te Gulpen wyn oft bier oft eynicherley dranck met vercoopt, sal syn een rechte Colsche quart oft Colsche maet.

39°. Voirt als men die keurmeysteren eerstwerff settet soo hebben wy gesien, dat men die met raedt des gericht's voor dinckbanck settet (aanstelt) ende daer hunnen eydt doet doen.

40°. Voirt hueden und halden die Schepen dat dat meulen vat, dat een meullener neemt van een vat te maelen, dat der molter schotel sesthien sal maecken een gestreecken vat.

41°. Oft 't saecke weer oft iemandt cronet (klaagde) over dat molter vat, dat dat te groot weeze, soo sal der Heer den meuleneer daertoe halden, dat hy dat molter vat voor 't gericht brenge om te besien oft dat gerecht sey.

Het Kapitttel van O. L. Vr. te Aken had in de bank van Gulpen de volgende bezittingen : In den eersten den hoff in den Vroenhoff met synen toebehoir ende met eyner goeden tiendhen (dat is, van harde vruchten). Item, eene goeder thiende te Ophem. Item, eynen halven hoff te Reymerstock ende eyn goede thiende. Item, eynen hoff te Cleynen Welpsdal met synder thienden. Item, te Incher eynen hoff ende eyn goede thiende.

Daerof syn die Heeren Decken und Capittel schuldich, gelyk die Schepen daerop getuyght hebben, in den Vroenhoff te halden, in behoef der ondersaeten der banck van Gulpen, eenen taelweerdigen steyr (eenen stier die zyn volle jaren heeft) ende ouch eenen taelweerdigen beyr.

Item die Heeren van Aacken syn noch schuldigh te halden die banck clock van allen stoff, und oft sy gebreecke, soo syn se schuldigh wederom te maken op hunnen cost.

Item, is dat Capittel noch schuldigh den hoogen altaer bennen der kereke van Gulpen te halden van misboeck van Kelck ende dat mettenboeck (1).

Item, syn sy noch schuldigh te cleyden den hoogen

---

(1) Met betrekking tot de kerk van Gulpen vonden wij de volgende aantekening : Her Gerart van Wittham, (waarschijnlijk Gerard van Julemont, die leefde in 1506) Ritter, ind Beatrix syne huysvrouwe hebben besat vur hun jair beganck, den Pastor der kerke van Gulpen III S. ind eynen yegelichen Altrist XVIII D. ind den Custer VI D. op lant Aleyt in dy strate, willich Hasemolen nu besitt. Ind dit jairbeganck sal loeffliche geschien, mit alsulche onderscheide off condicie, dat yegelich der gesellen die nyet en weren in der vigilien ind misse des vurschreven jairbegancks, ja et en were dan in sulcher noijt dy te excuseren weren, dy en sulden nyet hebben, mer hon deyl off porey sulde men deylen ind den (diegenen) gheven dy tyegenwerdich weren."

altaer und te geven van al dat daeraen noot is, om die heylige misse daermede ende daerop te doen, und als sy versleeten syn, soo send men hun die alden, ende sy moeten dan wederom daer nieuwe gereytschap seynden.

Item, die voorschreven Heeren Decken und Capittel van onser Liever Vrouwen van Aecken, ende ons genedige Landheer syn noch 't samentlich schuldigh te halden den bortgen (houtwerk) van der kercken van Gulpen, van onder uyt ten grondt te oeven uyt.

Item, noch syn die Heeren van Aecken schuldigh des jaers den clocker der kercke van Gulpen, vyff gerven roggen ende vyff gerven haveren, ende aen den bode van Gulpen vier ende twintigh gerven roggen ende vier ende twintigh gerven haveren.

Item, soo is den voorschreven Schepen vojrt gevraeght, oft die voorschreve gueder vry sullen syn van alle beeden, coerweyden oft schettingen, daerop die voorschreve Schepen getuyght hebben: Als der Lantheer gebuyt een beedinge off schettinge te setten in synen lande, soo wordt die gedeylt ijegelycke banck in het land van Raede syn aendeel ende deyl, soo vergaderen sich dan die Schepen van Gulpen, und deylen dat deyl dat hun gesat is, und werdt den Vroenhoff, toebehoorende Decken ende Capittel van onser Liever Vrouwen van Aecken hun aendeel, nae belange van de beede voorschreven, und dat ander op den gemeynen man aen der banck geseeten, naer hunnen besten sinnen, und dit want sy alsoe gedaen ende geploegen, ende van hunnen voorseten alsoe bracht vonden und geleert (1).

---

(1) Archief des Graven d'Ansembourg-Neuborg. — Zie voorts ons Deel I. bl. 105 en volgende; alsmede onze opstellen in de Publications van het Geschied-Oudheidkundig Genootschap in Limburg, jaargang 1870 en 1872.

DE HEERLIJKHEID GEUL.

BANKRECHTEN.

Het dorp Geul in 't land van Valkenburg bij Maastricht gelegen, werd in (1545) door Karel V tot heerlijkheid verheven ten behoeve van Conrad van Gaveren. Het had van oudsher zijne eigene dingbank en zijne rechts-costumen. Deze zijn ons bewaard gebleven door Willem Cox, Schepen aldaar, die ze (1545) in erbarmelijk taal afschreef. Zy luiden als volgt:

Dye banck te Goele.

In den ersten eyn man dye eynen commer seleyt (eene civiele actie inspant) der gestyt jaer ende daech soo rekenen, die rechten maken seven Vleemsch, dry den Vaecht vier den Schepen. Item, der commer ontsleyt der mot borghen setten eyr (eer hij) der commer ontsleyt. Die rechten (bedragen) eyn orken.

2°. Eyn die gerastert werd (aangehouden wordt voor schuld) die rechten alsoo vuell als eyn daech doen (dagvaarding), ende dat geyt myt der sonnen ute, ende mot den heylighen sweren nyt myt sonnen uyter hameyen te gaen (niet bij dag buiten de valderen, of buiten de gehuchten te gaan).

3°. Eyn ontfengnyse aen den Heyr (Leen- of cynsheer) maecken tweentich pynghen (penningen) twelf den Her, en acht den Schepen van Goele.

4°. Erffpaecht ontffanghen dye rechten (bedragen) eyn orken.

5°. Dye doer dye gereychten eyn kuer kyesen, daervan hun rechten seven Vlems brabant, daervan hebben dye partyen ouch dye beyst laten volgggen, off lusschen wyllen (de keurbeest laten volgen of lossen) des hebben sy beraet veertheen daehgen, ende des steyt dye beest op hunnen anx (risico).

6°. Eyn pant te tuenne (aanslaan), yst koey off part, dat sal dry daeghe staen, wan 't myt rechte angeslaghen is, lusschen sy nyt (wordt het niet gelost) zo ys 't verbleven, soo mach hy 't te merden voeren ende vercoepen, geldyt mer dan syn soem, dat mot hy den anderen weder keren.

7°. Geryt got (roerend goed) sal staen acht daeghe.

8°. Erffgoetz (onroerende goederen) sal staen veertheen daeghe.

9°. Eyn man der eyn Momber setten wylt, der Momber maech daech doen ende eyn claecht geven off te prenpael were (een voorspreker of Procureur kan doen dagvaarden en klacht indienen, juist als ware hij de principaal zelf).

10°. Eyn man den hy (die hier) in dys banck te recht steyt ende hy hefft buerghe, ende kaen hy dye lueden toe wysse doen (te weten doen), dat sy voer die banck comen, hy sal doen gebeijden mytten boode ter conden, daer en sal der Vaecht geyn rechten off hebben.

11°. Eyn man der in eyn Vaechtgedynghe bedaecht wert, die mot alsoo goet penghen (zoo veel penningen) leggen als hy hem kynt schuldych te syn, ijs 't saecke dat sy in 't recht comen, dat mot veranteren (verdedigd) werden op den selven daech, oft cleger (of de klager) wert an syn pant gewesen off in syn claecht.

12°. Op eyn ander gedynghe erffgoet te veranteren, der koempt den darden gedynghe tyts ghenoch.

13° Gereyt goet to veranteren, op den ersten gedynghe dar hy claecht mot den anderen (de tegenpartij) veranteren.

14° Affverboet (afverbod) te doen als van eynen ghewesen vonnyse, dat sal den boede doen dry daeghe nae den anderen, dat ersten geboet (kost) eyn cleyn boetz, dat ander eyn cleyn boet, dat darde eyn grot boet, dat vyrde geboet wyl en gewalt (grootste boete).

15° Affverboet sonder vonnys, als die sonne onder is, soe mach hy halden off nyt.

16° Eyn pant te keren (tegen te gaan) maeckt eyn grot boete van pynden (van panden).

17° Eynyche partyen begeren eyn saecke te scriyven op dat Schepenboeck, moeten voer dat rycht (gerecht) van Goell komen ende belyenen dat te beyden sy dyn (te beider zijden), daer moeten die gansen gerychten hoen rechten aff hebben, te weten: ydder (ieder) schepen eyn alden grot, ende den scriyver (Griffier) eyn caen wyns.

18° Eynynghe partyen dye Schepen buten lans leyden, daarvan beloopen hoen rechten van der mylle eyn stuver brabans yllychen Schepen, ende twe alden grot ende hoen kost. Item gaen sy voerder dan dye myll, daarvan sint sy sculdych vyr alde groet vuer Schepen ende hoen kost, den Vaecht acht alde groet ende syn koest.

19° Eyn man daer hy begert eyn clerenys (wetsverklaring of record) op eyn Vaechtgedynghe, van buytensluyden, die rechten maken (bedragen) eyn orken, gheyven die gherychten eyn getuych off eyn brych (geeft het gerecht daarover een schriftelijk bewijs of bericht) van sych, daer van belooppen dye rechten, den Schepen yllyck (elk) eyn alden groet, den Vaecht twe alden groet, ende van den syeghell (zegel) eyn vierdel wyns ende hoen kost.

20° Eynych man den hy (die hier) zoe recht steyt ende syn claecht gemaect hat, ende in 't andert koemen is

(gedagvaard is) ende nyet en koempt, ende den Vaecht syn recht, der wert op syn not (nood) gewezen. Not soe te bewysen dat is, dat hy onder syn sacrament lychet (krank ligt) off Heeren not, off ghefanghen saet, oft in dat ysser sytten gesloeten.

21° Als der Vaecht off dye Schepen buytten lans (buiten dorps gaan) ende hoeren af eyn verbaryck (gerechtelyk onderzoek), daarvan hefft der Vaecht voer syn rechten, vyer alden groet ende syn koest, yllych gerychts man twe alden groet ende syn koest, ende den seryver al soe vol (veel) als eyn Schepen.

22° Is 't dat eynych man ghewalttyecht saecken aendryff (geweldige zaken of misdaden aangeeft) dat maech der Her soeken ende vynden over den dye misdaen hefft (dat mag de Heer of zyn Scholtis vervolgen tegen hem die misdaen heeft).

23° Eyn man der hy in der bank van Goll eynen momber (Procureur) hefft gesaet, syn recht te voervachten myt recht, der momber der daer momber is, der en mach geyn momber (geen plaatsvervanger) setten oft maecken, myt recht soe spreken off't hy selver were.

24° Eyn momber soe setten off tzo maecken coest (kost) eyn orken.

25° Eyn momber te ontsetten off wederropen, eyn orken.

26° Eyn man dye ingelaecht wordt tzo leysten gerychtelyck (in een herberg logeeren op kosten (*last*) van ongelijken) dat koest twe Vlems.

27° Der den anderen te leysten in lycht der mot den (dien) open doen dry herbergen, daer mach in eyn ghaen daer in wylt, zo hy des daechs eynnen veggen (wittebrood) ende eyn caen byers (een kan bier) off is 't dye groete leistinck, soe maech hy des daechs nyemen vor eyn blanck brabant, in des mot der vurscreve man, der den anderen

inlychet vyertheen daeghen voer ersten dye herberge open doen, ende der letsten maech twe daegh uyt blyven, op den darden daech maech eyne myt hem nyemen ind verteren dat hy op twe daech soude vertert hebben.

28° Eyn verbot te ontslaen, dye dat ontslaen dye moeten burghen setten des rechts te waechten, soe wes rechten den Heer daeraen verschenen were, ind partyen.

29° Eyn man der tzo Goll so recht styt van Trichter luyden (Maastrichtenaren) off van andere buytensluyden, die begheren cyn koepye uut der claecht off proses, als van der claecht, ende vermyten (*vermet*-getuigenis) ende gheyn getuych van sych te geven om hoen rechten laeten volghen, so beloeven dye voerschreve rechten van den Vaecht anganden, op twe alden Grot ende syn kost tot vyeren toe, ende dye alsoe voel (veel) als eyn Schepen, ende den boede halff soe voel als eyn gerychman, des moeten sy begheren soe baelde (zoo haast) als sy van konden (getuigen) ghesloten hebben.

30° Eynich man der in der banck van Goell ontfynghe eyn cleyn wonde, ende hy wyllys te (wilde ze) verberghen, dat sy voer dye Schepen nyet en koempt, off voer den Her, der sall so menghe grot boet syn (zoo menige groote boete beloopen) als hy cleyn wonden hefft.

31° Dye gedaecht werden in eyn Vaechtgedynghe, ende der Vaecht en koempt nyt, so steyt die denlycheyt (de zaak) tot den anderen Vaechtgedynghe gelyck off 't op den sellver werre.

32° Eyn man der eynen deyt gestaen aen der banck, en den ander verandert (antwoord) dat hy hem niet en kynt (niets schuldig is) en hem te onrecht doe gestaen, so is der sellver op die koest (kosten) ende op eyn cleyn boet aen den Vaecht.

33° Eyn man der aen dys Heren rode geloeff (zie over 's Heeren roede hierboven) ende nyt en hylt, ende die weder partyen claecht daer over, so is der op eyn grot boet, der des geloeffden gedaen hefft.

34° Twe partyen in den banck staen te rech, ende eyn vonnys daeraff geganghen is, ende sy hebben te bey syden boergen gesaet, ende daer eyn op eyn onrecht verantert gewesen werdt, ende wydder op eyenen aen spanen (weder op nieuw procedeeren) ende sy en setten dye voerschreven boerghen nyet op en nyen (opnieuw) so sal der voersten borge ontlast syn, soe verre Her en partyen genoch gedaen.

35° Eyn man der gerychterlyck geloeff eynych peys (verdrag) off ander saecke, ende dat nyet en hylt (boudt) ende dye wydder partyen claecht, so is der selve, dye nyt gehalden en hefft, op eyn grot boet.

36° Eyn man der claecht over eynyche personen al van gewalt (gewelddaden) der sal gevallen syn aen den Her eyn grot boete, der (die) dat gewalt deyt (doet).

De keurmeesters te Geul zwoeren den volgenden eed :

Daer ych toe gheordynert ben als tot eyenen cuermeyster, dat ych cueren sal byer op eyenen blanck brabant, dat brot off te wenyck gebacken, die weggen sy syn derf (bedorven) off te cleyn, off te wenich gebacken; dye moelter in dye moelen off sy te cleyn were, smaут maet, wyn off mey te koeren, ende sal al 't ghyn kueren, dat kuerbaer is sonder eyniche ergelyst, noch om goet, noch om frunschap, noch om ontsien, noch steeck op dyn vyngher op allet ich geswert ende geloefft hebbe, dat sal ych steyn (stevig) ende vast halden soe mych Godt helpen ende alle Hylyghen.

V A L K E N B U R G.

LANDRECHTEN.

Over het Valkenburgsch leenrecht deelden wij (Markgraafschap Hoensbroeck, bl. 271 en volgende) het een en ander mede. — Thans geven wij de costumes der vier hoofdbanken dezes lands, zoo en gelijk wij ze opgenomen vinden in een folio register (1) vroeger (1649) toebehoord hebbende aan Stephan Fabritius. Elke hoofdbank had hare eigene onderling weinig verschillende rechten en costume. — De landrechten of dezulke die voor geheel het land verplichtend waren volgen hier :

WYE MEN DIE NOET (NOOD) SAL BEWYSEN.

Ein man die daer geroepen werdt op syn noet (die gedagvaard en niet verschenen is) in einige banck van den voerschreven lande, der moet bewysen in den iersten, dat hy tusschen zyn slaep-laken kranck gelegen heeft, — dat moet hy bewysen met syns sellefs kerspels Heer, ende met syne nabueren die ter goeder famen staen.

Ten tweden moet hy bewysen Heere noet, dat is, einich man der geboden werdt voer der banck, ende hy wyste (wist) enige saecken, die den Heer van den lande aen syne eer, off schade des gemeine lants dragen mocht, — soo verre hy des bewysen conde.

(1) Een gelijksoortig register bevindt zich *aux Archives générales du royaume*, te Brussel. — De Raadsheer Stas geeft in zijn *rapport sur les coutumes de Looz*, bl. 43 aan enkele hoofdstukken van dit register eene onjuiste interpretatie.

Ten derden, moet enich noet van water bewysen, soo dat hy op wegh gewest is om ten gedinge te comen, ende dat water alsoe groet is worden, dat hy in anxt is gewest te verdrincken, ende drywerf versoicht doer te gaen, ende allemael dat water aen syn knyen staet; — sonder argelist daerinne te keren (te gebruiken), dat is te weten sullicx te bewysen met goden konden, oft met synen eyde, in soe verre hy ter goeder fame steit.

Auch is 't noot of 't saecke were dat einige vrouw eins kints in arbeit ging, ende nyemant en konde krigen der om die wyssvrouwe (vroedvrouw) ginge, oft einigerhande saecken, die der vrouwe oft den kinde aendragen (aangaan) mocht, des lyffs dat eynigen man toebehoert, daer met sal hy oock noot bewysen.

Wye men einen Schepenstoel verspreken mach in den lande van Valckenborch.

Einich man der einen Schepenstoel verspreken wylt (onkundig wil verklaren) der moet op den staende voet ein beeter leeren (een beter recht) sonder omkeeren oft van der banck te gaen, en soe korts (in zoo korten tijd) als der Vaegt op ten derden Schepen gemaent (gerequisiteerd) heeft; ende beit hy (wacht hij) soe lange dattet over den derden compt, so en mach hy niet verspreken; ende is 't saecke dat hy sy (de Schepenbanck) verspreekt en hun ghein beter (recht) geleeren kan, soe sal hy staen in des Heeren wylle, ende syn goet verbuert haen, ende (aan) eynen ygelicke Schepen ein groote boete. — Ende is 't saecke dat hy den Schepenen ein beter leert, soe sal hy van gelycken ein groote boete haen (hebben), ende die Schepenen sullen staen in des Heeren wylle ende lyff.

Wye men ein banck sluyten mach in den voerschreven lande.

Einich man der ein banck sluiten wylt (wraken wil) der sal setten goede borge, sluyt hy die 't onrecht dat hy die te recht weder op doen sal, ende is 't saecke dat hy se te onrecht gesloten heeft der sal in des Heren wyllē staen ende lyff.

Wye men eine maeghdom beteren sal (1).

Eine vrouw die eine man gehaedt heeft (eene weduwe) die saecht (zegt) dat me heure maeghdom betere sal, der en sal men den maeghdom niet beteren.

Eine vrouw die (reeds) ein kint gehadt heeft, der en sal men den maeghdom niet beteren.

Eine vrouwe die heure maeghdom gebetert is, die en sal me auch niet beteren noch eins (geen gerechtelyk herstel verleenē een tweede maal).

Waer men af penden mach.

In den iersten, men mach penden (pand nemen of beslag leggen) van des Heere druck (wegens schuld of belasting aan den Heer); ten tweede van verdiende loen, ende derdens geystelycke guedere; ende so wes einich man anders te schaffē haidt (heeft), dat moet hy versuecken aen der banck (aan het gerecht).

Wye men syn penden weder nemen mach, die t' onrecht gepandt werdt.

Einich man der gepandt werdt van ymant den hy niet schuldich en is, soe en mach hy die penden niet weder nemen, hy en moet den bode der die pende versueckt (terug vordert) ten heylige sweren, dat hy den man niet schuldich en is, sonder argelist. — Al soe verre der man

(1) Eene oonteerde dochter had tegen haar minnaar een wettig verhaal.

ter goeder fame steit , soe sal men hem syn penden volgen laeten.

Waer 't saecke dat enich mans goet gepant worde , der buyten 's lauts were , soe sal der gene der doen penden hait, goet gewiss doen (zekerheid geven) den Heere, of 't saecke were dat hy 't onrecht pende , dat hy te recht weder keren (terug geven) sal, ende so wes der man beschadicht is te richten (te herstellen) sonder argelist.

Wye men erftraele overgeven sal nae den landrecht van Valkenborch.

Einich man der erftrael over geven (vaste goederen overdragen) sal , der moet dat goet ruymen jaer ende dach , ende 't goet niet nutsen, gebruicken noch vromen in einiger wys. Ende weer 't saecke dat der gichter (verkooper) des goets ruerden binnen jaer ende dach , ende dat goet decht te hantplichten , die vruchten ende sekerheit daer van te coemen gebruickende te heffen ende bueren , dat en sal gein letsel , hindernisse oft gebreck inbringen van der gichte (van den verkoop) het en geschiede met consent ende wyllen dergene den (aan wien) dat goet overgegeven were.

Wye men geryde haef overgeven sal.

Einich man der tusschen syn vier stapelen licht (die goed gezeten is) , ende gerne syne geryde haeff (roerende goederen) besetten soude , der en sal noch en mach egheen geryde haeff ewech besetten (vervreemden), hy en geef dan cleerlick dat goet ende geryde haeff, sonder enich vertreck , uyt synder hant. Ende weer 't saecke dat hy enich goet besetten wylde ymanden des hy niet en geeft uyt synder hant, dat en mach hy niet doen, het en sy met consent synder wetliger huysvrouwe.

HEERLEN.

BANKRECHTEN.

Deze hoofdbank verschilde daarin met de drie andere banken des lands Valkenburg, dat zij benevens de civiele ook eene crimineele jurisdictie had, een privilegie dat haar allicht werd bijbehouden toen ze haren titel van vrije heerlijkheid tegen dien van hoofdbank verwisselde. — De costumen dezer bank, opgenomen in bovenvermeld register van Stephan Fabritius, werden gekopieerd, in 1503, door Willem Seijngels, gerechtsman (Schepen) te Heerlen, en daarna, in 1574, door Mathijs Vijgen, zoon van Peter Vijgen, Schepen aldaar.

Van breucken ende boeten.

1° Einen man te kommeren kost ses bouschen, ende binnen dorps vyff bouschen, den Scholtis twee, den Schepen twee ende den bode een bousch binnen dorps en twee bouschen buyten dorps.

2° Ein kommer boete in 't scholtys gedingh kost vyfftheen bouschen ende in 't voegt gedingh is 't vyff merck.

3° Einen doen gestaen (doen verschijnen voor 't gerecht) kost twee bouschen, die hadt der Scholtys; end ein bestaende boete, ofte ein voust schlag (oorveeg) veertig denaris; — in 't voegt gedingh het dobbel.

4° Van eine cleene boete hebben die Schepen ein ort, te weten vyer bouschen, ende die groete boet dobbel, ende den Heer moet ze inwerven (invorderen) wanneer die gerichtten willen, ende voorts alle breucken.

5° Imandt der gerichtten houdt (het gerecht verzoekt) buyten den dorp Herle, ende binnen der banck, daarvan hebben die

Schepen elckein twee alde groeten, eene (elke alde groot) te betaelen met vyer bousschen, ende de kost; den Scholtys soo veel als twee Schepen, den bode so veel als ein Schepen; — buyten den banck ende binnen lants het dōbble.

6° Buyten lants vyer *kauyt* (eene munt) des daechs ende de kost, ende vry uyt ende in te leveren (vrije heen- en terugreis) ende den Scholtys dōbble.

7° Buyten lants ein momber te setten daervan hadt der Scholtys ein stuck gouts, ende ein vierdell wyns ende de kost, ende den Schepen oock so veel.

8° Einen keur te bedingen, daervan hebben de Schepen twee goutgulden.

9° Ein orken is acht buysschen, maken ontrent dry stuver ein ort brabant, van welcken orken die Vaeght heft de helft, ende van allen cleyne boeten ende mets-trecken hebben die Schepen dat vierde deyl.

10° Dat verckensgeldt (?) te setten, daervan haven de Schepen een groet vercken ende een cleen vercken ende een vierdell wyns.

11° Einich man ofte vrouw de geboden were te konden (die als getuige gedagvaard is) ende nyet gehoersaem en were ten iersten ofte te anderen mael, ende comen ten derden mael, die en sullen niet versuymen (niet strafbaar zijn), maer en comen se nyet ten derden maele, so sal men se boeten, is 't syn ierst, mit eine cleyne boete, maer soo het den derden mael is, met eine groete boete, ende dan sall se den Heer voer der banck bescheyden ende voerts (vragen) waeromme sy ongehorsaem geweest syn; — naer de redene mach dan voerder recht gedaen werden aen den Heer, ende oock aen de partey dewelcke dat aen off entegen gaen mach.

12° Twee partyen die op denselve dagh te recht stonden ende mit orloff weren van den recht gecomen, ende

de saecke verbuntlich weren ende aen vrinden (aan scheidsmannen) overgegeven, ende de vrinden doen uytspreeck. Ende de partyen soudē daermede des selffs recht aff syn, ende de kosten betaelen, eer se weder met nieuwe recht sullen sprecken; naer inhoudt der spraecke (uitspraak) dewelcke geschiedt is tusschen Heer Wemer ende Jan Kettelaer.

13° Haerer twee die te recht stonden om erfgoed (vaste goederen) ende dieselve die het mitt recht versoeckt, woude den anderen uyt den henden nehmen, ende nimpt (neemt) het buyten consent ende wille des anderen, ende der ander lydt het (gedoogd het), niettemin de Heer 't verboden hebbe, ende de aensprecker en wil het niet laeten van den verboeden (wil zich aan 't verbod niet stoorē), ende dat recht giengh ende omgiengh den aensprecker (het recht ging achter den aanlegger om, — werd in 't ongelijk gesteld) soo soude hy sculdich syn den anderen (den verweerder) syns schaden te rechten (te herstellen) ende den Heer (den Landheer of zijnen Scholtis) soo menige boete vervallen syn, so deck (dikwijls) als hy het goet gebruyckt heeft nae den verbott dat hem niet te min van den Heer geboden was.

Dit syn alsullighe puncten als des dorps banckrecht van Herlen is, als die Schepenen van Herlen van yren voeraderen vonden haffen, naer ons besten weete.

14° Soo is 't ein alt hercomme dat me vaeghtgedinghe plecht te dinghen drywerff in den jaer, te wete dat ierste gedinghe nae derdthienmisse (Driekoningendag) dat ander is dat ierste gedingh nae Paesche, dat derde dat ierste gedinghe nae St. Jansmisse in den somer (1).

15° Soe wanneer men vaechtgedinghe helt, soe sal der

(1) Zie voorgedingen in de landen van Overmaze, in ons opstel, Publications etc. jaargang 1870.

Vaecht manen nae des dorpha recht, so bidden die Schepen om orloff te beraden sich, so staen sy op en beraden sich, en comen wederom ende seggen, dat me twe kuermeysteren voer het broet kieser sal, om te besien of 't broet op syn gewicht is. — Voerts twee kuermeysteren tzo den wyn, twe kuermeysteren tzo den vleisch ende visch, noch twe kuermeysteren zu den bier.

16° Van saecken die aengehaven werden van gestaen in der banck, in den gedinghe die der Scholtis besittende is, ende uytgedragen (verwezen) werden in een vaeghtgedinghe, daervan is die boete twe bescheyden buysschen, maken dartien stuver brabant, daervan heeft der Vaeght 't darde deyl ende die Schepen dat vierde deyl.

17° Deze kuermeysteren sullen comen op 't vaeghtgedinge ende vroegen (aanklagen) allen dengene die boetaffich syn. — In den iersten vracht hy den kuermeysteren van den broet, so is die boete daerop alsoo deck ende menichwerve als sy breucklich syn, so deck sullen sy syn op (verbeuren) dry schillinck, halff den Heer ende halff den keurmeysteren. So menichwerpen als ymant syne wyn ongekuert opdoet, also deck is hy boetachtig, dat is vyff merck halff den Heer halff den kuermeysteren. — Die boete van den vleisch is vyff stuver, die boet van den bier negen stuver.

18° So wat boeten dat vallen in den vaeghtgedinge daer haven die Schepen acht stuver aff, ende van eine kleine boete haven die Schepen vyer stuver.

19° Die in des Heeren recht stont (wier zaak aangehangen is) ende versoenen sich buyten den Heer, is 't saecke dat het in 't Vaeghtgedinghe is, so seyn sy op eyn grote boet beyden, maer is 't in het Scholtissen gedinghe so syn sy op ein clein boet.

20° Erlaessen eydt op ein vaeghtgeding daervan heeft der Vaeght ein veerdel wyn, ende die Schepen haven daer

niet aff, mer op des Scholtis gedinghe is het ein half verdel wyn.

21° Wer den anderen doet gestaen in 't recht voer die banck in den vaeghtgedinghe, ende is het saecke dat dergene verliest die men doet gestaen, so is hy op ein vrevel (gewelddaad) dat is te weten viertich denaris tweewerve, mer op den Scholtis gedinghe is het mer viertich denaris.

22° Als men die gemeente leidt (beleidt of constateert) ende ymant die gemeente overtuynt (daarvan afneemt) off bebouwt, also mennige steck (staak) als op dat holt ende op die gemeente staet, also mennige boete. Ende so wer den andere overtuynt heeft, also mennige holtsteck als hy den anderen overtuynt heeft (op des anderen eigendom gesteld heeft) en des anderen dat claecht, also deck is hy den cleger, ende also deck den Heer boetafflich.

23° Vort is tzo wissen, die chenssen (accijnsen) van allen saecken, dat van einen perdt dat men vercoept dry denaris, ende auch van ein koye, ende twe verckens dry denaris, ende auch van vyer schaep; ende ein groot stroy buckinx dry haller; ende ein ton herinx dry heller; ende ein sack salts dry denaris. Ende van ein mud rogge dry denaris; twe mud haveren dry denaris, mer den (maar dien) het selve gewassen is, der en sall daer niets aff geven, mer wer dat einich gilt (koopt) op winninge (bij de pachters), der is die censen schuldich.

24° So wer den anderen commert, ende der andere dat gedinghe wint, so en is den Heer daeraen niets verschenen, ende so den cleger wint, so is den Heer ein boete erschenen sy mach kleyn syn ofte groet.

25° Wanneer ein Vaeghtgericht beroepen wert, daarvan haven die Schepen vyer albus, ende der Vaeght heeft niets.

26° Soo eynige twee partyen in den recht staen verbonden, ende sy bleven beyde uyt, sonder orloff des Hee-

ren, ende den Heer doet daerom maenen, soo sullen sy alle beyde boetaffich syn, ende weder met nieu recht spreecken den dat belieft, ende sullen des iersten rechts aff syn.

27° Einich man der den andere gewalt (geweld) dede, het were van slaen, of van ander gewalt, ende dergene den die gewalt geschiedt were wilde spreecken (aanspreken) der ander, ende hem die gewalt beteren eer hy hem antworde sprechde vor gerichte (en deze wilde de zaak afmaken eer ze voor het gerecht kwam) de gewalt hoort den Here toe, den (want) is er eine schaede ofte smarte gescheydt (geschied), van den gewalt sall eynen gericht (gevonnisd) werden ende anders niet.

28° Also in der kircken geboden is (afgekondigd is) ende verboden, dat gein man slachvinsteren maeken en sal om duyven te vangen, soo hebben de Schepenen gewesen (gedecideerd) soo wer daer tegen dede, dat hy solde boetachtich syn.

29° Einich man oder vrouw oft der ymant syn tuynen toebreeck (heining verbreekt) ende beclaecht worde, der off die sal boetachtich syn aen den Heer ende auch aen den cleger.

30° Die borgemeysteren des dorphs Herlen, op dat der Schepen van Herle gewesen haet, alle bruecken die vallen als van geboden in der kircke geschiet, als dat gein man noch vrouw, in der heyden houwen (vlaggen) en sal, noch auch der heyde gebruycke, sy en gehore totter heyde (ten zij ze tot de Heerlerheide behoore) ende so 't were dat vrouwe off man, der daer boven bevonde worde daertegen doende, der off die sullen die borgemeyster, off der schut (gemeentebode) off einich man van den kerspel van Herle, mogen halden (aanhouden) ende die boete off misbruyck sullen totten dorph (ten behoeve des dorps) gekeert werden, overmits raet der borgemeysteren van Herle.

31° Noch haet der Schepen gewesen, naer geboden der borgemeysteren in der kircke, als te graven in des dorps graven (grachten). Ende so wer (wie) der niet gehorsaem en were, so sullen die borgemeysteren den off die ongehorsamen mogen penden, ende die boeten mogen keren in des dorps profyt.

32° Soo wer den borgemeysteren overlage dede, smelycken ende qualyck spreken in orbaer des dorps ende herlicheyt (gezag) der borgemeysteren, der off die sullen boetachtich syn aen den Heer ende auch aen borgemeysteren, soe verre dat sich bevonde dat de borgemeyster recht hadden.

33° Ghein man en sal in die stoppelen hueden (vee in het veld drijven) in den aoust (oogst) der daerin niet en gehoert, ende worde ymant daerover gepant, het were metten Borgemeyster, metten schut off metten nabueren, die boete sullen die borgemeysteren mogen componeren ende bueren tot profyt des dorps.

34° Wer (wie) einiche graven (wallen) off vestinge, van de borgemeysteren ende met raet der Schepenen doen vestingen off opwerpen, wederom nedersteecken en ontvestinge, het were man off vrouw, der off die sullen boetachtich syn.

35° Wanneer ein vat off mate geeken (geijkt) off gebrant werdt voer den Vaeght ende de Schepen, dat kost ein vierdel wyns, halff den Vaeght ende halff den Schepenen.

36° Ein man soe tot einen principaelen eydt is gewesen, ende sall den doen, die sall eerst aen syn ontste (onderste) cleet tasten, ende sullen laeten peysen, ende dan sal hy den Vaeght off den Scholtys bidden den heyligen ende eyns Stevers (getuig of medezweerder) ende sal den Stever heyssen (noemen) mit synen naem, ende dan sal den voerspraeker voerts den man annehmen als sich dat gebuert, ende wort hem den eydt erlaeten (toegestaan) by den Vaeght, soe is hy ein veerdel wyns schuldich, is het by den Schol-

tys, soe is 't mer ein fles wijns, ende daer en haven de Schepenen niet aen, ende den voornoemde eydt sal op de knye geschieden, want als 't anders geschiedt soe en is den eydt niet goet.

*Dit naer beschreven is bescheyden op Dijnsdach naar St.
Severynsdach in den jaere 1503.*

Eyn deyl van den onderbancken hebben gevraegt etlichen van den gerichte van Herlen, mit naeme Jaspar, Peter, Paulus, ende in de eerste vraeg off ein Leenheer well einen dwingen mach goet te ontfangen (op te dragen) dat hy gegolden heeft. Ende dergene die het gegolden heeft en wild 't niet ontfangen ende were te vreden mit dengenen die het hem vercocht heeft, ende daer hy het van heeft. Daer van spreecken de voerschreven gerichte, dat der Leenheer moet te vreden syn by also ver hy einen ophelder hadde, derer noch van denselven goet hadde daervan hy hadde den eydt gedaen.

Dit is der Schepen goetduncken als van molendwanck.

1° Alle diegene die in der vrijheit (de voormalige heerlijkheid) wonen, die sullen in den dwanck syn (verplicht zijn) in des Heeren muelen te maelen (1) ende die des Heeren erff haven (alsmede die 's Heeren leen- of laatgoederen bezitten).

2° Ein molener sal synen molterpacht heyschen ende heven, daer men den (dien) der molen gilt (schuldig is) ende daervoor doen penden binnen jaers, ende over jaer (als de pacht langer ten achter is) met recht spreken (gerechtelijk procederen).

(1) Des Heeren muelen, dat is waarschijnlijk de molen van Schandelen. — In 1121, gaf Adelberna van Herlen, eene verwante van den graaf Theodorik van Aar, Heer van Heerlen, aan de abdij van Kloosterrade eene erfrente van 10 Solidos en 5 obolen, Keulsch geld, gehypothekeerd op den molen van Wanle (Schandelen). Ann. Rodenses.

3° Einich man der in den dwanck woont, ende van den dwanckmolen gemalen heeft, ende einen anderen molener syn mauwer (granen) geeft te malen, dat mach des Heeren molener, metten bode in desgheens huys off op der straete aen sich nemen (in beslag nemen) als verbuert goet. Is het meel off deich, of is het broet, het sal verbuert syn; ende dat sal der molener den armen luyden geven, off hy wijlt.

4° Were het saecke dat der off die alsoe verbuert hadden als voerschreven is, ende sy hadden den molener malens aengesonnen, ende den molener haelde hon mauwer niet binnen eynen halven dach, ende geven het daernaeynen anderen molener te malen, dat sullen sy gedaen hebben sonder verbueren.

5° Der molener sal eyn ygelyck syn meel heim (te huis) bringen so bald als hy kan, ende op het lanxte binnen 24 uren, ende sal ein ygelyck bescheyt ende recht doen van syn mauwer, soo wat syn coren geeft boven syn rechte molter.

6° Were 't saecke dat der molener einigen syn mauwer niet alsoo heim en bracht, dat sal der molener dem (dien) terstont richten (terecht maken); indien dat hy te cleyn (te min) bringt, soo mogen der off die terstont dat molenperdt metten bode off zonder bode, aen de aix (as) binden bys (tot) soe lange dat der molener daervan voldaeen heeft.

7° Off der molener dat perdt nae sich nimpt sonder voldoen, dat sal hy metter boete doen als der Schepen daerop wyst (uitspreekt).

8° Is ouch einich der in den dwanck is ende compt in der molen malen, ende ein ander buyten den dwanck, so soll dergene der in den dwanck is voer laten malen.

9° Der molener sal gehalden syn dat mauwer te halen, off 't noot gebuerde, eine banmyle wechs omgancks (eene mijl ver buiten de limiet van den dwang).

CLIMMEN.

BANKRECHTEN.

De Stadhoudcr-Voogd des lands Valkenburg benoemde de rechterlijke ambtenaren in de hoofd- en onderbanken dezes lands. Dit recht werd hem, voor wat de bank Climmen betrof, nu en dan betwist door den Proost van Meerssen. Deze was, telken voogdgedinge, den Voogd, zijnen knecht en het gerecht, kost en drank schuldig, alsmede haver en hooi voor des Voogden paarden. — De costumen dezer bank zijn vervat in 15 artikelen.

1° Soo wer einen commer aenslaet, in der banck van Clemmen, dat dreeght in der somme vier alde groet, dat is te weten den Schepen twee, den Vaeght eine ende den boede eine.

2° Der einen man doet dach doen (dagvaarden) voer der voerschreve banck, der moet geven den bode ein alde Vlems, ende binnen den durp, ein halve alde Vlems.

3° Were 't saecke dat men enich man dede ter konde (getuigenis) gestaen voer der banck, der (dien) moet me geven ein buysch, ende dat te betaelen met seven vilguten Trichter peijen (Maastrichter geld).

4° Einich man der den anderen te leisten legt (te last van ongelijken legt) in der voerschreve banck, der moet hem ope doen dry herberge, in der banck als sy daer syn, so sal dergene der daer te leysten gelacht wert doen der kuer van den voerschreven herbergen.

5° Als men luyckinghe (beschot) doet in der banck, off in der kercken luyckinge geboden woert te doen off niemans in syn vruchten schaden te doen, daarvan gebuert den Vaeght ein cleyn boet van den genen die brokelyck bevonden werden, daarvan hebben die Schepen die vierde deyl.

6° Van eyn gastrecht, daarvan gebuert den Vaeght alle dagen acht alde groet ende die cost voer hem, synen knecht ende die perden.

7° So wie boven het geseth (keurmeestersprijs) tapt, brouwet sonder verloff, daarvan is hy schuldich dry alde groot te verdeylen, dry deylen den Vaeght, ein deyl den Schepen, de ander de keurmeysteren, ende dat soe deck als men aff ofte aengaet. Ingelix verbuert men van den broede dat so licht gebacken woert ende 't selve behoert men in stucken te snyden ende laten vercoupen.

Wije men ein oirken betaelen sal.

8° Ein oircke in der banck van Clemmen is twee alde Vlems.

9° Twee parthyen die aen dat gericht stonden ende van den gericht genomen werden met wylle (wil) des Heeren; ende koeren (kiezen) hun vrienden (scheidsmannen) op beide syde twe ofte dry, al so veele als sy wolden, nimmer voer recht te komen als van den puncten, ende op eine welcker (willekeurige boete) soo verre der niet en hielde (niet werd volgehouden) van eeniger syde.

10° Ein clerenis (record) van den Schepenen van Clemmen is twe alde Vlems, die (de verzoeker) sal alsullicke welcker betaelen als daerop gesath is, ende wederomme mach dene (den anderen) aenspreken in een voerder recht.

Wye ein wert (waard) doen sal einen der metten gelaege ontgaet.

11° Einich man der in der banck Clemmen in einich werdtshuys geteert hedde, der buyten der banck geseeten were, ende den werdt met synen gelaege ontginge, der sal verbuert haen ein groet boete, te weten acht Rinsgulden, soe verre als der Heer geryken kan. — Ende is 't saeck dat einich man in der banck geseten, in einich werdtshuys geteert hadde, der mach eweg gaen met syn gelaeg dry dage lanck sonder einige schade, ende is 't

saecke dat hy den Werdt niet en vernuecht achter dat den derden dach overgegangen is, soe mach der werdt penden metten bode.

Wye men ein thienhoen betaelen sal.

12° Der ein thienhoen (cijns-hen) schuldich is, ende dat gelt daer voer wylt betaelen, der sal dat betaelen met ses vilguyten (eene munt) Trichter peye, ende nyemant is thiende hoender schuldich dan der heeft roeck opgaen (die gehuisvest is).

13° Ein thienhoen is — *in natura* — wanneer die hinne die sy uytbracht (uitgebroid) heeft ende leet sy gaen, ende niet meer naer en leydt, ende sich selver behelpt (dus een volwassen kicken) daer met mach men ein thienhoen betaelen.

Die dry boeten in der banck van Clemmen.

14° In den iersten dat lyf (het leven) ten wylle des Heeren; — ten andere mael acht Rinsgulden; — ten derden mael vyfftien alde vlems.

Dit is van den chens (cijns-geld).

15° Twee brabantse maken in der banck van Clemmen einen alden Vlems. — Twee alde Vlems maecken eynen alden groot. — Wer einich Schillinck schuldich is in der voerschreve banck die mach hy betaelen, dry Schillinge met acht vilguyten Trichter penninck. — Dry Engelts te betaelen met einen alde groot. — Acht D. (denaris, duit of penning) einen alde groot. — Einen Herschen Schillinck met einer halver buyssche. — Einen Herschen penninck met eynen eycx (Aker) halder. — Einen D. (denaris) te betaelen met ellef haller van Tricht. — Der in der voerschreve banck schuldich were einen mr. D. der mach sy betaelen met seven werven seven vilguyten Trichter paye.

M E E R S S E N .

BANKRECHTEN.

De Proosdij van Meerssen had hier, even als te Climmen, uitgestrekte bezittingen, waarover zij niet slechts de grondheerlijke maar tevens zekere rechterlijke bevoegdheid uitoefende. — Vandaar dat deze Proosdij bij de costumen dezer bank betrokken is.

*Van den versueck der gemeynten ende nabueren der
dinckbanck van Merssen.*

1° Wye men einen Schepen setten sal als der noot (noodig) is, soe sal der Vaeght den Schepen bevelen op hunnen eydt, dat sy einen kiesen der den Heer ende der bancke nut (nuttig) is. Als dat geschiet is, soe sullen die Schepen schuldich syn te kiesen, so sy ierst konnen off mogen, waerby dat niemants syns rechts te kort en gaen. Mer denen (dien) sy kiesen sal moeten eins Proest van Merssen laet syn (zal goederen moeten bezitten die van de Proosdij releveeren), mer der Heer moet dien gecorenen bedwingen dat ampt aen te nemen, off hy niet wyllich syn en wolde. Ende der sal seynen schepeneydt schuldich syn te doen in der Prosteyen van Merssen, ende op die Evangelien met twe vingeren van synder bester ende rechter hant ende eine gestaefden eydt (zie 't woord *Steuer* hierboven).

2° Wylliche tyd dat men die Vaeghtgedinge halden sal ende besitten, ende dat in der Proesteyen van Merssen; Ende dat ierste sal syn ende gehalden werden des iersten

Maendaeghs nae darthiendach (Driekoningendag) ende daer-nae sal men die genachten (gewone rechtsdagen) voert halden. Dat ander ende tweede vaeghtgedinghe sal syn des Maendaeghs nae belocken Paeschen, daernaë sal men auch die genachtongen halden. Dat derde vaeghtgedinghe sal me halden des Maendaeghs nae sint Johans daech ende daernaë sal me die ghenachten voert halden. Meer (maar) weer 't dat die ghenachten niet gehalden en worden, ende meer dan ein overginge, soe solde dat ierste gedinghe van onwerden syn, mer die vaeghtgedingen allewege in hunner machte bliven. Mer wer (wie) gedaecht is in ende tegen ein vaeghtgedinge, derselve is schuldich ten iersten gedinge te antwoorden (verdedigen). Ende off dat gedinge op ten vaeghtgedinge dach niet beseten en wurde, soe sal dat neeste gedinge alsoe mechtich syn als dat vaeghtgedinge solde gewest syn voer den cleger. Mer were 't dat men eghein vaeghtgedinge en besete voer dat neeste vaeghtgedinge, soe solte die ierste daegelicheit (zitting) van niete syn. — Voert so sullen die Schepenen schuldich syn op die vaeghtgedinge te vercleren des Heeren (Landheeren) recht, des Proest recht ende der gemeinten recht, off (indien) sy daerom versocht werden. Ende dese vaeghtgedingen sal me bannen en vroeden (op boeten en gerechtskosten stellen) als dat gewoonlick is van alts te geschieden.

3' Oock sal den Proest van Merssen schuldich syn op den vaeghtgedinge den gerichtten die costen (kost en drank) als hun toebehoert ende ten daege tydich ist (zoo als de dag het medebrenge). Ende der Vaeght is den Schepenen als dan schuldich ein klein boet (dat is : zoo véél als een klein boete kost). Ende des Proest Laeten van Merssen (die aldaar wonen) syn auch dan schuldich te komen voer der banck ende sich te presentieren als gewoonlick is, off

sy moegen achter bliven om (mits betalende) ein klein boet.

4° Auch halden 't wyr (schepenen) daervoer dat ein Proest van Merssen ein moelen setten mach daer syn Laeten op maelen moegen om hun moelter, sonder yet te misdoen aen Heer (Landheer) off Vrouw.

5° Voert halden wyr dat eins Proestens van Merssen Kartener off cartmeister (rentmeester) penden mach voer des Proesten lantcensen (erfcijnsen) ende op dat goet daer sy den chens (cijns) aff schuldich syn, ende desgelycken.

6° Voert soe wer eins Proest van Merssen Laet is, ende affvich werdt (sterft) daer is den Proest einen kuer (soort successierecht) aen erschenen, al soe verre als hy rosch offte rinth (paard of koe) hait; ende dat sal ein Scholtet versuecken, ten minsten met twe Schepenen, ende alle wege sal dat rosch voer dat rinth gaen, ende die veulen pert (hengst of ruin) voer eine merrie, ende ein treckende (werkend) pert voer ein vuelen. Ende ingevalle die neesten (de erfgenamen) den kuer willen behalden dat dartichste uuyt (een maand lang) soe sullen die Schepenen den kuer setten (schatten : op hunner besten weth (weten), ende den kuer sullen sy partyen wel verborgen (doen borgstellen), ende wanneer dat het dartichste uuyt sal syn, soe hait ein Proest den kuer ende kesinge, het zy totten keur off totten gelde, waer dat hem sullicx gelieven sal.

7° Mer were 't ein Ridder de gestorven ware, daer sollen syn neesten van synder reisiger have (roerende goederen) dry perdt voer uyt keesen, ende dan solde der Proest kiesen. Ende en hedde hy ghein have meer daer me aen kiesen mochte, so sal men kiesen op ten hoeff (pachthoeve) daer hy den kuer aff schuldich were, die have were des herschaps ofte des wenne (pachter). Ende en wol men die have niet laeten volgen, soe solde der Schepenen den kuer schatten, ende dan den panden daech

doen (het onderpand aanspreken) als om des Proesten recht te hebben. Ende were 't ein schilbarich man (een edelman), der sal uuyt synder reisiger haeve uyt kiezen twe perdt, ende der Proest sal voerts kiezen in al der maeten voerschreven. Ende heeft hy niet meer dan ein gesadelt perdt, soe en kan hy (de Proost) niet uyt kiezen, ende men sal kiezen op die guede (pachthoeven) als voerschreven is, hy hebbe perdt off niet, der Proest sal sein kuer hebben. — Ende dat gericht sal auch aen ellicken kuer hebben twelff denarien.

8° Voert soe is den Proest den Schepenen schuldich te werven (te voldoen) off sy buyten den banck trecken moesten om synen kuer te kiezen, ende hy is den gerichte den kost schuldich, wanneer sy daerom uyt syn, al totter tyt, dat sy wederom heim (te huis) komen, ende schadeloes te halden.

Van guedingen binnen ende buyten der banck ende van munckegelt.

9° Van einder guedinge (realisatie) binnen den dorpe kost ein en twientich denarien goets gelts, te weten den Scholtis theen, den Schepenen theen ende den Kertener einen, om syn opsetten (opteekenen). Ende den Muncken (Monikken der Proosdij) van den bonre vyff denarien, al soe verre als 't niet verkort en is. — Ende is 't buyten den dorpe, soe is men den Scholtis schuldich twe alde groot, ende den Schepen ellick einen halve groot. — Is 't buyten der banck, soe is men den gerichte schuldich den cost, ende den Scholtis ses alde groot, ende ellicken Schepen dry alde groot, die daerom gemaent werden (die er bij zijn); — dat Munnix gelt als voerschreven.

10° Van einen Schepenbrieff te besiegelen, is me den Scholtis schuldich twe alde groot, ende ellicken Schepen ein alde groot, nae der bancke recht.

11° Soe wat erf dat in des Proesten hoff hoeft (van de Proosdij releveert) dat men bedaegen (aanspreken) wil, dat behoert eins Proesten Kartener toe te bedaegen, ende daervan is men hem schuldich, is 't binnen den dorp twee denarien goets gelt; is 't buyten, soe is men hem schuldich vyer denarien goets gelts; is 't buyten der banck, soe is men hem schuldich den cost ende des daeghs eenen alden groot.

12° Van den theenden en den roeckhoender of chensen (cynsen en rookhennen) wÿr niet en cleeren, dan als des te doen is, soe sollen wÿr cleeren nae gelegenheyt der saecken.

13° Voert is eyn Proest der gemeynthe schuldich te werven eynen duer (stier) ende einen bier, under die herschappe (de gemeente) te gaen in 't gemein.

14° Eyn Proest is schuldich eynen stock (gevangenis) te leveren den Heere, omme die gevangene daer in te setten die den Heer aentasden ende niet schuldich en weeren terstond naer Valckenborch te vueren. Ende wer (wie) den gevangen schuldich is te hoeden (te bewaren) dat sal men wel cleeren als 't noot is.

15° Wÿr halden dat eyns Proesten Rentmeyster off mombaer sal mogen penden op dat erf dat den Proest capuynen, penningen ende schillingen schuldich is.

16° Einich man der geloeft (belooft) in des gerichtshant in te halden ter einger plaetse (het geschil te staken), ende des niet en hilt, der is (verbeurt) ein grote boet. Ende der ten heyligen zwiert ende des niet en hilt, der en sal voer ons (schepenen) niemants getuyge dragen, dat van werden syn sal. — Ende ein Amptman (Scholtis) sal denen (die ten heiligen gezworen heeft) moegen aentasten ende vueren tot Valckenborch ende doen hem daer ordeel ende vonuis.

17° Wat die gemeente den Heer (Landheer of zijn Voogd) schuldich is, dat is te weten den Heer syn hoy helpen te

winnen en te hoyen, ende die pluger (paardenhouders) syn schuldich dat hoy ende holt in te vueren metten anderen gemeyne bancken als gewoonlick is.

18° Wer ein mets trekt off ein armborst spint (handboog spant) ende leyde (laden) 't met eyne pyl om eynen ergh (kwaad) te doen, (1) denen wysen wyr op ein grote boete ende op genade. Ende wer eine wond off wonden maectt, ende die wonde die Schepenen groet prysen (groot achten) der is aen den Heer eyn grote boete ende aen partyen alsoe vuele van der wonden off sy se gesinne (schatten). Ende als men van wylle off geweld (wanbedrijf) claeght voer dat recht, soe is den Heer ein grote boet verschenen, maer claeght hij ten onrecht, soe mach hy 't selver richten (verantwoorden).

19° Is 't ein claecht van penden keren (pand afweren) daervan is den Heer ein grote boete verschenen, inder mate als van den geweld voerschreven. Ende aen ellicke grote boete die den Heer toegehoert, hebben die Schepenen eyn klein boet off vyfthein Vlemschen, dat is nege stuver tin ort brabant. — Ende van ellicke klene boete hebben die Schepenen die vierde boet (het vierde deel).

20° Off die Schepenen van Merssen sich beriepen voer hun wettich hoeft ('t leenhof van Valkenburg) daervan heeft der Vaeght einen goltgulden ende die Schepenen twe goltgulden.

21° Eyn hoeftvaert (hooger beroep) steyt op dry goltgulden wer sie verluyst.

22° Ein commer aen te slaen, vyfthein denarien goets gelts is men den gerichte daarvan schuldich te weten: Vaeght, Schepenen, mallich half, te samen veertheen denaris, den bode eynen, dat syn die vyfthein denaris voerschreven.

---

(1) Aan schietgewoer of revolver viel destijds noch niet te denken.

Nota bene. Ein denaris (duit, of pennink) is ein ort brabant. Uytter calculatie van den Vlemschen ende Orcken, bevindt men dat eyn klein boet is twelff stuver brabant, min einen Vlemsch, dat is, min dry ort brabant. Ein orcken off vier vlemschen maecke dry stuver brabant.

23° Den commer ontslaen kost ein orcken, dat syn vier vlemschen behoeren den Schepenen toe.

24° Ein verbentenis (verbintenis) kost eyn orcken aen die Schepenen.

25° Van eyne geleitenis (gerechtelijke schouwing) binnen den dorpe, kost ellick Schepen twe alde groot ende den bode eyn alde groet. — Ende is 't buyten, soe is 't dobbel. Van den geleitenissen is men den gerichte schuldich den cost, 't sy buyten off binnen. — Ende nu tertyt nimpt men dry goltgulden, den goltgulden te ein en dertich stuver brabant, soe komt ieder Schepen twelff stuver brabant ende den bode negen stuver.

26° Van eynen pael (reinsteen) te setten, is men den gerichte den cost schuldich, ende van einen pael vyfthein denaris goets gelts, ende ein van den penninge ein Leuwick engelts (eene munt) ende dat Leuweke engels hoert den Vaeght toe, ende ellick Schepen twee denaris, ende den bode eyn, daervoer maeckt hy die collen (gaten).

27° Van einen borge te manen, is 't binnen den dorpe, den Schepenen ses denaris, ende is 't buyten, soe is 't dobbel gelt, ende ein borge sal alle daege schuldich syn eynen Vlems te verliesen, ende der den maent (ontbiedt) der moet die ierste veertheen daege verleggen (voorstrekken).

28° Van eygen guet (allodiaal of vrij goed) te gueden is men den Vaeght schuldich ein stuck golts, niet van den minsten, noch oock van den meisten, ende ellicke Schepen einen alde groet. — Ende eine brief (akte) daarvan te

besiegelen, daervan komt den Vaeght ein fles wys, ende ellicken Schepen ein quart, die daerby ende over sint. — Ende men guedet met einder gruender wasen (groen zegelwas), ende met eynen mets met eynen elpfen beinen heicht (ivooren hecht).

29° Boschlanden (ontginningen) guet men desgelicken van costen, ende dat met hand ende halme (een oude term bij verkoop en overdracht in gebruik) ende met monde, dat pleecht ein Rentmeister (des Proosten) te verleenen gelyck ein Vaeght van eygenen (allodiale) goeden guet.

30° Van den aentast (gevangenneming) soe en sal der Heer egeinen ingesetenen te Valckenborch vueren off leyden, hy en hebbe ierst te Merssen dry daegen geseten. Kan hy verborgen (borg stellen) binnen den dry daegen, off begert hy eyn gastrecht (kort recht) soe sal men hem recht doen voer dese banck (dat is te Meerssen), men en vonde hem dragen (verdacht van zaken) des eyn goet man niet doen en solde, — off hy en worde bevonden met einder inquestien van puncten, daer ons niet aff en stondt te wysen (te vonnissen), die mach der Heer (of zijn Voogd) te Valckenborch vueren, ende doen hun daer ordell ende vonnisse.

31° Ein gastrecht te bedingen, ende wer dat verluyst is den Vaeght ende den Schepenen den cost dry daegh schuldich (het gastrecht duurde drie dagen) als sy dingen. Ende hy moet den Vaegt geven voermiddach ses alde groot alle daege, ende ellicke Schepen dry; — ende naemiddach alle daege den Vaeght twelff alde groot ende ellicken Schepen ses alde groot, ende den bode half soe vuele als ein Schepen, ende den clerck soe vuele als eyn Schepen.

32° Einen bode is me schuldich van dachelicheiden (dagvaardingen enz.), het sy van vry eigen guederen, off van boschlanden, off van gereider haeven, off van Schat-

scholt (contributie) off van einen commer te kundigen, off van pendingen, off van konden (getuigen) te gebieden, is 't binnen 't dorp twe denaris goets gelts, is 't buyten dorps vier denaris guets gelts. Is 't buyten der banck, synen cost en eynen alden groot daechs, ende niet meer en is men hem schuldich van rechtswege.

33° Den voerspreker (Advokaat of Procureur) sal men geven van erff eynen alden groot, ende van gereide haeve eyn halve alde groot. Ende soe ver der ierste heist (die hem eerst eischt) soe were der is, den (dien) sal hy schuldich syn te dienen; mer were hy in des andere worden van der saecken (maar ware hy reeds in de zaak werkzaam geweest) soe sal hy dienen dengenen in des worden dat hy gewest were.

34° Der eynen wylt doen gestaen (compareeren) der moet den Vaeght eynen penninck reiken, der twee denaris werdt is, ende niet erger.

35° Der molener sal eyn moelter vaet hebben der ses-theen dat vaet vullen, ende niet meer.

36° Die naebuieren sullen moegen heyligengeistmeysteren setten (kiezen) als van alts gewoenlick is.

37° Die naebuieren sullen moegen gasthuysmeisteren setten, als van alts gewoenlick is.

38° Die naebuieren sullen moegen weickmeisteren setten, als van alts gewoenlick is.

39° Die naebuieren sullen moegen kuermeisteren setten, als van alts gewoenlick is.

Dit alles off sy 't eins geworden konnen, mer off sy 't niet eins en werden, ende daerin gebreeck were, soe solden sy met raede der Schepenen des eins werden. Ende off einiche van dese naebuieren te raede weren als van synen ampt (ambtswege) die sullen sich beraeden metten Schepenen.

40° Van geystelicken guederen mach men penden, van erfstaete (gehypothekeerde schulden) mach men metten bode penden, van verdiende loon mach men penden, van huys-huringe mach men penden, van eeten en drincken mach ein werdt (waard) penden, daer (bij wien) ein ingeseten der banck verteert heeft, achter dry daegen nae der teeringe. Ende daerom en sal ghein werdt macht hebben ein ingeseten der banck meer last ende krot (van kroeden hinderen) te doen, het en were dan dat eynder, tegen desen werdt wylle, bier off wyn hebben wolde, der solde selver moegen tappen, ende leggen dat gelt op dat vaet sonder misdoen; ende der daerenboven deyt, ende ghein gelt en geeft, ende clachde der werdt, het solde eyn wille (gewelddaad) syn. Ende ginck ein uytgeseten ewech met syn gelaech, tegen des werdts wylle, ende clachde der werdt, het solde wylle ende gewalt syn.

41° Ende wer borgen set in des Heeren hant, off in des gerichtts hant, dat sint borgen dat (die) niet leysten en moegen, dat gericht en wylt hun dat gunnen, mer off die Her off dat gericht wylt, soe moegen sy den borgh penden, off der borgen quytschelden ende penden den principale.

42° Men sal gesworen kuermeisteren hebben om te kueren broet ende bier, ende dieselve sullen kueren op yren eydt, ende dat die kuermeisteren des jaers eins ende tot eynder tyt, op eine vaechtgedinge dach, sullen schuldich syn aen te brengen datgene dat sy kuerafftich vonden hebben. — Ende soe wy tapden bier off wyn ongekuert is gevallen in dry alde groot. Des morgens zu middach, ende des avonts al soe deck als hy dat doet, ende aen of affgeit. Is 't ouch saeck dat syn quarten (inhoudsmaten) te klein weeren, off bevonden werden te klein, oock soe deck keurafftich (boetachtig) in maete voerschreven. — Van willigen (welke) kueren toebehoert eyn deyl den Heer, dat ander deyl den

Schepenen, dat derde deyl den kuermeysteren, — Ende die quarten die te klein bevonden worden, hoeren den kuermeysteren toe. — Desgelicx van den brode dat syn gewicht niet en hedde, daervan auch soo deck kueraffich, ende dat broet dat te klein bevonden worden, moegen die kuermeysteren ontweinsniden (aan stukken snijden) ende om Godts wylle geven, ende sy syn niet schuldich, des den becker te laeten, omme dat einighe anderen voert te vercoupen.

Clerenissen (records) der Gerichten van Merssen.

Op Maendach den 23 April anno 1526, soe hebben die Schepenen alle t' sementlich by ein ander siende geleert, dat einich werdt der bier ingelacht hait, dat willich die kuermeysteren gekuert sullen hebben, dat dieselve werdt sal schuldich syn dat bier al uyt te vercoupen voer den prys, daervoer dat 't gekoert is, ende en sullen des biers niet schuldich syn den bruwere weder te vueren (terug te geven).

Op Maendach post Lamberti 1547. Wyltyt ende wanneer parthyen hun derde vaeghtgedinge nemen, soe mach die parthy off wer dat aengeit, daerop die vaeghtgedinge genomen werden, purgeren off scricken (zich zuiveren) om hun erffgoet te behalden, ende dat al soe lange dat recht gehalden wert op den selven daech. Des selve gelicken moege dat ierste off tweede doen wie hun dat beliest off soe lange als der Vaeght niet daech bescheiden hait (den derden of laatsten dag bepaald heeft).

Op ten 17 dach Mey anno 1548. Achtervolgens den besloeten brieve van C. Majesteyt, den Leenhof van Valckenborch en der hoeffbancken ende onderbancken geconsentiert ende verleent den lande van Valckenborch. Ende der Vaecht ettelicken parthyen bescheit ende bescheiden hait

ofte doen bescheiden (citeeren) op eine bequeme daich om conden te legden (getuigenis af te leggen) ende die parthyen die alsoe bescheiden syn ghein diligentie off ernst gedaen en hebben; noch sich niet geeft soe dat behoort nae recht, alsoe dat sy niet en compareren, noch sich erschynen op ten selvigen dach als hun aengesat is geweest, dat alsdan dieselve parthyen, die alsoe ongehoersam syn ende buyten blyven, als niet comparerende, ende Vaeght en Gericht eydtshalve om parthyen te helpen ende om recht en justitie te administreren tot behulp van parthyen in naem voerschreven, soe sullen die parthyen op die costen syn, gelyck die gemodereert sullen werden nae recht ende billicheyte van den gerichte.

Beleidinge.

Dat is die scheydinge op die heyrstrate. Boven die Tomme licht eynen steyn tusschen lant des jouffrouwen van Sinnich ende der jouffrouwen lant van der Wittevrouwe, ende reynt op eyn stuck lants te wers (dwars) ende te Merssen wart, ende op eyne steyn tusschen die Heere van der Biesen ende van S' Anthonis, ende lant Peters van Eymael. Ende van den steyn opwart op eynen stappen (houten paal) aen Duysbergh aen lant der Heere van den Biessen ende Tilman Bickert, ende van den steyn reynens op die straete, ende gaende die straet op Schinroet (Schimmert) ende op eyn half bonder lants toebehoerende den Jouffrouwen van Sinnich.

B E E K.

BANKRECHTEN.

Gelijk uit de volgende artikelen blijkt had de Proost van Meerssen, in de hoofdbank Beek, even als in die van Climmen en Meerssen, zijn bijzondere rechten en gerechtigheden.

1° Soe halden die Schepenen dat onsen Genedichen Heer van Burgondien haet die breucken in der banck Beeck, dat is te weten, dat lyff, ende ein grote boet, ende ein klein, mer van den lyff, (kapitaal straffe) en wysen (vonnissen) die Schepenen van Beeck niet, ende laeten dat staen, daer sich van recht gebueren sal (namelijk te Valkenburg). — Ende eyn grote boet is seven Rinsgulden, ende eyn ygelicke grote boet daeraen haen (hebben) die Schepen ein klein boet aen. Ende eyn klein boet is vyftheen Vlems, ende ein orken is vier vlems, ende eyn alde groot twe vlems.

2° Noch haen sie gehalden dat ons Heer der Proest van Merssen schuldich is te halden twe cluystere met kettene als sich dat gehuert, off het noot wer, dat me einen aentasden ende gevanckelick hilt, dat der bode dye by sich hebben mach om sich daer met te behelpen. — Ende noch soe halden sy, dat ons Heer der Proest van Merssen schuldich is te halden eyn stock, stoetgaer (gevangehok) ende der sal staen in den dorph van Beeck, omtrent Langerbeens goet, ende off 't geviel dat ymant misdede offte brueckde aen den Heer, dat men denselven setten (opsluiten) en laeten sal dry daege lank in denselven

stock, ten were 't saecke dat derselver man alsullicke wercke gewerckt hadde, off ten were eyn dieff, die men vonden hadde indragende (inbrekende), daer met mach der Heer doen als sich dat van recht gebuert (namelijk onverwijld naar Valkenburg overbrengen).

3° Noch soe halden sy, dat luyden die strybaer syn (zich vechten) trecken ein mets, off spannen eyne ermboge ende leggen eynen pyl daerop, off haen sy eyn byl in de hant, daer met dat sy sich ter weer stellen off quetsen sy ymants eyn grote wonde, van denselven puncte voerschreven, soe hait der Heer eyn grote boete. — Ende noch halden sy, daer luyden strybaer syn, ende eyn klein boete daeraen verschynen, al soe verre die gerichte dat vernemen, dat sullen sy aenbringen. Wanneer sy 't aenbracht haen voer die banck, dat hun der bode daich doen bescheiden sal voer dat recht ten nesten gedinge, ende off sy niet en coemen, soe mach der Heer syn bruecke heysschen (vorderen) sonder cleger.

4° Noch soe halden sy, dat sy jaers haven dry vaeghtgedingen, ende van elcken vaeghtgedinge is der Vaeght den Schepenen schuldich eyn klein boet, ende der Proest van Merssen is den Schepenen, op denselven dach schuldich eyn Heere maelyt, te weten, wyn ende weet (weide vee) gesoden ende gebroden. — Dieselve rechte comen drymael in't jaer, te weten, die ierste genachte neest nae Daerthien-dach, daernae die ander genachte neest nae beloecke Paesschedach, die derde neest nae Sint Jansdach in den Somer. — Ende noch soe halden sy eyn jaergeding neest nae Sint Remeysdagh (1). Ende off 't saecke weer dat einich ondersaet der banck Beeck begert geclert te hebben, van den Schepenen einich gebreeck (rechtspunt), dat hy haen

(1) Een jaergeding schijnt in de andere banken niet te hebben plaats gegrepen. (Zie hierboven).

mocht, dat die Schepenen met recht ende reden cleeren mochten, soe syn die schepenen schuldich den dach voerschreven, den man off ondersaet te bescheiden, sonder einiche rechten daervan te hebben.

5° Des Sondaghs neest nae Darthiendach, is des Heeren chensdach (vervaldag der cijnsen) in den dorph van Beeck. Soe compt dan eyn van des Heeren wegen ende ontfigt den chens. Maer soe moeten die Schepenen van den dorph by hem syn gericht sterck (in vollen getale) den dach lanck off hy hunner noot (vandoen) hadde. Mer so is der Her, off der Rentmeyster (Landsontvanger) der den chens buert, den gerichte schuldich eyn vaet terven, eyn vierdel wyns, twe cappoenen als van hun recht. — Ende noch einich man der sich paenbarich (pantbaar) kent in der banck Beeck, off van einich gewonnen vonnisse, dat der selleff der dat vonnisse verloren hadde, off der sich paenbarich gegeven hadde, binnen jaers daer tegen segghen off pande kere wylde met recht, dat men die wael mach wyse met recht in eyn gastrecht, om hun reden te verhoeren binnen dry daege, ende al soe verre als dergene der dat vonnisse verloren hadde off paenbaer gegeven hadde, niet by en bracht met conden, dat dat selleffste vonnis, off daervoer dat hy sich vercoren hedde te penden, soe sal hy daerin gehalden syn, ende sal der banck schadt dragen (de gerechtskosten dragen).

6° Eyn man der dem anderen pendet, al soe verre als der man der gepant is, niet en weit (weet) van den bode off van nabueren, so en sal hy syn penden niet verliesen, 't were saecke dat der bode dat gecondicht hedde, ende die nabueren den man (den gepande). Al soe bald der man dat vernomen hadde so sal hy gaen totten bode, off totten gerichte, ende keren pand (wederzetten zich) ende begeren dat men syn wederparthye condit doen sal om seyn recht.

7° Nymant en sal syn erff verliesen met commer, noch met penden, noch met dach doen, ten sy hem ierst aen synen mondt gecondicht is, ende wanneer hem dat selve gecondicht is als (naar) recht, maer laet hy synen tyt voerby gaen, der sal syn goet verliesen, dat met recht versocht is, 't en were saecke dat hy dan rede by bracht, dat hy des ontslagen solde syn.

8° Noch halden sy, einich ondersaet der den andere commerden buytenlendich, der (de gekommerde) sal den commer affstellen (zich kunnen vrijmaken) maer der sal gehalden syn in ein grote boete ende der banck schade, het en were saecke, dat dergene der gecommert were ruymberich (vluchtig) weer.

9° Noch halden sy, einich ondersaet der eyn aanspraeck (aktie) overgheve einen andere der buytenlendich geseten were, off einen heymheysschenman (dat is, eenen die gezeten is in een der verbonden landen) dat hy daeraff schade creege, het were met recht off met onrecht, dat dergene altemael dragen sal der der ghyft (die de aanspraak) overgegeven hait.

10° Noch halden sy, ein burge der gesat weer, ende gemaent worde van denselven man off der dat met recht doen solde, soe sal men dry herbergen op doen (open stellen), binnen den vier hameyen (gehuchten) van Beeck, soe mach der burge ein kiesen van den dry, ende daer binnen te verleisten (te laste liggen) die neeste veerthien daghe (verteeren) eyn quart biers off eine vlems, wellick dat de burge belieft. Wanneer die veerthien daghe uut syn, soe moet der burge alle daege leysten eine vlems, al soe lang als hem gelieft. Der mach die burge uytlouisen (lossen) ende onderpenden met einen alden groot, ende soe mach der ander, den die pende gelacht syn (de eischer), die burge versuecken metten bode, dan moegen die burge

gaen aen des gens pant die hem versat heeft (het pand aanspreken van dengenen waarvoor hij borg bleef), maer leveren sy (de panden) dengene daeraen dat sy versat staen, ende soe sal hy die penden beteren (benutten) als recht, maer off der hoeftman (hoofdschuldenaar) niet soe veele en hadde ter somme toe, soe mach men die burge penden off (alsof) men die met recht uytverwonnen hedde.

11° Noch halden sy, einich man der eine bedaecht off met recht wylt aenspreecken, der sal condt doen dengene der dat van hoeft (leenhof) hait soe verre als hy binnen 's lants is, off hy niet binnen 's lants en is, soe sal men dengene condt doen der die hant daeraen hait (den pachter).

12° Noch halden sy, einich halfwynner off pechter der schade creeg van wintslach, heerencracht, dat dieselve dat sal condt doen dengene syne heerschappe off hunnen mombare, binnen den iersten dry daege, maer off sy dan niet en quemen, off niet eins en worden, soe mach der pechter syn nabuer, die goed van naem en fame ende oprecht syn, vyf off ses daerby roepen, om den schaede te visiteren, ende soe wer sie dan ordineren dat daer mocht geschadt syn, alsoe veele pecht mogen sy aen hun halden, al were sy te vreden syn met hunnen heerschap (ten zij andere overeenkomst).

13° Noch halden sy voer ein recht alle die hoeftstee (huizen) die thien honder gelden (tien cijns-hennen betalen) dat sy metten selven honder verchynsen ende vryhalden, eerst einen koeter (ossenboer), einen morgen neest syner woninghe; is 't ein ploger (paardenboer), ein halff bonder; is 't ein van den Ridderschap, ein bonre neest syner woninghe.

14° Noch halden sy, ein der den andere dede daeghen in ein vaeghtgedinge, al soe verre als men te dingen kan comen op ten iersten vaeghtgedinge dach, soe sal men

voert vaere, maer off hy niet te dingen en kan comen, soe sal hem dat recht denen (dienen) ten neesten dingdach, off 't vaeghtgeding were. Ende dat sal soe voerts met recht staen, van eine vaeghtgedinge totten andere, gelyck off 't op den iersten vaeghtgedinge dach weer, dat hy gedacht were.

15° Ein Man der gedacht were, in der banck van Beeck, op ein slechtgeding (simpel geding of arrangement) der mach verpanden met eyn Vlems, ende dan moet der gene der den andere gedaecht hadde, toenen (onderzoeken) dat pant, ende dan sal dat pant liggen vierthien daege lanck rast (stil), maer off hem dat pant niet goed genoeg en were, soe sal hy aen des mans goet wyders aependen der den pandt gelacht hadde, voer datgene dat hy hem kende (bekende schuldig te zijn), gelyck off hy met allen rechte uytverwonnen were tot sinder somme toe.

16° Der verpanden sal in ein vaeghtgedinge, gelyck voerschreven staet, der sal hem (den schuldeischer) leggen al soe veele penden als hy hem kent schuldich te syn, off dergene der den pant gelacht dat pant niet genoeg en were, soe sal hy die penden visiteren met recht, ende claechden voer dat gebreck (het te min), dat hy hem voert heisschende is, en der andere sal hem van stonden aen daeraff verantwoordten.

17° Noch soe halden sy dat moelen recht, dat der moelener haven sal ein molter vaet der sesthein ein vaet halden sal, ende hy sal hebben uyt ygelicke molter vaet ein schotel, mer off 't saeck were, dat die luyden streeck mae (gestreken maat) ter muele deden, soe sal den moelener oock streeck maet nemen. Ende wanneer der molener dat coren haelt, soe is hy schuldich des anderen daeghs weder te bringen, alsoe verre als die muele gengich (in werking)

is. Ende off het saeck weer, dat daer gebreck aen die muele were, soe mach hy ('t graan) ten derden daeghs toe in die muele halden; — off hy dat niet en dede, soe mogen die goede luyden hun coren haelen ende malen daer sy connen; — off der molener eynden knecht hedde, der den ondersate misdede, alsoe verre der knecht in der bancen niet soe vele en hadde, soe sal der meyster daer voer gehalden (aansprakelijk) syn. — Voert soe is der molener schuldich ygelick man syn coren te haelen alle die banck doer. — Voert soe is der molener schuldich van Paeschen tot oust (oogst) alle Saterdag ein kerre te Triecht te hebben, en alle Donderdach ein karre tot Sittart, om der ondersaeten van Beeck hun coren te haelen om te malen ende heim te bringen, mer off by des niet en dede, soe mogen sy dat coren, dat sy daer hebben, malen daer sy wyllen; — ende off 't saecke weer, dat der molener meer neem (nam) dan recht were, daervoer mogen die ondersaeten, alsoe verre der man ter goeder fame staet, soe mach hy dat molenperdt in den bennet (weide) in der straeten (aanhouden), al tot dat hy 't syn weder heeft, maer off ein ondersaet hierboven buyte mole (in eene vreemden molen deed malen) soe mach der molener van den nieuwer molen dat meel off broot haelen, alsoe verre als 't niet op die. . . . staet daer het gevaerlick is te staen. — Ende off 't saeck weer dat einich molener van buyten queem (kwam) ende brecht den luyden meel, der versuynden (verbeurde) syn peerdt ende den luyden hun meel.

18° Noch halden sij, als van der thienden, daer vandaer alle goeder gelden thienden, uytgescheiden goderen die gevryt syn (waarvoor oudtijds vrijdom verleend is) en noit thienden en golden. Ende noch soe mach ein man van ridderschap, geseten in der banck Beeck, vryen (vrijhouden) eyn bonder, neest aen syne huysonge; ende des-

selve sal ein pluger hebben ein half bonder; ein koe-
ter, gelyck voerschreven steit. — Ende die grote thiende
hoert den Heeren van den Biessen toe, ende daarvan moe-
ten de Heeren.....

19° Die renten van Hovel en die warmoet (?) behoert
den dorph toe, om te keren (te gebruiken) tot des dorphs
profyt, te weten, aen brugge ende aen wegen.

20° Noch halden sy, van den verbond der landen, dat
der ein den andere niet commeren mach, sy mogen sich
met recht heim suecken of heyschen (zich aanspreken elk
in zijn land of bank) het en worde met recht affgenomen.

21° Off 't saecke weer dat einige quade wegen weeren
in der banck van Beeck, die sal malich (elkeen) moeten maec-
ken tegen 't syne (zijn erf). Ende die herstraet sal wyt
(breed) syn twe roden, ende de ander gewoenlicke wegen
sesthein voet, mer ein voetpat vier voet, ten weer saeck
dat men met recht bybrechte dat sy wyer (breeder) syn
solden. Ende waterganck van der beeck, van der overster
brugge tegen die Aetstege al totter brugge toe op die Linde,
sal die beeck wyt syn acht voet, ende voert daerenboven,
sal sy soe wyt syn als sich dat gebuert, dat ein den an-
dere gene schade en doen.

22° Noch is men den Pastoor schuldich, ijgelyck huys
binnen Beeck ein thienhoen off twe penninghen goetsgelts
ten were saeck, dat ymants einige vrye hoefstede hedde,
die laeten wyr binnen haerer vryheit.

23° Off ymant gebreeck (ongemak) hadde, het were van
wegen, watergenge, bepoet off bebouwe, alsoe verre als sich
ymants daerover becroende (beklaagde) aen dat gericht, soe
sal der bode in de bancken gebieden, dat mallick ruymen
sal (de hagen, boomen enz.) ende open doen sal binnen
veerthein daeghen. Ende off des niet en geschiede nae den
geboth, ende dat daervoer ymant croende, so sal der

Vaeght ende gerichte schuldich syn uyte versueck des clegers, dengenen den der cleger dunckt daer gebreeck aff komt daerby te bescheiden (te roepen) ter plaetse daer sich dat gebuert. Ende wanneer die gerichten die plaets gevisiteert hebben, der men in dat onrecht vint, die gilt (betaalt) die costen, ende daervan heeft der Vaeght twe alde groot ende die cost, ende yeder gerichtsmā eyn alde groot ende die costen, ende is 't buten dorps, so heeft der Vaeght vier alde groet, ende yder gerichtsmā twe alde groot; — ende men sal poten in den hoeff op twe voet ende by den reyn, dat der plooch gaen mach met gemaeck.

24° Off iemand conde leyden wolde overmits gericht, daer heeft der Vaeght ende 't gerichte haer gerechticheit van.

25° Noch haen sy gehalden, off ymant der luyden kinder goet verkocht, off borchden binnen haer 15 jaere (1) dat en derven die alders niet betaelen, alsoe verre als 't een knechtchen (knaapje) is, ende ein mechtchen auch naer synen tijt; ende wanneer sy mondich syn, soe mach ein man syn kint uytgoeden (uitbesteden) ende doen van sich als sich dat gebuert alsullick goet als hy hem gaeve.

26° Ein man der den anderen commerden, dergheen der gecommert is sal syn goet meren (vermeerderen) ende niet minderen, dan noetrofft daervan nemen ende binnen der banck laeten.

27° Einich man der gedreicht worde van den anderen der binnen 's lants weer, dat sal der Heer affstellen (vervolgen).

28° Einich man der dat syne genomen wordt ende hy bevondt alleyn (zonder getuigen), alsoe verre dat derselve dat claechde, me sal syn reden hoeren, over wem dat hy

---

(1) Hieruit schijnt te volgen dat de meerderjarigheid begon met het zes-
tiende jaar.

claecht, by synder fame ende conde, daerna sal men dat vonnisse geven.

29° Die kuermeysters wanneer sy aenbrengen gebreecen, die sy gevonden hebben, daarvan dat die Schepen kuere wysen (boete uitspreken), die kuere sal men in drye deylen, ein deyl den Heer, ein deyl der gemeynte ende eyn deyl der kuermeysteren.

30° Noch haen sy gehalden, ein welkeur twe gulden, ende einen andere kuer die beste beest, die op ten goet is; alsoe ver als 't den Proest toebehoert off andere, soe mach hy gaen achter die beest, ende met bywesen des gericht, ende kiesen ein dat hem belieft, begert hy dan die te schatten van den gerichte, soe sullen die gerichte die beest besien ende visiteren, ende schatten se op synen penninck, nae hunner bester weet; soe mach hy se noch behalden dertich daeghe lanck, gelieft 't hem, en als die dertich daeghen uyt syn, soe mach der Proest, off wem dat goet (de pachthoeve of keurgoed) toebehoert die beest nae hem slaen (tot zich trekken). Ende storve die beest binnen dertich daeghen, soe sal der gene die beest betaelen der die beest gehalden hait, daerop die gerichte of laten gesat haven (ze geschat hebben).

31° Noch halden die gerichten van Beeck voer hun banckrecht, dat sy mogen goden en ongoden (akten passeeren van koop en verkoop) in alle caerten (laatkaarten of soort van kadaster) die gelegen syn in der banck van Beeck, beheltenis des Leenheeren syns rechts.

32° Der goet ontfengt (koopt of erft) in den Lantheeren caert, der is schuldich den Heer so wes hy jaers te chens gilt (aan cijns betaalt), ende is hy schuldich ses penninck, ende twe van den penningen den Leenheer, ende den Schepenen ses penninck, dat is te weten einen penninck gerekent voer dry vilguiten.

33° In derselver maete ontfenckt men goet in der Proest kaert, met allen rechten als voerschreven staet, uytgescheyden die Schepenen seven penningen of denarissen voer hun rechten.

34° Wat in der voerschreven kaerten eve (haver) ende hinnen gilt, dat is kuergoet.

35° Wat in de banck van Beeck haver gilt dat is des Proest kuergoet.

36° Als die Schepenen van Beeck versocht werden van den Lantheer om einigen kuer te kiezen in der banck van Beeck, soe sal se den Heer leyden ter plaetse daer den kuer is. Ende soe mach der Leenheer den kuer van achter besien, ende kiezen den naer syn goetduncken, ende als hy gecoren heeft, soe sullen die Schepen schetten op einen penninck, des hy hun dunckt werdt te syn. Ende als den kuer dan geschat is, so mach den dergene dan behalden der hy geweest is, dat dartichtste uyt, of 't hem belieft ende op synen anxt (risico) ende of hy wylt alsoe behalden als hy (de keur of 't beest) geschat is, so mach hy den Leenheer betaelen met einen kuer (in geld). — Soe haen die gerichte aen den Leenheer seven alde groot, ende der bode ein Vlems.

37° Einige kaerte, die gelegen is in der banck van Beeck, die geldende hait geltrente ende andere erven, capoenen off anders, dat daer ymants goet ophalden wylt, (en dat iemand zulke goederen releveeren wil) der sal den Leenheer betaelen metter geltrente ende ses penningen ende twe banpenningen, ende die geltrente sal alle chensen dooden (te niet doen).

38° Einige kaerte die corenrent gilt, off kappoenen, of was, ende dat goet ontfangen werdt, soe mach men ein vaet rogge affleggen met einen penninck; ende ein pont was, met einen halven stuver; ende einen cappoen met

einen penninck betaelt ygelick den Leenheer als men goet ontfenckt in der banck van Beeck.

39° Einich man der einen ondersaet in der banck van Beeck met recht affgewonnen hadde, off te penden stond, der dat verloren had, seedt (zit hij) op leengoet, ende wilde sich daerop vry halden, soe mach dergene der heyschende is, versuecken den Leenheer om daeraff uytrichtinge (voldoening) te hebben. — Soe sal der Leenheer hem verleenen twe man om hun rechte, so sullen die twe mannen trecken (zich begeven) op dat leen ende haelen daeraff penden, van gereide goede, ende die penden sullen sy affleveren van den leen in des bode hant, ende der bode sal se leveren den heisscher; der sal die penden thonen en uteren (daermée handelen) nae der bancke recht.

40° Noch off ein ondersaet, der in der banck Beeck, der ein den anderen daegen wylt, off ter conden gebieden, der op leengoet sit (woont), daer sal der bode gaen by die neeste nabuer geseten neest den leengoet, goet van name en fame, ende sal denselven nabuer kont doen (te weten doen) ende bevelen, van des Heren wege, dat sy 't kont doen dergene die op 't leengoet woent, dat ierste (zoodra) dat sy hem sien van den leen (buiten 's huis).

41° Einen anderen die men daeght, en derselve niet heim (te huis) en were, soe sal men 't den neeste nabuer bevelen, van des Heren wege, dat sy 't hem cont doen.

42° Als ein ondersaet der banck van Beeck begert einen palle (reinpaal) gerichtelicke gesat te hebben, soe haen die gerichtten dry alde groot van den palle.

43° Einich man der einen brengt te recht voer die banck van Beeck, het sy van commerrecht, off van daegh doen, en dat derselve syn clacht doet ende der ander syn antwoord, en der heyscher sich ter conde dengt, soe sal hy schuldich syn syne conden te gebieden (zijn getuigen te

produceeren) binnen veertien daege; ende alsoe verre hy des niet en dede, nae den veertien daege, soe sal hy ghein conde leiden (bijbrengen) die hem (den verweerder) schade doen mach, nae der banck recht van Beeck, als van deser clacht.

44° Der antwort, ende der antworder queem en dingde sich ter conden, der sal syn conden auch gebieden gelyck voerschreven steit.

45° Igelycke parthyen sullen dry cont daeghe hebben, nae der banck recht van Beeck.

46° Soe wer ter conden geseten is, in der banck van Beeck, die ymants begert te hebben voer recht, die sal her (hij) versuecken aen den bode omme syn recht, is 't binnen dorps, soe sal der bode hebben dry vilguiten, is 't buyten dorps, soe sal der bode hebben ses vilguyten. Ende dergenen der geboden wert sal hebben einen alden groot (getuiggeld), soe verre als 't is op ein gasrecht, ende als 't is op die rechte genachten, soe sal men 't doen sonder recht die ondersaeten. Ende off 't saeck were dat der ghene onghoersaem were der geboden weer, ende dergene versueckt der hem hedde doen gebieden aen den Heer, ende der Vaeght daerom maende, soe sullen die Schepenen denselven (den getuige) wysen op ein klein boet. Alsoe verre hy inbrecht, binnen veertien daege, waerby des mocht ontdragen (verschoond) syn; — ende dat mach hy doen twee werven, alle mael (telkens) op ein klein boet; en ten derde mael op ein grote boet, ende om soe verre (op zulke straf) als die Schepenen daerover wysen sullen.

47° Einich man der begert conde te hebben, ende die buyten der banck geseten syn, soe sal der Vaeght eynd scriven (schrijven) doen aen den amptman daeronder die

conden geseten is, om syn recht, dat is te weten der Vaeght ein fles wein ende den scriver ein quart.

48° Der die gerichte begeert buijten der banck te trecken der sal se begeren (vragen) aen den Vaeght, ende der Vaeght sal se hem gebieden, om syn recht, ende daarvan hait ygelick gerichtsman vier alde groot ende syn cost.

49° Einen man der eine burge verpendt, ende dergene der heisschende is der sal dat pant voer 't gericht bringen, ende dan sullen die Schepenen dat pant den selven heischer doen leggen veerthien daege in die herberge.

Wye men den commer halden sal van dengenen die in den verbonden landen staen.

Clerenis (record) gegeven op Deesdach naest Reymeysdach in den jaer 1533. — Ein man der einen commerden in der banck van Beeck, ende dat derselve der gecommert weer, geseten were in den lande van Valckenborch, in einige onderbanck, off stadt, off vryheit, off dorp der verbonden landen, al soe verre dat dergene der gecommert were, synen commer ontslege op ein heimheijsschen (dat is voor zijnen eigen rechter) ende brecht scrift off kennisse van denselver gerichte, daer hy onder mocht geseten syn, dat sy begerden den man heim te hebben, nae den alden hercomen; ende alsoe verre als der Vaeght die Schepenen maenden (sommeerde), soe mogen die Schepenen den man losledich heym wysen van der saecken. Ende off 't iemant dan liefde, soe mocht hy hem naevolgen daer hy geseten is, ende wyer (verder) vervolgen met alsullick recht als hem dan liefden. Ende dergene der denselven gecommert hadde, heisden off spreck (sprak) denselven aen van wyll off gewelt off desgelycx, soe sullen die Schepenen van Beeck die parthyen ten beyden syden leveren voer dat gericht nae der bancken recht. Ende al soe verre als sich

bevint, nae der claecht ende by der conden, dat dergene der gecommert hait, bewysen kan syn claecht, maer sich bedunckt den Schepenen hun daervan niet te wysen en staet, sy sullen 't laeten ter plaetse daer sich dat gebuert ('t verzenden naar den bevoegden rechter). Ende were 't saecke dat dergene der gecommert hadde, niet bewysen konde syn claecht, soe sal hy daervan gelden (schuldig zijn) twe grote boeten aen den Heer, ein boet van der claecht ende ein boet dat (omdat) hy gedaen heeft tegen der banck recht, off 't verbond der landen; ende sal gehalten syn in allen gerichtskosten, ende den parthyen te richten (te voldoen of schadeloos te houden).

Clerenis. De ondersaeten in der banck van Beeck mogen den ein den anderen commeren, ende comen te recht; ende al soe verre als der commer ontslagen werdt, ende dergene der gecommert hait onrecht hedde, der sal gedaen (verbeurd) hebben om ein grote boet, ende dergene der den commer ontslage hebbe dat hy onrecht hadde, der sal gedaen hebben om ein klein boet. — Ende off 't saecke were, dat die parthyen te beiden syden, nae dat sy den commer ontslagen hedden, sich niet en verschenen voer recht den iersten gedinghe dach, ende dat men uytdinghen, ende dat der bode riep, hait daer ymant meer te schaffen, ende die parthyen en spreecken niet, soe sal der cleger gelden ein grote boet, ende der antworder (beklaagde) ein klein boet, als van den commer voerschreven.

Clerenis. Einich man der woenden in der banck van Beeck, ende voer van dan (ging elders) wonen, der sal allen die rechten geven en nemen, binnen jaer en daech, nae den verbond der landen, nae synen opbreecken (vertrek) in der banck van Beeck. Ende desselve is stat geweest (is 't geval geweest) tusschen die Duytsche Heeren ende Thys de Leers. Daerom syn die vier heuffibenck vergadert

gewest tot Valckenborch, voer Heer Deryck van Palant, Amptman ons genedigen Heere; ende daer waer verdragen (uitgesproken), soe waer de ondersaet seet (zittende of wonende is) in einige banck, in den lande van Valckenborch, ende derselve voer (ging) wonen in einige onderbanck, off verbond der landen, dat hy sal schat (contributie) geven, ende recht nemen binnen jaer en daege, gelyck de naebuere daervan hy getogen (vertrokken) is.

Clerenis. Is verdragen van den dry hoeffbencken te Herle, einich man der cranck lage, in den lande van Valckenborch, ende liet sich berichten als ein Christen mensch toebehoert, der sal macht hebben, overmits Priester en Offerman (koster), te geven ende te maecken, voer syn siele, in gereyden goeden off in erffgoeden, nae syn staet, ondanc syn erven, ende het sal van macht (van kracht) syn. — Ende off hy wat by sich hedde van gelt off andere goeden, die hy aentasten mach met syne hant off reyken, die mach hy geven wen (aan wien) hy wylt, als van gereyde goederen.

Clerenis. Off ymant syn erffgoet beswren (belasten of vervreemden) wylde, der sal comen overmits hoff en Heer, en geven 't over nae der banck recht, ende bliven daervan jaer en daegh, off hy des niet en dede, dat en sal van geinder werden (waarde) syn.

Clerenis. Noch halden die Schepenen voer hun banckrecht, einich ondersaet der banck van Beeck, der geordineert ende geeydt wort tot einen Schepen, off bode derselve (banck), der en sal als hy dat ampt heft, nymants momboer (Procureur) noch Kartener syn; — Geins ander man dan den boede is des Heeren momboer ende anders nymants.

Clerenis. Noch halden sy dat daervoer, daer men reynen ende paelen sal, daer sal men die parthijen te beyden syden by bescheyden myt den Heer, ende nae der conden sullen

die gerichtē hun clerenis geven, ende off sich bevant dat daer einich geydyt goet, holt off anders aff beleidt woerde dat den Vaeght toebehoeren solt.

Clerenis. Anno 1531 hebben die Schepenen van Beeck gecleert, ein voersprecker gelt (kost) ein Aker buysch. Item, van eder valderen te beleyden, is men den Schepenen schuldich, dry alde groot, den Vaeght ein alde groot, den bode eine stuver brabant, en hun costen. — Item, van yder schut is men den onderbode schuldich einen halven Philips penninck. — Item, eine verbarynge (gerechtelyk onderzoek) te hoeren, is men den gerichte schuldich, yder tot gericht sterck (volle gerecht), twee alde groot, ende den Vaeght dobbel rechten, ende hoen cost, ende beyde parthyen moeten tegen bescheyden (opgeroepen) syn. — Item, ein gastrecht daarvan is men den gerichte schuldich; den iersten dach twe alde groet ende hoen costen; den anderen dach vier alde grooten ende hoen costen; den derden dach vier alde grooten en hoen costen, ende den bode ende scriver (Griffier) dobbel recht en hoen costen.

Clerenis. Op den sevende dach Meert 1531, hait Jan Guelen begeert ein clerenis om syn recht (dat is, mits betaling der kosten) off hy der uytspaken tusschen (hem en) Jan Leonardts, schuldich sal syn te halden off niet, aengesien dat die saecke gerichtelyck ende verbuntelich overgegeven is (gearrangeerd is). Daerop hait der Schepen gecleert, einich man off persoon, der ein saeck verbuntelich ende gerichtelyck overgeven heeft, niet meer in 't recht te comen, dat derselve dat auch schuldich is te halden, hy en brecht by dat hy des ontledicht (ontslagen) syn solde; — ende dit heeft Styns, als mombaer Jan Leonardts, met orken verbonden ('t gerechtelyk bewijsstuk betaald).

Clerenis. In denselven jaer heft der boede ein clerenis begert wat die verbueren die den Heer niet en dienen.

Daerop hebben de Schepenen geceleert, einich der wagen en perden heeft, ende laet by leengoederen hait, handplicht off wynt (bebouwd), daerdoer dat hy schuldich weer te dienen, ende hy des niet en dede, soe deck en menichmael als hy dat liet (naliel) verbuert hy einen alden Philips schilt, ende dat hait der bode, als mombaer des Heeren met orken verbonden.

Dit syn die landen die verbonden syn aen den lande van Valckenborch, in der maeten als hiernaes beschreven staet.

In den iersten, die stadt van Achen, Sittart, Gangelt, Gielenkirchen, Hartogenrade, Elslot, Eys, 't land van Gulich ende die stadt Gulich.

Einich man der in den voerschreven lant woenaftich weer, der men mocht, men einen dachpenninck, voer die banck bringen daer hy woenaftich is ; — off het saeck weer dat der man becommert were in den lande van Valkenborch, soe sal men den man heym wysen daer hy gehoert. Desselve gelyck hebben sich die voerschreven steden verbonden in den lande te doen met einigen man der uyt den lande van Valckenborch is.

Dit syn die benck die sich in den lande van Valckenborch onder den anderen heym suecken mogen.

In den iersten, die banck van Clemmen, Herlen, Broeck (Hoensbroeck) Strucht, Geleen, Oirsbeeck ende Brunssum.

De luyden die in den voerschreve bencken eenigsins woenden, den sal geschieden gelyckerwys als voerschreve steden ende landen.

Bank- Schepen- of Gemeentezegels ⁽¹⁾.

II.

Wij verdeelden deze zegels (Deel I bl. 189) voor wat den type, het zinnebeeldige betreft, in meerdere soorten, als :

1° Het wapen van den Vorst of van den gebiedenden Heer.

2° Dit wapen doorsneden, met eene allegorie in de afsnede.

3° Dit wapen op den voorgevel of aan den voet van 't kerkgebouw.

4° Dit wapen met den Patroon der kerk als schildhouder.

5° Het kerkgebouw alleen.

6° De Patroon der kerk alleen.

7° Zinspeelingen op den naam der plaats.

8° Merken of wapens van onbepaalde beteekenis.

Wanneer wij andermaal eenige zegel afbeeldingen mededeelen dan mogen wij onderstellen, dat de betrokken gemeentebesturen, bij 't Departement van Binnenlandsche Zaken, zullen aanvragen om hun oude zegels, waar toch heel wat anders aan vastkleeft dan aan het cirkeltje met randschrift, waarvan zij zich thans bedienen, als gemeentewapen te mogen invoeren.

---

(1) Wij hebben deze zegels geteekend en in hout gesneden zoo en gelijk zij zich op de stukken voordoen.

Het Schepenzegel van NIEUWSTAD dragende tot omschrift HEC EST CLAVI SIGILLI, is vastgehecht aan een document van het jaar 1575, en verbeeldt het wapen van den gebiedenden Vorst.

Het schepenzegel van GULPEN, hangende aan een document van 't jaar 1625, vertoont het wapen van den gebiedenden Vorst met den Patroon der kerk als schildhouder.

Het zegel der heerlijkheid EYSDEN, vastklevende aan een document van het jaar 1646; voortoont het wapen van den gebiedenden Heer.

Het schepenzegel der gemeente ARCEN en VELDEN, hangende aan een document van 't jaar 1648, verbeeldt het wapen van den gebiedenden Heer aan den voet van het kerkgebouw.

Het zegel der heerlijkheid GRUBBENVORST, met het rand-schrift S(igillum) SCAB(inorum) DE GROBBENFORST, hangende aan een document van het jaar 1648, vertoont het wapen van den gebiedenden Heer.

Het schepenzegel der heerlijkheid van OUD-VALKENBURG, hangende aan een document van 't jaar 1677, verbeeldt den Patroon der kerk, en het wapen van den gebiedenden Heer in de afsnede.

Het schepenzegel van LINNE, vastklevende aan een document van 't jaar 1575, vertoont den Patroon der kerk.

Het schepenzegel van SEVENUM verbeeldt gedeeld, in het eerste de Patroon der kerk, in het tweede 't wapen van den Heer.

Het schepenzegel van SCHINNEN, hangende aan een perkament van 't jaar 1555, verbeeldt de Patronesse der kerk.

Het schepenzegel van BEESEL, hangende aan een perkament van 't jaar 1472, vertoont het wapen van den gebiedenden Vorst met den Patroon der kerk als schildhouder.

Het schepenzegel van MARGRATEN, gehecht aan een document van 't jaar 1685, vertoont de Patronesse der kerk.

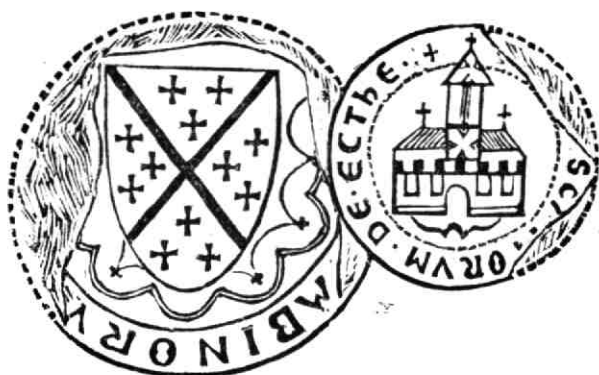

Het schepenzegel van Vlodrop, gehecht aan een document van 't jaar 1575, verbeeldt den Patroon der kerk.

Het schepenzegel en het tegenzegel van ECHT, hangende aan een perkament van 't jaar 1532, vertoont eerstens een wapen en tweedens een kerkgebouw.

Het schepenzegel van AFFERDEN, hangende aan een document van 't jaar 1537, vertoont de Patronen der kerk.

Het schepenzegel van **KESSEL**, hangende aan een perkament van 't jaar 1678, vertoont het wapen van den Heer dier plaats mej den Patroon der kerk als schildhouder.

Het schepenzegel van **WESSEM**, volgens een afdruksel in 't bezit van den Heer Habets, President van het onafhankelijk Genootschap in Limburg, verbeeldt het wapen van den gebiedenden Vorst met den Patroon der kerk als schildhouder.

Het schepenzegel van **OBBICHT**, naar een afdrukkel in 't bezit van den Heer Habets, vertoont de Patronen der kerk en het wapen van den Heer in de afsnede.

Het schepenzegel van **SWALMEN**, naar een afdrukkel in het bezit van den Heer Habets, verbeeldt het wapen van den Heer met den Patroon der kerk als schildhouder, en het wapen van den Gelderschen Vorst in miniatuur.

Het schepenzegel van ODILIËNBERG, vastklevende aan een document van 't jaar 1572, vertoont het wapen van den gebiedenden Vorst met den Patroon der kerk als schildhouder.

Het schepenzegel van BLERICK, klevende aan een document van het jaar 1621, vertoont den Patroon der kerk met het schild van den Heer.

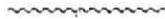
Het schepenzegel van BAERLO, vastklevende aan een document van 't jaar 1673, vertoont het wapen van den Heer en den Patroon der kerk als schildhouder.

Het schepenzegel van GELEEN, gehecht aan een document van 't jaar 1706, vertoont den Patroon der kerk.

Het schepenzegel van HELDEN, klevende aan een document van 't jaar 1691, verbeeldt den Patroon der kerk houdende een schild in de rechterhand.

Het schepenzegel van HOLSIT—VAELS—VILLEN, klevende aan een document van 't jaar 1663, verbeeldt den Patroon der kerk.

Ten slotte een paar schepenzegels van plaatsen thans op Pruisisch gebied gelegen, als : zegel van 's HERTOENRADE, vastgehecht aan een document van 't jaar 1691, verbeeldende den Limburgschen dubbelstaartigen leeuw.

Het schepenzegel van GREVENBROECK, hangende aan een perkament van 't jaar 1415, en aan een document des jaars 1634, vertoont een kerkgebouw en daarneven het wapen van den Vorst.

ALPHABETISCH REGISTER.

- Aar (Theodorik graaf van) 405.
Abbeye (Massing de l') 134, 147.
Achel 242.
Achtenrode (St.) 197.
Aelst 332.
Aerschot (Hertog van) 33, 68.
— Te Madrid gevangen 69, 199.
Afferden 358, 446.
Agris (Goert van) 339.
Aken 114, 132, 141, 300, 439.
Alarts (Mathijs) 282.
Alba (Hertog van) 75, 203.
Albertanson (Luit. Kolonel) 139.
Aldegonde (Graaf van St.) Gouverneur van Overmase 76.
Aldenghoor (kasteel) 205, 232, 242, 244.
Aldenkickenbeck (kasteel) 341.
Almeda (fort van) 203.
Alraven (Adolf van) 356.
Alsdorp 215.
Alstborch 382.
Altena 224, 238.
Altuna (kapitein) 90.
Amby 13, 64.
Amerongen 193.
Amstel (Catharina van) 206.
Amstenraedt (Heer van) 78, 124, 142, 169.
Anduchar (kapitein) 24.
Anholt (Graaf van) 22, 24. —
Op marsch naar Maastricht 26.
— Logeert te Wilre 27.
Ansembourg (Graaf van) 207, 387.
Apeldoern 332.
Appeltern (Jutta van) 290. —
Thomas 326.
Arberg (Graaf d') 131, 147, 164.
Arcen 358, 442.
Argenteau 97, 171.
Arnhem (Stad) 320 — Johan van 303, 335 — Karel 331.
As, genaamd Strycken (Geerling van) 272.
Asch (Jan van) 285.
Aspermont zie Lynden.
Asperen (Baron van) 104.
Assenberg (van) 24.
Asten 207, 220, 221, 334.
Aubel 22, 23, 192.
Audart (Nicolas) 75.
Aurechts (Diederich) 297, 300 —
Johan 302.
Avelghem 238.
Aytone (Markies van) 68, 69, 70
— logeert te Haren, 72, 73,
had procuratie om te onderhandelen 203.
B.
Bacx (Rudolf) 51.
Baerlo (dorp) 280, 295, 226, 318, 449.
Baerle (Gerard van) 295 — Rey-

- nart 308 — Hendrik 339 —
 Johan 339 — Edmond 339 ,
 355 — Herman 361.
 Baeswilre 206.
 Baexem (dorp) 277 — Gillis van
 217 — Johan 215 , 238 —
 Rut 272.
 Baillonini (Paul) 45.
 Balbazes (Markies van) 35, 36.
 Balderich (Hendrik van) 230, 312.
 Barcelona (wordt veroverd) 157.
 Barich 230, 312.
 Barsdonck 318 — Arnt van 361.
 Bastide (Baron de la) 241.
 Batta (Johan) 245.
 Bedbur 220.
 Beek 12, 13, 64, 72, 86, 420
 — Daem van 361.
 Beede (Arnt van) 199.
 Beers (Hendrik van) 327.
 Beegden 240, 250.
 Beegderduinen 263.
 Beeren (Hendrik) 272.
 Begijn (Goswijn) 234.
 Belfelt 287, 341.
 Belgens 105.
 Belderbusch (commissaris van
 Limburg) 132.
 Bemelen 12, 13, 33, 64.
 Bommel 208.
 Benthem (Johan van) 288.
 Berck (dorp) 230 — Godfried
 294, 296, 297.
 Berg (E. de) 219.
 Bergerhof 217.
 Bergh (heerlijkheid) 12, 13, 18,
 33, 57, 64.
 Bergh (Herman Frederik , Graaf
 van den) 45. Hendrik 45 —
 wordt vereerd met een voeder
 wijn 49 — Gaat over tot de
 Spaansche partij 69, 201, 220,
 221, 328 — Arnold 245.
 Berghe (Reynier van) 197.
 Berg-Trips (Dirk van den) 124.
 Bergen (Cornelius van) 316.
 Berlaimont (Henri de) 21.
 Berlijn 262.
 Bern 20.
 Bernau (Heer van) 231.
 Bertolf van Belven 52, 124, 222.
 Besel 286, 348, 354, 444.
 Betgenhuzen (Margareta van) 309.
 Beukelt 241.
 Beulaert (van) 33.
 Beull (van) 54.
 Beusdael 43.
 Beyerens (Catharina van) 305.
 Bierens (Philip Baron van) 336.
 Bielsen (Munsterbilsen) 308.
 Binsfelt 375.
 Birgelen 332.
 Blauwensteyn (Pit van) 149, 153.
 Blerick 280, 287, 308, 309, 449.
 Blienbeck 290.
 Blitterswyck (heerlijkheid) 280 ,
 289 — Arnt van 289 —
 Johan 289 — Catharina 290
 — Dirk 290 Walburga 290
 — Hendrik 311, 332.
 Blois (Isendoren de) 129.
 Blijt (Ter) 12, 13, 48.
 Bochoft (heerlijkheid) 238 —
 Gothard van 209, 234 , 236

- Johan 228 — Gertrude 236 — Peter 311 — Edouard 312, 361 — Arent 311, 361 — Floris 330 — Goert 361.
- Bock (Peter van) 43 — Willem 231 — Hans Adam 231, Rudolf 231, floris 231 — Karel 231.
- Boecop (Baron de) 332.
- Boenenborch (Johan van) 321-22.
- Boemelsborch (Herman van) 326.
- Boethergen (Arnold van) 330.
- Boetselaer (Zweder van) 232, 240 — Diederich 237, 239, 241 — Baron van 104, 139 — Kolonel 166.
- Boisschot (van) 30, 31.
- Bommelerwaard 318.
- Bonavides (Don Louis de) 22, 28, 37.
- Bongart (Eustache van) 232-33 — Willem 233 — Johan 234 — Adam 234 — Werner 34 — Maria 124.
- Boonenburgh (Herman van) 228.
- Boot (Johan) 216.
- Borgharen 12, 13, 55, 181.
- Borghof 241.
- Borman (Willem de) 241 — Charles 242, 254 — Margareta 242, Renier 253.
- Bormans (Jan).
- Borne 234-35.
- Bosman (Peter) 258, 265.
- Bosch (Karel van den) 352.
- Boschusen (Lambert van) 229 — Peter 356.
- Bouillon (Hertog van) Staatsche Generaal passeert door Valkenburg 54 — logeert te Bunde 57 — wordt Gouverneur van Maastricht 65 — benoemd tot plaatsvervangend Gouverneur van Overmase 73, 80, 84, 95, 104 — wordt als Gouverneur vervangen 111.
- Bourgogne (Herman de) Gouverneur van Overmase 34 — zijne Weduwe 35.
- Boviers (Peter) Ontvanger Generaal van Valkenburg, 98, 104, 109, 149.
- Brabant 376.
- Bracht 287, 299.
- Braccamonte (Don Melchior de) 45.
- Brant de Roever (Willem) 310, 339.
- Brede (Maasbree) 287-89 — Eva van 312 — Vriedtzwent 307.
- Bremen 322.
- Brempt (dorp) 299 — Arnt van, Commissaris van Valkenburg 24, 27, 33, 53 — Jacob 153 — Bertha 226 — Rutgerus 295 — Johan 312 — Sibert 361.
- Brey (van Kessel genaamd) 342.
- Breydenbaent (Arnolt) 310.
- Breyel 242.
- Broeck (Simon van den) 242 — Willem 303 — Gisbert 341.
- Broeckhuisen (heerlijkheid) 335 — Johan van 290, 338 —

- Martyn 290 — Willem 299
 — Gerarda 308, 309 — Joost 330.
- Bronchorst (Jan van) 123 —
 Anna 290 — Willem 328.
- Bruaij (Graaf van) Gouverneur
 der landen van Overmase 76.
- Brugel (heerlijkheid) 238.
- Bruggen (ambt van) 139.
- Brunssum 12, 13, 124.
- Brussel 114, 123, 133, 136,
 151, 170.
- Bruyn (de) Ambassadeur 154,
 156, 162 — Peter 282.
- Brije (de) Lieutenant 166.
- Bucq (Heer van) 52.
- Bunde 13, 55, 64, 80, 124, 135.
- Buren (Adolf van) 333, Alart 354.
- Busca (Auditeur) 96.
- Butkens 192, 332.
- Bylant (Barbara van) 240 —
 Adriaan 290, 312.
- C.**
- Cabbeljaeuw (Jacob) 181.
- Caldenbroeck (kasteel, bij Lot-
 tum) 290.
- Caldenborch (Frans) 43 — Wil-
 lem 52, 69.
- Callenfels (Hartman Godfried)
 Kommandant van Maastricht
 135.
- Camp (Renier van den) 254.
- Cartils zie Hoen.
- Campen (Karel van der) 39.
- Campo-Lattera (Markies de) 45.
- Castel-Rodrigo (Markies de) 130.
- Castellum-Menapiorum 293.
- Castillo (Gonsales de) Lieutenant
 37.
- Cauchou de la Tour (Godfrida)
 244.
- Ceretto (Markies de) 83.
- Charasse (Ambassadeur) 200.
- Chelmes (Markies de) 203.
- Cheratte 192.
- Chiny (Graafschap) 241.
- Christoffel (Aartsbisschop van
 Bremen) 321.
- Clandt (Jonker) 245.
- Clant (President) 130 — Claes
 323.
- Clarisse (Louis Rogier) 353.
- Claun (Kolonel) 163.
- Clee (Adriaan) 223.
- Cleef 238 — Johan en Willem,
 Hertogen van 313.
- Cleijnsmit (Johan) Schepen te Gul-
 pen 377.
- Clermont (Heer van) 89 — Nelis
 van 150, 161, 169.
- Clopper (Claes) 199.
- Clops (Jacob) Advokaat 49.
- Cobbeghem (Heer van) 353.
- Cocx (Frederik-Ignatius) 356 —
 Willem 388 — Michiel 43,
 50, 92, 95.
- Coen (Kapitein) 294.
- Coenen (Mathijs) Burgemeester 6.
- Coenegracht Secretaris 34 —
 Herman (Schepen) 49, 50 —
 (Griffier van 't Leenhof) 89,
 95 — Mathijs (Griffier) 98,
 108.
- Collart (Daniel) 211 — Collart

- van Lijnden (Elisabeth) 243, 248.
Colome (Don Carlos de) 68.
Condé (Prins de) 168-69.
Conrardi (Kanunnik) 18, 33.
Coocken (Michiel) Procureur 19 — Jacob 139.
Cortenbach (Nicolaas) Procureur 19, 33 — Willem van 49, 124, 142 — Erfvoogd van Roermond 221.
Cortessem 238.
Cranendonck (Baronie) 205.
Cratz (Veldheer) 24.
Crequi-Hanicart (P. J. de) 231.
Crickenbeck zie Krickenbeck.
Croll (Karel) 254.
Croonenborch (Kasteel) 332.
Croy (Hertog van) 24 — Hertogin van 221.
Chruchten (dorp) 356 — Catharina van 244.
Cruder van Wassenberg 240.
Cruningen (Joost van) 213 — Johan 215.
Culemborgh 141 — Johan Heer van 288.
Curingen 249-50.
D.
Daelacker 263.
Daelen (Jasper van) 282, 323.
Daelhem 16, 53, 58, 68.
Daems (Nicolas) Burgemeester van Valkenburg 35.
Dalenbroeck (land van) 348.
Damerier (Ogier) Burg. van Valkenburg 103.
Daniels 353.
Decker (Conrad) 43.
Dendremonde 39.
Diepenbroeck (Gertrude van) 290.
Diest 90.
Ditz (Rutger van) 223.
Dobbelsteyn (Heer van Eynenborgh) 110 — Godhard 234, 375.
Doelenham 332.
Doerne (Anna Wilhelmina van) 221 — Catharina Agnes 222, 334.
Dom (Welten) Heer van 187.
Domseler (Evert van) 319.
Donck (Claes van der) 206 — Agnes 318.
Doorne (Joanna van) 212.
Doornick (Renier Baron van) 331.
Dormael 332.
Draeck (Robert de) Drossaard van Daelhem 53, 62, 68.
Draeckenfelt (Elisabeth van) 214 — Godert 211-12 — Alfrida 215.
Dript (Agnes van) 243 — Dierich 243, 351 — Johan 311.
Duckweiler (Casparus) Abt van Kloosterrade 107.
Dulcken (Cornelis van) 215.
Dungelen (Jan van) 317.
Dursdael (Robert van) 330.
Dusseldorf 242.
Duverden van Voordt (Arnold) Ontvanger Generaal 68, 71, 99.
Duyten (Peter) 353.
Dyck (Arnold van) 356.

E.

Eaucourt (Abt van) 100.
 Echt 348, 353-54, 446.
 Echterwald 348.
 Eckelrade 12, 13, — Lins van 375.
 Edinghen (Willem van) 215, 238.
 Egmont (Anna van) 214.
 Eicholt (kasteel) 33.
 Eicholtz (Gerard van den) 234.
 Elderen 364.
 Elen (van) Secretaris 121.
 Elerhof 245.
 Elle 277.
 Ellerborn (N. van) 231.
 Elmpt (dorp) 348, 357 — Johan van 226 — Johan Hendrik 249, 253 — Herman 258 — Willem 339.
 Elso (heerlijkheid) 12, 13, 37, 51, 55, 127, 197, 437.
 Elsen (Daniel ten) 310.
 Elve (fort) 72, 80, 94, 96.
 Engelbert (Aartsbisschop van Keulen) 294.
 Englada (Lieutenant).
 Erkel (Arnold van) 303.
 Erkelen 90, 308, 309, 332, 349.
 Ernst 193.
 Erp (Godhard van) 224, 250, 254 — Johan 228 — Willem 228 — Elisabeth 229 — Cornelia 243.
 Epicum (Heer van) 134.
 Esscheren (Jan van) 285.
 Essen 41.
 Etenaken 168.

Eupen (Johan van) 228.
 Eyck (Peter van) Goudsmid te Maastricht 153 — Elisabeth 231 — Barbara 243 — Floris 331.
 Eyckberch (J.) 127, 182.
 Eynatten (Maria van) 33 — Stephan (Commissaris) 71, 74, 94, 98, 145 — Adolf 68 — Herman Frans 165, 377, Gilles 376 — Johan 382.
 Eynenborch (Heer van) 110.
 Eijll (Sibert van) 290 — Gerit 290 — Godfridus 295 — Tilman 338 — Johan 361.
 Eynholtz (Henric van) 342.
 Eys (Heer van) 206, 439.
 Eysden 12, 13, 43, 442.

F.

Fabritius (Thomas) Schepen 43, 50, 80 — Hilger (Notaris) 49, 66 — Stephan 394.
 Fabry (Adam) 277.
 Faggersheitje 263.
 Faille (de la) 62.
 Fallez (Graaf van) Gouverneur van Overmase 25, 27, 28.
 Fenneur 193.
 Fexhe (Johanna de) 206.
 Foruij (kapitein) 187.
 Foss (Vincent) 330.
 Fostier (Hendrik de) 221, 254.
 Fouchez (L.) 172.
 Fraisinne (Johan) Proost van St. Gerlach 154.
 Franquinet (G. D.) 366.
 Franquin (kwartiermeester) 45.

Franco (Manuel) Gouverneur van Gulick 62.
 Franssen (Peter) Deurwaarder 161, 170-71.
 Frentz (van) 242.
 Froidcourt 332.
 Frouhoven zie Kehre.
 Frymersum (Willem van) 355.
 Fuentes (Graaf van) kapitein generaal der Nederlanden 75.
 Fyrenschats (Agent) 159, 169.

G.

Gaelen (Herman van) 317.
 Gamarra (Don Stephan de) Ambassadeur 189.
 Ganderingen 304.
 Gangeringen 287.
 Gangelt 285, 439.
 Gaveren (Conrad van) Heer van Geul 124, 388.
 Geerlings (Jacob) 229.
 Geleen 12, 13, 64, 207, 450.
 Geilenkirchen 53, 438.
 Geisteren 280, 312.
 Gelder 89, 168, 308 — Marcus Baron van 281 — Adolf 334 — Otto, Graaf van 280, 348 — Reynald 296, 349 — Karel Hertog van 311, 313, 315, 320 — Willem 325 — Henrick 348 — Arnold 349.
 Gelre (Wynant van) Kanunnik 18.
 Geldersch waterrecht 313.
 Gemert 156.
 Gent (Baron van) Stadhouder van Valkenburg 143, 149, 154.

Geradts (Bartholomeus Norbertus) 254.
 Gerlach (St.) 57, 72, 92, 154, 157.
 Gerstad 262.
 Gerven (Johan van) 331.
 Gexken (Albert) 325.
 Ghent (Hendrik van) 323.
 Ghilis (kapitein) 90.
 Ghoor (kasteel) 205, 210, 220.
 Ghoor (Daniel van) 206, 209-10, 233 — Lambert 206 — Arnold 206, 208, 211, 216, 226, 236, 250 — Willem 202, 209, 234 — Johan 209, 226, 234, 250, 253 — Aleyda 207, 209, 234 — Catharina 207, 209, 236 — Johanna 207, 209, 236 — Renier 208
 Jan Hubert 208 — Hendrik 208 — Isabella 208 — Robrecht 224 — Alard 236, 311, 313 — Gertruda 236.
 Ghoorenbosch 269.
 Ginnonies (Don Juan de) 203.
 Gladbach (Gerard Abt van) 295.
 Goch 308-9.
 Godsdael (Abt van) 141.
 Goele zie Guel.
 Goere 193.
 Goeterloe 308.
 Golstein (Joachim van) Kommandant van Maastricht 71, 74, 84, 119.
 Gouthoven (van) Notaris 127, 140.
 Gouware (Don Martin de) 27.
 Govij (Don Diego de) 118, 121.

- Goyen (Jacob van) 341.
 Graesbeke (van) Procureur generarl 35, 75.
 Grammont (de) Veldmaarschalk 133.
 Grathem 277.
 Graty (Frans de) 91, 139.
 Gravendael 193.
 Gravenvoeren (s) 192.
 Gravenhage (s) 68, 73, 120, 170.
 Greiff (Johan Lodewijk) 243.
 Gressenich (Johanna van) 351.
 Grevenbroeck (Johan Frans van) 231 — Maria Hildegonda.
 Grevenbroeck (stad) 452.
 Greveraedt (dorp) 286, 358, 360 — Jacob van 328.
 Grison (Hofmeester) 119.
 Grobbendonck (Graaf van) Gouverneur van Overmase 149, 152, 155-56, 164, 166, 168, 186.
 Groenre 286.
 Groesbeek (Dederik van) 305, 338 — Bela 338 — Seger 338.
 Groesen 262.
 Groningen 319, 323.
 Gronsveld 27.
 Groot-Melenborg 248.
 Groot (Adriaan de) Rentmeester der domeinen van Valkenburg 27, 35.
 Grotius (Advokaat) 130.
 Grubben (kasteel) 241.
 Groulart (Agent) 51.
 Grubbenvorst (heerlijkheid) 241, 280, 290, 443.
- Grunsfloort (kasteel) 335.
 Grujjs (Marcelis) 104 — II. 127.
 Gulck (land van) 439.
 Gulick (Reynald Hertog van) 288 — Philippa 285.
 Gulpen 65, 193, 376, 441.
 Gulpen (N. van) 68 — Elisabeth 107 — Diederich 231.
 Guasco (Octavio de) kolonel 91, 94, 97, 109, 114, 121, 133.
 Guel (heerlijkheid) 12, 13, 55, 64, 80, 115, 135, 197, 388 — Heer van 85, 90, 121, 124.
 Gusman (Don Fernando de) 27, 28, 32.
 Gutshoven (Jacob van) 245.
 Gyselman (Johan) 382.
 Gysenborch (Catharina van) 335.
- H.**
- Habets (J.) Pastoor 23, 43, 72, 129, 205, 364.
 Hackfort (Alart van) 208.
 Haddenraij 296.
 Haefiten (Cornelis van) 215.
 Haelen (dorp) 205, 210 — Jacob van 312.
 Haecx (Gerard) 236.
 Haeghen (Reinhard van) 248.
 Haeren (Willem van) 249.
 Haesdael 102, 113.
 Hagens (Thys) 322.
 Hamal (Margareta van) 364.
 Hammerstein (Gerit van) 328.
 Hamel (Sergeant Majoor) 89.
 Hannot (Thijs) 34.
 Hannut 134.
 Haren 19, 64, 73, 146, 193.

- Harff (Willem van) 215.
 Harve (Johan van) 354.
 Hartelsteyn 38, 206.
 Hartvelt (Johan van) 360.
 Hauterive (kommandant) 119, 122
 Heeck 71.
 Heenvliet (Heer van) 213.
 Heerlen (dorp) 12, 13, 91, 398.
 Heerle (Jan van — alias Mewen)
 242 — Mathys, Pastoor 288 —
 Adelberna 405.
 Heereman-Zuydtwyck (Maria Ale-
 xandrina Barbara van) 246.
 Heergraeff (Michiel) 258.
 Heimbach (Ida van) 242.
 Hekeren (Rode van) Hofmeester
 131, 141.
 Helvoort 243.
 Helden (dorp) 280, 286, 450. —
 Thomas van 312.
 Hemmen 382.
 Hembergh (Margaretha van) 310.
 Hemert (Catharina van) 318.
 Hennis (Hendrik) 247.
 Henri-Chapelle 65.
 Hertogenbosch (s) 135, 156.
 Heringen 286, 358.
 Hertogenrade (s) 16, 58, 68, 70,
 83, 193, 376, 439, 451.
 Hertevelt (Renier van) 313. —
 Steven 328.
 Herten 243.
 Herzelles (Charles de) 244.
 Herenthals 88.
 Herve 155.
 Hess (Jan der) 361.
 Heukelom (kasteel) 330.
 Heuss (Antoon) 249.
 Heusden (Jan Heer van) 206.
 Heyendael (Catharina van) 375.
 Heyerhof 242.
 Heythuizen 217, 250, 257.
 Heyden (Johan van der) 278. —
 Dieric 281, 337. Gisbert 285.
 — Johan Ignatius 356.
 Heze (Te) 278.
 Hildesheim 163.
 Hilgenfelde 262.
 Hillen (Johanna van) 330 — Gerit
 330. — Johan Remer 356.
 Hinsbeck 241, 286, 358.
 Hochstade (graaf van) 192.
 Hochkirchen (Adam van) 243. —
 Johan 207.
 Hocht 72.
 Hoensbroeck (heerlijkheid) 12,
 187 — Adriaan (Markies van)
 5, 34, 37, 88, 91, 115, 145,
 208, 291 — Caspar Ulrich
 (kommandeur der Duitsche
 Orde) 156, 163.
 Hoensbroeck-Guel (Wolter van)
 Stadhouder en Voogd 15, 78,
 124 — Conrad Ulrich (Com-
 missaris) 22, 24, 31, 38,
 Stadhouder 48, 50, 58, 66,
 71, 122, 129, 134, 145, 149
 — Wolter Frans (Stadhouder)
 186, 195.
 Hoensbroeck-oud-Valkenburg Da-
 niel) Commissaris 68, 80, 98,
 163.
 Hoen van der Lip (Margareta) 241
 — Caspar 250.

- Hoen-Cartils (Jonker van) 34 —
Jan 48, 375 — Jan Renier 125,
173 — Johanna Maria 332,
Adelhert 290.
- Hoen zu Loevenich 242.
- Hoenshuis (kasteel) 48.
- Hoefve (van den) 39, 43 —
Scholtis te Heerlen 44, 51 —
Peter (Luitenant-Drossaard) 78
Servaas 152, 156, 162.
- Hoernken (Gertrude) 320,
- Hoekell (Dirk) 351.
- Hoisse 142.
- Hoelgrat (Huub op de) 375.
- Holtbecker (Scholtis) 34, 42, 51.
- Holsit 52, 124, 193, 451.
- Holswyler (Jacob) 328.
- Holtmeulen (Jan van) 211, 212,
339 — Vullinck 308, 339 —
— Gerard 312, 339 — Jacob
312 — Fey 339 — Egbert 339
— Baetse 341.
- Holthusen (Mathys van) 337 —
Johan 355 — Renier 358 —
Derick 361 — Frambach 361.
- Honsteijn zie Boonenbergh.
- Horn (Graafschap) 205.
- Horn (dorp) 240, 248 — Burcht
van 250.
- Horn (Graaf Jacob van) 210, 211,
224, 250 — Johan 212 —
Gerard 224, 277 — Willem
233, 277 — Mechtildis 277.
- Horion (Willem van) 212 — Arnt
212 — Gerard Arsuerus Louis
221 — Maximiliaan Henri Hya-
cinth 222 — Assuerus Louis
222 — Karel 222, 248, 253.
- Hornech (Johan van der) 234.
- Horpusch (Balduinus) Abt van
Kloosterrade 60.
- Horst 242, 280, 327 — Dirck
van der 281 — Conrad 311,
330-31.
- Hortado (don Inigo de) 21, 22.
- Hostart 124.
- Houben (Rut) 272.
- Houthem 13, 57, 64.
- Houthuzen 286.
- Houtblerick 310.
- Hous 192.
- Hove (Catharina van) 244.
- Hovelmans (N) 356.
- Huen van Sutersbecke (Eusta-
chius) 295.
- Hulhoven 207.
- Hulsberg, 3, 64, 103, 165 —
Mathilde van 243.
- Hulst (Jaspar van) 120.
- Husshoven 311 — Willem van
328.
- Huygens (Christiaan) 10, 15, 20,
85.
- Huyn-Amstenrade (Werner) Stad-
houder en Voogd 78 — Vrouwe
van 124, 142.
- I.
- Impel (Willem van den) 312.
- Imstenraedt (Wijnant van) 142.
- Inkevoortshof 248.
- Ingels (d') 248.
- Ingenhof 240.
- Ingen-Bogardt (Truyke) 294.
- In der Horst (Lodewijk) 352, 356.

Insula (St. Maria in) 294.
Isendoorn a Blois (J. R.) 129 —
Philibert 181.

Isolani (Veldmaarschalk) 118.

Itteren 12, 13, 55, 64, 124.

Ittervoort 277.

Ittersum (van) kapitein 132 —
Robert, Drossaard van 's Her-
togenrade 183.

J.

Jabeek 13.

Jacobs (Laurens) 171.

Jacops (Dirich) 258, 268.

Jacobi (Joan) 254 — Jacob 254.

Jegher (Karel de) 231.

Jufferen-ven 231.

Julemont 386.

K.

Kaas (Ritmeester) 108.

Kadier 193.

Kaenys (Jacob) 326.

Kalckhoff (Jacob) 132.

Kaldenbroeck 236.

Kalverpasch 310.

Kamphuysen (Hendrik van) 321.

Kameryck 68.

Karel V (Keizer) 327.

Kathagen 208.

Kehre (Johan) 356.

Kell 330.

Kelmisberg 123.

Kempen 311 — Herman 305.

Kenijchten (Dirk van) 350.

Ker (Dietrich) 330 — Johan 342.

Kerchove (Judocus van den) 244.

Kerckerinck-Borg (Maria Agnes
Engelbertina von) 246.

Kerckhem (Philip Baron de) Land-
Drossaard 249.

Kerkrade 125, 191.

Kerpen-Lommessen 124.

Kessel (Land van) 280-90, 350.

Kessel (dorp) 280, 286, 447.

Kessel (Hendrik, Graaf van) 280,
294.

Kessel (Johan van) 281, 297,
304, 305, 307, 309, 338,

Godhard-Godert-Goert, 282,

297, 304, 305, 318, 337 —

Willem 297, 307, 308, 309,

312, 313, 332 — Siger 297

— Mathijs 297, 304, 305,

307, 310, 338 — Sibrecht

304, 308, 309 — Arnolt Stru-

ver 308, 338 — Gerit 308 —

Henric Frans 308, 338 —

Everhard 309 — Tilman 309

— Wilhelma 309 — Gerarda

312 — Elisabeth 312 — Nees-

ken 312 — Christoffel 312 —

Johanna Maria 332 — Renier

Caspar 332 — Catharina 332.

Kessel op 't Oever (Willem van)

337, 340 — Mathijs 337-38,

340 — Margareta 337 — Si-

brecht 338 — Johan 338-39-

40 — Godert 338 — Vullinck

338 — Balthazar Ulrich 340

— Adolf Philip 340 — Anna

Maria Gertrudis 341 — Johan

Willem 341 — Balthazar Adolf

340 — Ernest Maximiliaan 341

Caspar Joseph 341.

Kessel - genaamd Roeffart (Floir-

- ken van) 304 — Godert 341-42 — Gerit 341-42 — Hendrik 341 — Willem 341 — Elisabeth 341 — Christina 342 — Thonis 342 — Mathijs 342 — Adolf 342 — Anna Maria 342.
- Kesseleyck 311.
- Kessen (P.) 220.
- Kessenich (Johan van) 229, 254 — Hendrick 295.
- Keulen 124.
- Keuller 153.
- Keverberg (Ch. Baron de) 223, 231, 247 — Godhard 230, 242-43 — Caspar 230, 245, 290 — Lambert 241, 245 — Johan 242, 245 — Renier 242, 245 — Rutger 242 — Elisabeth 242 — Hans Caspar 243 — Rudolf 242, 245 — Frans 243 — Clara 243 — Otto Willem 245 — Johanna Barbara 245 — Maria Hedwig 245 — Elisabeth Julia Segerina 245 — Catharina Francisca 245 — Godhard Diederich 245 — Cornelia 245 — Willem 245 — Hans Everard 245, 290 — Hendrik 245 — Johan Frans Karel Emanuel 246 — Rudolf Caspar 246 — Jan Frederik Lambert 246 — Jan Willem 246 — Jan Lodewijk 246 — Andries Edmond 246 — Barbara Alexandrina 246 — Karel Frederik Joseph 246 — Karel Lodewijk Willem 246 — Clementina Francisca 246 — Frederik 247 — Elfrida 247 — Rudolf Caspar 336 — Caspar Emanuel Joseph 336 — Karel 337.
- Keizerbosch (Proosdij) 305.
- Kinschot (Thesaurier) 39.
- Kloosterrade (Abdij) 405.
- Knoije van Anstenroide (Martyn) 375.
- Kodinckhoven 310.
- Kolne (Wilhelmus) 295.
- Kopvoert 286.
- Kovesdonk 343.
- Krickenbeck (Ambt van) 286, 350, 358 — Kasteel 358 — Johan van 298 — Sybrecht 298, 360 — Johan Willem 338.
- Kritzrade 285.
- Kuijlen (Pilgrim van der) 337-38.
- Kypshoven (Gadert van) 340.
- L.**
- Laemerstorp zie Breydenbaent.
- Laer (Leonard van) 215, 249.
- Laguna zie Tor.
- Lamberti (Wynand) Abt van Kloosterrade 164.
- Lamboy (de) Generaal 130.
- Langevelt 287.
- Langendonck 287.
- Lannoij (Claudius de) Gouverneur van Maastricht 22, 33, 35, 49.
- Lantwyck (Arnt van) 238.
- Larracabal (Don Diego de) 90, 94.
- Laterra zie Campo.
- Laurensberg 242.

Laverne (Luit.-Generaal) 90, 121, 133, 146, 153.
 Leeck (Stephan) 234 — Johan 234 zie Brempt.
 Leede (Markies de) Gouverneur van Overmase 84 — veroveret het kasteel Valkenburg 87, 88, 91 — vertoeft te Roermond 92, 95, 97.
 Lemans (Jan) 223.
 Lenarts (Hubrecht) 140 — Peter 219.
 Lense 287.
 Leon (Don Pontio de) 61.
 Lerma (Hertog van) 72.
 Lerodt (Dirk van) 124.
 Leuchtenberg (Hertog van) 247.
 Leuth (fort van) 90, 135, 150.
 Leuth (dorp) 206, 286, 341, 358.
 Lent (Th. van) 303.
 Lewen 353.
 Limburg (land van) 16, 58, 68, 376 — Kasteel 133.
 Limburg-Styrum (Graaf van) 53, 221.
 Linnel 105.
 Linne 348, 354, 444
 Lintsenich 242.
 Lip (Margareta van der) 241 — Dederich 281, 326 — Jaspar 290, 327.
 Lismael 34, 588.
 Lobbrich 286, 310, 358.
 Lobith 286.
 Locht (Hendrik van der) 282.
 Lochtenberg (Heer van) 231.
 Lochum 287.

Locquet (Raadsheer) 171.
 Loë-Wissen (Charlotta van) 247.
 Loevenich 242.
 Lodge (Maria) 247.
 Lommersen zie Kerpen.
 Lom (Johan van) 228, 361 — Johan George 241.
 Longueville (Graaf van) 168.
 Loo (Kapitein) 129.
 Looz (Graafschap) 205, 250, 256 — Johanna van 277 — Gotthard 285.
 Lothrijk (Hendrik Graaf van) 280.
 Lotbroeck 207.
 Lottum 280, 290.
 Lovania (Johan a) 304.
 Loyens (Hendrik) 169 — Conrad 220.
 Luik 69, 163.
 Luneborg 322.
 Luttelvorst 241-42.
 Lynden (Ernest Graaf van) 124 — Anna van 246 — Johan 290, 326 — Arnt 290 — Jaspar 290 — Clementina 332 — Frans 332 — Elisabeth Anna 335.

M.

Maasbracht 241, 348, 351, 353.
 Maasbrée 280, 306.
 Maaseyck 53, 85, 206.
 Maasland 254.
 Maastricht 18 — beleg en overgave 53, 55, 65 — opnieuw belegerd 70, 94 — Gouverneurs en Kommandanten van

- 135, 139, 153 — Burgemeesters en Schepenen 139, 169.
 Maenhals (Hendrik) 74.
 Maertens-Voeren 192.
 Madrid 204.
 Madril (Kapitein) 107, 108.
 Magnus (Hendrik) 199.
 Malaga 244.
 Malte (de) 172.
 Malva (Kapitein) 118.
 Margraten 65, 183, 193, 377, 445.
 Margelle (Jan de la) 124 — Arnold Drossaard van Daalhem 186, 195.
 Marck-Brandenburg 262.
 Marienweerd 295.
 Marnay (Markies de) Gouverneur van Overmase 20, 25, 35, 76.
 Marsing (Generaal) 119.
 Martelz (Claes) 328.
 Massing de l'Abbeij (Baljuw) 134, 147.
 Materberg 197.
 Mauleon (Frans de) 241.
 Meer (heerlijkheid) 341.
 Meer (Gerard van) 48 — Renier, Ontvanger-Generaal van Valkenburg 33, 34, 35, 43, 49, 101 — Walter Luitenant-Drossaard 149, 157, 162, 189.
 Meerssen 12, 13 ..... 407, 410.
 Meerlo 280.
 Meckelenborg 325 — Albrecht Hertog van 327.
 Mechelen 68, 170.
 Melick-Herkenbosch 240, 348.
 Melyn (Heer van) 316.
 Mello (Don Francisco de) Gouverneur der Nederlanden 107, 108.
 Mendoza (Luitenant) 22.
 Mercator (Thys) 331.
 Merckstein 124, 193.
 Merssen (Gerardus van) 207 — Joost 212, 248 — Corst 352.
 Merode (Agnes Wilhelmina van) 220. — Dries 225 — Johanna 241 — Johan 243 — Gothard 245 — Gerard 364 — Frederik 364.
 Merwijck (Carpar van) 222, 315, 318, 320-27, 334 — Willem 250, 290, 318, 327-28, 342, 355-56 — Thys 281, 315, 327 — Henric 288, 309, 315 — Dirck 315, 342 — Gerard 282, 309, 313, 315, 317, 339 — Johan Tegnagel 309, 315 — Elbert 312, 315 — Cornelius 315, 327 — Freza 315 — Agnes 318 — Johanna 318, 327, 330 — Margareta 327 — Willem Caspar 330 — Theodoor Frans 334 — Clementina 334 — Walrada 334 — Willem Antoon 336 — Antoon Adriaan Frans 336 — Judith Cornelia Maria 336 — Thedora Maria Josepha 336 — Maria Anna 341.
 Mesieres (Frans de) Kommandant van 't fort Elve, 88, 104, 121, 154, 164.

- Mesch 143.
- Metternich (Anna Sophia Theresia van) 336.
- Meurs 141 — Graaf van 235, 249 — Diederich 285, 288 — Johan 285, 304, 348 — Christoffel 312 — Herman 362.
- Mewen (Jan van) genaamd Ke-verberg 332 — Johan 351.
- Mewenhof 245.
- Mexia (Don Diego) 37.
- Meyel 206-7, 220.
- Michiels (Frans) 215.
- Middelaer 358.
- Middelbeek (kasteel) 241.
- Mierlo 206 — Heer van 231.
- Mierlaer 288.
- Millen 285, 304, 348.
- Moeys (Peter) 258.
- Moerdyk 277.
- Moher-Oe 207.
- Molhuysen (P. C.) 262.
- Mombeeck (Arnold van) 242 — Arnt 351.
- Monix (Anna) 331.
- Mannien (Wolter) 353.
- Monikkeij-Kessel 295.
- Monssen 124.
- Montero (kapitein) 114, 118.
- Montmorency (Philip van) 213.
- Montfort (Ambt van) 348, 356 — dorp 348-49 — de burcht 348, 350 — Agnes van 214 — Beatrix 211, 212, 214 — Elisabeth 211, 212, 214 — Egbert 338.
- Moreel zie Wilre.
- Mortier 121, 192.
- Moretti (kommandant van Daelhem) 133.
- Mottry zie Lannoy.
- Motte (de la) 21.
- Moulingen 142, 192.
- Moultz (Peter) 249.
- Mulart (Peter) 365, 375.
- Mulenbeek 308.
- Musch (Griffier van den Raad van State) 139.
- Musschenbroek 153.
- Mussenberg 263, 332.
- Munster-Eijffel 288.
- Mylendonck (Diederich van) 212, 230 — Herman Diederich 217 — Maria 217 — Adolf 217 — Gothard 215-16 — Marie Louise 219 — Louis Herman Frans 220 — Agnes 340 — Balthazar 340.
- N.**
- Napoleon I 247.
- Nassou (Jan Graaf van) 24, 31 — ligt met zijn leger te Valkenburg en omstreken 57 — verovert het kasteel 71, 87 — Maurits 53 — Adolf 350.
- Nassou-Dietz (Prins van) 357.
- Navagne 72, 94.
- Neer 205, 210.
- Nederweert 219, 225.
- Nederitter 238.
- Nesselrode 375.
- Neufchateau 192.
- Neunhof (kasteel) 242, 244.
- Neuendorf 262.

- Neuborg (Heer van) 376.
 Nieuwenhagen 13.
 Nieuwstad 308, 348, 353-4, 441.
 Ninio (Don Juan de) 24, 33.
 Nobbenberg 124.
 Navarra (Rudolf) kwartiermeester 72, 73.
 Noyelles (Graaf de) Gouverneur van Overmaze, legt in de kerk van Valkenburg den eed af 34, 35, 45, 46, 48, 51, 65.
 Nunen (Heer van) 231.
 Nunhem (kasteel) 205, 248 — Hendrik van 211, 250 — Daniel 226, 249-50 — Thomas 229, 327 — Renier 239, 258.
 Nuth 13, 64, 68, 124.
 Nydeggen zie Schenck.
 Nyertar (Jacob van) 299.
 Nyhoff (J. A.) 262, 264, 297, 305.
 Nymegen 300, 318, 328.
 Nys (Arnold) 242.
- O.**
- Obbendorp 77, 312.
 Obbicht 448.
 Odiliënberg 331, 348, 354, 449.
 Ochten 288.
 Odenhoven (Godhard van) 229, 249.
 Odekercken (Jan) Schepen 103.
 Oensel (Peter van) Schepen 98.
 Oest (Alverda van) 236 — Felicità 237 — Isabella 237.
 Offenrijt 312.
- Offenbeeck 338, 353 — Engel van 356.
 Ognate (Graaf d') 35.
 Olne (Baron d') 336.
 Oirsbeek 12, 13, 98, 124.
 Oirschot 40.
 Olislagers (Nicolas) Ontvanger-Generaal 82.
 Ommel 221.
 Oncle (van) Ontvanger-Generaal 39.
 Oost-Vriesland (Johan Graaf van) 75.
 Oost 193.
 Oostrum 312.
 Ophoven 207, 234, 250.
 Op-gen Burggraeff 290.
 Op-gen Puttingh 290.
 Op-gen Rhaey 290.
 Op-gen Grave 310.
 Opherten 332.
 Op 't Oever 337.
 Opscheumert 168.
 Oranje (Prins van) verovert Maas-tricht 54 — Gouverneur van Overmase 64, 73, 80, 83 — De Prinses weduwe van Oranje reist naar de Overmaassche gewesten 140 — Willem Hyacinth 244 — Willem 342 — Frederik Willem 357 — Willem Hendrik 357.
 Ossenbroeck (Johan van) 290 — Herman 354.
 Othelinde (Gravin) 295.
 Ottensteyn (Heer van) 302.
 Oud-Valkenburg 12, 13, 64,

71 — Heer van 691 , 206 ,
443.
Outremont-Ribeaucourt (Fr. d')
kolonel 52, 73.
Overhalen 233.
Overlynter 227.
Oye 295.
Oyen (kasteel) 335, 342 — Pacht-
hof 341 — Willem van 318.

P.

Paddenpoel 323.
Paelwyck (Hendrik van) 326.
Paerle (Kleinen) 331.
Palant (van) 142 — Bernard 220
— Werner 238.
Paludanus (Advokaat) 140.
Panhedel 207, 220.
Pannenhof 248.
Papenheijm (Graaf van) Veldheer
54, 55, 64.
Parick 296.
Passart (van) 34.
Patteren zie Bock.
Pattoun (Willem van) 48 , 208.
Pauw (Raadpensionaris) 53.
Pée (Baron de St.) 172.
Peelland 205.
Peerssynchen (Heer van) 326.
Pelt (Notaris) 181.
Pesters (Luit.-Voogd) 144, 149,
154, 162.
Petermans (Scholtis) 159.
Peutensgriendt 351.
Piccolomini (Graaf) Veldheer 93.
Pieck (Walrava) 289.
Piell (Willem) 211 — Lambert
235, 249.

Pierson (Luitenant) 171.
Pleur (Kolonel) 165.
Poeijn (Adriaan) 240, 253.
Poederoyen (Heer van) 318.
Pol 207, 220.
Pollart (Andries van) 215 — Ful-
linck 226 — Rutger 229 —
Jan 230 — Hendrik 231 —
Elisabeth 241 — Diederich
241 — Fr. 243 — Lambrecht
312 — Arnold 331 — Dirck
339, 352.
Polen (Prins van) 25.
Pollius (Peter) 258.
Pollart (Diederick van) 309.
Pontanus 315.
Posterholt 348, 354.
Prada (Don Andrea de) 22, 23.
Prinsenhof 272.
Proostbosch 263.
Puttongen.

Q.

Quaede (Martijn de) 149.
Quicken (Jan) Schepen 256.

R.

Rache (Baron de) 219.
Raedt (Kasteel) 242.
Raede (Tilmanus de) 296.
Rade 308.
Raedts (Johan) Secretaris 165 ,
189.
Raesfelt (van) 193.
Randeraedt (Frederik) Luit'-Dros-
saard 23, 40, 42 — Cornelis
van 254, 271.
Ranst (Heer van) 75.
Ratzeborg 322.

- Raucourt 80.
 Ravensdonck zie Koversdonck.
 Ravensbosch 165.
 Ravensteyn (Leonard van) 220.
 Recheim (Heer van) 124, 332.
 Renesse (Graaf de) 53.
 Renisbur 295.
 Reul (Dirk) Secretaris 99.
 Reyde (Godfried van) 295 —
     Johan 310, 358.
 Rhijnsberg 71.
 Rheingraf (P.) Commissaris-Ge-
     neraal der Staatsche legers
     147, 149, 152.
 Rhoë (Caspar) Notaris 37.
 Richard (Theodoor Johan) 291.
 Richardson (E.) 375.
 Richel 192.
 Rietra (Werner) Schepen 51 —
     Lambert 95, 113, 118 —
     Raet-Commies 122.
 Rimbürg 123.
 Rios (Anthonio de) Gouverneur
     van Leuth 150.
 Rode 297.
 Rode van Hekeren (Hofmeester)
     131, 141.
 Roefart (Gerard) 309 — Goert
     311 — Gerard 312.
 Rodrigue zie Castel.
 Rodrigue (Ausias) Kapitein 24.
 Roermond 53, 260, 265, 286,
     300, 304, 308, 328, 334.
 Roermondsche huis 313.
 Roerdorp 193.
 Roest van Ensenbroeck (Hans
     Diederich) 274.
 Rohe (Johan de) 241 — Martijn .
     Willem 241.
 Roggel 235.
 Rollois (Baron de) 244.
 Roosen (Veldoverste) 111 —
     Johan 245.
 Roosteren 243, 245, 348, 353.
 Root (Auditeur) 72.
 Rossem (Marten van) Veldoverste
     318, 326 — Johan 326.
 Rostock 322.
 Roussillot-Hodrivall (Raadsheer)
     163.
 Rousse (Willem de) 226.
 Roveroy (Sergeant-Majoor) 90.
 Royde (Willem van) 212, 223.
 Royer (de) Sergeant-Majoor 96.
 Ruremonde (Thijs van) 339.
 Rutichoven 238.
 Rutzevelt 126.
 Ruysbroeck (Heer van) 76.
 Ruytenborch (Steven van) 326.
 Rycholt 27 — Tiele van 371.
 Ryngelenburch (Johan van) 352.
 Rysvoerden (Hendrik van) 308.

S.

 Sachsen (Magnus) Hertog van 321.
 Salazar (Graaf van) 22.
 Salados (Markies de) 61.
 Salle (de la) 172.
 Sartaruys (Markies de) 52.
 San Juan (Petro de) 30.
 Savelandt (Johanna Catharina van)
     243.
 Schaghen (P.) 10, 182.
 Schaloen 34.
 Schaesberg (dorp) — Frederik

- Heer van 24, 44, 58, 139, 173 — Michiel 34, 48 —
 Vrouwe van 37 — Richard 124 — Rudolf 358.
 Schans (de) 242.
 Scharn 18, 91, 105, 106.
 Schandelen 405.
 Scheiffart, zie Merode.
 Schellaert (Walraf) Commissaris 24, 48, 68, 74, 77, 79 — Jan 124 — Gielis 215 —
 Schellaert-Obbendorf (Wynand) 290.
 Schenck van Nydeggen (Arnold) 237 — Adolf 244 — Christoffel 250 — Martijn 281, 330 — Hendrik Ignatius 281 — Johan Martijn Joseph 281 — Johan 335 — Henric 282, 312 — Andries 282 — Jan Adam 282 — Dirck 311 — Otto 311.
 Schenck van Tautenburg (Jurgen) Gouverneur van Vriesland 323.
 Schimmert 75, 82.
 Schinnen 12, 13, . . . 206, 444.
 Schin op Geul 13, 101, 124.
 Schinveld 13, 337.
 Schoonvorst (Conrad van) 197, 206.
 Schonau (Kasteel) 340.
 Schonborn (Jan van) 375.
 Schot (Raadpensionaris) 203.
 Schugens (Karel) Schepen 43, 50, 98, 106, 138, 161.
 Schwartzenburg (Jonker van) 34.
 Scijgels (Willem) 398.
 Sedan 80.
 Serooskercke 332.
 Sevenbergen (Heer van) 316.
 Sevenum 280, 332, 444.
 Sibbe 120.
 Simpelveld 124, 191.
 Sinnich 107.
 Sittard 45, 53, 62, 207, 234, 439.
 Slanghen (Schepen van Maastricht) 169.
 Slangenborch (van) Generaal 275.
 Slaterbeeck (Goyart) 297, 307.
 Slenderhan 242.
 Sloet van de Beele 296.
 Slyp (Advokaat) 117.
 Snyders (Martyn) Scholtis 5, 6, 62.
 Solms (Graaf van) Gouverneur van Maastricht 111, ... — Henric van 303.
 Solre (Graaf van) 51.
 Soons (Lambert) 53, 90, Griffier der Staten 98, 106, 138, 161.
 Spa 141, 156.
 Spaubeek 12, 13.
 Spaur (Hieronima Catharina van) 220.
 Spee (Willem van) 164 — Frederik 262 — Hendrik 230.
 Spede (Johan) 339, 360 — Karel 339, 360 — Maria 342 — Henric 361 — Goert 361.
 Spekkerbrug 263.
 Spieck 332.
 Spinola (Ambrosius) Velmaarschalk 20, 21, 30, 31.

Sponssen (J.) 182.
Stalbergen (Johan van) 328, 339.
Stamproy 277.
Stas (Jeronimus) Advokaat 83,
92, 118 — N. Raadsheer te
Brussel 257, 395.
Staede (Mabilia van) 296.
Stauffen (Gravin van) 277.
Steenbergen (Johan van) 288.
Steenhuijs (Johan van) 330.
Stege (Kasteel) 241-43, 290.
Stepraedt (Johanna van) 243 —
Diederich 290, 331-32 —
Walrava 330 — Renier 330.
Steyn 135, 328 — Arnold van
206.
Sterbais (Simon van) 199.
Stevensweert 65, 69, 87, 103,
133, 166.
Stins (Jan) 223.
Stock (Johan van der) Scholtis
154.
Stochem 253.
Stommel (Catharina van) 208.
Straelen (Peter van) 211 — Cor-
nelis 216, 249 — 309, 310.
Strabach (Johan van) 43, 140,
146.
Straet (Peter) Ontvanger-Generaal
95, 99, 104.
Strange (Joseph) 233.
Swalmen 286, 332, 348, 361,
448.
Swartbroek 286.
Swolgen 280.
Suetersbecke zie Huen.
Synderen 332.

T.

Tassignij 241.
Tautenburg zie Schenck.
Te gen Hoeve 310.
Te gen Holt 311.
Te gen-Eycken 311.
Te gen-Broeck 242, 310.
Te ger-Beten 238.
Ter-Meulen 238.
Ter-Oe 207.
Teuwen 68.
Thanheim 126.
Thorn 219, 236, 238, 277.
Tielerwaard 318.
Thijnen (Philip van) 332.
Till (Willem van) Drossaard 66,
67, 71, 74, 95, 132, 140,
142, 149, 162, 180 — Joost
187.
Tieff (A de) 172.
Tilburg 16.
Tor de Laguna (Markies de)
114, 115.
Tregnier (Antoon de) Komman-
dant van Valkenburg 89, 94,
97, 104.
Trembleur 193.
Treslong (Markies de) 117.
Triconde.
Trips zie Berg.
Tromp (Admiraal) 163.
Truyden (St.) 150.
Turenne (Viconte de) 80, 92.
Twisteden 358.
U.
Ubach 124, 277.
Ubachs 191.

Ubbbergen (Werenbrecht) Heer van 338.
 Ulestraten 13, 64, 80, 124, 135.
 Utrecht 208.

V.

Vaels 123, 124, 193, 451.
 Vaesrade 12, 13, 18, 58.
 Valck (Jacob) 262.
 Valkenburg (Land van) met Limburg vereenigd 11 — belastingen 12, 13 — Deensche hulptroepen 109-10, 165, 394.
 Valkenburg (Stad) 22, 23, 90, 103 — Margareta van 206 — Het kasteel door de Staatschen veroverd 58 — door de Spaanschen hernomen 71, 74 — Andermaal door de Staatschen ingenomen en wederom door de Spaanschen hernomen 87 — opnieuw in 't bezit der Staatschen 118 — wordt verwoest en afgebroken 119-22 — is evenwel nog bewoonbaar 131.
 Valckensteyn 214.
 Val-Dieu 142.
 Valengin 130-31, 164.
 Valette (de la) 127, 130.
 Valier (Markies de St.) 121.
 Varick (Hendrik van) 211.
 Varambon (Markies de) 61.
 Vaudemant (Heer van) 65.
 Velbruck (van) 222.
 Velden 242.
 Velaer 286.

Velasco (Don Nicolas de) 46, 52.
 Veldtbruggen (Lodewich van) 311 — Rutger 312.
 Venlo 53, 169, 241-42, 286, 308, 327-28, 342.
 Venray 280.
 Verbeelen (Jan) 125.
 Verdun 92.
 Verheyen (A.) Auditeur 115.
 Verdonck (Anna) 222.
 Veth (Jacob) 182.
 Viersen 310, 358.
 Vilers de Pité (Louisa Josephina Maria de) 247.
 Viliar 219.
 Vilt 71.
 Vinck (Godhard) 226 — Johanna 228 — Goert.
 Vis (de) Notaris 127.
 Visé 83, 150.
 Visscher (Kapitein) 89.
 Vivero (Don Juan de) 37, 57, 72.
 Vlemminghs (Griffier) 36, 39.
 Vlieck 105.
 Vliermael 250, 257.
 Vlodrop (dorp) 348, 354, 445 — Gerard van 206 — Willem 211 — Jan 226 — Jan Hendrik 317.
 Voerendael 13, 124.
 Vogels (Jacob) 211 — Johan 233 — Adam 248 — Hendrik 248, 254, Gohard.
 Vogelshof 248.
 Vogelsanck 242.
 Voort zie Duverden.
 Voort (Johan van der) 282.

Voorst (Johan van) 331 — Jurgen 340.
Vos (Jonker van) 180-81.
Vossen (Andries) Schepen 272.
Vredendael (Heer van) 354.
Vrusschenberg 37.
Vucht 285, 348.
Vurtenbach 41.
Vyghen (Peter) Schepen 39 — Mathys 398.
Vijgh (Joost) 333.
Vyehof 304.
Vylen 193.
Vijssche (Hendrik van) 354.

W.

Wachtendonck 312 — Arnt van 361 — Wolter 361, 375.
Waechmans (J. M.) 229.
Waes (Arnold van) 214 — Johan, Stadhouder der leenen 212, 238, 248-49-50.
Wagemans (Jacobus) 221, 223, 248 — Jan 259.
Wageningen 325.
Walbeek 290, 358.
Waldvucht zie Vucht.
Waldoes (Maria van) 342.
Walhorn 62.
Wanckum 286, 358.
Wanssum 280, 287.
Warelles zie Yve.
Waremborg (Kasteel) 205, 224.
Warfuse zie Renesse.
Warner (Hans) 223.
Wassenberg 192, 207, 240, 376.
Wassenaer (T. W. van) 335.
Waterhaelen 248.

Weerdenborch (Heer van) 326.
Weerst 192,
Weert 16, 23, 83, 219 — Jan van 242.
Well 242, 358.
Welten 37, 187.
Welzow (Maria Josephina de) 244.
Weichs (Margareta van) 322.
Went (Gerard de) 296.
Wendt van Wiedenbrucq (Baron van) Bisschop van Osnabruk 335.
Wese (Cornelis van) 328 — Sandrina 330.
Wessem (dorp) 447 — Johan van 278.
Westrum (Diederich van) 228 — Guido 293.
Weustenraedt (Herbert van) 353.
Wevelhoven (Goert van) 361 — Gelis 361.
Weyer 49 — Gelis van de 206, 208 — Lette 233 — Willem 288 — Dirck 288.
Wezemael 149.
Wier (Geneesheer) 262.
Wiedenbrucq zie Wendt.
Wilre 168, 364 — Johan van 235, 338 — Renier 364 — Henrich 364 — Johan 364 — Arnold 364.
Wiltz (Graaf van) Gouverneur van Overmase 97, ...
Winden (Johan van der) 334.
Winckelhuijsen (Willem van) 290.
Withem 53, 76, 78 — Gerard van 386.

Wittenhorst (Baron van) 220 — Johan 228, 248, 281 — Walraf 281, 290, 326, 356 — Jan 330, 351, 356. Woeringen 193. Wolff (Luit-Kolonel) 109. Wolffkoel (Procureur) 269. Wolfsgraven 263. Wolfhagen 349. Wouters (M. J.) 299. Wurtenberg 124. Wyck (Jan van) 212, 223 — Catharina 228. Wyer 49. Wijerhorst (Johanna van) 311. Wylack (Anna van) 354. Wilich (Irmgarda van) 240 —	Johan Christoffel 290. Wijnandts (Schepen) 162. Wynandtsrade 12, 13, 34. Wysschel (Mettel van) 310. X. Xanten 304. Xyron (Don Juan) 24. Y. Ylen (Rutger van) Ontvanger- Generaal 131, 149. Yseren (Leonard van) 375. Yve de Warelles 69, 96. Z. Zeyl (van) 221. Zusterzeel 207. Zuylen (Wolter van) 290.

W A P E N S C H I L D E N .

Agris 339. Arnhem 331. Baerlo 339. Baexem 239. Barich 237. Beers 327. Belderbusch 132. Bergh 45. Bierens 336. Bocholt 234. Boedbergen 331. Boetselaer 104. Bongart 34. Boshuysen 356. Bourgogne 29. Brede 307. Brempt 24.	Broechuysen 308. Buillon 70. Caldenborch 68. Clarisse 353. Cortenbach 49. Cruchten 244. Daelen 323. Deurne 334. Dobbelstein 234. Donck 318. Doornick 331. Draeck 68. Duckweiler 107. Dursdael 330. Duverden 68. Dijk 356. Edinghen 239.

Eicholtz 234.	Merssen 352.
Elmpt 339.	Metternich 336.
Eyck 331.	Mottry 35.
Eyll 338.	Moultz 229.
Eynatten 48.	Myndonck 218.
Fallez 29.	Noyelles 34.
Gelder 334.	Nuenhem 229.
Gent 147.	Oultremont 52.
Ghoor 234.	Oyen 318.
Grevenbroeck 340.	Pee St. 172.
Groot 27, 99.	Pollant 310.
Grobbendonck 186.	Pollart 339.
Groesbeeck 338.	Pyl 235.
Gulpen 107.	Randraedt 23.
Haelen 254.	Rheingraf 149.
Heyden 337.	Ribeaucourt 52.
Hillen 330.	Rode 132.
Hoen 48.	Rollois 244.
Hoensbroeck 15.	Rossem 318.
Holtmolen 312.	Schaesberg 48.
Hornech 234.	Schellaerd 48.
In der Horst 352.	Solms 111.
Impel 312.	Spede 339.
Imstenraedt 142.	Spinola 21.
Isendoorn 129.	Stein-Callenfels 135.
Ittersum 132.	Steinhuys 331.
Jegher 309.	Stepraedt 330.
Kessel 305.	Stalbergen 339.
Kessenich 229.	Till 66.
Lannoy 35.	Tits 230.
Laverne 132.	Ullt zie Doornick.
Leeck 234.	Valkenburg 32.
Lede 84.	Veldbrugge 312.
Marnay 25.	Voorst 331.
Meer 27.	Waes 239.
Merwyck 309.	Waegemans 221.
Mercator 339.	Wassenäer 335.

Wendt 335.	Wiltz 97.
Welzow 322.	Wittenhorst 352.
Weustenraedt 353.	Yve 69.
Wilre 235.	

S C H E P E N Z E G E L S .

Afferden 446.	Holsit-Vaels 451.
Arcen en Velden 442.	Kessel 447.
Baerlo 449.	Linne 444.
Beesel 445.	Margraten 445.
Blerick 449.	Nieuwstad 441.
Echt 446.	Obbicht 448.
Eysden 442.	Odiliënberg 449.
Geleen 450.	Oud-Valkenburg 443.
Grevenbroeck 452.	Schinnen 444.
Grubbenvorst 443.	Sevenum 444.
Gulpen 441.	Swalmen 448.
Helden 450.	Vlodrop 445.
Hertogenrade 451.	Wessem 447.

VERBETERINGEN.

Boetselaer (104) staat ankers, lees weêrhaken (crampons).

Ittersum (132) staat hondenkoppen, lees ezelskoppen.

Gent (147) staat getralied, lees gekanteeld.

Haelen (254) staat doorsneden, lees gedeeld.

Broechuysen (308) staat gedeeld, lees doorsneden.

Boedbergen (331) idem idem.

Donck (318) idem idem.

Hillen (330) idem idem.

Merwick (309) idem idem.

Pyl (235) idem idem.

Stein-Callenfels (135) idem idem.

